

Postai és Távközlési Múzeumi Alapítvány

Évkönyve

Postai és Távközlési Múzeumi Alapítvány
Évkönyve
1993

Budapest 1994

Előszó

Tisztelt Olvasóink!

Évről évre nagyobb örömmel ajánlhatom szíves figyelmükbe a Postai és Távközlési Múzeumi Alapítvány **Évkönyvét**. Elsősorban azért, mert a múzeumainkban folyó gyűjteményi munka, mind a Postamúzeumban (alapítva 1890-ben), mind a Bélyegmúzeumban (alapítva 1921-ben) a folytonosság, a megújulás és a fejlesztés együttes jelenlétéről tanúskodik. Nem kevésbé tölthet el jóérzésekkel mindnyájunkat, hogy az alapítvány, mint szakmai múltunk közös örökségének gondozója egyre több és színesebb eseményre hívja össze az alapítók szakmai köreit, amint arról a Puskás Tivadar centenáriumi esztendő rendezvényei tanúskodnak a múzeumi koncertektől a lakihegyi távközlési majálison át a középiskolások vetélkedőjéig.

A mi régen alapított, de mindig helyszűkében működő múzeumaink, közös nagy múzeumi épületre még álmaikban sem gondolhattak. Az azonban, hogy napjainkra nyolc kiállítóhelyen tudják bemutatni a szakmai ágazatokat reprezentáló gyűjteményeiket, nagymértékben hozzájárul az alapítók társadalmi megbecsüléséhez is. A diósi Rádió- és Televíziómúzeum építéstörténetének ebben az évben kezdődő új fejezete az alapítvány legnagyobb vállalkozása.

Szakmai köreinket jó érzésekkel kell eltöltse az a rendezet-tervezet is, amely a muzeális emlékek és jelenkori történeti értékű tárgyaink és dokumentumaink igazgatósági megőrzésére készült. Jelentőségét máris bizonyítja a soproni Matáv és Posta igazgatóságok közös elhatározásából 1993-ban létrejött soproni postai és távközlési gyűjtemény.

Évkönyvünk ebben az évben – reményeink szerint – nyomdai megjelenésében is méltóbbá válik tartalmához. Könyvespolcaikra évkönyvünk negyedik évfolyamát abban a reményben küldjük, hogy tiszteletbeli muzeológus társunkká válnak. Segítenek a gyűjtemény gyarapítás munkájában! Tárgyak, dokumentumok gyűjtői, beküldői és ajándékozóiként is számon tarthatjuk kedves Mindnyájukat!

Kurucz István

a Postai és Távközlési Múzeumi Alapítvány
kuratóriumának elnöke

Beszámoló

a Postai és Távközlési Múzeumi Alapítvány 1993. évi munkájáról

A negyedik esztendejében lépett múzeumi alapítvány 1993-ban feladatait teljesítve, tevékenységében a múzeumok fenntartási kötelezettségein túl egyre jobban megjelenítette az alapítványi célokat.

Rendszerességgel jelentkezett a szakmai közéletben. Azok a társas összejövetelek, amelyek az alapítvány rendezett vagy rendezésében részt vállalt (világnapi ünnepek, kiállítás megnyitók, tudományos ülések, hangversenyek stb.) vonzókká váltak a szakmai körökben, s elismerést vívtak ki a múzeumi közéletben is.

Beszámolóink követve a munkaterv fejezeteit, csak a jelentősebb eseményekről ad számot, s nélkülözi a már korábban benyújtott tételes gazdasági beszámolót.

Gyűjteményi munkáink

A Bélyegmúzeumban a revíziós leltár során az ázsiai, afrikai és európai anyagból 476.588 db bélyeget vizsgáltak át.

A bélyegtervek, a kiviteli bélyegrajzok, az első napi borítékok és alkalmi levelezőlapok tervajzait 16.365 tételszám alatt leltárba vették.

A gyűjteményi anyagok (magyar és külföldi bélyegek, díjjegyes levelezőlapok, eredeti grafikák, nyomóeszközök, alkalmi bélyegzők, díjak, oklevelek) 144.565 darabbal gyarapodtak. A könyvtári állomány 89 kötettel növekedett. A Nemzetközi Transsylvania Alapítvány ajándékozási céllal letétbe helyezett 10.593 darabos világgyűjteménye is letéti, tételes nyilvántartásba került.

A Postamúzeumban a tárgyi gyűjtemények 766, a dokumentációs gyűjtemények 4.709 darabbal, a könyvtár 490 kötettel gyarapodott. Ajándékozási szándékkal 1 db fatőkés zongora került letétbe.

Bel- és külföldi kiállításokra, bemutatásra a Postamúzeumból 66 db posta- és távközléstörténeti tárgyat kölcsönöztek ki.

A Postamúzeum gyűjteményi csoportjai telefonykártya gyűjteménnyel egészültek ki, amelyekből hasonlóan a magyar bélyegkiadáshoz, köteles példányokat kap a múzeum. Ősszel már megindította cseréjüket a külföldi testvérmúzeumokkal, egyes kiadókkal, forgalmazókkal.

A soproni nagy értékű történeti dokumentumok és tárgyak a soproni MATÁV és Postaigazgatóságok egyező akaratával a Postai és Távközlési Múzeumi Alapítvány Soproni Gyűjteményeként, mint filiálé új helyén, Sopronban a Teleki Pál út 12. szám alatti postahivatal elkülönített részében folytatja működését. Raktára és munkaszobája biztosítja a múzeumi rendtartás követelményeit.

Állagvédelem és restaurálás

A múzeumi raktárak mintegy 300 m² területtel gyarapodtak: a diósdí, a Paulay Ede utcai raktárakkal, a bélyegmúzeumi tárolószekrények vásárlásával, a rajztári szekrények polcozásával. A Budapest 5. Postahivatal alatti raktárakban festést és átrendezést végeztünk.

Jelentősebb, külső műhelyekben végzett restaurálások: 24 db nagyméretű térkép (OSZK), 2 db helyközi távbeszélő kezelőasztal (budaörsi MATÁV Javítóüzem), lengyel mozgóposta kocsí (MÁV dunakeszii Javítóüzeme), 2 db kariolkocsi (Pápai Asztalosüzem). Saját műhelyünkben összesen mintegy 20 tárgy (telefonkészülékek, értékőrző ládák, mikrofonok, hangszórók) és 100 dokumentum (irat, térkép, műszaki rajz) restaurálását végeztük el.

A diósdí rádió és televízió gyűjteményekben megkezdjük a raktározott tárgyak tisztítását és restaurálását.

Kiállítások

Múzeumaink az állandó kiállítások rendszeres karbantartásán és kiállítási tárgyainak gazdagításán túl (pl. Telefónia Múzeum: áramfejlesztő, nevezetes kábelek gyűjteménye) az alábbi időszakos kiállításokat rendezték:

Bélyegmúzeum: – Kékesi László grafikus életmű-kiállítása

- Bélyegnapi kiállítás
- 90 éve született Soó Rezső
- Csonka János találmánya bélyegeken
- Európa ásványai
- Polska '93
- Bangkok '93

Postamúzeum: – Halló! Itt Puskás Tivadar telefonja!

- 125 éves a magyar mozgóposta szolgálat
- Mozaikok a magyar posta- és távközléstörténetből (Pécs)
- Karácsonyi Posta (Nagykarácsony, Petőfibánya)
- Új egyenruhák a Magyar Postán
- A távközlés történetéből (Szentgyörgyi Albert Szakközépiskola)
- 60 éves a Nyíregyházi Rádióállomás

Tudományos tevékenység

A kiállításokhoz kapcsolódó elkészült tanulmányokon és forgatókönyveken túl, jelentősebb kutatást kívánt meg az Antenna Hungária Rt. és Magyar Rádió közös kiadásában megjelent **Telefonhírmondó** című könyv (magyar, német, angol nyelveken), eredeti dokumentumainak összegyűjtése és válogatása.

Az év folyamán a szaklapokban több történeti tárgyú cikket, tanulmányt adtunk közre. Öt hazai konferencián szerepeltünk előadásokkal. Elkészült az 1992. évi évkönyvünk.

Felülvizsgáltuk a számítógépes nyilvántartás bevezetése megkívánta adatrendszerünket és kijelöltük a tudományos feldolgozást segítő cédulázás jelentősebb tematikai területeit.

Közművelődés, szakmai kulturális tevékenység

Ebben az évben a Magyar Filatéliai Tudományos Társaság üléseinek a Bélyegmúzeum adott otthont. A Postamúzeum sikeresen szervezte meg a Puskás Tivadarra és a Telefonhírmondóra emlékező centenáriumi eseményeket: koszorúzás a sírnál, kiállítás megnyitás, plakát készítés és terítése, emlékkoncertek rendezése.

A postai és távközlési szakközépiskoláink számára meghirdetett **Puskás Tivadar és kora** című vetélkedő két fordulóban (a Távközlési, majd a Postai Világnapon) lehetőséget adott 80 diák (köztük két Puskás Tivadar nevét viselő erdélyi iskola, a sepsiszentgyörgyi 12 és a ditrói 8 diákjának) találkozására és nemes versenyére.

A szakmai kulturális események, mint a lakihegyi távközlési majális, az évfordulás megemlékezések során elhelyezett nyíregyházi és dorogi emléktáblák, a múzeumi koncertek mindhárom alapítónk szakmai közönségét egybe gyűjtötték.

A diósi múzeum a rádióamatőrök rendszeres találkozásainak, könyvbemutatóknak és kisebb rádiós tanácskozásoknak volt a helyszíne.

Nemzetközi kapcsolataink

Két jelentős szakmai konferencián vettünk részt, a MUT ljubjanai és az IATM párizsi konferenciáin. Az Antenna Hungária Rt. müncheni Deutsches Museum-ba szervezett tanulmányútja pedig a diósi múzeum kialakítására nézve nyújtott értékes tapasztalatokat.

Alapítványi szervezetünk nemzetközi tekintetben is követőkre talált. A klasszikus postaszervezetek szétválása egész Európában kihatott a postamúzeumok életére. Volt ahol a múzeumok is szétváltak (Finnország), és volt ahol a távközlés jelenkori történetét új távközlési múzeum létesítésével választották le a történeti postamúzeumtól (France Telecom – Plemeur Bodou), volt ahol a múzeum fenntartását a pénzügyekben elvált szervezetek egyike vállalta (Bundespost Telecom – Berlini Postamúzeum). Ma egybehangozó az a megállapítás, hogy a magyar megoldás követésre méltó példa. Alapító okiratunkat adoptálta a portugál posta, szeretné de a távközlés teljes privatizációjára készülve, kevés sikerre számíthat a prágai Postamúzeum, a berlini Postamúzeum modellként kívánja előterjeszteni a Bundespost számára.

Archiváliák megküldésével, adatgyűjtéssel, tárgykölcsönzéssel több külföldi múzeumot segítettünk kiállításaink rendezésében (Frankfurt, Zagreb stb).

A Bélyegmúzeum gyűjteménygyarapítására Julian G. Clive kezdeményezésére, több nyugat-európai filatelista alapítványt hozott létre. Az 1 millió forintnak megfelelő, valutában lekötött törzstőkének hozadéka külföldi vásárlásokra is fordítható (az alapítványt 1993. október 1-én 4227 szám alatt jegyezték be).

Igazgatás

Alapítványunk az igazgatás hatáskörébe tartozó feladatokat a negyedévenkénti kuratóriumi üléseken veszi számba. Az alapítóknál érvényben lévő rendelkezéseket – szükség esetén – bevezetjük és alkalmazzuk. A gyakran változó törvények és rendelkezések gyakorlati végrehajtása szabályzataink állandó *karbantartását* kívánja meg.

Ebben az évben új tűz-, baleset- és munkavédelmi szabályzatokat adtunk ki. Külső szakértőkkel elvégeztettük múzeumaink és kiállítóhelyeink vagyónvédelmi és üzembiztonsági felmérését, majd egységes keretbe foglalt szabályzatot adtunk ki róla. Bevezetésével egyidőben készültek el a riasztóberendezések bővítésének, modernizálásának munkái.

Minden dolgozónkkal új munkaadói és munkavállalói szerződést kötöttünk. A belső munkaszervezés a tartós betegállományba került munkatársaink miatt mindennapos feladatot kívánt. Nyugdíjas foglalkoztatottjaink nélkül nehezen tudtuk volna ellátni feladatainkat.

A technikai berendezések beszerzésével megteremtettük a számítógépes ügyvitel és nyilvántartási rendszerek bevezetését.

A műszaki emlékek és ipari háttér nélkül maradt műszaki múzeumok megmentése érdekében elhangzott parlamenti interpellációk során, többször példaként említették alapítványunk munkáját. A műszaki emlékek megmentésére az állami pótköltségvetésben jóváhagyott 60 mFt felhasználására létrejött szakkuratóriumba bevásztották az alapítványunk ügyvezető igazgatóját.

A tartósan állami tulajdonba maradó balatonszemesi postamúzeumi épület használati jogát az ÁVÜ, a Somogy megyei közgyűlés ajánlására alapítványunkra kívánja ruházni. Ezzel egy hosszú *albérlői* korszak remélhetően véget ért.

Budapest, 1993. december

Kovács Gergelyné

A Bélyegmúzeum

1993 évi beszámolója

A Bélyegmúzeum az 1993. évben szakterületének megfelelően eleget tett a filatéliai gyűjtési, archiválási és kiállítási feladatainak. A felsoroltak mellett folytatták a muzeológusok a kezelésükre bízott gyűjtemények revíziós leltározását, mindezen tevékenységüket úgy szervezve, hogy a kiállítások és rendezvények valamint a múzeumi tárgyi gyűjtemények és dokumentumok kutathatósága biztosított maradjon. Munkatársaink egy részének hosszantartó betegsége, az évközi létszámmozgások, nyugdíjazás, személycserék miatt a munkatervben szereplő feladatok egy része késedelmet szenvedett. Összességében megállapítható, hogy csupán a szoros határidőhöz kötődő – előzetesen más múzeumokkal, a Magyar Posta Vállalattal és a Magyar Bélyeggyűjtők Országos Szövetségével egyeztetett kiállítási tevékenységét tudta megfelelő időben, minőségileg is elismerten végrehajtani.

A múzeum grafikai anyagának teljes körű leltára befejeződött, a kiviteli bélyegrajzokat, tervrajz-vázlatokat, első napi boríték és alkalmi levelezőlapok tervrajzait tartalmazó gyűjtemény 16.363 tételt foglalt magába.

A gyűjtemény-revízióban áthúzódó feladatként maradt továbbra is (a gyűjtemény kezelőjének távozása miatt) a megkezdett Ázsia és Afrika földrészek bélyegkibocsátásának átadása.

Az eddigi feldolgozás csupán az 1976. évi vagyonmegállapító leltározáskor lezárt bélyegcsomagok bizottsági kezelésére (227 csomagban, közel 300 ezer bélyeg), az állandó kiállításon bemutatott (95.005) bélyeganyag darabszám szerinti számbavételére, valamint a különcsere keretében, illetve az UPU-tól 1988–1993 között érkezett bélyegek bizottsági átvételére korlátozódott.

Az európai országok bélyegei közül a kiállítóteremben elhelyezett anyag revíziója során 39.712 db-ot egyeztettek a kijelölt bizottságok a számadási okiratokkal.

A muzeológusok az előző évek leltározási munkálatai miatt szüneteltették a rendszeresen érkező bélyegek és egyéb filatéliai gyűjtési területek anyagainak nyilvántartásba vételét. Ez évben megkezdtek a pótlólagos bevételezéseket, a számadásvezetővel folyamatosan egyeztetve munkájukat.

A bevételezett gyűjteményi anyagok darabszáma 1993-ban 153.528 db bélyeg, 2.684 db egyéb gyűjteménybe tartozó tétel (díjjegyesek, FDC-k, grafikák, bélyeg grafikák) volt. Könyvtárunk gyarapodása 89 kötet könyv és folyóirat, az okmánytáré 1 dokumentum (3 lap).

Gyűjteménygyarapítás

A leltározási munkák miatt az 1991. II. félévében és az 1992-es évben szünetelt az új érkezések tételes nyilvántartásba vétele. A munkák pótlólagos elvégzése az 1993. év során történt meg.

1993. december 31-i nyilvántartás a múzeumi gyűjteményekről

Bélyeg (magyar és külföldi):	
– induló készlet	11.438.706 db
– gyarapodás	153.528 db
<i>1993. évi zárókészlet</i>	<i>11.592.234 db</i>

Egyéb gyűjtemény:	
– induló készlet	169.849 db
– gyarapodás	2.684 db
– kiadás	1 db
<i>1993. évi zárókészlet</i>	<i>172.532 db</i>

1993. évi gyarapodás részletezése

Bélyeg anyag:	
– bélyeg	25.483 db
– blokk	1.819 db
– fázis	62.956 db
– próbanyomat	85 db
– imprimatúra	104 db
– minta bélyeg	2.412 db
– összehasonlító k.	7.539 db
– külön gyűjtemény	40 db
– elsőnapos blokk	864 db
– emléklap	–
– kiállítási k.	13 db
– külföldi bg.	48.713 db
– külföldi blokk	2.864 db
– külföldi FDC	–
– külföldi emléklap	636 db
<i>Összesen:</i>	<i>153.528 db</i>

Egyéb gyűjtemény:	
– díjegyű grafikák	13 db
– FDC grafikák	18 db
– különgyűjtemény	21 db
– külföldi díjegyű	1.285 db
– eredeti grafikák	28 db
– alkalmi bélyegzők	528 db
– alkalmi grafikák	302 db
– nyomóeszközök	438 db
– egyéb filatélia	51 db
<i>Összesen:</i>	<i>2.684 db</i>

Ajándékozással és vásárlás útján is gyarapodtak a múzeumi gyűjtemények.

A gyűjteménygyarapítás főbb változatai

- A gyarapodást elsősorban a szakmának, a Magyar Posta Vállalatnak köszönhetjük.
- A külföldi bélyegeket 1991-1992 között az Egyetemes Postaegyesület rendszeresen megküldte, 1993-ban a különböző Postaigazgatóságok közvetlenül továbbították a Magyar Posta Vállalatnak.
- Múzeumunk az anyagából hiányzó példányokat árverés és egyéb vásárlások útján pótolja.
- Ajándékozás révén jelentős mennyiségű anyag került hozzánk.

Vásárlás útján történő gyarapodás

Bélyeges anyag:

– kiállítási készlet	8 db
–különgyűjtemény	8 db
<i>Összesen:</i>	<i>16 db</i>

Egyéb gyűjtemény:

– egyéb filatéliai tárgyak	33 db
– különgyűjtemény	21 db
<i>Összesen:</i>	<i>54 db</i>

Ajándékozás útján történt gyarapodás

Bélyeg anyag:

– különgyűjtemény (céglyukasztásos bg.)	32 db
– kiállítási készlet	5 db
– emléklap	14 db
– külföldi bélyeg	22 db
– külföldi blokk	13 db
– FDC és emléklap	636 db
<i>Összesen:</i>	<i>722 db</i>

Egyéb gyűjtemény:

– egyéb filatéliai tárgyak	12 db
----------------------------	-------

A Nemzetközi Transsylvania Alapítvány ajándékozási szándékkal letétbe helyezett múzeumunkban egy (hiányos, XIX. század vége – XX. század eleji) világgyűjteményt. Az anyag teljes feldolgozását, katalogizálását és *letéti nyilvántartásba vételét* muzeológusaink elvégezték.

A gyűjteményfeldolgozás keretében folyamatosan rendezzük a *különgyűjteményeket*. A bélyeg előtti levelek (előfutárok) – az *Osztrák posta Magyarországon* gyűjtési területek anyagának érdemi feldolgozása már a számítógépes nyilvántartásra való áttérés jegyében zajlott.

A Fővárosi Bíróság 1993. október 1-én 4227 szám alatt nyilvántartásba vette a Julian G. Clive Bélyegmúzeumi Gyűjteménygyarapítási Alapítványt. Az alapítvány 1.000.000 Ft-nak megfelelő valutában lekötött törzstőkéje adományokból származik, kamatai és a törzstőkén felüli adományok a jövőben a múzeum gyűjteményének gyarapítását szolgálják.

Tárolás, állagvédelem

A gyűjteményi anyag tárolása a legfontosabb feladata a muzeológiának, ugyanakkor a legnehezebben megoldható feladat is, hiszen az egyre növekvő gyűjtemények raktározása, gondozása és állagának megőrzése hely- és munkaigényes feladat.

A helyesen megválasztott tárolási módot, a szakszerű tárolásra való törekvést elősegítette a 23 darab fém tárolószekrény megvásárlása.

Sajnos ez évben is megoldatlan marad a bélyeg-nyomóeszközök tárolásának megnyugtató ügye, a jelenlegi területen nincs arra mód, hogy a nyirkos pinchelyiségből kikerülhessenek.

Kiállítások

A Bélyegmúzeum 12 alkalommal 114 m² kiállítási anyaggal szerepelt különböző kiállításokon. Ezek közül három alkalommal nemzetközi bélyegkiállításon, két alkalommal a MABÉOSZ-ban állított ki. A Bélyegmúzeumban időszaki kiállítást láthatott a közönség.

Hat helyszínen öt kiállítási anyaggal ismerkedhettek meg a bélyeg által közvetített változatos témákkal az érdeklődők.

Nemzetközi kiállítások

1. POLSKA '93 (Poznan, május 7 – 16-ig)

A tudomány és a technika világa a magyar postabélyegeken

Összeállította: Nikodém Gabriella

2. BRASILIANA '93 (Rio de Janeiro, július 30 – augusztus 8-ig)

Első magyar postabélyegeket

Összeállította: Sipos Józsefné

3. BANGKOK '93 (Bangkok, október 1 – 10-ig)

Bélyegekkal az ifjúságért

Összeállította: Nikodém Gabriella és Szegedi Istvánné

Belföldi kiállítások

1. Közlekedési Múzeum (Budapest, február 9 – május 12-ig)
100 éves a karburátor
Összeállította: Szegedi Istvánné
2. Miskolci Nemzetközi Ásvány Fesztivál (Miskolc, március 10–15-ig)
Az Alpok ásványai bélyegeken
Összeállította: Solymosi Jánosné
3. Bélyegmúzeum (Budapest, 1993. május 5 – 1994. január 31-ig)
Kékesi László posztumusz életmű kiállítás
Összeállította: Nikodém Gabriella
4. MABÉOSZ (FIP), (Budapest, július 2 – 7-ig)
Légiposta szalon
Összeállította: Sipos Józsefné
5. Magyar Nemzeti Múzeum (Budapest, Szeptember 2 – 17-ig)
Nobel-díjasok
Összeállította: Tóth Béláné
6. MABÉOSZ (Budapest, szeptember 9 – 17-ig)
A tudomány és technika világa a magyar postabélyegeken
Összeállította: Nikodém Gabriella
7. Kölcsey Művelődési Központ (Debrecen, szeptember 17 – október 4-ig)
Soó Rezső emlékezete
Összeállította: Solymosi Jánosné
8. Erzsébet Múzeum (Budapest, október 11 – november 2-ig)
Pesterzsébeti Gál Imre Galéria (Budapest, november 3 – december 20-ig)
Erzsébet a magyar bélyegeken
Összeállította: Tóth Béláné

Valamennyi kiállításunk kivitelezését Majsai Mária grafikusunk végezte.

Tudományos műhelyünk

A múzeum évek óta ad otthont a Magyar Filatéliai Tudományos Társaság rendezvényeinek. A múzeum dolgozói és a MAFFITT tagjai közötti szakmai együttműködés mindkét fél számára hasznos, új ismeretek szerzésére ad lehetőséget.

1993. évi üléseken az alábbi témákban hangzottak el előadások:

- dr. Somogyi Tamás: A postai díjmentesség kérdése Magyarországon (1993. január 18.)
- Voloncs Gábor: Császári és királyi katonai posta a Szandzsákban 1878-1907 (1993. március 3.)
- 1993. június 4-én a program egy bélyegvizsgálatra alkalmas műszer bemutatása volt. Ugyanekkor megemlékeztünk dr. Simándy Béláról, a jeles filatelistáról, a Magyar Posta díjjegyes nyomtatványai katalógusának szerzőjéről. A résztvevők megtekintették a Bélyegmúzeum időszaki kiállítását, Kékesi László életmű anyagát.
- Pierre Vattepain francia filatelistája: Adalékok az 1918-as *Repülő Posta* kiadás történetéhez címen tartotta meg székfoglalóját (1993. július).
- dr. Tisch Endre: Köztünk élő történelem című előadása Kuncz György jeles filatelistája gyűjteményét, annak jeles darabjait mutatta be, előadását diavetítéssel illusztrálva (1993. szeptember 15.).
- Dr. Pernecky László: Atomfizika, atomenergetika a filatéliában című előadása rendkívül érdekes anyagot foglalt össze, hazai és nemzetközi bélyegkiadásból válogatott bélyeganyag diaképes vetítésével illusztrálva (1993. október 25.).

Elkészítettük az alapítványi Évkönyv Bélyegmúzeumról szóló fejezetét. Rendszeresen publikáltunk szaklapokban és sajtó, rádió, televízió útján népszerűsítjük múzeumunkat.

- Debrecen Soó Rezső kiállítás: rádió riport, Hajdú Bihari Napló Hétféve rovata
- MTV Leg-leg-leg műsora
- MTV kulturális ajánlat című műsor Kékesi László kiállítás ismertetése
- Budapest bélyegeken MTV versenyfilm
- Újságcikk jelent meg múzeumunkról:
 - Napilapokban: Magyar Fórum, Népszava, Népszabadság
 - Hetilapokban: Nők Lapja
 - Megyei lapokban: Hajdú Bihari Napló
- A Posta Magazin hasábjain a *Táv-tárlatvezetés* című cikksorozat lehetőséget adott arra, hogy az olvasók megismerjék a múzeum ezer színű gyűjteményét és kedvet kapjanak a múzeum látogatásához is.
- Iskolákkal, önkormányzatokkal folyamatos kapcsolattartás jellemezte munkánkat, az ELTE Filatéliatörténet spec. koll. foglalkozásán előadást tartottunk.
- Fogadtuk múzeumunkban Prof. Dunja Radosevic-et a PTT Zágrábi Múzeum vezetőjét, aki múzeumuk újonnan létesített filatéliai részlegének kiépítéséhez tapasztalatcserére érkezett és részletesen tanulmányozta tevékenységünket, nyilvántartási rendszerünket.

**Csegezi Tamásné
Tóth Béláné**

A Postamúzeum historia domusából

A magunk mögött hagyott év áttekintése előtt emlékeztetem a kedves Olvasót, hogy a **Nagy-könyv**-be életünknek nemcsak jelentős ünnep-számba menő eseményeit jegyzem fel, hanem apróbb-cseprőbb örömeinket, sőt bosszúságainkat is. Meggyőződésem, hogy a munkánkat figyelemmel kísérő embereket – mint Önt is, kedves Olvasó – ez legalább annyira érdekli.

Mindezek ellenére az 1993-as év január 21-én, csütörtökön egy nagyszabású eseménnyel kezdődött. Diósdon, az új kiállítóhelyünkön sajtótájékoztatót tartott alapítványunk, közösen a Magyar Rádióval és az Antenna Hungáriával, a fiatal Rádió- és Televíziómúzeumról. A TV esti Híradójából az ország is értesülhetett erről.

Január 27. szerda és 29. péntek között Kovács Gergelynével és dr. Sebestyén Kálmán kollegáimmal részt vettem Pécsen a történész muzeológusok országos értekezletén. A csütörtök esti *munkavacsorán*, a sors kegyéből megismerkedtünk Kónya Ádámval, a sepsiszentgyörgyi múzeumigazgatóval. Tőle szereztünk tudomást a sepsiszentgyörgyi Puskás Tivadar Szakközépiskoláról, ami nagy lendületet adott nekünk az erre az évre tervezett postatörténeti diákvetélkedő szervezéséhez.

Ugyanezen idő alatt, 28. és 29. között Grünwald Éva Budapesten a fa- és papírrestaurátorok konferenciáján vett részt.

Megkezdődött az év legnagyobb eseményének, a Telefonhírmondó megszólalása és Puskás Tivadar halála centenáriumának szervezése. Február 1-én, a kiállítás nagytermében koordináló értekezletet tartottunk a megemlékezésben érdekelt intézmények és szervezetek képviselőinek (Magyar Posta Vállalat, Magyar Rádió, MATÁV Rt, Híradástechnikai Tudományos Egyesület, Rádióamatőr Szövetség, Puskás Tivadar Sakközépiskola), valamint az emléklakát tervezőjének részvételével. Körvonalazódott az emlékülés, a koszorúzás, az ünnepek helye, ideje és az emlékkiállítás tematikája.

Február 2-án és 3-án *birtokba vettük* a Paulay utcai raktárakat. A felső helyiségekbe költöztettük a ruhatárat, a bélyegző- és éremgyűjteményt, a pincehelyiségbe pedig a postatörténeti tárgyakat, bútorokat. Szerdán (3-án) még arra is szorítottunk időt, hogy együtt örüljünk Rákóczi Margittal, aki a VI. kerületi Önkormányzat pályázatán a Benczur utcai Postás Művelődési Ház történetének megírásával II. díjat nyert, s ennek örömeire süteménnyel, üdítővel vendéglát meg bennünket.

A Magyar Mozgóposta 125. évfordulójának méltó megünneplésére is egyeztető értekezletet hívtunk össze a Magyar Posta Vállalat, Mozgóposta Csomag és Vámközvetítő Hivatal, Bélyegmúzeum, MÁV, MABÉOSZ és egy grafikus részvételével. Ez kevésbé volt sikeres, nem tudtunk *közös nevezőre* jutni. Végeredményben mi egy, a leselejtezett lengyel mozgóposta vagonba rendezendő kiállítást vállaltuk magunkra, melyet október 9-én, a Postai Világnapon terveztünk megnyitni.

Február 8-án megnyílt Pécsen a **Postaépítészet Magyarországon** című kiállításunk, melyet Grünwald Éva a pécsi kollégák segítségével rendezett be a Művészetek Házában, s mely egy hónapig volt látható. Sajnos a szándékosan mobilra tervezett kiállítást más igazgatóság nem kérte kölcsön, így Pécsről visszajöve végleg lebontottuk.

Február 10-én sajátos, újonnan meghonosodó szokás kapcsán kereste fel gyűjteményünket Borsodi Ervin. *Szerelem* témájú képeslapokból és bélyegekből állított össze né-

hány perces filmet, melyet február 14-én, Valentin napon a TV-1 Vasárnapi Turmix című műsorában láthatott az ország.

Február 10 – 11-e folyamán a COMEX Kft valamennyi irodai távbeszélőkészülékünket kicserélte Panasonic típusú készülékekre.

Február 11-én, csütörtökön emellett megkezdődött a múzeumi porta felújítása. A fa falburkolat javítása, parkett javítás, plafonfestés, tapétázás zajlott, mialatt a kiállítás zárva tartott, s mi a Puskás Tivadar emlékkiállításon dolgozhattunk.

Február 12-én, pénteken a Magyar Rádió tartott sajtótájékoztatót a Puskás centenárium kapcsán, amelyben a Postamúzeumot Kovács Gergelyné és Dérszegi Miklós képviselte. Itt mutatták be a segítségünkkel összeállított **Telefonhírmondó** című könyvet és CD lemezt. Az esti TV-Híradóban is helyet kapott az esemény.

Február 15-e a Telefonhírmondó megszólalásának napja – persze 1893-ban! A véletlen folytán ez idén hétfőre esett, megteremtve nekünk ezzel egy ritka lehetőséget. A Kossuth Rádió *Játék és muzsika tíz percben* című műsorát, Czigány György vezetésével ez alkalommal a mi múzeumunkból közvetítették.

Február 16-án kedden Kiss Jánost, kedvenc nyugdíjas kollegánkat köszöntöttük 70. születésnapján.

Március 5-én a Duna TV, Vas Csaba vezette stábjá postatörténeti dokumentumokból és tárgykból fotómontázst készített, az induló *Postabontás* című műsorok címfeliratához. E munka során annyira szerelmesei lettek a múzeumnak, hogy ettől kezdve kéthetente, hétfőnként rendszeresen termeinkben forgatják az egész műsort. Enteriőrjeink háttérként sajátos hangulatot árasztanak, ugyanakkor szinte ingyenes reklámként is értékelhetők.

Március 11-én, csütörtökön a Gellért szállóban tartott sajtófogadást a Magyar Rádió, a MATÁV Rt és a Postai és Távközlési Múzeumi Alapítvány a Telefonhírmondó megindulásának és Puskás Tivadar halálának 100. évfordulója alkalmából. Este a Regionális TV Híradó számolt be az eseményről.

A március 10. és 14-e közötti napok újra a teljes gárda együttműködésének jegyében teltek: kiállítás-kivitelezésben *mindenki a fedélzetén*. Írásba foglalt forgatókönyv nélkül, az elképzelések többszöri megváltoztatása, alakítása mellett mégiscsak mindannyiunk kétkezi munkája során alakult a kiállítás. Közben némi vidámkodásra is nyílt lehetőség: a kölcsönkapott korabeli ruhákat előbb mi magunk próbáltuk fel. Így született meg a kiállítás impresszumának rendhagyó megoldása: fotótabló a kollegákról – századfordulós ruhában és kalapban.

Március 16-a, kedd a nagy megemlékezés napja. Reggel 8.30 órakor koszorúzással

Koszorúzás Puskás Tivadar sírjánál

egybekötött ünnepi megemlékezést tartottunk Puskás Tivadar, majd Puskás Ferenc sírjánál, az Irányi utcai Posta- és Bankforgalmi Szakközépiskola énekkarának közreműködésével.

10 órakor a Gellért Szállóban kezdődött az emlékülés, melyen az előadások után kitüntetésekre és szerződés aláírásra került sor. A Híradástechnikai Tudományos Egyesület Puskás Tivadar emlékéremmel tüntetett ki műszaki szakembereket, a MATÁV Rt, a Fővárosi Önkormányzat képviselői pedig aláírták azt a szándéknyilatkozatot, mely szerint a Puskás Tivadar Híradástechnikai Szakközépiskola a MATÁV Rt üzemeltetésébe kerül. Este 6 órakor került sor a **Halló! Itt Puskás Tivadar telefonja!** című kiállításunk megnyitójára. Csurgay Árpád – a Magyar Tudományos Akadémia főtájtár helyettese – beszéde után Czigány György vezetésével emlékhangversenyben gyönyörködhetek a meghívottak. Az egyórás műsor tartalmában is és hangulatában is igyekezett a múlt századvégi Telefontudós műsor hangulatát visszaadni.

A centenáriumi megemlékezések másnap – március 17-én – szerdán is folytatódtak. A Puskás Tivadar Híradástechnikai Szakközépiskolában felavatták a névadó mellszobrát, melynek eredetijét Borbás Tibor készítette, s a genfi UNESCO palota előtt áll. Az ünnepségen múzeumunkat Kovács Gergelyné, Krizsákné Farkas Piroska és Koppándi Ágnes képviselte.

Március 23-án, kedden a TV-Magister című műsor *Nők a magyar társadalomban* című sorozatához néhány perces beszámolót tartottam a távbeszélőkezelő-nők múlt századi egzisztenciális és anyagi helyzetéről, társadalmi megítéléséről.

Április 15-én, csütörtökön a pécsi regionális televízió forgatott filmet a Postamúzeum és a Telefónia Múzeum kiállításain, a magyar telefónia múltjáról és jelenéről az Ázsia Telecom számára.

Április 19-én, hétfőn Krizsákné Farkas Piroska közreműködésével Diósdon forgattak filmet középiskolás diákok számára a rádiózás történetéről.

Április 20-a, kedd megint egy igen dolgos hétköznap: Ópusztaszeri kiállításunkat takarítottuk ki, újítottuk fel. Lefestettük a szabad ég alatt álló hírlapbódét, lemostuk a piros delizánszot és elkeseredetten vittük haza a távírótisztí egyenruhát, melyet ezévbén is megrágtak az egerek.

Egy hét múlva, 27-én Balatonszemesen ejtettük meg a szezonnyitás előtti nagytakarítást, melynek lényege a színben álló kocsik letakarítása volt.

Április 29-én nyomtatványainkból, dokumentumainkból és fotókból négy tablónyi kamara-kiállítást készítettünk a Csekkleszámoló Hivatal megalakulásának 40. évfordulója alkalmából.

Május 5-én szerdán részt vettünk a Bélyegmúzeum Kékesi László életmű-kiállításának megnyitóján, mely szívszorítóan szomorú volt, ugyanis a művész már nem élte meg ezt a napot, április 18-án elhunyt, de a technika jóvoltából, hacsak hangjával is, mégis érezhettük jelenlétét.

Május 7-én, pénteken Kovács Gergelyné és Kurucz István úr *gyűjtemény megmentésre* Sopronba utazott. Az ottani, Hernitz Ferenc által gondozott, ragyogóan nyilvántartott, egységében megőrzött gyűjteményt posta- és távközléstörténeti részre akarták szétbontani. Ezt a szakmai és muzeológiai szempontból is szerencsétlen lépést sikerült elkerülni, sőt a Soproni Posta- és Távközlési Igazgatóságokkal közös megállapodás született az egységes gyűjtemény méltóbb körülmények (önálló helyiségek) között való elhelyezéséről.

Május 10. és 14-e között Kovács Gergelyné képviselte múzeumunkat a Ljubljanában megtartott MUT (Középeurópai Műszaki Múzeumok Szövetsége) konferencián.

Az idei Távközlési Világnap – május 17-e – is nagyszabású ünnepé kerekedett. A magyar rádiózás szimbólumának is tekinthető lakihegyi rádióantenna tövében, a főút mentén emléktáblát avattunk, melyet a három alapító vállalat igazgatója leplezett le.

Táblaavatás Lakihegyen

A rádióállomás kertjének gesztenyefái alatt hangzottak el az ünnepi beszédek, közöttük Pekka Tarjane, az ITU főtitkárának nemzetközi ünnete. Az ünnepség végén Kurucz István úr kihirdette a **Puskás Tivadar és kora** című postatörténeti vetélkedő első fordulójának eredményeit és az Irányi utcai Posta- és Bankforgalmi Szakközépiskola előadta a Drót-nélküli telefon című kosztümös jelenetet. Este, a világnapi megemlékezés záróakkordjaként, múzeumunk termeiben felcsendült a Telefonhírmondó korabeli hangverseny.

Május hónap folyamán a Telefónia Múzeum technikai berendezéseivel elkészítettük az Andrásy úti kiállításunk *hangos tárlatvezetését*, mely az új erősítő-berendezés megvásárlása óta akár az egyéni látogatók kívánságára is elhangozhat.

Május 25. és 27. között Kovács Gergelyné és Csegezi Tamásné részt vettek Nyíregyházán a múzeumigazgatók országos értekezletén, melyen világossá vált, hogy belátható időn belül nem valósul meg az új múzeumi törvény.

Június 4-én újabb szomorú esemény: Múzeumunk nevében Kovács Gergelyné, Lehelvári Sándorné és Grünwald Éva búcsúzott Polyik Ernőtől, a Távisz Kft (az egykori

Posta Javitó Üzem) vezetőjétől, akinek számos készülékünk és központunk restaurálását, felújítását köszönhetjük.

Június 7-én, hétfőn komoly előrelépés történt a diósi múzeumépítés területén: Kovács Gergelyné, Krizsákné Farkas Piroska és Susánszky László, valamint a Mérmű Kft Tervezőiroda részéről Szűcs Endre és Sváb Katalin részvételével a leendő múzeummal kapcsolatos igényeinkről, elvárásainkról és lehetőségeinkről folytattak megbeszélést.

Témában ehhez kapcsolódott, illetve ez adta a gondolatot Kovács Gergelynének **Mit vár egy múzeum a belsőépítésztől** című előadásának megírásához, amely július 18-án pénteken az Ipari Formatervezés elnevezésű konferencia Belsőépítészet szekcióján hangzott el.

Június 16-17-én Kovács Gergelyné, Krizsákné Farkas Piroska, Bartók Ibolya, Koppándi Ágnes, Kiss János, Lehelvári Sándorné és Grünwald Éva Nyíregyházára utazott, az Antenna Hungária által a vidéki rádiózás 60. évfordulója tiszteletére rendezett ünnepségre.

Útközben megálltak Kenderesen, ahol a postahivatal felújított épületére a mi archív fotóink segítségével került vissza az eredeti angyalos címer. Kunhegyesen pedig meglátogatták Csete Lukács rádió és televízió magángyűjteményét.

Táblaavatás Nyíregyházán

Június 28-án, hétfőn adták át Pécssett a Postai és Távközlési Felügyelet új székházát, melynek földszinti, közönségszolgálati helyiségébe Grünwald Éva rendezett be kamara kiállítást. Az irodák és folyosók falait díszítő képek és reprodukciók is a mi gyűjteményeinkből lettek kiválogatva.

Július hónap folyamán nagy felújítási munkák zajlottak irodáinkban. Az igazgatói-, igazgatóhelyettesi-, titkársági- és fotószooba, valamint a fotólabor és az előszoba kapott szép, új tapétát.

Augusztus 2. és 4-e között postatörténeti gyűjteményünk gyarapodott jelentős mértékben: a Magyar Posta Vállalattól megkaptuk az új arculat jegyében tervezett postai egyenruhákat, melyeket a Kleider Bauer cégtől vásárolt újabb 10 bábun mindjárt ki is állítottuk.

Augusztus 10-én, kedden a kívülről felújított mozgóposta-kocsiz szemrevételeztük Kiss János kollegával, valamint Grünwald Éva és Bencze András restaurátorokkal. Megbeszéltük a belső részek tisztításának, felújításának, restaurálásának menetét.

Augusztus 16-án, hétfőn új kolleganőt köszönthettünk köreinkben. Dr. Tóthné Farkas Anna a Hadtörténeti Múzeumból jött hozzánk, s átveszi Krizsákné Farkas Piroskától a telefontörténeti gyűjtemény és a Telefónia Múzeum gondozását.

Augusztus 22-én, vasárnap családtagjainkkal együtt autóbusz-kiránduláson vettünk részt az alapítvány jóvoltából. Úticélunk Füzéradvány volt, ahol az elhagyott kastély megmentésére jótékonyági koncertet adott a Liszt Ferenc Kamarazenekar a Zempléni Művészeti Napok keretében. Útközben megálltunk Szerencsen, Tokajban és Sárospatakon. A nagyon hangulatos parkbeli séta, majd a szabadtéri koncert után körbejárhattuk az elkeserítően lepusztult kastélyt.

Augusztus 24-én Krizsákné Farkas Piroska részt vett Sopronban a Távközlési Konferencián.

Szeptember 6-án, hétfőn Kovács Gergelynével, Kiss Jánossal Pakson jártunk, ahol a Szabadtéri Vasúti Múzeum kezelőjével a mozgóposta-kocsi elhelyezéséről és jövőbeli üzemeltetéséről tárgyaltunk.

Szeptember 16-án, csütörtökön Krizsákné Farkas Piroska és Dr. Tóthné Farkas Anna múzeumunk nevében megkoszorúzta Puskás Tivadar és Puskás Ferenc sírját.

Szeptember 17. és 24. között Kovács Gergelyné rész vett Párizsban az éves IATM konferencián.

Szeptember 21-én Kiss Jánossal Kiskőrösre látogattunk, Leitert András kocsi készítő mester műhelyébe. Delizánsz készítettési terveinkről, elképzeléseinkről és anyagi lehetőségeinkről tárgyaltunk vele.

Szeptember 27-én, hétfőn Hajdú József kollegánk Tatán, az *Érték a fotóban* című konferencián és kiállításon fotoarchívumunk értékeit bemutató előadással vett részt.

Október 5-én, kedden ifj. Tóth György rádióriporternek Kovács Gergelynével néhány perces történeti összefoglalókat mondtunk különböző postai szolgáltatásokról, melyek az október 8-i, pénteki Napközben című, a Postáról szóló műsorban hangzottak el.

Október 7-e, csütörtök volt a **Puskás Tivadar és kora** című vetélkedő döntőjére szervezett diáktalálkozó első napja. Reggel érkeztek a sepsiszentgyörgyi és ditrói erdélyi csapatok, déltől kezdve pedig a vidéki gyermekek. Délután Kovács Gergelyné is köszöntötte a diákokat és a pedagógusokat szállásukon, a Posta Római parti üdülőjében.

Október 8-án, pénteken reggel meglátogattuk a Parlamentet, majd – kiegészülve a budapesti diákokkal – autóbusz-kirándulásra indultunk. Szentendre (Skanzen), Visegrád (Fellegrád) megálló után Dorogra érkeztünk, ahol részt vettünk a postatörténeti emléktábla avatásán. Eközben délelőtt Kovács Gergelyné a múzeumban fogadta azokat, akik a rádióban elhangzott felhívásra tárgyakat, dokumentumokat ajánlottak fel. Este a vetélkedőre érkezett valamennyi résztvevő megnézte a Nemzeti Színházban Sütő András Advent a Hargitán című színművét.

Október 9-én kezdődött a Postás Művelődési Házban a vetélkedő döntője. A délelőtt folyamán három kategória csapatai szerepeltek, a közös ebéd után a színjátszó csoportok előadásait élveztük. Díjátadás után a múzeumban – diákok, tanárok, zsűritagok, érdeklődők – baráti beszélgetést folytattunk.

Október 10-én, vasárnap reggel mindenki újra a múzeumba jött, innen *szivárogtak* el a csapatok induló vonatjaikhoz. Utoljára az erdélyieket búcsúztattuk, kikísérve őket a pályaudvarra is.

Október 12. és 15. között Kovács Gergelyné, Krizsákné Farkas Piroska, Kurucz István, Pataki Klára és Szilágyi József – az Antenna Hungária mikrobuszával – tanulmányi kirándulást tettek a müncheni Műszaki Múzeumban.

Október 18-án újabb előrelépés történt műszaki felszereltségünk területén. Somoskéry Ákos és Hajdú József közreműködésével VHS rendszerű Panasonic márkájú videokamerát vásároltunk.

Október 19. és 20. között Kovács Gergelyné részt vett a távközlési beruházók és építésszek győri konferenciáján, ahol előadást is tartott a távközlési épületekben fellelhető képzőművészeti alkotásokról.

November 11-én, csütörtökön Kovács Gergelynével és Grünwald Évával, a Posta Sajtó és Propaganda Osztállyal, a BUVIG valamint a Mikulás Alapítvány képviselőjével Nagykárocsyba, a postahivatalba látogattunk. A **Karácsonyi Posta** leendő szolgáltatásait, a hivatal felújításának, feldíszítésének feladatait hangoltuk össze.

November 17-én, szerdán *Mozgóposták a magyarországi vasúthálózatban* címmel előadást tartottam a Közlekedési Múzeumban a Közlekedés Magyarországon 1867-1914 között című konferencián.

Alapítványunk november 25-én, csütörtökön 4 darab új IBM PC rendszerű számítógéppel gazdagodott. Már azt a célt szolgálják, hogy mi, muzeológusok – a majdan bevezetésre kerülő múzeumi programmal – gyűjteményeink számítógépes nyilvántartását megkezdjük.

November 26-án, pénteken Grünwald Évával együtt – régi képeslapok fotóival, levelezőlap formájú vendégkönyvvel, függönnyel és a karácsonyi bélyegeket bemutató tablóval – feldíszítettük a nagykárocsy postahivatalt.

December 9-én, csütörtökön Kovács Gergelyné és Kurucz István úr Kaposvárott volt, ahol a Megyei Közgyűlés jóváhagyta a balatonszemesi Postamúzeum épületének átadását (kincstári tulajdon) az alapítvány számára, a Somogy Megyei Múzeumok Igazgatóságától.

December 15-én, szerdán Kovács Gergelyné, Krizsákné Farkas Piroska és az Antenna Hungária múzeumi bizottsága Szentesen járt. Látogatásuk célja annak felmérése volt, hogyan lehetne az üzemén kívüli rádióadókat múzeumnak berendezni.

December 22-én, szerdán került sor az első nagy egyeztető tárgyalásra a diósi múzeum tervezőivel és a leendő kivitelezővel. Itt mutatta be a Mérmű Kft. a látványterveket és a makettet. Ugyanezen a napon nagy szomorúsággal vettünk búcsút Nagy Jánosnéól, mindannyiunk által szeretett Ilonka nénitől a Pesterzsébeti temetőben.

Egészében nézve eseményekben gazdag évet hagytunk magunk mögött. Megszokott tevékenységeink mellett (gyűjteménygyarapítás, gyűjtemény feldolgozás, kiállítás tervezés és kivitelezés) újabb dolgokba is belevágtunk. Múzeumi helyiségeinkben koncerteket rendeztünk, országos körű szakmai történeti vetélkedőt szerveztünk. A Puskás centenáriumhoz kapcsolódó rendezvényeinkkel és kiadványainkkal elsősorban a nagyközönség ismereteit, tájékozottságát igyekeztünk bővíteni.

Sajnos azonban, technikai felszereltségünk bővítése mellett sem sikerült konkrétan megkezdni gyűjteményeink számítógépes feldolgozását.

Kisfaludi Júlia

A jubileumi év ünnepi eseményei

1993. február 15-e Puskás Tivadar nagy találmányának a Telefonhírmondó megindulásának, március 16-a pedig a feltaláló halálának századik évfordulója.

Az évforduló méltó megünneplésére készülődő intézmények az Antenna Hungária Rt., a Híradástechnikai Tudományos Egyesület, a Magyar Posta Vállalat, a Magyar Rádió, a Magyar Rádióamatőr Szövetség, a Magyar Távközlési Rt., a Postai és Távközlési Múzeumi Alapítvány és a Puskás Tivadar Távközlési Technikum képviselői 1993. február 1-én ültek össze a Postamúzeumban, ahol ismertették programjaikat, előkészületeiket.

A Magyar Rádió könyv és CD lemez kiadással, valamint fogadással készült a február 15-i ünnepségre.

A Magyar Rádióamatőr Szövetség egy szép QSL lap kiadását tervezte.

A Postai és Távközlési Múzeumi Alapítvány **Puskás Tivadar és kora** címmel vetélkedőt hirdetett a postai és távközlési szakközépiskolák részére, valamint március 16-ra Puskás Tivadar életét és munkásságát bemutató kiállítást és hangversenyt tervezett.

A Magyar Posta Vállalat alkalmi levelezőlap kibocsátására készült. A Híradástechnikai Tudományos Egyesület, az Antenna Hungária Rt. és a Magyar Távközlési Rt. közösen emlékülést szerveztek március 16-ra.

Az előzetes tervek mind megvalósultak, időrendben az alábbiak szerint:

– 1993. február 12-én a Magyar Rádió Márványtermében sajtótájékoztató keretében mutatták be a **Telefonhírmondó** című könyvet, a hozzá tartozó **Rádiófónia** című CD lemezzel. A könyv szerkesztője Gábor Luca volt. Puskás Tivadar

		<ul style="list-style-type: none"> ● It was 100 years ago that Tivadar PUSKÁS (a Hungarian colleague of T. A. Edison) started with the „Telefonhírmondó” (Telephone Courier) which was the ancestor of the telephone centre. ● The MOM Radio Club (HA5KFKV) members worked on this special station in the occasion of the memory of this technical event, having had asked to do it by the MRASz and the Budapest Radio Amateurs' Association. 	
		Tivadar PUSKÁS (1844-1893)	
ITU ZONE: 28		HUNGARY - EUROPE	
		CQ ZONE: 15	
<h1>HA 100 R</h1>			
CONFIRMING QSO WITH		DAY	MONTH YEAR
UTC	MHz	2-WAY	REPORT
A HA5WG QSL			
MNI TNX for contact, VY 73 !			HA5FA QSL MANAGER

QSL lap

életrajzát Giró–Szász Magda írta, a Telefonhírmondó történeti dokumentumainak összegyűjtésében Krizsákné Farkas Piroska és Lovászné Horváth Mária vettek részt, a fotókat Hajdú József készítette. A könyv grafikáit Kempfer Zsófia tervezte. Sajnos az angol és német nyelven is megjelent könyvet a nagyközönség nem ismerhette meg, mert nem került kereskedelmi forgalomba. Ezért nem érdektelen a könyv ajánlását, előszavát és bevezetőjét ismertetni.

“Előszó: A könyv – amelyet kezében tart – rendhagyó módon mutatja be hazánk egyik legkiemelkedőbb alakjának, Puskás Tivadarnak az életútját, munkásságát. Minden bizonnyal nevének hallatán a tudós, a feltaláló, a telefonközpontok úttörője jut eszünkbe, azonban ennél nagyobb egyéniséget mutat be a mű; a 19. század magyar polihisztorát, aki már fiatal korában habzsolja a humán tudományokat és a művészetet éppúgy, mint az akkor forradalmian újnak tekinthető egyetemi tantárgyat, a fizikát. Könnyedén tanulja a nyelveket, kiválóan vív és zongorázik, a bécsi társasági körök közkedvelt egyénisége.

A szerző korabeli dokumentumok felhasználásával, a 19. század eredeti történelmi környezetével, a családi háttér változásaival, a közvetlen emberi kapcsolatok és érzelmek tükrében teszi színessé, olvasmányossá a tudós életútjáról készített könyvet. Ugyanakkor rendkívül gazdagon tárja fel az olvasó számára akkor hiteles történelmi eseményeit, főbb mozzanatait, az első technikai forradalmat követő polgárosodási folyamatot.

A könyv hangulata tükrözi Puskás Tivadar szellemi nagyságát, leleményes vállalkozói készségét, üzleti eredményeit, és természetesen életpályájának csúcspontján az emberiség számára megalkotott találmánya, a Telefonhírmondó mágikus erejét. Puskás Tivadar lángelméje messze a jövőbe tekintett akkor, amikor ma a rádió- és televízióműsorok sugárzásának, vagyis a műsorszórásnak az alapjait megteremtette, hiszen a 19. századi technológiának megfelelő egyirányú információátvitelt valósította meg. Zsenialitása abban nyilvánult meg, hogy amikor még a szakemberek is játékszernek tekintették a telefont, ő már telefonközpontot tervezett, és városokra, országokra kiterjedő telefonhálózatokról álmodott.

A Telefonhírmondó megalkotásának alap gondolata: az információ egyidejű eljuttatása minél nagyobb tömegekhez. A technológia fejlődésével a 20. század elején valóra vált a feltaláló gondolatának korszerűbb megvalósítási lehetősége, a vezeték nélküli információátvitel, amely már valóban alkalmas tömegkommunikációs szolgáltatások nyújtására. Világszerte folytatott kísérleteket követően 1925. májusában hazánkban is megkezdődött Csepelen, 2 kW-os adóteljesítménnyel, 565 méteres hullámhosszon a rendszeres próbaadás. Ezt követően hazánkban és a világban egyaránt dinamikus fejlődésnek indult a műsorszóró szolgáltatás szakterülete, melyet a mai ember már nem is tudna nélkülözni.

Ezúton mondok köszönetet a Magyar Rádió munkatársainak, valamennyi közreműködő kollegának, akik méltó emléket állítottak a 19. század nagy feltalálójának, Puskás Tivadarnak, aki alkotómunkájával hozzájárult az emberiség tudományos fejlődéséhez, gyarapította világunk szellemi kincsesládáját.”

Bartha József, az Antenna Hungaria Részvénytársaság vezérigazgatója

“Ajánlás: Köszönetet mondok Szabó Miklósnak, aki haláláig a kötet kezdeti munkálatait irányította és évtizedeken keresztül a Telefonhírmondó és a Magyar Rádió történének megörökítését szívügyeként kezelte.

Megköszönöm a Postai és Távközlési Múzeumi Alapítványnak, hogy archívumuk anyagát rendelkezésünkre bocsátották, s az anyaggyűjtésben segítségünkre voltak.

S végül köszönettel tartozunk az Antenna Hungária Részvénytársaságnak, amely anyagi támogatással segítette a kötet megjelenését és a Telefonhírmondó 100. évfordulójának méltó megünneplését.”

Gombár Csaba, a Magyar Rádió elnöke

“Bevezető: Szeretné tudni, kedves olvasó, hogy mi újság a nagyvilágban? Kíváncsi a holnapi időjárásra? Jólesne munkája mellé egy kis szórakoztató háttérzene? Vagy szívesen meghallgatná kedvenc operaáriáját a legjobb előadókkal? Úgy-e a világ legtermészetesebb mozdulatával kapcsolja be a rádiót vagy tévét, s a nap minden szakában a folyamatosan áradó műsorfolyamok sokaságából válogathat. Olyan természetes ez, mint hogy a vízcseppekből víz folyik, vagy hogy felkattintja a kapcsolót és ég a villany.

De álljunk meg egy pillanatra és gondoljuk végig: mindez valóban olyan természetes? A precíz válasz – vagy legalábbis annak látszó – gyorsan megérkezik erre a kérdésre.

A zseniális angol fizikus és matematikus, James Clerk Maxwell 1862-ben tisztán elméleti megfontolások alapján megalkotja híres egyenleteit, amelyek magukban foglalják az egész elektrodinamikát, így az elektromágneses hullámok létét is. Maxwell olyan átfogó elméletet teremtett meg, hogy méltán idézhetem egykori világhírű professzorom, dr. Bay Zoltán szellemes mondását: ‘Kezdetben voltak a Maxwell-egyenletek és Isten ezek szerint teremtette a világot.’ De egy elméleti felismerés még nem jelenti azt, hogy annak gyakorlati hasznosítása is azonnal megtörténik.

Jó negyedszázad telt el addig, amíg a Maxwell-egyenletek bizonyítása érdekében a német Heinrich Hertz 1888–1890 között kísérletileg is kimutatta az elektromágneses hullámok létezését. Most már nyilván semmi sem állt útjába a rádió megvalósításának, gondolhatnánk optimista módon. Ez azonban tévedés, kedves Olvasó. Heinrich Hertz bár építőmérnöknek tanult, tudós fizikus volt, aki a rádióhullámok gyakorlati alkalmazhatóságát nem ismerte fel. Még jó öt-hat évet kell várni arra, amíg az első primitív rádiókapcsolat két épület között létrejön, és már a 20. század első felében járunk, amikor rádiójel vihető át az Atlanti-óceán két partja között. Az a két férfi, akiknek a nevéhez a gyakorlati alkalmazás kezdő lépései fűződnek, elsősorban az olasz Guglielmo Marconi, aki a rádió későbbi fejlődésében is óriási szerepet játszott, és az orosz Alekszander Sz. Popov, akit politikai célokból egy időben a rádió egyedüli feltalálójának kívántak beállítani, de akinek a kezdő lépéseknél elért eredményei csakugyan vitathatatlanok.

De ismét csak tévedés lenne azt hinni, hogy ezeknél az első kísérleteknél a készülékeknek ülők társalgást folytattak egymással. Az első rádióadók működését és műszaki lehetőségét híven tükrözi a korabeli magyar elnevezés: szikratávíró. A szikrakísülésekkel létrehozott ún. csillapodó rezgésekkel működő adók még nem voltak alkalmasak emberi vagy más hang közvetítésére. Itt csak morzejeleket lehetett továbbítani és abban az időben a fő cél a telegráfia, s főleg a hajókkal való kapcsolattartás megteremtése volt. Jó pár év telt el addig, amíg az emberi hangot közvetítő ún. *fóniás* adások megkezdődhettek, s még ehhez

képest is csak későn került sor az első rádióműsor közvetítésére 1914-ben a belgiumi Laekenből. (Más források szerint az első igazán szórakoztatást szolgáló rádió-adóállomás 1920-ban kezdte meg működését Pittsburgben.) Idáig tart a látszólag korrekt válasz. Azért csak látszólag korrekt ez a válasz, mert egy – talán nem mindenki felmerülő – kérdést megválaszolatlanul hagy: kinek támadt az a gondolata, hogy ezt az eszközt, a rádiót műsorközlésre használja? Ugyanis önmagában egy tudományos felfedezés, de még egy megvalósult műszaki eszköz sem elegendő egy új szolgáltatás, egy új szolgálat megindításához. A műsorszóró rádióhoz is minimum három dologra volt szükség:

- olyan eszközre, amely alkalmas arra, hogy jeleket továbbítson,
- arra a gondolatra, hogy ez a jel szolgálhatja a hírközlést, a tájékoztatást, a művelődést vagy a szórakoztatást is, tehát a jelsorozat műsört képezhet,
- és egy vagy több vállalkozó szellemű emberre, aki hajlandó volt a gondolat megvalósításához energiát és pénzt adni.

A műsorszórás tehát tulajdonképpen két zseniális gondolat szintézise. Hogy a műsorszóró eszköz feltalálása, megteremtése kinek a nevéhez fűződik, azt már láttuk. De kitől származik az ötlet, hogy rendszeres és szerkesztett műsört közvetítsenek a rádió – vagy bármely más eszköz – segítségével sok résztvevő, hallgató vagy néző számára. Igen bármely más eszköz, mert hiszen már a rádió feltalálása előtt is létezett olyan műszaki szerkezet, amely ugyanilyen célra elvileg igénybe vehető lett volna, ha valaki gondolt rá. Ez pedig a telefon. Bell találmánya 1876-ból származik, s már Budapesten is működött telefon az 1891-es évben. A kérdés megválaszolásához ezért időben jó néhány évet vissza kell mennünk.

A magyar Puskás Tivadar volt az az ember, aki 1893-ban a telefonban vélte megtalálni azt az eszközt, amely a műsört házhoz szállítja. A műsorszolgáltatás ötlete és megvalósítása tehát mintegy negyedszázaddal megelőzte a műsorszóró rádió és a világ első rendszeres műsorszolgáltatása kétségszövegbevonhatatlan tényekkel és dokumentumokkal bizonyíthatóan *Telefonhírmondó* néven Budapesten indult meg, száz évvel ezelőtt: 1893. február 15-én.

A kalandos életű Puskás Tivadar, aki akár egy Jókai- vagy Verne-regény főszereplőjeként léphetne elénk, nem elsősorban valamilyen műszaki találmánnyal érdemelte ki a világhírnevet. Őbenne elsősorban azt az embert kell tisztelnünk, aki igen korán felismerte az elektromos tömegkommunikáció jelentőségét, megtalálta a megvalósíthatóságához szükséges eszközt, végre tudta hajtani a szükséges műszaki változtatásokat és nem utolsósorban megvolt benne a hajlam és a bátorság egy ilyen vállalkozás létrehozására. Ma, amikor a magyar gazdaság talpra állítását elsősorban a vállalkozóktól remélhetjük, akkor méltán tekinthetjük Puskás Tivadart, a vállalkozót példaképnek, aki mert kockáztatni, tudott veszíteni, de tudott maradandót létrehozni még úgy is, hogy alig néhány héttel a *Telefonhírmondó* megindítása után viszonylag fiatalon elragadta a halál.

A 19. század második fele a nagy műszaki találmányok kora volt. Ekkor született meg vagy terjedt el a villanyvilágítás, a villamos motor, az automobil, a gramofon, a mozgóképek, a röntgen és még sorolhatnánk sokáig. A kiegyezés utáni Magyarország is bekapcsolódott a gyors iparosodásba és a nemzetközi tudományos élet vérkeringésébe. Az adott közhangulat és a társadalmi közeg tehát alkalmas volt arra, hogy azok, akikben volt gondolat és kezdeményező erő, a siker reményével kezdhessenek hozzá a megvalósításához. Puskás Tivadarról sok legenda él és sok olyan alkotást is nevével kapcsolnak és kapcsolnak össze,

ahol feltalálói vagy akárcsak kezdeményező szerepe írott dokumentumokkal nem bizonyítható. Az azonban vitathatatlan, hogy a *Telefonhírmondó* megteremtése és megindítása az ő érdeme. De mint neki, a Telefonhírmondónak is hányatott sors jutott osztályrészül. Ebben nyilván belejátszott korai halála és az a tény, hogy benyújtott szabadalmait külföldön – néhány országtól eltekintve – nem jegyezték be. Ennek oka nyilván az volt, hogy ismert elemekből felépülő rendszere, vagy egy műsort készítő és szétosztó szervezetre a legtöbb ország szabadalmi jogszabályai alapján tulajdonképpen nem adható szabadalom. Ez azonban mit sem von le Puskás zseniális ötletének értékéből és kétségtelen elsőbbségéből. A *Telefonhírmondó* pedig a sok pénzügyi, műszaki és szervezeti probléma ellenére megérte az 1925-ös évet, amikor közös részvénytársasággá alakult a Rádióval, és azzal együtt élt még tovább a negyvenes évek közepéig. Bizonyos mértékig utódjának tekinthetjük az ötvenes évek kényszerűen bevezetett vezeték nélküli rádióját, de akár a mai legmodernebb üvegszál, optikai kábelekkel dolgozó műsorszórtó rendszereket is. “

Heckenast Gábor, Magyar Rádió

A Magyar Rádió napi műsora 1993. február 15-én, a Telefonhírmondó megszólalásának 100. évfordulóján méltó volt az eseményhez. A visszaemlékezést a Postamúzeumból közvetített *Ki nyer ma?* című zenei műsor színesítette, melyben a kérdések is a telefonhírmondóhoz kapcsolódtak. A nap eseményei a Márványteremben tartott fogadással zárultak, ahol **Radnai Jenő**, a Magyar Rádió műszaki igazgatója az alábbi gondolatokkal köszöntötte a meghívott vendégeket:

“Kedves Vendégeink, Tisztelt Hölgyeim és Uraim, Kedves Barátaim!

Tisztelettel köszöntöm Önöket a Magyar Távközlési Vállalat, az Antenna Hungária és a Magyar Rádió nevében, abból a nevezetes alkalomból, hogy ma 100 éve kezdte el szolgálni Budapest lakosságát a Telefonhírmondó, zseniális hazánkfia Puskás Tivadar találmánya. 100 év nagy idő, akárhogyan is értékeljük. Mérjük történelmi mértékkel, vagy az emberi élethez, 100 év már olyan hosszú idő, hogy nehéz érzékelni, nehéz megbecsülni nagyságát. Ha elgondoljuk, hogy a technika milyen fejlődésen ment át az elmúlt 100 év alatt, igazán megérezzük, milyen régen volt 1893! Mikor a Telefonhírmondó megszólalt, még nem volt repülőgép, ismeretlen volt az elektronikus hírközlés és Budapesten még lovaskocsik közlekedtek. Sőt az elektronika, mint ilyen is ismeretlen volt, s a hangrögzítés is gyermekcipőben járt. De szerencsére már volt nyomtatott sajtó – nem úgy mint például Kempelen Farkas idejében –, így megmaradtak a beszámolók, az újságcikkek a budapesti szenzációról. Ennek köszönhetően elég sokat tudunk a körülményekről, a hatásról, de magáról a találmányról is. Sajnos, és ezt én, mint a rádiózás munkása sajnálom csak igazán, hangzó dokumentum nem maradt fenn ezen első napról, nem hallgathatjuk meg, mit és hogyan adott hírül születése napján a Telefonhírmondó. Nem kétséges azonban, hogy ma, amikor a Telefonhírmondóra az elektronikus média ősré emlékezünk, a sajtó mára meghatározóan fontos ágazatának születésnapját ünnepelhetjük.

Különösen hosszúnak tűnik azonban ez a 100 év, ha a történelem oldaláról szemléljük, hiszen óriási ív húzódik az Osztrák – Magyar Monarchia és a Magyar Köztársaság között, a közben lezajlott két világháborúval és összes következményével együtt. A Telefonhír-

mondó az 1940-es évek közepéig működött, és végiggondolni is fárasztó, hányszor adhatott hírt az ország történelmi fordulójáról, sikereinkről, tragédiáinkról, keserves újrakezdéseinkről. Puskás Tivadar röviddel a Telefonhírmondó üzembeállítását követően meghalt, keveset tapasztalhatott meg találmánya sikeréből. Talán joggal mondhatjuk tipikus magyar sors: létrehoz egy világszenzációt, elindít valami forradalmian újat, megteremti az elektronikus műsorközlés alapját, ami nélkül ma el sem tudjuk képzelni életünket, és nem szerez vagyont, nem vonul be a nagy tudósok és feltalálók Panteonjába, meghal és csaknem elfelejtik. Benne volt-e a hiba, vagy éppen mi hálátlan utókor nem becsüljük meg eléggé? S vajon nem az-e a sorsában a tipikusan magyar, ahogy a kortársak és utódok nem értették meg, nem becsülték kellőképpen meg, hajlamosak voltak az elfelejtésre? Vagy keressük az okot Puskás emlékének elhalványodására a magyar történelem fájdalmas fordulataiban, az egymást követő s mindig gyökeresen mást akaró korok váltakozásában? Hiszen valóban alig volt az elmúlt 100 évben néhány olyan esztendő, amely igazán kedvezett volna az alkotó elmének, a nagy és előremutató vívmányok megvalósításának. Az ország és népe mindig sürgős feladatokkal volt elfoglalva, mindig azért kellett küzdenünk, hogy felzárkózzunk a nálunk szerencsésebb sorsú népekhez, hogy behozzuk lemaradásunkat, s közben nem érünk rá észrevenni, hogy épp nálunk született meg valami új, valami világraszóló, hogy van egy találmány, amellyel mi vagyunk az élen. S ebben a mindig mások után loholó küszködésben arra sem futotta soha, hogy lángelméinket támogassuk, megteremtsük számukra azokat a feltételeket, amelyek képességeik kibontakoztatásához kívánatosak lennének. Elég talán Jedlik Ányosra és Kandó Kálmánra utalni, hogy csak a villamosság e két magyar géniuszát említsük, vagy gondoljunk a Bolyaiakra, hiszen végeláthatatlan a sora azoknak a kiváló magyar alkotóknak, mérnököknek, tudósoknak, művészeknek, feltalálóknak és kutatóknak, akik tehetségüket Magyarországon nem tudták kamatoztatni. Vagy ismeretlenek maradtak, vagy emigráltak, vagy a megbecsülés hiányában és a sanyarú körülmények miatt elkedvetlenedve nem folytatták tevékenységüket. Magyarország nem volt soha jó terep a zseniknek!

Azért is van nagy jelentősége annak, hogy ma, mikor Magyarországon ismét egy újrakezdés lendületében élünk, mikor ismét aktuális a felzárkózás programja, mikor tengernyi nehézségünk, gondunk-bajunk nyomaszt, megálljunk egy percre s ünnepeljünk. Tisztelettel emlékezzünk meg szakmánk egy zseniális alkotójáról, Puskás Tivadarról és korát megelőző, új horizontot megnyitó találmányáról. Legyünk büszkék arra, hogy emlékét ápolhatjuk, hogy a Telefonhírmondó utódát, a rádiózást Magyarországon szolgálhatjuk. Tanuljunk a minden akadályt legyőző alkotótól, munkálkodjunk abban a szellemben, amellyel létrehozta művét. S bízzunk benne, hogy munkánkkal mi is hozzájárulhatunk az újrakezdéshez, a felzárkózáshoz és ahhoz, hogy tehetséges honfitársaink Magyarországon kifejtessék képességeiket.

Tisztelt vendégeink! Az Antenna Hungária, A Magyar Távközlési Vállalat, a Magyar Rádió és a magam nevében köszönöm, hogy velünk ünnepelnek! Emelem poharamat Puskás Tivadar emlékére s mindazokra, akik munkáját folytatták és ma is folytatják! A Telefonhírmondóra, a múltira és a jövőre, a magyar elektronikus médiára!"

Szavai után **Bartha József**, az Antenna Hungária Rt. vezérigazgatója mondta el centenáriumi gondolatait, amit a Híradástechnika folyóirat 1993. februári számából idézünk:

“Centenáriumi gondolatok

Száz évvel ezelőtt, 1893. február 15-én szólalt meg először Budapesten a Telefonhírmondó, Puskás Tivadar *telefonújság*-ja. És pár héttel később, március 16-án a Telefonhírmondó szomorú hírrel kezdte adását, bejelentve zseniális alkotójának korai, 49 éves korában bekövetkezett halálát.

Genfben az ENSZ Nemzetközi Távközlési Uniójának székházában Puskás Tivadarra és alkotásaira bronz mellszobra emlékeztet; ugyanakkor nekünk, magyaroknak most, az évfordulót követően kell megkezdenuünk évszázados adósságunk törlesztését, életművének kutatásában, megismertetésében egyaránt.

Mert bizony akár egy gyors közvélemény-kutatással is meggyőződhetünk arról, hogy kortársaink milyen keveset tudnak Puskás Tivadarról. Valamire emlékeznek, valamit hallottak róla, többnyire a telefonnal kapcsolatban. Ez szomorú, mert éppen a legzseniálisabb, máig legjelentősebb hatású alkotására nem gondolnak: az első elektromos tömegkommunikáció megvalósítására! Erről feltalálója – ma egészen magától értetődőnek, egyszerűnek tűnően – így ír tanulmányában: ‘Telefonújságom legfőképpen abban különbözik az eddigi újságoktól, hogy nem nyomtatás által készül és nem olvasható, hanem maga az újság beszél és cikkeit, híreit és egyéb közleményeit a telefon közvetítésével közvetlenül szállítja a hallgatóság füléhez.’

Nekünk, a tömegtájékoztatásban dolgozóknak különösen nagy tisztelettel és szeretettel kell emlékezzünk Puskás Tivadarra. Elsősorban arra a sokoldalú, ismereteit és információit óriási intelligenciával, alkotó módon alkalmazni tudó feltalálóra, akinek életútja fantasztikusan érdekes, új civilizációt építő évtizedeket ívelt át.

A. N. Whitehead *A tudomány és a modern világ* című klasszikus művében írja ‘... a XIX. század legnagyobb találmánya a feltalálás módszerének feltalálása volt. Új módszer született; ez az igazi újdonság, amely szétzúzta a régi civilizáció alapjait. – Ez a felfedezés egészen egyszerűen az, hogy bármely műveletet a végénél kell kezdeni s ettől a ponttól kell visszafelé haladni egészen a kezdetekig.’

Igen, Puskás Tivadar is a végén kezdte: ‘Amikor arra az elhatározásra jutottam, hogy a telefonújságot életre hívom, mindenekelőtt természetesen azt a kérdést kellett felvetnem, milyen műszaki berendezésekkel lehet a legkönnyebben elérni a célt, hogy a telefonújság a hallgatók legnagyobb tömege számára egyidejűleg hozzáférhető legyen.’ – írta már idézett tanulmányában. Ugyanott fejtegette a gyorsaság, olcsóság kérdéseit is.

E modern kérdésselvetés alapján érdekes eljátszani a gondolattal: mivel foglalkozna, ha ma élne Puskás Tivadar?

Korunk legelmébb találmánya – mondta a Telefonhírmondóról Jókai, akit szintén lázba hozott e csoda. Ma 100 évvel később is van okunk, hogy a csodálattal adózzunk e kivételes tehetségű alkotónak. Kortársai nemcsak lelkesen fogadták a Telefonhírmondót, hanem széles körben használatba is vették, amit az előfizetők számának gyors emelkedése is tanúsít. A századvégi lapokat olvasva meggyőződhetünk arról is, hogy nemcsak ismerték e találmányt, hanem reményeket fűztek továbbfejlesztéséhez is; nemcsak budapesti és az egész területén való meghonosításához, hanem külföldi használatba vételéhez is. Kár, hogy az alkotó nem élhette meg a nagy sikert, nem folytathatta műve továbbfejlesztését sem.

Sajnálatos az is, hogy napjainkban milyen keveset tudunk, s az érdeklődők milyen kevés információhoz juthatnak (pl. az Új Magyar Lexikon 12 félhasábos sort szentel Puskás Tivadar bemutatására és említést sem tesz Ferenc öccséről, aki pedig évekig közvetlen munkatársa volt a budapesti telefonközpont létrehozásában és működtetésében).

Pedig Puskás Tivadar élete és életműve napjainkban is számos időszerű tanulsággal szolgál. Korunk emberének is hasznára válna a hozzá hasonló magatartás, a tudásszomj, az áldozatvállalás a tudásért és a célok eléréséért, a kitartás a kudarcokban is. A sokoldalúság – a témaváltás képessége, a szellemi rugalmasság, a minden újra való nyitottság – különösen a mi szakmánkban és tudományunkban nélkülözhetetlen. Ugyancsak jó példa Puskás munkássága az elméleti tudásanyag gyakorlati alkalmazására; Hertz-nek például eszébe se jutott a rádióhullámok közérdekű hasznosítása. Ahogy ő követte az előző századok vándor céhlegényeit, a világot járó iparosokat és a kor legjobb egyetemeire kimenő diákjainkat, teológusainkat, úgy kell a szellem mai emberének is összeszednie kora legfejlettebb ismereteit és azokat itthon hasznosítani. Földrajzi, társadalmi és gazdasági helyzetünkben permanens veszély az ‘agyelszívás’; a magyar szellemi értékek itthoni növelése és kamatoztatása napjaink nagy kihívása. Van mit tanulnunk Puskás Tivadartól. Követésre méltó példa az a törekvése is, hogy vállalkozásaihoz a megfelelő partnereket kutatta fel és vonta be őket a munkába.

Puskás Tivadar és alkotásai tehát nemcsak a konkrét felfedezésekkel szolgálták a századforduló társadalmi és gazdasági fejlődését. Nemcsak a rádióműsorszórás hazai megindítását segítette elő a Telefonhírmondó eddigi sikeres működése. Gondolatébresztő, tudatformáló ereje messze hatóbb.

Alkalmi levelezőlap

Az Antenna Hungária Rt. büszke arra, hogy a közel hetven éves hazai rádió-műsorszórás közvetlen folytatása Puskás Tivadar Telefonhírmondójának. Kötelességének tekinti, hogy a nagy elődhöz méltóan folytassa működését. Szolgáltatásai körének bővítésével, színvonal-emelésével a világ élvonalához igazodva kell dolgoznia.

Köszönettel tartozunk mindazoknak, akik emlékét híven őrizték, munkásságát kutatták. Munkálkodjunk együtt annak érdekében, hogy ez az évforduló legyen kezdete a Puskás életmű eddiginél szélesebb körű kutatásának, ismertté tételének.

Legyen buzdítás a centenárium arra, hogy a tehetséges embereket – legyenek tudósok, művészek, mérnökök, vagy akár Puskás Tivadarhoz hasonló polihistorok – működésükben segítsük, eredményeiket elismerjük! Régi nagyjaink emlékét pedig ne felejtsük!”

A Magyar Posta Vállalat ezen a napon, február 15-én bocsátotta forgalomba a Dudás László tervezte alkalmi levelezőlapot, szép első napi bélyegzővel.

A centenáriumi ünnepek eseményei március 16-án folytatódtak. Reggel 8.30 órakor a Kerepesi temetőben a Postai és Távközlési Múzeumi Alapítvány, a Puskás Tivadar Távközlési Technikum és a Posta- és Bankforgalmi Szakközépiskola koszorúzást rendezett Puskás Tivadar sírjánál, a 34/1. számú parcellában.

A koszorúzáson részt vettek:

- Csapó Attila és Sárközi András az Első Magyar Telefon Kft. részéről,
- Zimmermann Ottó a Magyar Posta Vállalat részéről,
- Bartha Attila az Antenna Hungária Rt. részéről,
- Hajdú Endre a Magyar Távközlési Rt. részéről,
- Vári János a BHG Híradástechnikai Egyesület részéről,
- Dr. Örvényesi Terézia a PKI Távközlési Kutató Intézet részéről,
- Halász Tibor a Posta- és Bankforgalmi Szakközépiskola részéről,
- Dr. Horváth László, Keselyák Péter a Puskás Tivadar Távközlési Technikum részéről,
- Mikics László és Dr. Bartolits István a BHG részéről,
- Lendvai László a Budapesti Távbeszélő Igazgatóság,
- Kuti József a Széchenyi István Főiskola Távközlési és Automatizálási Intézete részéről,
- Flörich Henrik a Magyar Távirati Iroda részéről,
- Kurucz István a Postai és Távközlési Múzeumi Alapítvány részéről.

10 órakor kezdődött a Gellért Szálló Tea Szalonjában a Híradástechnikai Tudományos Egyesület, a Magyar Távközlési Rt. és az Antenna Hungária Rt. közös emlékülése, melyen a résztvevők emléklapot kaptak.

Az Emlékezés programja

10.00 Megnyitó: Dr. Lajtha György

Puskás Tivadar életútja és üzenete a mának

előadó: Dr. Horváth László, a Puskás Tivadar Távközlési Technikum igazgatója

A távközlés az ezredforduló stratégiai ágazata

előadó: Dr. Gordos Géza, a HTE elnöke

A magyar távközlés fejlesztési koncepciói

előadó: Bölcskei Imre, helyettes államtitkár, KHVM

11.45 A HTE által alapított "PUSKÁS TIVADAR DÍJ" átadása

12.00 Állófogadás, melyet a MATÁV RT. vezérigazgatója ad a résztvevők tiszteletére

13.30 Világtrendek és Magyarország

előadó: Horváth Pál, a MATÁV RT. vezérigazgatója

Műsorszórás a XX. század végén

előadó: Bartha József, az Antenna Hungária RT. vezérigazgatója

A kapcsolástechnika legújabb eredményei

előadó: Dr. Frajka Béla, egyetemi docens, BME

Távközlő hálózatok és szolgáltatások

előadó: Dr. Sallai Gyula, c. egyetemi tanár MATÁV RT.

Korszerű irányzatok a vezetéknélküli távközlésben

előadó: Dr. Pap László, egyetemi tanár, BME

Hogyan képezzük a XXI. század elejének híradástechnikai mérnökeit?

előadó: Dr. Zombory László, egyetemi tanár, a

Villamosmérnöki kar dékánja, BME

16.00 Zárszó: Dr. Lajtha György

Búcsúkoktél, melyet az Antenna Hungária Rt. vezérigazgatója

ad a résztvevők tiszteletére.

A nap eseményei este 6 órakor a Postamúzeumban zárultak, ahol megnyílt a **Halló! Itt Puskás Tivadar telefonja!** című kiállítás.

A megnyitóbeszédet dr. Csurgay Árpád, a Magyar Tudományos Akadémia főtitkár-helyettese tartotta, majd Bartha Józsefné, a múzeum zeneigazgatója összeállításában emlékhangverseny idézte fel a Telefonhírmondó korának muzsikáját. A hangverseny műsora:

HANGVERSENY A TELEFONHÍRMONDÓ EMLÉKÉRE

Ismeretlen szerző: Greensleves variációk
MAROS ÉVA hárfa
GEIGER GYÖRGY trombita

Schumann: Álmodozás
KERESZTES RITA cselló
HORVÁTH ADRIEN zongora

Kodály: Nausikaa
ARDÓ MÁRIA ének
HORVÁTH ADRIEN zongora

A furfangos leány (népmese)
Jávorfából furulyácska (népmese)
KERESZTES ILONA mesélő

Magyar népdalcsokor
BODZA KLÁRA ének, koboz

Liszt: Magyar királyi dal
SEBESTYÉN JÁNOS zongora
CZIGÁNY GYÖRGY négykezes

Jókai Mór három kedvelt dala
ARDÓ MÁRIA ének

Amorosi: Két középkori tánc
MAROS ÉVA hárfa
GEIGER GYÖRGY trombita

A hangversenyt CZIGÁNY GYÖRGY közvetíti.
Az emlékhangverseny zeneigazgatója:
BARTHA JÓZSEFNÉ

Elhangzik a Postamúzeumban 1993. március 16-án a
"Halló! Itt Puskás Tivadar telefonja!" című kiállítás
megnyitása alkalmából.

Az alapítvány, a megnyitón megjelenteket a Varga Tamás tervezte Puskás Tivadar plakáttal ajándékozta meg. A kijáratnál a látogatókat a *hangos vendégkönyvhöz* invitálták, ahol stílszerűen egy régi tölcséres mikrofonba mondhatták el élményeiket, véleményeiket, amelyet dobozba rejtett magnetofon rögzített.

Az ünnepségsorozat másnap, március 17-én a Puskás Tivadar Távközlési Technikumban fejeződött be – ahol felavatták Borbás Tibor szobrász – Puskás Tivadar bronzból készült mellszobrának harmadik másolatát.

Az esztendő során még folytatódott az emlékezés, hiszen a Magyar Távközlési Rt. szeptemberben Puskás Tivadar arcképével és a Szerecsen utcai telefonközpont archív fotójával díszített telefonkártyát adott ki 'In memoriam Puskás Tivadar' felirattal, majd a Postai Világnapon (október 9) sor került a középiskolai vetélkedő második fordulójára és az eredményhirdetésre.

Krizsákné Farkas Piroska

Halló! Itt Puskás Tivadar telefonja!

a Postamúzeum kiállítása

A Postamúzeum időszakos kiállítása, amelyet 1993. március 16-tól, Puskás Tivadar halálának 100. évfordulójától 1994. szeptember 17-ig, születésének 150. évfordulójáig nézhetnek meg a látogatóink, három teremben ismertet meg Puskás Tivadar életével és munkásságával.

A tükörteremben ifjúságát, világljárását, Edison munkatársaként eltöltött éveit, majd hazatérését és itthoni tevékenységét idézi fel a kiállítás az alábbiak szerint.

Puskás Tivadar fiatalsága

1844. szeptember 17-én született Pesten, ditrói Puskás Ferenc hajózási vállalkozó és felesége Agricola Mária első gyermekeként. A lipótvárosi templomban Tódor, János, Lambert neveket kapta keresztelésekor.

Gyermekkorát testvéreivel, Ferencel (sz. 1848) a későbbi huszárfőhadnaggal, majd cégtársával; Etelkával (sz. 1853), aki az irgalmasok rendjébe lépett Alexandra nővérrel; Alberttel (sz. 1859) a családi levelezések Bertijével változatos lakhelyeken, gondtalanul élték.

Puskás Tivadar, ahogyan a Tódor divatos változatával viselte nevét, felsőbb iskolai tanulmányait Bécsben, a Theresianumban kezdte, majd a Műegyetemen folytatta. Stúdiumait 1865-ben – a szülői ház anyagi nehézségei miatt – abbahagyta.

A 21 éves fiatalember sokoldalú tehetség volt. Bár elsősorban a technikai tantárgyak érdekelték, kitűnően vívott, lovagolt és zongorázott. Ez utóbbi segítette első kenyérekéréséhez 1865-66-ban az egyik Festetics családnál. Itt kezdhette el az angol nyelv tanulását, amelyet kegyetlen szorgalommal folytatott, félig kopaszra nyírt fejjel kényszerítvén magát a nyelvkönyvek, szótárak mellé.

1866 őszén már Londonban élt. Tanítva tanult. Német nyelvórákból tartotta el magát. Megismerte Angliát, a szabad vállalkozások világát, az iparosodásban éretört országot.

1867-ben a Waring Brothers et Eckersly vasútépítő cég alkalmazottja lett. Az olasz, spanyol, brazil, kelet-indiai vasútépítéseiről nevéssé vált vállalkozók ekkor már a magyarországi keleti-vasút, a Nagyvárad – Kolozsvár – Brassó vasútvonal építési tervein dolgoztak. A vonal kiépítésével az 1868. XII. 6-án szentesített XLV. törvénycikk a Waring céget bízta meg. Ehhez a 666 km hosszú vasútvonal kiépítéséhez a magyar vasútépítés legnagyobb – miniszterelnökét is (gróf Lónyay Menyhért) megbuktató – korrupciója fűződik. Ezekről az évekről kevés ismeretünk van. Művezető és tolmács volt az angol építésvezetők mellett. Az építkezésről leghitelesebben a Baross Gábor halála után ipari és kereskedelemügyi miniszterré vált, akkor még kolozsvári újságíró, Lukács Béla számolt be 1870-ben megjelent "A Magyar Keleti - Vasút" című kötetében. Puskás Tivadar valószínűleg 1872. július 18-án vált meg a Waring cégtől, amikor átadták a Tövis – Segesvár vonalat és a cég csődöt jelentett.

Puskás Tivadar fiatal éveit hangulatos enteriőr tárgyai illusztrálják. A tablón elhelyezett

fotók a kort idézik, melyben felnőtt. A tárlóban látható keresztlevelének másolata, az egykori lipótvárosi templom fényképe, melyben megkeresztelték és egy eredeti dokumentum, édesapja hozzá írt levele.

Puskás Tivadar világtúrája

1873-ban a monarchia székvárosa, Bécs hétmillió vendéget várt világkiállítására. A Semmering forrásainak vizét már vezetékek szállították a városba, kiépült a világvárosi Ring – bár tőzsdekrach és járványok tartották félelemben a bécsieket – a világkiállításnak nagy sikere volt. Ebben Puskás Tivadar is részt vállalt. Megnyitotta Bécsben, Közép Európa első utazási irodáját. A kiállítás ideje alatt kedvezményes menettérít vasútjegyeket árusított, amelyekhez szállodai, vendéglői utalványok és kiállítási belépők tartoztak. A vállalkozás sikeres volt, keresményével az újvilágba, Amerikába hajózott.

Őt is megérintette az aranyláz. A Colorado mentén földeket vásárolt és aranybányát nyitott. Kedvelt öccséről Feri-bányának nevezte el. Egyik munkatársa gazdagnak tűnő aranyleőhelyre bukkan. A kőzeteket Puskás Tivadar Chichagoba vitte vizsgálatra.

1875-öt írtak. A várost különleges találmány tartotta izgalomban. Az emberiség történetében időről-időre felbukkanó perpetuum mobilék egyike, amelyről újra és újra kiderült, hogy közönséges szélhámosságok, Puskás Tivadar időt, pénzt és talentumát nem kímélve leplezte le a chichagoi csalót. Híres ember lett, és amikor visszatért Coloradóba, találkozott a kíméletlen Amerikával. Bányáját, földjét új telepések foglalták el, kiszorították az aranybányászatból.

1876-ban rövid időre visszatért Európába. Londonban és Bruxellesben távíróhálózat építési vállalkozásba kezdett. Itt érte el a hír, hogy a philadelphiai világkiállításon Alexander Graham Bell különleges, új találmányt mutatott be: a telefont.

Újra hajóra szállt. Útja Philadelpiába, majd New Yorkba vezet, ahol új fejezet kezdődött életében.

A kiállított hajó, postakocsi, utazóbőrönd, a földgömb világtúráját idézik. A tablón lévő fotók utazása helyszíneit elevenítik fel. A tárlóban lévő kőzetek, bányászlámpa, iránytű a coloradói aranybányáira emlékeztetnek. A Majsai Mária által készített világtérképen lakóhelyeit ismerhetjük meg.

Puskás Tivadar Edison munkatársa

Puskás Tivadar 1876 őszén, 32 évesen ismerte meg a 29 éves Thomas Alva Edisont és "találmány-gyárát", a New York melletti Menlo Parkban.

Az újságáros fiúból autodidakta képzéssel neves feltalálóvá, sikeres üzletemberré vált fiatalember az amerikai management megteremtője volt. Bár nevéhez több mint ezer szabadalom fűződik, nemcsak a saját de a másoktól megvásárolt szabadalmakat is felhasználta. Maga köré gyűjtötte a tehetséges mérnököket, technikusokat és világszerte gondoskodott találmányainak megismertetéséről, meghonosításáról. Új technikai korszakot nyitó találmányai a fonográf, a szénmikrofon, az izzólámpa, a távíró és a telefon tökéletesítése, világhírűvé tették.

Puskás Tivadar 1876 őszétől 1877 nyaráig dolgozott a Menlo Park-i műhelyekben. Elsősorban a telefonközpont tervének műszaki megoldásán.

Képzett elektrotechnikusként, 1877 nyarán Edison európai megbízottja lett. Londonban a fonográf honosításán dolgozott. Kiállításokat, bemutatókat rendezett. Székhelyét 1878-ban Párizsba tette át, ahol az első telefonhálózat és központ építési munkáit irányította. Ekkor képezte ki huszárőhadnagy öccsét Ferencet, aki fél éves párizsi tartózkodása alatt megismerte a hálózat és központ építés műszaki, üzleti és szervezési munkáit.

1879 nyarán együtt térnek haza, tőkés társakat keresni a budapesti távbeszélő építésére. Edison egyetértésével Puskás Ferenc kizárólagos jogot kapott a monarchia területén, tele-

fonközpont építésére. Budapesten azonban nem találtak részvényeseket és Tivadar felhatalmazta öccsét, hogy az ő költségére kezdje meg az építés szervezését és munkáit. Bár az anyagi áldozat nem volt kevés, megtehetette, hiszen 1879. októberétől az Edison Társaság igazgatósági tagja lett. Párizsban önálló szabadalomértékesítő ügynökséget nyitott, villamosautó és villanymotorral kormányozható léghajókísérleteket folytatott.

1880-ban magánéletében is nagy változások történtek. Londonban házasságot kötött a már Kolozsvárott megismert Vetter von Lillien Sophie grófnővel, gróf Török József elvált feleségével.

1881-ben, amikor Budapesten megszólaltak az első telefonok, Puskás Tivadar a párizsi elektromos kiállításra készült. A kiállítás szenzációja Edison fonográfja, izzólámpájával bemutatott villanyvilágítás és

Clement Ader théatrophonja volt. A bemutatót követően bízták meg a Puskás Tivadar alapította részvénytársaságot a párizsi Nagyopera villanyvilágításának elkészítésével, amelyet 1881. október 15-én fejeztek be.

1882-ben London elektromos világításán, 1883-ban a madridi távbeszélő hálózat tervein dolgozott. Öccse betegsége és budapesti látogatásai megérelelték hazatérési szándékát. Ferenc halála (1884. március 22.) után felszámolja vállalkozásait, irodáját és – családjával – feleségével és két kislányával hazaköltözik Budapestre.

A kiállítás képei bemutatják Edison Menlo Park-i birodalmát, munkatársait és fontosabb találmányait (fonográf, izzólámpa, stb.). Itt helyeztük el azt az utazó-íróbőröndöt, melyet Puskás Tivadar ajándékozott Ferenc öccsének. Edison és Puskás Tivadar levelezése, másolatban lapozóalbumban látható. (Az eredeti levelek a Postamúzeum tulajdonában vannak.)

Puskás Tivadar hazatért

1844 tavaszán, hazatelepülése után átvette a Budapesti Telefonhálózatot. Néhány hét múlva felszerelte az első nyilvános állomásokat, modernizálta a hálózatot, tetőtartókat szereltetett fel, multiplex rendszerű váltókkal cserélte fel a keresztlemezeseket, újabb három központot rendezett be, az előfizetőket Ader- és Crosslay-rendszerű mikrofonokkal szerelt készülékekkel látta el.

A fejlesztések szinte felemésztették vagyonát, melynek maradékával 1885-ben sikertelen aranybányászatba kezdett egy felhagyott abrudbányai bányában. Ez kényszerítette arra, hogy 1885 őszén eladja a telefonvállalat egyharmad részét.

1886-ban olajkutatókba kezdett Zsibó környékén. A Szamos parton mintaszerű, szociális létesítményekkel ellátott olajkutató telepet épített fel. Családjával együtt odaköltözött. Bár költséges, mély fúrásokat végeztetett, mégsem találtak megfelelő mennyiségű fekete aranyat. Mindössze a dús előfordulású földviasz (ozokerit) feldolgozására számíthattak. Termékük, a fekete gyertya azonban a befektetett tőke kamatait sem hozta vissza.

Családja, felesége öröksége révén Grazba költözött. Puskás Tivadar pedig magányosan és szegényen visszatért Budapestre, ahol az Ozokerit telep fejlesztésére felvett félmillió forint adóssággal terhelten várta, a csőd szélére jutott "Budapesti Telefonhálózat, Puskás Tivadar és Társai".

Az örök újrakezdés vasemberén, Puskás Tivadaron a vasminiszter, Baross Gábor segített. Államosította a Budapesti Telefont, s ugyanakkor bérbe adta Puskás Tivadarnak. Hitelezőtől a Kereskedelmi Bank 650.000 forintnyi pénzkölcsönével szabadította meg. Az így létrejött Budapesti Állami Telefonhálózat Puskás Tivadar Bérleti Vállalatának pénzügyeit az Ipari és Kereskedelemügyi Minisztérium ellenőrizte. Puskás Tivadar igazgatói fizetésén kívül, minden fillért az üzemeltetésre és a fejlesztésre fordítottak. 1888 és 1889 között újabb fejlesztéseket végeztek. A légvezetékekhez horganyzott acélhuzalt használtak, nagykapacitású központokat építettek fel és fokozatosan kiiktatták a kisegítő központokat. Az 1183 előfizető készülékeit Western telefonokra cserélték ki.

1890-ben módosult a bérleti szerződés, a bérlő a pénzt kölcsönző Kereskedelmi Bank lett. Puskás Tivadar ügyvezető igazgató maradt, de mellé műszaki igazgatót neveztek ki, Szmazsenka Nándort.

Ugyancsak 1890-ben pályázatot írtak ki az Al-Duna szabályozás munkálatai megkívánta víz alatti robbantások rendszerére. Két társával szabadalmaztatott, kettős robbantási elvű, új gyújtószerkezetét nem találták kielégítőnek. A kései utókor azonban ezt az elvet alkalmazta a modern robbantási eljárásokban.

1892. júliusában az Osztrák – Magyar Monarchia Szabadalmi Hivatalában, majd a következő hónapokban még 18 országban jelentette be “Új eljárás telefonújság szervezésére és berendezésére” megnevezéssel a Telefonhírmondó szabadalmát. Lukács Béla minisz-

tertől, aki 1870-ben még a Keleti-vasút építéséről tudósított, szóbeli engedélyt kapott és hozzákezdett a budapesti beszélő újság megvalósításához. Szmazenka Nándor a kivitelezés gazdaságosabb módozataival segítette a gyors megvalósulást. Nevét Puskás pótlólag bejegyeztette a szabadalmi okmányokba.

1893. február 15-én megindult a telefonhírmondó szolgálat. Puskás Tivadar újra a “nap alatt állt”! Európa, sőt Amerika érdeklődése is felé fordult. Üzleti útra készülődött, de közbeszólt a sors, március 16-án Hungária szállóbeli lakásán szív-rohamban meghalt.

Puskás Tivadar elképzelt íróasztala mellett áll az első telefonközpontok egyike, egy rézsütös pulttal épített keresztlemezes váltó. A tárlóban vállalkozásainak jelképei, a tablón az első budapesti telefonközpont és erdélyi tájak láthatók.

Puskás Tivadar emlékezete

A következő terem az utókor emlékezetét idézi fel az alábbi tablószöveggel:

“Puskás Tivadart – a magyar távközlés szolgálattevői – példaadó elődjükként tisztelik. Nevéhez kötik a távbeszélő központ gondolatának műszaki megfogalmazását, a hazai távbeszélő szolgálat megindítását, a Telefonhírmondó feltalálását.

Világotjáró honfitársunk élenjáró konstruktőr volt a találmányok gyakorlati alkalmazásában, merész vállalkozó a technikák, anyagok bevezetésében. A technikatörténet kutatói máig adósok annak a feltárásával, milyen kiemelkedő szerepe volt az új korszakot nyitó Edison-találmányok európai terjesztésében, meghonosításában.

Kincseiből, emberszeretetéből, tisztességéből, munkabírásából, pénzéből nemcsak családját részeltette, önzetlenül osztotta meg feltaláló és konstruktor társaival, munkásaival is.

Hazafiúi sorsával Ady Endre sorait példázta:

Föl – földobott kő, földedre hullva,
Kicsi országom, újra meg újra
Hazajön fiad.

Messze tornyokat látogat sorba,
Szédül, elbúsong, s lehull a porba,
Amelyből vétetett.

Minden hazatérésekor magvető volt. Messziről hozott magvai közül – az előkészítetlen hazai talajban – nem mindegyik fakadt meg, a kicsírázottak is lassan fejlődtek, termésüket már nem takaríthatta be.

Puskás Tivadar emlékezetét épületekben, intézményekben kőbe, bronzba, fába mintázott portrék őrzik. Él a szakmai emlékezetben és az ifjúság szívében is. Ősei szülőföldjén, Ditróban és Sepsiszentgyörgyön nevét középiskolák viselik. Budapesten 1953-ban lett a Puskás Tivadar Távközlési Technikum névadója. A technikum 1975-ben veretett Puskás emlékérmét, amellyel az iskolai munkában és hagyományápolásban példamutató tevékenységet végző tanárokat és diákokat tüntették ki.

A Híradástechnikai Tudományos Egyesület 1960-ban alapította legrangosabb kitüntetését, a Puskás Tivadar díjat. Évről évre az általános elektronika, a híradástechnika és a távközlés fejlesztése terén kiemelkedő munkásságot folytató szakembereknek adományozzák.

A magyar híradástechnikai ipar ajándékként 1986-ban a BHG és a BUDAVOX állította fel a Nemzetközi Távközlési Egyesület genfi székházában Borbás Tibor mintázta bronz mellszobrát. A most, kiállításunkban látható mása a BHG épületében, és az ez évben újraöntött másolata pedig a Puskás Tivadar Távközlési Technikumban található. Nevét Budapest XI. kerületében, nagyobb városainkban Győrben, Miskolcon, Sopronban, Szekszárdon, Szombathelyen és Zalaegerszegen őrzik utcanevék.

Reméljük születése 150. évfordulóján, 1994-ben névadója lesz a legújabb telefonközpontunknak és legmodernebb stúdióknak, hiszen ennyivel tartozunk Puskás Tivadarnak, annak a honfitársunknak, aki az elsővel megajándékozta hazánkat.

Emlékezetét és példáját élesztő kiállításunkat halála 100. évfordulójától, 1993. március 16-tól születése 150. évfordulójáig, 1994. szeptember 17-ig ajánljuk a nagyközönség és elsősorban ifjúságunk figyelmébe.”

Puskás Tivadar Telefonhírmondója

A kiállítás utolsó termében, az ajtó felett látjuk azt a duplatölcsérű hangszórót, mely az 1920-as években a Telefonhírmondó stúdiójának berendezése volt. A terem életképei az egykori stúdiót és az otthonukban műsort hallgató családot jelenítik meg. A tárlóban eredeti szabadalmi leírások és Telefonhírmondó alkatrészek láthatók. A kandallón elhelye-

zett fotók a Telefonhírmondó műsorában többször szereplő művészeket mutatják be. Az itt álló pontosidő-vezérlő óra emlékeztet arra, hogy 1911-től az utcai pontosidő órákat a Telefon Hírmondó Rt. működtette. A Telefonhírmondó történetének rövid összefoglalását a szabadalmi okiratok társaságában olvashatják:

“A világ első hírközlő stúdiója és adója, Puskás Tivadar találmánya, a Telefonhírmondó Lukács Béla miniszter szóbeli engedélyével 1893. február 15-én kezdte meg működését Budapesten, a Magyar utca 6. számú lakóházában.

A budapesti távbeszélő előfizetők (2571 állomás) – különdíj ellenében (1,5 Ft/hó) – kérhették a telefonközpontokon keresztül a hangos újság kapcsolását.

Az önálló hálózat kiépítése már megindult, de Puskás Tivadar váratlan haláláig, 1893 március 16-ig a Telefonhírmondó központját mintegy 70 km huzalhossz, alig másfél száz előfizetővel kötötte össze.

A hírmondót és szabadalmát öröklő Puskás Albert nem volt sikeres sem az engedélyeztetés, sem a fejlesztés ügyeiben. 1894 őszén a Telefonhírmondót, a szabadalom jogával eladta Popper István mérnöknek, aki Puskás Tivadar méltó utódjának bizonyult. 1894. október 29-én megalakította a Telefonhírmondó Részvénytársaságot. Előteremtette a fejlesztésekhez szükséges tőkét. Kiépítette az önálló vezetékrendszert, amelynek fő áramkörei hurokrendszert alkotva, egy-egy városrészben 2–300 előfizetői állomást szolgáltak ki. A Telefonhírmondó központját átköltöztette a Kerepesi (ma: Rákóczi) út 22. számú bérházba. Az előfizetők száma 1894-ben 700 fő volt, 1895-ben már 4915. A hálózat hossza 115 kilométerről 271 kilométerre nőtt.

A hírmondó műszaki vezetője a kiváló elektromérnök Szvetics Emil volt. A szerkesztésügyi munkát Virág Béla hírlapíró, a kereskedelmi teendőket Horváth Géza végezte. A művészeti osztályt Polgár Géza vezette Zilahy Gyula zeneigazgatóval.

A Telefonhírmondó indulásától kezdve klasszikus közszolgálati intézmény volt. Adás-ideje 9 órától 21.30 óráig tartott, óránként friss híreket adott, országgyűlési tudósításokat, tőzsde- és időjárás-jelentéseket, közegészségügyi tudnivalókat közölt. Ismertették a napilapok vezércikkeit, a színházi és zenei élet eseményeit.

1894-től Popper István a zenei műveltség terjesztésére délutánonként házi hangverseket, esténként operaházi és színházi közvetítéseket szervezett.

1911-ben a Telefonhírmondó óraüzemmel bővült. Központjából naponta háromszor automatikusan szabályozták a főváros pontos időt mutató köztéri óráit.

Az első világháborút követő forradalom, majd a megszállás idején a hálózat leromlott. Előfizetői mélypontját 1916-ban érte el 3197 előfizetővel.

1923-ban Popper István saját részvényeit eladta a Kozma Miklós vezette Magyar Távirati Irodának. 1924-ben felújították a hálózatot és a központ berendezéseit. Vezetője Szóts Ernő, huszáralezredes lett, aki akárcsak egykor Puskás Ferenc a katonai pályáról lépett a részvénytársaság szolgálatába.

A műsorszórás sokszínűsége kétségtelenné tette, hogy a Telefonhírmondó Rt. jó eséllyel pályázhat a hamarosan meginduló Magyar Rádió műsorszolgáltatásának ellátására. 1925. novemberében a részvénytársaság elnyeri a műsorszolgáltatás koncesszióját.

A Magyar kir. Posta műszaki főigazgatója, Paskay Bernát és a már említett Szvetics Emil vezetésével a Telefonhírmondó helyiségében kiépül a rádióstúdió, ahonnan 1925. december 1-én megindul a Magyar Rádió adása. Az első üdvözlőbeszédnek Demény

Károly, posta-vezérigazgató magyar, francia és angol nyelveken szólva, említést tett a folytonosságról:

‘A magyar Rádióhírmondó budapesti adóállomása, mint a magyar találmányú fémvezetékes Telefon Hírmondó utódja, nagynevű elődjének modern stúdióvá átalakított helyiségéből most kezdi meg hivatalosan működését és rendes programját, amelyet a m. kir. posta technikai eszközeivel a csepeli állomás útján 546 méteres hullámhosszal szór szét az éterben.

Ezzel bevonult a magyar művelődés rendszerébe egy új, jelentős tényező, amely nagy feladatokra hivatott.’

1926. január 12-én Kozma Miklós, elnök igazgató megalakította a Magyar Telefonhírmondó és Rádió Részvénytársaságot. A rádió műsorait párhuzamosan közvetítő telefonhírmondó fejlődése újabb lendületet kapott. Olcsóbb volt mint a költséges rádió-vevőkészülék beszerzése és jobb vételt biztosított, mint a házigyártású detektoros rádiók. A mérsékelt áru néprádiók megjelenéséig (1939) előfizetőinek száma megközelítette a kilencezetet.

Története – mint annyi másé – a második világháborúval ért véget. Teljesen tönkrement hálózatát, berendezéseit már nem építették újjá.

A Telefonhírmondó azonban megmaradt – Jókai szavaival élve – a magyar távközlés legelméesebb találmányának. “

Krizsákné Farkas Piroska

*Hírfelolvasó a
Telefonhírmondóban*

Puskás Tivadar emlékére

Kor- és szakmatörténeti vetélkedő

Napjaink muzeológiájának egyik sokat emlegetett része a *múzeumpedagógia*, vagyis a modern múzeum tevékenységének az a része, mely a múzeumnak oktató – nevelő szerepét törekszik kidomborítani. Országos múzeumainkban külön osztályok, csoportok, de legalábbis külön munkakör foglalkozik ezzel a témával, mely – legyünk őszinték – egyre fontosabb szerephez jut. Az egyre kevesebb látogatottságot felmutató múzeumok ugyanis elsősorban a gyermekekben, a diákokban lelhetik meg jövőbeli potenciális látogatóikat.

A mi *kis* szakmai múzeumunkban sem különb a helyzet: jóllehet múzeumpedagógusunk nincsen, mindig külön figyelmet fordítunk a diáklátogatókra, különösen pedig a szakma diákjaira. Állandó, rendszeres programok szervezésére részben hely-, részben munkaerőhiány miatt nem vállalkozhatunk, de igyekszünk megragadni az esetenként kínálkozó alkalmat.

Ilyen kézenfekvő apropó volt 1993-ban a Telefonhírmondó megszólalásának és Puskás Tivadar halálának 100. évfordulója. Már a márciusra tervezett emlékkiállításunk kapcsán fölmerült bennünk, hogy meg kellene mozgatni szakmai középiskoláink diákságát. Vajon mennyit tudnak Puskás Tivadarról (életéről, találmányáról), és a korról, melyben élt? S ha keveset tudnak, – mennyire képesek kutakodni, utána menni a felületes adatoknak, mennyire tudnak közösségben dolgozni, s végül önálló véleményt alkotni? Így bontakoztak ki egy postai és távközlési sakközépiskolás diákközösségek számára meghirdetett postatörténeti – később **Puskás Tivadar és kora** címet nyert – vetélkedő körvonalai.

A szervezés első lépéseként – többtucat telefonbeszélgetéssel – feltérképeztük, milyen sakkörök, klubok, diákkörök működnek az iskolákban, s ezután alakítottuk ki a vetélkedő négy kategóriáját:

– 1. Kor- és szakmatörténeti témakör

A versenyzőktől olyan dolgozatokat kértünk, amelyek az előre megküldött kérdésekre, kortörténeti dokumentumok tanulmányozására, jeles szakmatörténeti kiválóságok életútjára, a kor találmányaira vonatkoznak.

– 2. A századforduló előadó-művészete témakör

Az iskolai színjátszó körök, ének, zene, irodalmi, anyanyelvi és idegenforgalmi sakkörök részvételével kellett a megküldött, kötelező és szabadon választható versekből, színdarabokból előadást készíteni, melyet videofelvételen illetve magnetofon szalagon kellett beküldeni.

– 3. A századforduló szakmai tárgyi kultúrája témakör

Olyan kisminták, makettek, rekonstrukciók írásbeli tervét (műszaki rajz, anyag- és szerszámszükséglet) kértük, melyek a kor valamely postai vagy távközlési műszaki berendezését mutatja be.

– 4. Képző-, ipar- és népművészeti témakör

A kézműves-, rajz-, fotó-, video-sakköröktől olyan alkotásokat vártunk, melyek a korszak stílusirányzatait, a kor jellegzetes művészeti tárgyait, korabeli életképeket örökítenek meg.

Pályázati felhívásunkat a fenti részletes kiírással valamennyi hazai (összesen 30) iskolának elküldtük, mellékelve a jelentkezési lapokat. Szerencsés véletlen folytán januárban tudomást szereztünk két erdélyi, Puskás Tivadar nevét viselő líceum létezéséről, őket is sikerült fellelkesítenünk a munkára.

A levélben felkeresett 32 iskolából végül 18-tól kaptunk jelentkezést; 13 iskola két vagy annál több kategóriában jelezte részvételi szándékát. Végeredményben az 1. kategória 19, másodikra 13, a harmadikra 6, a negyedike 9; összesen tehát 47 pályaműre számíthattunk. Március elején minden kategóriában a feladatokat részletesebben is megfogalmaztuk, sok esetben (irodalom, idegen nyelv, ének) segédanyagot, a színjátszó köröknek videokazettát küldtünk.

Ettől kezdve mi *pihentünk*, a diákok dolgoztak. Hogy hogyan, arról május elején kezdtünk képet kapni, amikor megérkeztek a pályamunkák. Élénken emlékszem, milyen gyermeki kíváncsisággal *estünk neki* a debreceni Bethlen Gábor Szakközépiskola diáklányaitól érkezett csomagnak, melyből kedvesebbnél kedvesebb kézimunkák kerültek elő; mitagadás egyiket-másikat fel is próbáltuk. A május 10-i határidőig beérkezett, összesen 40 pályamű tartalmilag igen változatos képet mutatott. Volt olyan, mely – terjedelme és a benne rejlő munka ellenére – értékelhetetlen maradt, mert kiírásunk feltételeinek semmiben sem felelt meg. Volt, aki *magányos farkasként* egyedül dolgozott, de a legtöbb – nagy örömünkre és megelégedésünkre – tartalmával és formájával is komoly munkáról tanúskodott. Nem egy esetben ehhez még ötletesség, sőt szellemesség járult, bizonyítva ezzel a fiatalság kreativitását.

Az első kategóriába érkezett 20 dolgozatot is élmény volt végigolvasni. Sokukon érződött, hogy – még csak nem is a legfrissebb – irodalomból lett összeollózva. Többségük azonban, körültekintve az akkori világban, az egyetemes emberiség műszaki fejlődését látta meg, és benne eme fejlődés egy lépcsőfokaként Puskás Tivadar tevékenységét. A továbbjutó 6 dolgozat is ezek közül került ki. Nagy bánatunkra a 3. kategóriában, a jelzett 6 pályamű közül csak 1 készült el.

Az első forduló eredményeit május 17-én, a lakhegyi *Távközlési Majálison* hirdette ki Kurucz István, Alapítványunk kuratóriumának elnöke:

Első kategóriában

1. Posta és Bankforgalmi Szakközépiskola, Budapest, Irányi u., 3.e o. (Bogár László, Gál Ferenc, Laczi Miklós, Tóth György), *A 19. sz. második felének technikai újításai, különös tekintettel Puskás Tivadar és kortársai munkásságára* című dolgozata.
2. Posta és Bankforgalmi Szakközépiskola, Budapest, Irányi u., 1.d o. ... *egy termékeny század embere* című dolgozata.
3. Vajda János Postaforgalmi Szakközépiskola, Bicske (Tokics Krisztina, Tóth Éva, Németh Ildikó, Kalapács Andrea, Csóka Brigitta), *A kor legjelentősebb találmányai* című dolgozata.
4. Széchenyi István Gimnázium és Szakközépiskola, Pécs (Budai Tímea, Gaszmann György, Jurányi Dániel, Szatmári József), *Távközléstechnikai találmányok Puskás Tivadar korában* című dolgozata.
5. Brassai Sámuel Ipari Szakközépiskola, Debrecen, 3. e o., *A 19. sz. második felének legjelentősebb hírközlési találmányai* című dolgozata.

6. Batsányi János Postaforgalmi Szakközépiskola, Tapolca, (Tar Melinda), *Puskás Tivadar kortársai* című írása.

A **második kategóriában** a beérkezett 14 pályamű közül az alábbiak jutottak tovább:

1. Puskás Tivadar Szakközépiskola, Sepsiszentgyörgy, *Bagoly* irodalmi színpad,
2. Ady Endre Kísérleti Szakközépiskola, Sarkad, 2. a és 3. a osztály közös munkája,
3. Puskás Tivadar Szakközépiskola, Gyergyóditró, színjátszó csoport,
4. Árpád Fejedelem Gimnázium és Postaforgalmi Szakközépiskola, Kistelek (Olajos Zsuzsanna), *Fiktív levelek Puskás Tivadarról* című munkája,
5. Árpád Fejedelem Gimnázium és Postaforgalmi Szakközépiskola, Kistelek (Sarusi Krisztina), *Puskás dokumentumok fordítása és elemzése* című munkája.

A **harmadik kategóriába** érkezett pályamű értékelhetetlen volt.

A **negyedik kategória** öt beérkezett munkája közül tovább jutott:

1. Puskás Tivadar Szakközépiskola, Gyergyóditró, Simon Ernő a ditrói Puskás család címerének faragványával,
2. Bethlen Gábor Közgazdasági és Postaforgalmi Szakközépiskola, Debrecen, kézi-munkákkal,
3. Posta és Bankforgalmi Szakközépiskola, Budapest, Irányi u., 1.a o., *A 19. sz. végének divatja* című dolgozatával.

A második fordulóra jutott csapatoktól összetettebb, nagyobb elmélyülést igénylő munkát vártunk. A feladatokat úgy jelöltük meg, hogy kategóriákon belül egymással összehasonlítható, összemérhető produkciók szülessenek. Alább idézek a diákokhoz írt leve-lünkéből.

“ **1. kategória:** Írásbeli munkátok adjon választ az alábbi kérdésekre: Puskás Tivadar életének, munkásságának milyen pozitív és negatív példáit tartod tanulságosnak, mit tettél volna ugyanúgy illetve másképp az ő helyében? Kérdezz meg környezetben Puskás Tivadarról 15-50 embert, és vond le a válaszokból a tanulságot! Szerintetek hogyan kellene méltóképpen ápolni emlékezetét?

2. kategória: Kiválasztottuk Puskás Tivadar életének azt az epizódját, amikor az 1892. év végétől kezdve a Telefonhírmondó létrehozásán, engedélyezésén és megindításán fáradozott, egészen 1893. február 28-ig bezáróan.

a.) Az irodalmi színpadok dramatizálják a fenti eseményeket. Tehát ír-játok meg és adjátok elő az általatok elképzelt színművet.

b.) Olajos Zsuzsanna: Készíts egy korabeli magyar újság számára színes és szenzációs (de tényhű) híradást a fenti Puskás – életszakasról.

c.) Sarusi Krisztina: Készíts egy korabeli francia újság számára – természetesen francia nyelvű – színes tudósítást a fenti Puskás – élet-szakasról!

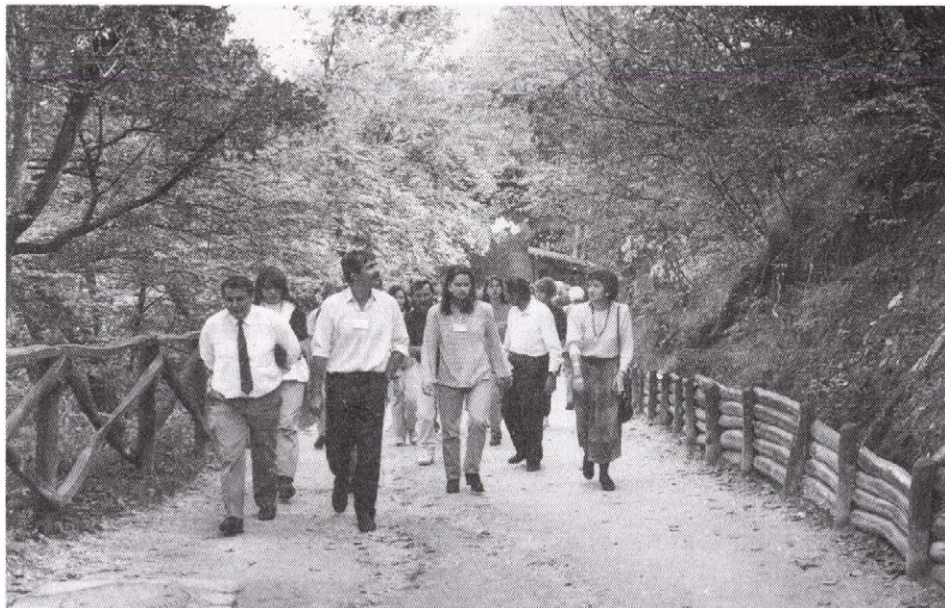
3. kategória: Készítsetek maketteket, kismintákat, modelleket, terepasztalokat Puskás Tivadar korának bármely technikai, műszaki érdekességéről! Jó lenne, ha elsősorban a távközléstechnika történetéből merítenétek ötleteket.

4. kategória: Mellékelten kaptok két babát és 10 színes rajzot magyar postai egyenruhákról. A fiú babára varrjátok egy rend Puskás–korabeli egyenruhát! (A megfelelő öltözék kiválasztása is a Ti feladatotok.) A lány babára pedig varrjátok meg az 1896-ban elrendelt távbeszélő kezelőnői egyenruhát.”

A döntőt már a diákok személyes részvételével, október 9-re, a Postai Világnapra terveztük. Az volt a célunk, hogy a diákok érezzék munkájuk megbecsülését, elismerését; érezzék, hogy a szakmai vezetés figyelemmel kíséri tevékenységüket és velük együtt örül sikereiknek. Ezért a zsűri elnöki tiszt betöltésére Doros Béla vezérigazgató urat – Magyar Posta Vállalat – kértük fel. Zsűritagok voltak:

Dr. Mészáros Vincéné bábtor-történész,
Kovács Gergelyné kultúrtörténész, múzeumigazgató,
Bánffy György színművész,
Kurucz István, a Postai és Távközlési Múzeumi Alapítvány kuratóriumi elnöke,
Dr. G. Tóth Károly, az Antenna Hungária stratégiai igazgatója,
Zimmermann Ottó, a Magyar Posta Vállalat Sajtó és Propaganda o. osztályvezetője,
Heckenast Gábor, a Magyar Rádió műszaki igazgatóhelyettese,
Beszédes Ernő, a Secotel Kft. osztályvezetője és
Szüllő László nyugdíjas műszaki szaktanácsadó voltak.

Figyelembe véve, hogy a diákok zöme vidékről és külföldről érkezik, többnaposra terveztük itt tartózkodásukat. Azt szerettük volna elérni, hogy egymással is megismerkedjenek, közös programokon oldódjon az esetleges feszültség, hogy emlékezetessé tegyük számukra 1993 őszét.

Közös kirándulás Visegrádon

A szállás és az autóbuszok biztosításával igen nagy segítségünkre volt a Magyar Posta Vállalat Sajtó és Propaganda Osztálya.

Október 7-én reggel az erdélyi, majd déltől kezdve a magyarországi vidéki diákok érkeztek, kiknek utazási költségeit Alapítványunk vállalta. Elfoglalták szobáikat a Magyar Posta Vállalat Római parti üdülőjében. Délután igazgatónk, Kovács Gergelyné látogatta meg a csapatot, hogy személyesen is megismerkedjen a diákokkal és kísérő, felkészítő tanáraikkal.

Október 8-án, pénteken reggel különbuszokkal mentünk először a Kossuth térre, ahol a Parlament megtekintésével kezdődött a program. Utána – kiegészülve a budapesti diákokkal – a szentendrei Skanzenbe látogattunk; útközben a postáról szóló rádióműsort hallgatva. Következő állomásunk a visegrádi fellegvár volt, majd délután 3 órakor részt vettünk Dorogon a Postai Világnap egyik eseményén, egy postatörténeti emléktábla avatásán. Budapestre hazaérve – rövid vacsora és felfrissülés után – valamennyi diák és pedagógus résztvevővel a Nemzeti Színházba mentünk, ahol Sütő András *Advent a Hargitán* című színművében gyönyörködhettünk.

Október 9-e, szombat, felvirradt a *nagy nap*. Kilenc órára megtelt a Benczur utcai Művelődési Ház díszterme diákokkal, érdeklődőkkel és elkezdődött a vetélkedő döntője. A délelőtti folyamán az 1., 3., és 4. kategória csapatait hallgattuk meg. Lakóhelyük, majd iskolájuk bemutatása után néhány, a pályaművükhöz illetve a kor postatörténetéhez kapcsolódó kérdést kaptak a zsűritől. Célunk az volt ezzel, hogy azok is szerepeljenek élőszóban, akik egyébként kész – írott vagy tárgyi – pályaművet hoztak magukkal.

Érdekes volt megfigyelni, milyen különböző *stílusban* szólaltak meg a diákok. Voltak, akik lazán, túlzó humorral fogalmaztak, mások pedig görcsösen komolyan vették szereplésüket. Egyik csapat bemutatkozása frappánsra, másiké kínosan hosszúra sikeredett, de valamennyiükön látszott, hogy komolyan vették a felkészülést, alaposan áttanulmányozták a számukra hozzáférhető szakirodalmat.

A helyszínen elfogyasztott közös ebéd után a 2. kategória színjátszó csoportjainak előadásait élvezhettük. Csakugyan élvezet volt látni és hallani a fiatalok maguk írta, maguk rendezte jeleneteit, és legalább ekkora élmény volt Bánffy György színművész részletes értékelését is hallani a produkciókról.

Nehéz feladat volt a zsűri számára a végső sorrend megállapítása. Az eredményt Doros Béla vezérigazgató úr ismertette, s egyben átnyújtotta a díjakat is, melyeket részben alapítványunk, részben pedig az alapító vállalatok biztosítottak.

Eredményhirdetés

1. kategória:

1. A debreceni Brassai Sámuel Ipari Szakközépiskola: Buga Ferenc, Révész Szabolcs
2. A pécsi Széchenyi István Gimnázium és Ipari Hírközlési Szakközépiskola: Budai Tímea, Gaszmann György, Jurányi Dániel, Szatmári József
3. A budapesti Posta és Bankforgalmi Szakközépiskola A csapata: Bogár László, Gál Ferenc, Laczi Miklós, Tóth György

Doros Béla vezérigazgató úr gratulál a kisteleki Sarusi Krisztinának

2. kategória

1. Sepsiszentgyörgyi Puskás Tivadar Szakközépiskola: Bartos Károly, Cozac Mária, Ficzs Antal, Kádár Attila, Kiss Csilla, Kiss Éva Ildikó, Kovács Levente, Lázár Márta, Oláh Sándor, Ördög László, Tischler Ferenc, Vargyasi László
2. Sarkadi Ady Endre Kísérleti Szakközépiskola: Balázs Krisztina, Bari Anikó, Belanka Károly, Kaszai Vera, Kozma Erika, Köteles Magdolna, Krajcsik Tamás, Sinka Ildikó, Szabó Zsuzsanna, Völgyesi Hajnal
2. Olajos Zsuzsanna, kisteleki Árpád Fejedelem Gimnázium és Postaforgalmi Szakközépiskola
2. Sarusi Krisztina, kisteleki Árpád Fejedelem Gimnázium és Postaforgalmi Szakközépiskola

3. kategória

1. A debreceni Bethlen Gábor Gimnázium és Postaforgalmi Szakközépiskola: Batári Judit, Németh Éva, Papp Ildikó, Puzsár Szilvia, Suták Andrea
2. A gyergyóditrói Puskás Tivadar Középiskola, Csibi Erika
3. A budapesti Posta és Bankforgalmi Szakközépiskola: Ferge Orsolya, Varga Eszter

Különdíjban részesültek:

Révész Szabolcs (Debrecen), Jurányi Dániel (Pécs), Tar Melinda (Tapolca), Bajkó Enikő (Gyergyóditró), Kádár Attila (Sepsiszentgyörgy), Kiss Ildikó (Sepsiszentgyörgy) és Fazakas Ágnes tanárnő (Sepsiszentgyörgy).

Négy óraker valamennyien elhagytuk a Művelődési Házat és a Postamúzeumban estébe nyúló baráti beszélgetéssel fejeztük be a napot.

Vasárnap reggel és délelőtt mindenki, ugyancsak a Postamúzeumból indult haza. Délután 5 óraker az erdélyi vendégeknek a pályaudvarra való kikísérésével és búcsúztatásával ért véget négynapos rendezvényünk.

A résztvevők elmentek ugyan, de itt hagyták munkáikat, melyek többhónapos felkészülésről, elmélyültségről, kreativitásról és némi humorról tanúskodott. Különösen a kérdőívek összeállításából, azok értékeléséből és a megfogalmazásból lehet érezni azt, hogy a diákok nemcsak jobban megismerték, hanem meg is szerették a kort és *szereplőit*.

Reményeink szerint nemcsak a díjazott gyermekek, hanem maguk a pedagógusok is lélekben gazdagabban tértek haza. Múzeumunk is gazdagodott, nemcsak a begyűjtött pályaművekkel, hanem sok-sok fiatal barátságával. S végül, de nem utolsó sorban gazdagodott maga a szakma, amely múltja iránt érdeklődő és azt értő új munkaerőket tudhat majd magáénak.

Mindezekben csak reménykedhetünk, s bizonyosak azért nem lehetünk, mert egyetlen köszönőlevélen kívül szinte semmilyen visszajelzést nem kaptunk a résztvevőktől. Bár erre írásban is megkértük a csapatokat, senki nem tudatta velünk negatív, vagy pozitív benyomásait, véleményét, segítőkész kritikáját. Fájdalom, ily módon nem szembesülhetünk munkánk eredményességével (vagy eredménytelenségével), s még csak reményünk sem lehet arra, hogy hibáinkat megismerve, azokat a jövőben elkerüljük.

Kisfaludi Júlia

A Bélyegmúzeum grafikai gyűjteménye

A múzeum látogatói az állandó kiállítás mellet, az időről időre rendezett időszakos kiállításainkon a témától függően a bélyegen túlmenően különféle egyéb kiállítási tárgyakat: futott leveleket, lebélyegzéseket, nyomóeszközöket, bélyeggrafikákat, alkalmi levelezőlapokat és borítékokat stb. is láthatnak. Ezek az anyagok mind múzeumunk egy-egy gyűjteményéből kerülnek a vitrinekbe. Ezen gyűjtemények egyike, melynek anyaga együtt sohasem látható, a grafikai gyűjtemény. Darabjai nemcsak felbukkannak időszakos kiállításainkon, de domináló szerephez is juthatnak, ha az adott kiállítás egy-egy bélyegtervező életművének bemutatását célozza. Ilyen kiállításunk külső helyszínen és múzeumunkban többször volt a múltban. 1992-ben pedig egy kifejezetten ilyen jellegű sorozatot indítottunk, melyben eddig Vertel József, Füle Mihály, Kékesi László mutatkozott be, előkészületben van Kass János grafikusművész életmű kiállítása.

A grafikai gyűjtemény, miként múzeumunk alapgyűjteményei, oly módon gyarapodnak, hogy a Magyar Posta Vállalat átadja nekünk a gyűjteményi anyagokat, mintegy átruházva a múzeumra az archiválás és kezelés feladatát, egyben lehetővé téve, hogy a múzeumlátogató nagyközönség elé tárjuk illetve kutatók rendelkezésére bocsássuk.

A gyűjtemény gondozását 1993-ban vettem át, egy állomány ellenőrző leltár elvégzésének kötelezettségével. A leltár – ami a hiányokat illeti – megnyugtató eredménnyel zárult. Kevésbé volt szívderítő azonban a helyzet a gyűjteményi anyag állapota, tárolási módja és feltárása vonatkozásában. Az állományellenőrzés alapjául szolgáló törzskönyvet 1973(!)-ban fektették fel, ezt megelőzően a gyűjtemény tételesen bevételezve nem volt, a tervrajzokon az 1973-ban kapott bevételezési számtól eltérő, előző számozás nyomai nem láthatók, korábbi törzskönyv létéről nem tudok. A feldolgozatlan irattári – okmánytári anyagból csak töredékes felvilágosítást nyerhetünk arra vonatkozólag, hogy az 1973-ban az eddig raktárban tárolt anyag bevételezését elrendelő intézkedésig mi volt a gyűjtemény sorsa. Mióta tárolták a Bélyegmúzeumban, meddig volt és milyen körülmények között a posta kezelésében, hogyan mozgatták (keresték ki és helyezték vissza) a kiállításba kerülő tételeket. Azt, hogy a gyűjtemény darabjai kiállításokon 1973 előtt is szerepeltek, biztosan tudjuk és azt is, hogy ezen kiállítások zömét a Posta Anyag- és Értékcikkhivatala kivitelezte, muzeológiai és állagvédelmi szempontok teljes mellőzésével. (A kiállítókartonra úgy rögzítették, majd úgy bontották az anyagot, hogy a grafikák jelentős mértékben sérültek, több esetben a tablóméret prokusztesz-ágyába szabták a terveket, miáltal hátlapszövegek: imprimálási adatok, szakvélemények tűntek el, gyakran hiányossá váltak a kiegészítő részek: felírat, címlet, keretrajz stb.)

A valóban tarthatatlan állapot megszüntetésére igen indokolt volt elrendelni a tételes bevételezést. Ehhez azonban irreálisan rövid határidőt szabtak és nem biztosították a megfelelő körülményeket. Így a bevételezés a munka megkezdésekor talált állapotot rögzítette (felborult a keletkezés, beszolgáltatás, felhasználás kronológiája, téma vagy alkotó szerint összehordott belső egységek keletkeztek, összetartozó anyagok egymás mellől elsodródtak stb.). 1973-at követően évente, az újonnan született bélyegtervek kerülnek a gyűjteménybe, de időről időre megjelennek lényegesen korábbi, *előbukkant* anyagok is. Külön vizsgálatot érdemel, hogy gyűjteményünk mennyire teljes (nem a törzskönyvhöz képest, hisz ez volt

az állományellenőrzési munka feladata, hanem a megszületett, létező tervekhez képest). Ez a kérdés annál is érdekesebb, mert az utóbbi időben egyre gyakrabban bukkannak fel aukciókon és antikváriumokban bélyegtervek – mind kiviteliek(!), mind vázlatok. Kár, hogy a Posta Vállalat, átadás után pedig a Bélyegmúzeum az anyagokat nem a keletkezés, benyújtás, felhasználás sorrendjében tartotta, hisz így egy szerves, önmutatós rendszer épült volna szinte magától, már csak kiegészítő feltárást igényelve. Nem így történt. A rekonstruálási munka most feladatként hárul ránk, mint a feldolgozás első mozzanata. Egyúttal – ha visszaállítani nem lehet is az egyes tervrajzok eredeti állapotát – fokozott figyelmet kell fordítani az állagvédelemre, szükséges és megoldható esetekben restaurálást kell végeztetni. E munkát az állományellenőrző leltárral egybekapcsolva részben már meg is kezdtük. A nyitott tasakokban gyűrődve tárolt, ragasztófolttokkal teli rajzokat megtisztítottuk, kisimítottuk, egymástól elkülönítve, fekvő állapotban polcokra – a nagy méretűeket gördülőfiókos speciális fémszekrényekbe – helyeztük, miután minden egyes tervrajzról fekete-fehér fénymásolatot készítettünk. A másolatok tartalmazzák a rajzok alapadatait (sorszám, méret, tervező neve és/vagy jelige), s a továbbiakban a gyűjteményi anyag felesleges mozgatását megelőzően mind a kiállítás-előkészítő előválogatáshoz, mind a feldolgozó munkához alapul szolgálnak, könnyen kezelhető iratrendezőkhöz fűzve.

A gyűjtemény legértékesebb része a kiviteli rajzok csoportja. Ez a megjelent bélyegek grafikai alapja, melyek felhasználásával a nyomda a bélyeggyártást végezte. Mivel minden hivatalosan kibocsátott magyar bélyeget tartalmaz *A magyar bélyegek árjegyzéke*, újabb címén *A magyar bélyegek katalógusa*, mely a bélyegek azonosítására használható sorszámot, katalógusszámot ad, a feladat a kiviteli bélyegtervek és e katalógusszámok összekapcsolása. A kiviteli rajzok elkészítése ritkábban személyes megbízás, gyakrabban pályázatra beküldött vázlatok közül, zsűri által történt kiválasztás alapján történik. A vázlatok tehát az adott kiviteli rajzzal azonos témát feldolgozó bélyegtervek, s amennyiben sikerül megtalálni a kapcsolatot a kiviteli rajz és annak pályázati "riválisai" között, a katalógushasználat révén a tematikus alapválogatáshoz nyitva lesz az út. Legalábbis nyitva lenne, ha a katalógus segédapparátusai használhatóbbak és következetesebben szerkesztettek lennének. Jelenleg ugyanis az a helyzet, hogy a legfontosabb apparátus, a tárgymutató szinte mechanikusan a bélyegek hivatalos elnevezését tartalmazza, melyek közt sok a témák legnagyobb változatosságát átfedő, túl általános meghatározás pl. bélyegnap, repülő, szakszervezet, ifjúság, szociflex stb., következetlen a betűrend használata, a személynév mutatóban vagylagosan szerepel pl. Mátyás király és Hunyadi Mátyás, teljességgel hiányzik a tervezők mutatója stb. E még sorolható kifogások ellenére a katalógus a megközelítő keresésekhez lehet segédeszköz, amennyiben elkészítjük – meggyőződésem, hogy fontos és érdemes – saját igényeink szerint bővített és javított apparátusait. A többéves teljes körű gyűjtemény-feldolgozást megelőzően a napi múzeumi munka sürgető igényeinek kielégítésére egy ideiglenes sommás feltárást kell belátható időn belül elvégezni, s a gyűjtemény a módosított apparátusokat tartalmazó katalógus segítségével gyorsabban, munkaidőt és munkaerőt megtakarító módon lesz kezelhető.

Első megközelítésre úgy tűnik, hogy a vázlatok "másodrendű" anyagot képviselnek – művészi szempontból – a kiviteli rajzokhoz képest. Ez kérdéses. Biztos, hogy a gyűjtemény értékei csak a teljes feltárást követően bontakoznak ki előttünk, de már most megállapítható, hogy a mindenkori zsűri értékelési szempontjai között – természetes módon – nem-

csak a művészi színvonal szerepelt, mérlegelniük kellett a témának való megfelelést, az eddig megjelent bélyegek ábráit, milyenségét, a bélyegméretben való realizálás és a kivitelezhetőség szempontjait is. Csak jelzésként néhány olyan alkotó neve a vázlatok közül, akiktől nemcsak az adott pályázaton, de egyáltalán nem jelent meg bélyeg: Molnár C. Pál, Jassik Álmos, Koffán Károly, Hincz Gyula, Domanovszky Endre, Medveczky Jenő stb.

A bélyegtervek speciális alkotások, nyomdai úton sokszorosított postai értékciikk, a bélyeg előállításához készített grafikák. A bélyegterv nyomán készül el a nyomóeszköz, kiválasztják a nyomtatási technikát, a felhasználható papírt, a tervezőművész közreműködésével pontosítják, a tervhez képest néha meg is változtatják az egyes színeket, színárnyalatokat, meghatározzák a bélyeg méretét, fogazását stb. és előáll a sokszorosított, elvileg minden egyes példányát tekintve azonos kisgrafikai alkotás: a bélyeg. A sokszorosítás alapjául szolgáló mű gyakorlati céljától eltekintve éppolyan autonóm műalkotás, mint bármely képzőművészeti produkció. Nem érdektelen tehát megvizsgálni az alkalmazott technikákat: ceruzarajz, tus, tempera, olajfestmény, montázs, vegyes technikák, extrém esetekben gipsz- és egyéb plasztikák, újabban egyre gyakrabban fénymásolatok és számítógéppel készült tervek. Ez a kivitelezésbeli gazdagság és változatosság is csak az erre is kiterjedő feldolgozás után mutatkozhat meg igazán.

Ezeknek az alkotásoknak tematikája és ikonográfiája speciális. A tematikai megközelítés fontosságát felesleges hangsúlyozni, hiszen azok a kiállítások, melyeknek a tervrajzok exponátumai lennének, zömmel tematikaiak. Az ikonográfiai feldolgozás, a bélyegképen megjelenő ábrázolás forrásának feltárása ezt szervesen egészítik ki. Mindez szintén hosszas feldolgozó munka eredménye lehet csak, annál is inkább, mivel sem a művészek, sem a kész bélyegek az esetek túlnyomó többségében nem utalnak forrásaikra.

Sorolhatnánk még szempontokat, valamennyi követelősen veti fel az eddig sajnálatos módon el nem végzett részletes, sokszempontú feltárás/feldolgozás szükségességét. A gyűjteményről kialakult áttekintés megszervezése után immár lehetséges olyan feltárási szempontok kidolgozása, mely a feldolgozandó anyaghoz képest adekvát.

Az nem lehet kérdéses, hogy az egyes információkat már a kutatás, adatgyűjtés közben a majdani számítógépes feltárás szempontjaira tekintettel kell megfogalmazni, rögzíteni és csoportosítani, hogy ez a gyűjteményrész is szervesen illeszkedhessen a múzeum jelenleg kibontakozó, pontosabban a tervezés stádiumában lévő egységes számítógépes feltárási rendszerbe, hogy az egyes gyűjtemények információnyalábjai egymással konvertálhatók lehessenek.

A grafikai gyűjtemény nagysága, a feldolgozás sokszempontúsága, a hiányzó információk beszerezhetőségének esetenként igen bonyolult volta nyilvánvalóvá teszi, hogy a teljes feltárás csak többéves komoly munka eredménye lehet. Nem mellőzhető tehát a fentebb említett *átmeneti* sommás feldolgozás, mely egyúttal azt is elősegíti, hogy a részletes feldolgozás immár kikristályosodott szempontok és egyre gazdagabb állományismeret alapján történjék.

Angyal Erzsébet

A Postamúzeum fotógyűjteménye

A Postai és Távközlési Múzeumi Alapítvány fotógyűjteménye helyileg a Postamúzeumban – Budapest VI., Andrásy út 3. szám alatt – található. Nem képez külön egységet, hanem mint a kép- és ábrázolásgyűjtemény része festményekkel, grafikákkal stb. együtt szerepel a nyilvántartásban.

A képek, illetve albumok száma néhány ezerre tehető. Pontos adat nem áll rendelkezésünkre, mivel az anyag feldolgozása még nem fejeződött be.

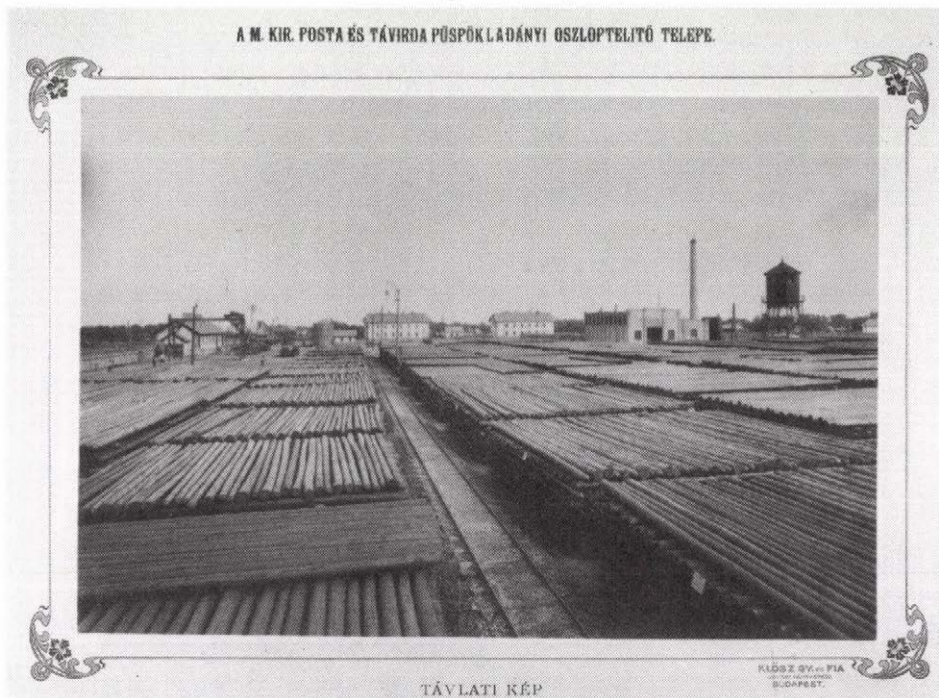
A gyűjteményben nem található képek a fényképezés első évtizedeiből, nem található sem dagerrotípiák, sem egyéb más – a korai évekre jellemző technikákkal készült – kép. Annál gazdagabb azonban a századforduló előtti és utáni évtizedekből származó anyag.

Baross Gábor, hivatalba lépésének második évében, 1887-ben rendkívül gyorsan végrehajtja a két különálló intézmény – a posta és a távíró – egyesítését, megteremtve ezzel a pénzügyi alapot a fejlesztéshez. A *vasminiszter* elgondolásai alapján gyorsan fejlődő magyar ipar és kereskedelem az 1896. évi ezredéves kiállításon mutatkozik be az ország népének és a külföldnek. A posta is részt vett a kiállításon, ahol külön pavilonban mutatta be az elmúlt időszak eseményeit. A kiállított tárgyakon kívül fontos szerep jutott a fényképeknek is a fejlődés bemutatásában. Ezekből az ott kiállított, illetve a kiállítási pavilont bemutató képekből 22 darabot őriz a Postamúzeum.

Az akkor világszínvonalon működő Magyar kir. Posta a legnevesebb hazai fényképszekkel dolgoztatott. Külön ki kell emelni Klösz György¹ és Erdélyi Mór² nevét, akiknek munkái az e korból fennmaradt gyűjtemény legszínvonalasabb és számszerűleg is legnagyobb részét képezik. Klösz Györgytől 6 db albumot őriz a múzeum, amelyek mind képanyagukat, mind megjelenésüket tekintve méltó helyen állnak a Klösz életműben.

Egy kétkötetes, díszes bőrkötésű album a budapesti m. kir. távbeszélő-hálózatot mutatja be 118 képen. A budapesti távbeszélő-hálózatot 1897-ben állami kezelésbe vették. Az anyagi eszközök birtokában, az igazgatóság mérnökei nemcsak az átvételkor meglévő négy budapesti távbeszélő központ és a hálózat átépítéséhez fogtak hozzá késedelem nélkül, hanem az egész távbeszélő-szolgálat átszervezésének előmunkálataihoz is. Az állami kezelésbe vétel miatti átmenetileg szükséges központbővítési munkálatok, az átvett hiányos hálózat rendbehozatala és a nagyszabású hálózat átalakítási munkaterv kidolgozása 1901-re elkészült. Ebben az évben tervszerűen megindultak az új, nagy távbeszélő központ építkezési munkálatai a Nagymező utcában és ezzel együtt megkezdődött a vezetékhálózatnak az új központ felé irányítása. 1903 végén az új központ, az időközben felszaporodott előfizetők egy részének kiszolgálására megkezdhette működését. A következő év elején sikerült valamennyi budapesti állomást ebbe az új központba bekapcsolni, és a régi távbeszélő központokat üzemben kívül helyezték. Végre teljesült az a kívánság, hogy egyetlen egy távbeszélő központon fusson át a főváros egész távbeszélő-szolgálat. A legkorszerűbb műszaki berendezésekkel felszerelt, méreteiben is hatalmas központot 1904-ben I. Ferenc József is meglátogatta. Ennek – a távbeszélő-szolgálat fejlődésének szempontjából – nagyon fontos időszaknak a végeredményét dokumentálta Klösz, a tőle megszokott magas technikai színvonalon.

1906-ban újabb, hasonló kivitelű album készült – részben a korábbi képek felhasználásával –, de már kétnyelvű magyarázó szöveggel, ami arra enged következtetni, hogy az elkészült központra és a hozzá tartozó, átalakított hálózatra joggal voltak büszkék elődeink, s az nemzetközi összehasonlításban is megállta a helyét.

*Klősz György: A Magyar kir. Posta és Távirda püspökladányi oszloptelítő telepe, 1908
Távlati kép, 235 x 340 mm*

A posta mérnökei az oszloptelítés kérdésének kezdettől fogva nagy figyelmet szenteltek. A kérdés beható tanulmányozása és az elvégzett kísérletek alapján egy új eljárás, a nehéz kőszénkátrányolajjal való telítés mellett döntöttek. Az évi 50.000 db oszlop telítését végző telep munkáját szintén Klősz György mappába rendezett fényképeiről ismerjük. A képanyag elég rövid időn belül vált fontos és megismételhetetlen dokumentummá, ugyanis a telep berendezéseit a megszálló román csapatok 1919-ben leszerelték és elszállították.

1909-ben egy fontos esemény történt – a Budapest-Hatvan távírdakábel vizsgálókötéseinek beépítése –, amelynek megőrkítésével ismét a pályája vége felé közeledő Klősz Györgyöt bízták meg. Ő a feladatát ezúttal is – mint korábban már annyiszor – kitűnően végezte el.

Újabbán épült vidéki posta- és távirdaépületek a címe, annak a nagyformátumú és kb. 20 kg súlyú albumnak, amelynek 12 fotója közül hármat Klősz György, kilencet pedig a kor másik nagy fényképésze, Erdélyi Mór készített. Az albumban külső és belső épületfotók találhatók Szeged, Nagyvárad, Kolozsvár, Pécs, Zágráb és Nagyszeben postapalotáiról, mint a város fontos középületeiről.

A gyűjtemény szerves részét képezik az arcképek, csoportképek, illetve az ezekből összeállított albumok, tablók, amelyek több időszakot végigkísérnek és az adott korra jellemző felfogásban készültek. Itt található a gyűjtemény eddig ismert legrégebbi darabja, amely "Az 1871. évi első országos magyar királyi női távírdatanfolyam hallgatói"-t mutatja be egészalakos csoportképen.

**A posta és távírda vezérigazgatóság vezető férfiai
1904. évben.**

Follért K. n és t. főigazgató Vezérle Gy. p és t. igazgató Kolossváry E. p és t. igazgató Dr. Henrtyey V. p és t. igazgató Schrinpf Zs. min oszt. tan. p és t. igazgató Kiss J. p és t. igazgató
 Szalay Péter előigazgató Szabó Béla p és t. igazgató nádor Vincze p és t. igazgató

*Ismeretlen szerző: A posta és távírda vezérigazgatóság
vezető férfiai 1904. évben, 185 x 260 mm*

Csoportképek szinte minden jelentősebb eseményen készültek, és ezek szép számban találhatóak a gyűjteményünkben. Az esetek többségében a kartonra kasírozott fénykép fölé írták a kép megszületésének apropóját és alá – ha volt erre mód – a képen szereplő személyek nevét, esetleg beosztását.

A saját, szűkebb környezetében valószínűleg ugyanolyan fontos esemény volt a székesfehérvári postaaltisztek által rendezett műkedvelő előadás, mint a Budapesten kötött magyar-szerb és osztrák-szerb postaegyezmény tárgyában tartott értekezlet. A környezet és a viselet nagyon különböző, egyvalamiben azonban mégis megegyeznek a résztvevők és ez az önmagukat vállaló emberek nyílt és büszke tekintete, amellyel a lencsébe néznek. Az előbbi kép jobb alsó sarkán alig láthatóan húzódik meg a szignó: Pete Gyula³, Székesfehérvár; az utóbbin díszes nagy betűk hirdetik a más körökben mozgó fényképész műtermét: Brunhuber Géza⁴ fényképész, Budapest II. Corvin tér 5.

A gyűjteményben található 4 db olyan emlékalbum – ebből egy az állandó kiállításban –, amelyet egy-egy jubileum alkalmából ajándékoztak a beosztottak vezetőjüknek. Ezek közül a legszolidabb az, amelyet Brünner János m. kir. posta- és távírdafelügyelő kapott ajándékba 30 évi szolgálatának emlékére a székesfehérvári posta- és távírdahivatal tisztikarától 1904-ben. Az ízléses, bőrkötéses album kabinetképeit Pete Gyula helyi fényképész készítette a tisztikar tagjairól. Az album mérete: 25 x 35 x 15 cm.

Körülbelül kétszer nagyobb méretű és súlyú az az album, amelyet Gúth Pál, a Budapest 62. számú irányító postahivatal vezetője kapott szolgálatának negyedszázados évfordulóján, 1913-ban a hivatali tisztizéletről. Mindezt az album díszes előlapjáról tudjuk meg, melynek hátoldalán a munkatársak sajátkezű aláírása található, majd az aláírók portréi aranyozott keretben; alatta nevük, beosztásuk. A felvételeket Kiss Károly⁵ készítette, az album pedig Morzsányi József díszműkészítő műhelyéből való. Mérete: 50 x 45 x 13 cm.

Kettős jubileum volt az apropója a harmadik album elkészültének, amely mind méretben, mind kivitelében messze felülmúlja az előző kettőt. Az első oldalon van a címzés: "Nagyságos alsószatai Petheő János kir. tanácsos úrnak, a temesvári posta- és távírda igazgatósági kerület igazgatójának állami szolgálatának 25., igazgatói minőségben Temesvárott eltöltött szolgálatának 10. évfordulója alkalmából ajánlva 1893. november hó 1-én." Utána a jókívánságok sora következik, majd pedig az aláírás: a temesvári posta- és távírdaigazgatósági kerület összes személyzete. Az album 40 lapjának mindkét oldalán, oldalanként 4-9 kép található, kétféle méretnagyságban. A nagyobbik a kabinetképek méretéhez igazodik, a kisebb ablakba pedig *vizitkártyá*-nak nevezett, kemény kartonra kasírozott fényképek kerültek. Ez az album is Morzsányi József műhelyének (Budapest, Kígyó u. 8.) munkáját dicséri, míg a képanyag a keleti országrész több híres fotóműterméből jött össze. Íme néhány név a sok közül: Dunky fivérek⁶, Kolozsvár; Krauss és Klapok⁷, Temesvár és Perlgrund Lajos⁸, Eger stb.

A negyedik albumnak, albumpárnak az az érdekessége, hogy az adományozók két részre válva, külön albumban köszöntötték főnöküket. A postai hierarchiában elfoglalt helyüknek és pénztárcájuk vastagságának megfelelően, természetes módon alakult ki az albumokat készítőket két csoportja.

Nagyméretű, díszes kivitelű, fényképekkel teli albumot rendeltek a tisztviselők és jóval kisebb méretű, szerény kivitelű, sajátkezű aláírásokkal teli, fénykép nélküli albumot az altisztek és szolgák. Ennek természetes következménye, hogy a tisztviselők ajándékukat Morzsányi Józseftől rendeltek meg, míg a kis album Müller György könyvkötészetéből származik.

A közel 500 portrét tartalmazó albumban majd minden budapesti fényképész képviselteti magát. Jutott egy-egy oldal a megajándékozandó dolgozószobájának, illetve az azt magába foglaló épületnek a bemutatására is, emlékeztetőül. Az ünnepelt: Józsa Lajos m. kir. posta- és távírda főfelügyelő, akinek 1901-ben volt a 25 éves szolgálati jubileuma. Az ajándékozók pedig nem mások, mint a m. kir. központi posta- és távírhivatal dolgozói. Ez az album – amely eredeti szépségében pompázik – jelenleg is megtekinthető a Posta-múzeum állandó kiállításán, az Andrássy út 3. szám alatt.

Itt említem meg azokat a nagyméretű fényképes tablókat, amelyek a nemzetközi posta, távírda és távbeszélő konferenciák résztvevőiről készültek. A rendezvényeknek minden alkalommal más-más ország adott otthont, a tablók készítői is eszerint változtak. 1896-

ban Budapesten rendezték meg a Nemzetközi Távíró Konferenciát, amelynek résztvevőit Goszleth István⁹ örökítette meg. A maga műfajában igazi érdekesség az a felvétel, amely a postás monstre küldöttség résztvevőiről készült a képviselőház előtt 1908. április 9-én. A géppel szemben közel ezer ember várja a nagy pillanatot a Parlament lépcsőin. A gép túloldalán pedig, a fekete rongy alatt Beller Rezső¹⁰ fényképész, aki ezt a nem mindennapi felvételt készítette. Tüélesen kirajzolódnak az arcvonások, a ruházat és a háttérrel adó épület architektúrája. A hölgyek kalapjai csodálatosak, az urak cipője pedig csillog. Az első sorban álló egyik résztvevő ujján jól kivehető még a pecsétgyűrű formája is, ha nagyítón keresztül nézzük meg a képet.

A magyar távbeszélő nagyarányú fejlődését az I. világháború átmenetileg visszafogta. A megváltozott helyzethez igazodva a Teréz központban hadiközpontot állítottak fel a katonai vonalak kiszolgálására, a frontvonalak mögött pedig távíróvonalakat építő postatisztek teljesítettek szolgálatot. Közülük való volt Kerny István¹¹ is, akit fotográfusként is jelentős személynek ismerünk. Munkássága szerves része a magyar fotográfia történetének. A műzeumban található képein megörökítette – munkája főbb mozzanatain túl – a lerombolt szerbe városokat, a vonuló hadakat és az Al-Duna csodálatos tájait.

Ezzel párhuzamosan 1914-ben Budapesten, a Posta- és Távírdatisztek és Szolgák Országos Egyesületének Bálint utcai helyiségeiben létrehozták a postaszemélyzet hadikórházát, melynek vezetője és főápolónője Follért Károlyné, az akkori vezérigazgató felesége volt. Az intézmény működéséről Erdélyi Mór készített fényképalbumot, emléket állítva az önkéntes ápolónők és a lelkes segítők csoportjának.

Magyar Királyi Postaházak a címe annak az albumsorozatnak, amely 1912-25 között készült, szintén Erdélyi Mór felvételeiből. A sorozat darabjai egységes, de a korábban említett albumoknál szerényebb külsővel és minden valószínűség szerint nagyobb példányszámban készültek. Az egyes albumokat sorszámmal látták el éppúgy, mint ahogyan az oldalak is számozottak és magyarázó szöveggel vannak ellátva. A sorozat minden darabja egy-egy létesítményt mutat be 5-19 képben. Ennek a kornak a legfontosabb dokumentuma ez a sorozat. Az egyes albumok címei a következők:

- I. Budapest 62. sz. hivatal
- II. Budapest 70. sz. hivatal
- III. Budapest 72. sz. hivatal
- IV. A M. kir. Posta Kísérleti Állomása
- V. A M. kir. Posta Műszerésztanonc Iskolája
- VI. A M. kir. Posta és Távírda Javítóműhelye
- VII. Budapesti igazgatóság és a 4. sz. postahivatal
- VIII. Postajárművek és kezelési gépek
- IX. Csepeli M. kir. Rádióállomás
- X. Temesvári M. kir. Posta- és Távközlési Ig. épület
- XI. Soproni M. kir. Posta- és Távközlési Ig. épület

A sorozat első három darabja a nagyforgalmú pályaudvari postahivatalokat mutatja be. A Keleti Pályaudvar mellett lévő 72. sz. postahivatalt bemutató albumban igazi érdekesség pl. a korabeli levélzsák mosó-, szárító- és mángorló gép. De ugyanígy megörökítésre érdemesnek találtatott pl. a felvételi csarnok mellett az altiszti- és szolgálóruhátár is.

A M. kir. Posta Kísérleti Állomása című album annak az intézménynek a bemutatására

vállalkozik, amely kutatásaival nagyban hozzájárult a posta sikereihez. Ugyanilyen fontos intézmény volt a M. kir. Posta Műszerésztanonc Iskolája, amelynek feladata a szakképzett munkaerő utánpótlásának biztosítása volt. A fotók alapján átfogó képet kapunk az iskoláról, hiszen a műhely vagy a tanterem bemutatása mellett jutott egy-egy felvétel a tornateremre és mosdóra éppúgy, mint a tanonchálóra.

*Erdélyi Mór: Magyar Királyi Postaházak 1912-25.,
VIII. kötet, Posta-járművek és kezelési gépek
Levélyűjtő kiskocsi, 165 x 228 mm*

A VIII. album a járműpark néhány darabját mutatja be, és úgy áll a felsorakoztatott autók között az elektromotorral hajtott automobil, mintha ez a világ legtermészetesebb dolga volna abban az időben.

A sorozat utolsó két darabja két igazgatósági épület bemutatására vállalkozik. Az albumok felépítése azonos. Mindkettő az épület külső felvételével indul és fokozatosan halad befelé az előcsarnokon át a felvételi terembe. Bemutatja a Morse és Hughes gépekkel felszerelt termeket, majd pedig a távbeszélő helyi központot és az új interurbánt a hozzátartozó kiegészítő, illetve kiszolgáló helyiségekkel együtt: vonalrendező, áramellátó és akkumulátor.

A tizenegy felsorolt albumon kívül van még egy sorszám nélküli, de az előzőekkel megegyező című album. Ebben az albumban 19 létesítmény szerepel 1-5 felvétellel a legjellemzőbb beállításokban. A blokkokat elválasztó fehér lapon, a megnevezés alatt

szerepel a tervező és a művezető neve, majd pedig a kivitelezők gyakran elég népes tábora. A gyárosok és iparosok között olyan neveket találunk, mint például: Pestszentlőrinci Parkétygár és Gőzfűrészt Rt., Zsolnay Kerámiagyár Rt., Magyar Asphalt Rt., Haas és Somogyi Speciális Üveg-vasszerkezetek Gyár Rt., Magyar Felvonó és Gépgyár Rt. stb.

A beruházók pedig a következők: a budapesti főposta utalványosztálya; a budai postapalota; távbeszélő satelittelek a Sváb-hegyen: Zugligréten és Óbudán; Központi Járműtelep; Központi Anyagraktár; vidéki városok postaházai: Szatmárnémetiben, Marosvásárhelyen, Eszéken, Salgótarjánban, Kisvárdán, Zalaegerszegen, Nagykanizsán, Szombathelyen és Kaposváron; rádióadó- illetve vevőállomások Csepelen, Székesfehérváron és Tárnokon.

Jelenleg nincs tudomásunk arról, hogy ezt az albumsorozatot hány darabosra tervezték és hogy végül mennyi készült el belőlük és milyen példányszámban, de néhány szülőben felbukkanó kép arra enged következtetni, hogy a múzeumban található anyag korántsem teljes.

Van két darab csak járművekkel foglalkozó album, mindkettő a harmincas években készült. A vászon- és papírkötésű album borítóján stilizált automobil látható egy postakürtben, mögöttük borítékok. Csak az albumot fellapozva derül ki a készítés oka. A gépkocsit Magyarországon használták fel a világon először a postai szolgálatban – hirdeti a cím, amelyet 28 oldalon keresztül a járművek fényképes bemutatása követ, többé-kevésbé időrendi sorrendben 1900-tól 1930-ig. A járművek rövid leírása alatt a jármű leltári értéke és a beszerzés éve található.

A másik album megismertet azokkal a különleges tervezési, kivitelezési munkákkal, amelyek 1934-ben történtek a Központi Járműtelepen. Az albumból kiderül, hogy a különböző jármű-átalakításokon túl, gépészeti és elektromos berendezések felújításával is foglalkoztak.

A két világháború közötti időszak krónikásai közé tartoznak a már említett Kísérleti Intézet műszaki fényképészei is, akiknek a személyéről szinte semmit nem tudunk. Ha nem is a kor legkiválóbb fényképészei voltak ők, amit hátrahagytak az korrekt, színvonalasan dolgozó szakfényképészeket sejtet.

Az 1945 utáni képek sorát a háborús károkat dokumentáló képek nyitják, majd ezek után következnek az az anyag, amelyet az MTI munkatársai készítettek 1957-1980 között megrendelésre. E képek száma a legnagyobb a gyűjtemény egészét tekintve. A felvételek negatívjai az MTI archívumában találhatóak. A riporterek megjelentek a kiemelt új létesítmények alapkövetésénél, ünnepélyes átadásán és a fontosabb postai megmozdulásokon, rendezvényeken.

Műszaki fényképészeik járták az országot és megörökítették az új postahivatalokat, telefonközpontokat és a televíziózás beindulásával nagy számban megjelenő adótoronyokat.

Az MTI kiemelt helyzeténél fogva nagyon jó technikai háttérrel rendelkezett, és már nagyon korán – jóval a színes fényképezés tömeges elterjedése előtt – színesben készítette el a megrendelő által kért felvételeket. A képeket nézve találhatunk bennük kifogásolnivalót, de ezzel együtt a képek mégis nagyon fontos és egyedülálló dokumentumai ennek az időszaknak.

1980 körül ez a fajta kapcsolat megszűnt az MTI-vel, és maradt helyette az aprólékos gyűjtőmunka, de a tervezésben és beruházásban résztvevő vállalatok, cégek egyre népesebb táborával egyre nehezebb a kapcsolattartás.

Felhasznált irodalom:

1. Bacskai Sándor: Képek és albumok a budapesti Postamúzeumban
Fotóművészet, 1992. 2. szám
2. Posta mérnöki szolgálat 50 éve, 1887-1937.
Kiadta a Magyar Kir. Kereskedelem- és Közlekedésügyi Minisztérium

Jegyzetek

A fényképészek életrajzi adatait a Magyar Fotográfiai Múzeum igazgatója, Kincses Károly bocsátotta rendelkezésemre, amelyért ezúton mondok köszönetet.

- ¹ **Klősz György (1844-1913)** – 1864-ben nyitott műtermet Pesten, a Hatvani u. (ma Kossuth Lajos) 1. szám alatt. A 70-es években azzal hívta fel magára a figyelmet, hogy vállalta a Petőfi-dagerrotípiá restaurálását, amit nagy szakértelemmel elsőként végzett el. Bár foglalkozott portré és riport fényképezésével is, igazi hivatását a város – elsősorban Budapest – fényképezésében találta meg. 1904-ben fia, Klősz Pál a bécsi grafikai főiskola elvégzése után betársult az üzletbe, amelyet apja halála után továbbvitt, egészen az államosításig. A század első éveiben a műterem még kettős profilú volt, de a fiú hatására egyre inkább eltolódott a sokszorosító ipar irányába. 1948-ban ebből alakult meg az Offszett-nyomda.
- ² **Erdélyi Mór (1866-1934)** – 1888 körül nyitja meg első műtermét Budapesten, az Erzsébet tér 18. szám alatt, és hamarosan a főváros egyik vezető fényképésze lett. A fotográfia majdnem minden műfajában jelentőset alkotott. Archívumában 150.000 db negatívot őrzött Magyarországról (táj-, városkép stb.), amelynek nagy része megsemmisült, a maradék pedig szétszóródott az országban.
- ³ **Pete Gyula** – A múlt század utolsó éveiben mint negatív és pozitív retusőr dolgozott Székesfehérváron, majd 1910-ben önálló műtermet nyitott a Vár körút 29. szám alatt. Igényes fényképész volt, a hagyományos eljárások mellett guminyomást és pigmentnyomást is vállalt. Gyermekefelvételekben specialistának hirdette magát.
- ⁴ **Brunhuber Géza** – Fényképész, akinek műterme ma is áll Budapesten a II. kerület, Corvin tér 5. szám alatt. A budai Vigadóban alkalmi műtermet üzemeltetett 1906-1916 között. A Magyar Fényképészek Országos Szövetségének választmányi tagja volt 1909-ben.
- ⁵ **Kiss Károly** – Az 1910-es évek elején nyitotta műtermét Budapesten a Mester utca 18. szám alatt, Kiss Károly Modern Fényképészete néven. Zsánerképekben és gyermekfotókban tűnt ki, és többféle nemes eljárást is művelt. Ő volt az első, aki Pesten villanyfényes műtermet működtetett. Az 1930-as években Érdligetre költöztette műtermét.
- ⁶ **Dunky fivérek** – Dunky Ferenc és Dunky Kálmán (1858-1935) fényképészek és fotókereskedők, akik 1886-ban alapították kolozsvári műtermüket a Főtér 10. szám alatt. Később Miskolcon, Désen, Sátoraljaújhelyen, Budapesten is volt műtermük. Budapesti Műtermüket Székely Aladár vezette, aki segédként náluk dolgozott.

- ⁷ **Krauss és Klapok** – Krauss Béla és Klapok Alajos fényképészek közösen nyitottak műtermet 1881-ben Temesvárott a Zápolya utcában, 1893-ban Aradon a Templom utcában és Lugoson a Fő utcában. 1904-ben Klapok Alajos Pécsen vásárolt műtermet, s 1925-ben bekövetkezett haláláig ott dolgozott.
- ⁸ **Perlgrund Lajos** – Fényképész, akinek családjában több generáción keresztül öröklődött a szakma. 1882-ben Perlgrund és Társa néven nyitott műtermet Egerben, ahol chromotípiák és árnyképek készítését is vállalta. A műterem saját házában, a Kossuth Lajos u. 9. szám alatt volt, majd 1898 körül Budapesten is nyitott műtermet.
- ⁹ **Goszleth István (1850-1913)** – 13 évesen került Doctor Albert, Kristóf tér 3. szám alatti műtermébe tanulónak. Előbb elsősegéd, majd üzletvezető volt, s végül 1883-ban átvette a műtermet. 35 évesen már egy nyolc alkalmazottat foglalkoztató cég tulajdonosa. Legismertebbek a színházzal kapcsolatos felvételei, melyeken a kor vezető színészeit, színésznőit örökítette meg.
- ¹⁰ **Beller Rezső** – Az 1930-as években a *Kurír* Fotóriport Vállalat tulajdonosa Budapesten, a Király utca 8. szám alatti udvarban. Korábban műterme volt a IX. kerület Bokréta u. 23., a X. kerület Bakáts tér 3., a IV. kerület Egyetem tér 5. és VI. kerület Paulay Ede u. 11. szám alatt is.
- ¹¹ **Kerny István (1879-1963)** – Érettségi után, 1897-ben felveszik a Magyar királyi Postához gyakornok jelöltnek. 1901-től postatisztnak nevezték ki a szegedi főpostához, majd 1908-ban Budapestre költözött és a posta távíróépítési osztályánál nyert beosztást. 1937-ig a posta műszaki ágánál dolgozott, s akkor mint igazgató vonult nyugdíjba.
- Első felvételeit 15 évesen készíti, saját gyártmányú fényképezőgéppel. A fényképezés minden műfaját művelte, s elméleti munkássága is jelentős. 1920-ban belép a Magyar Amatőrfényképezők Országos Szövetségébe, melynek később főtitkára lett. 1941-ben Kankowszky Ervinnel hozzájárul egy fotómúzeum szervezéséhez, melyet még ugyanabban az évben megnyitnak tagjaik részére, de az anyag nagy része elpusztult 1946-ban. 1957-ben a Magyar Fotóművészek Szövetsége által alapítandó fényképtörténeti gyűjtemény szervezésénél, mint bizottsági tag működött közre.

Hajdú József

A telefonkártya gyűjtemény születése

1991 júniusában a Balaton környékén rendszeresítette a MATÁV az első telefonkártyás készülékeket s vele párhuzamosan (június-július) megjelent az első két magyar telefonkártya, stílusosan balatoni ábrázolással.

1991. szeptember 23-án a Postamúzeum távközlés-történeti gyűjteménye 100-100 darabot kapott ezekből. A kísérő szállítólevél tanúsága szerint a MATÁV Tájékoztatási Osztály akkori vezetőjének, Hajdú Endrének köszönhetjük a figyelmességet¹. Jóval későbbi időpontban, 1993. március 26-án érkezett a további hét fajtából 10-10 db².

Ezek a kártyák, mint a távközlési berendezések tartozékai a T 16 jelű gyűjteménybe lettek beletárolva. Egy-egy darabot elhelyeztünk a Telefónia Múzeum kiállításában, de azon túl nem figyeltünk rájuk, hamarosan el is felejtettük őket.

Az idő múltával azonban egyre többször olvastunk a napilapokban telefonkártyákról, a készülékekről; a gazdasági témájú sajtóban és szakfolyóiratokban a telefonkártya gyűjtésről. Mi, muzeológusok – hétköznapi emberként – használói is lettünk ennek az elegáns és gazdaságos rendszernek. S így az olvasmányok és saját tapasztalatok összegzéséből született meg a telefonkártyák tudatos gyűjtésének gondolata.

A birtokunkban lévő kártyamennyiség indokolatlanul nagy volt, de egyben ez adta kezünkbe a *helyzet kulcsát*. Cseréljük el a *fölösleget* külföldi kártyákra, s vele párhuzamosan tegyük teljessé a magyar kollekciót, hiszen időközben már 27 féle telefonkártya jelent meg.

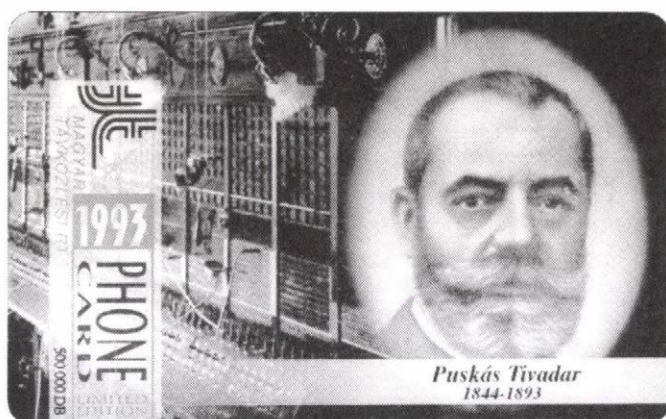
Ilyen gondolatoktól vezérelve fogalmaztuk meg 1993 áprilisában Lipp István, a MATÁV kereskedelmi igazgatójához címzett levelünket³. Gyűjteménykialakítási, fejlesztési elképzeléseink várákoson felül gyorsan megértésre találtak. Már májusban felkeresett bennünket Sárközi Jánosné, a Telefonkártya-üzletág előadója, akivel konkrétan megbeszéltük, mely kártyákból nincs a múzeumnak. Június 2-án megérkezett hozzánk 1360 db kártya, teljessé téve magyar gyűjteményünket.

Hamarosan megismerkedtünk Kerkuska Sándor üzletágvezetővel is. Rendszeres munkakapcsolat alakult ki közöttünk, mindenki a maga módján segítette a másikat. Mi az első két telefonkártyából 50-50 darabot visszaadtunk, segítve ezzel a MATÁV ama törekvését, hogy létrehozzon egy telefonkártya gyűjtőket kiszolgáló centrumot. *Cserébe* Kerkuska úrtól kártyaellenőrző kézi készüléket kaptunk.

Ezzel materiálisan létrejött új gyűjteményünk, amely azonban számos megoldandó muzeológiai probléma elé állított bennünket. Ezeket egy beszámolóban összefoglalva fogalmaztam meg az 1993. június 22-i kuratóriumi ülésen⁴. Hosszas szakmai vita után született meg az a döntés, hogy az ún. Tematikus Gyűjtemény részeként – a magyar kártyákat 29.800., a külföldieket 29.801. leltári számon fogjuk nyilvántartani.

Összel megkezdtem a céltudatos cserélést. Augusztusban 61 külföldi múzeumnak, szeptemberben 39 kártyakibocsátó távközlési vállalatnak írtam ez ügyben levelet⁵. Az év végéig 28 helyről érkezett válasz, s közülük 13 mellett telefonkártya is érkezett⁶.

A harmadik mód, ahogyan gyűjteményünk gyarapodott: a *saját gyűjtés*. Elsősorban a Telefónia Múzeumban dolgozó muzeológus kollegáknak köszönhetően, a külföldi látogatóink közül sokan itt hagyták *emlékül* elhasznált, vagy részben elhasznált kártyáikat.

A múzeumunk kezdeményezésére megszületett kártya.

(Így jutottunk pl. első olasz, újjélandi és izraeli darabjainkhoz.)

Így néhány hónap leforgása alatt – 1993 végére – teljessé, és *nap-rakésszé* vált a magyar telefonkártya gyűjtemény; külföldi gyűjteményünk pedig 293 darabra emelkedett. Úgy érzem, hogy egy világgyűjtemény kialakítása szempontjából kicsit későn ugyan, de nem el késve kaptunk észbe. Nagyon remélem azonban, hogy céltudatos gyűjtő- és cseretevékenységünk eredményeképp 1-2 éven belül mennyiségét és tartalmát tekintve is jelentős és tekintélyes gyűjteményt fognak alkotni a Postamúzeum telefonkártyái.

Az eddig összegyűlt anyag, az egyes csereakciók lebonyolításának nyomon követhetősége szükségessé tette a nyilvántartási rendszer kidolgozásának fontosságát. Szemben a magángyűjtőkkel – akik számára a telefonkártyának katalógus szerinti kereskedelmi értéke van (hasonlóan a bélyegekhez) – a mi számunkra egy-egy telefonkártyának technika- illetve kultúrtörténeti jelentősége van. Kidolgozott nyilvántartásunkban nemcsak az szerepel, hogy mekkora példányszámú, hány egységes, hanem az is, ki tervezte, mit ábrázol, milyen eseményre adták ki, vagy minek az emlékére jelentették meg. Saját magunk tervezte nyilvántartási lapokból köttettünk új leltárkönyveket, mert olyan speciális adatokat kell feltüntetnünk, amelyek semmilyen hagyományos leltárkönyvben nem szerepeltethetők.

Végeredményben elmondhatom, hogy 1993 végére a gyűjtemény alapjainak lerakásán kívül, a cserepartnerek megkeresésében és a velük való kapcsolat kialakításban is nagyot léptünk előre. 1994-ben ezt a megkezdett munkát nemcsak folytatni, hanem bővíteni is szeretném.

Jegyzetek

¹ Gyarapodási szám: T-493/1991.

² Gyarapodási szám: T-736/1993.

³ **Lipp István**

igazgató úrnak

M. 71/93.

MATÁV Kereskedelmi Igazgatósága

Budapest

Tisztelt Igazgató Úr!

Miként telefonbeszélgetéseinken felhatalmazott rá, a telefonkártyák múzeumi archiválása ügyében megkerestük Hevér Lajos urat, majd segítségével tárgyalásokat folytattunk Kerkuska Sándor kollega úrral. Megállapítottuk, hogy az 1991. évi kártyakibocsátásokból fajtánként 100-100 darabot, az 1992. évben kiadott 23 féle kártya közül azonban csak 7 féléből 10-10 darabot kaptunk.

A telefonkártyák máris, de a jövőben még inkább a bélyegekhez hasonló gyűjteményi anyagokká válnak, s minként azoknál, úgy a kártyáknál is "postatiszta" azaz felhasználatlan, valamint "futott" azaz felhasznált gyűjteményi csoportok képződnek.

A Bélyegmúzeum gyűjteménytörténetéből jól ismerjük milyen fontos a kezdetekkor induló tudatos gyűjtés és archiválás. Ezt a tapasztalatot felhasználva szeretnénk biztosítani a módszeres kártyagyűjtést. Minden kiadott kártyából szeretnénk 50-50 darabot megkapni, amelyekből 10-10 példány a törzsgyűjteménybe kerülne, 10 példány kiállítási célokot szolgálna, 30 példány pedig duplum anyagként a külföldi cserét biztosítaná.

A canadai Edmonton Történeti Tájékoztatói Központ Alapítvány 1992-ben kiadta a világ telefon múzeumainak jegyzékét, 170 név- és címlista összeállításával. Ebből Európában 60 múzeum található. A cserét elsősorban velük szeretnénk beindítani, de hálásak lennénk, ha Önöktől megkapnánk a kibocsátók címlistáját is. Tudjuk, hogy gyűjteményünk nemzetközi anyaga nem törekedhet a megközelítő teljességre sem, ezért olyan tematikájú gyűjtemény megteremtésére törekszünk, amely képanyaga távközlés-történeti információkat tartalmaz.

Örömmel értesültünk arról is, hogy az elhasznált kártyák összegyűjtésére gyűjtőládákat kívánnak elhelyezni a fiülékben. Kerkuska kollega úr ígéretét bírnak arra nézve, hogy ezeket átvizsgálhatjuk és a múzeumi gyűjtemény számára válogathatunk belőlük. Számunkra azok lesznek az érdekesek, amelyek telefonszámokat, feljegyzéseket tartalmaznak, vagy más különleges "lenyomatok" vannak rajtuk.

Reméljük, megértéssel kezeli kérésünket és írásos rendelkezésével biztosítja új gyűjteményünk alapjainak maradandó megvetését.

Ahhoz, hogy a gyűjtemény muzeológiai regisztrálása megtörténjen, minden kártyáról tudnunk kell a kiadón és értéken kívül az alábbiakat:

Készítője

Készítés és forgalomba bocsátás ideje

A grafikai tervező vagy fényképész neve

Jóllehet ismerjük elfoglaltságát, mégis engedje meg, hogy végezetül megsürgessük 1993. február 5-én kelt, a Puskás Tivadar emlékéhez kapcsolódó rendezvényeinkről szó levelünkre adandó szíves válaszát.

Öszinte nagyrabecsüléssel:

Budapest, 1993. április 26.

Kurucz István sk.
kuratóriumi elnök

Kovács Gergelyné sk.
ügyvezető igazgató

⁴ FELTERJESZTÉS

A PT Múzeumi Alapítvány Kuratóriuma számára
a Telefonkártya gyűjtemény kialakítására, nyilvántartására

1. Előzmények

A PT Múzeumi Alapítvány 1993. április 26-án kelt, M. 71/93. számú levelében kifejtette Lipp István, a MATÁV kereskedelmi igazgatójának, hogyan szeretnék a telefonkártyákból egy új, teljes körű gyűjtemény alapjait lerakni. Ebben részletesen kifejtettük, miért kérünk minden megjelent magyar kártyából 50-50 originál darabot. Kérésünk megértésre talált, s előzetes egyeztetés után 1993. június 2-án 1360 db új telefonkártyát kaptunk az Anyagellátó Központtól, Sárközi Jánosné telefonkártya-kereskedelmi előadó közreműködésével. Ezzel – legalábbis mennyiségre – létrejött egy új gyűjtemény, amelynek továbbfejlesztésével rendkívül sok tennivalónk van, s amelynek nyilvántartását alaposan át kell gondolni.

2. Kiindulási alap

Az eddig beérkezett kártyák a T 16 jelű, távbeszélő-történeti tárgyi gyűjteménybe lettek beletárolva, de nem folyamatos sorszámmal, hanem a többi tárgyhoz viszonyított érkezési sorrendben. Az 1 db fölötti példányok a Duplum naplóba kerültek.

3. Folytatás

Továbbra is a T 16 jelű gyűjteménybe leltározóznánk őket, de már 5 darabot, amik a *törzsgyűjtemény* jelentenek, állapotuk (teljes chip-kapacitásuk) érintetlenül hagyásával. A Postamúzeum ügyrendjében rögzített gyűjteményi felosztás nem teszi lehetővé új gyűjtemény (és kód) felállítását. Másrészt az sem logikus, hogy a telefonkártyákat különválasszuk a távbeszélő-történet egyéb tárgyi emlékeitől. Ugyanakkor nagyon fontosnak tartjuk, hogy a telefonkártyák részletesebb, sok információt tartalmazó un. *Mozgási Napló-ban*, azaz egy teljesen külön, a leltárkönyvtől független füzetben legyenek nyilvántartva. Ebbe az alább felsorolt rovatokat javasoljuk felfektetni:

1. Leltári szám
2. Telefonkártya neve
3. Telefonkártya kiadója (gondolva itt a külföldi, nem postai kiadóra)
4. Kiadás éve
5. Törzsgyűjtemény db száma (magyaroknál ez 5 db)
6. Cserealapot képező gyűjteményi darabszáma (originál, használt)
7. Származási hely
8. Állománygyarapodás (ideje, darabszáma, forrása)
9. Állománycsökkenés: (ideje, darabszáma, oka)
10. Gyűjteményi utalások (pl. katalógusok, készülékek, dokumentáció)

4. Őrzés

- a) A leltári számmal ellátott darabokból 1-1 példányt névjegykártya-tartóba tenni, hogy könnyen la-
pozható, élvezhető album legyen, amiben a kártyák elő- és hátlapja is jól látható.
- b) Az összes többit kulcsrazárt fémszekrényben őrizni.

5. Tennivalók a gyűjtemény-fejlesztéssel

- Kinyomozni, ki intézi a kiadási engedélyt, mely kártyának ki a tervezője, rajzolója, fotósa. Esetleg az eredeti terveket megszerezni.
- Feltétlenül szerezni kell világcatalógust! Ebben a Telefonkártya-üzletág részéről Kerkuska Sándor és Sárközi Jánosné lesznek segítségünkre, illetve a Libro Trade Kft-n keresztül lehet majd megrendelni forintért.
- Levél minden telefon múzeumnak: van-e telefonkártya gyűjteményük, tudnak-e cserélni velünk (mi saját kártyáinkról színes fotókat küldeni).
- Levél a nagyobb telefonkártya-kibocsátó postaigazgatóságoknak illetve intézményeknek: postamotívumos kártyákat kérni, följajánlani a magyarokat cserébe.

⁵ *Igen Tisztelt Igazgató Úr/Úrnő!*

A távközlési Technika és szolgáltatások fejlődésének következtében a Budapesti Telefónia Múzeum gyűjtési köre is egyre bővül.

A Magyar Távközlési Rt. 1991-ben kezdte meg a telefonkártyás nyilvános távbeszélőkészülékek telepítését és a chip-kártyák kibocsátását. Napjainkra már 33 féle telefonkártya van forgalomban az országban. Így jött létre legfrissebb gyűjteményi egységünk a telefonkártyákból

A hazaiakon kívül azonban a külföldieket is szeretnénk gyűjteni és bemutatni. Tekintettel a világ telefonkártya kibocsátás óriási méreteire, elsősorban azokat keressük, melyeknek motívuma postát, bélyeget, távközlést, távírót, rádiót, televíziót ábrázol.

Ebben kérjük a segítségét: Módjukban áll-e az Önök által kibocsátott, fent megjelölt motívumú kártyákból 1-1 példányt gyűjteményünk számára elküldeni?

Köszönettel vennénk, ha megadnák más kártyakibocsátó cég(ek) nevét és címét is, akiket kérésünkkel felkereshetnénk.

Tájékoztatásul mellékelem a magyar telefonkártyák kollekcióját és Telefónia Múzeumunk ismertetőjét, mely a leendő telefonkártya gyűjteménynek helyet fog adni.

Együttműködésükre és pozitív válaszukra számítunk! Szívvelyes üdvözléssel

.....
múzeumigazgató

⁶ A válaszok és mellettük a kártyák ez évben is folyamatosan érkeznek.

Kisfaludi Júlia

Új vezetékhalozati archivaliak:

Tavkabeles muszereink

Muzeumi gyujtemeinkben, de tavkozles-torteneti publikacioinkban is elvete talalozunk a tavkozlesi letesitmenyek epitesenel, szerelosenel, az uzemben-tartasi es hibaelhართasi munkaknal hasznalatos szerszámokkal, eszkozökkel, muszerekkel. A tavkozles-torteneti muzeologiaanak sajnalatos vesztese ez, hiszen a fejlodes jobb megerteset segito, a technikai hattér, az epitesi-, szerelési- es az uzemviteli munkak eszkozaineik bemutatasa nelkül szerényebb kép tarul elénk.

A tavkozlesi rendszerek folyamatos mukodeset biztosito sokrétu tevekénység fontos részét képezik a halozatos, ezen belül is a tavkabeles vonali merések. A nem szakmabeli kozönség számára e nagyrészt ismeretlen terület gyakorlatát a vonali merések körülményei es az alkalmazott mérőmuszerek bemutatásával tudjuk legérzékletesebben megismertetni.

A muszerek gyakorlati alkalmasságát számos összetevő befolyásolja. Ezek közé tartozik méretük, súlyuk, mechanikai állékonyságuk, amely meghatározza az ütődések, a kevésbé kíméletes rakodás es szállítás hatásainak határait. Fontos tényező működésük stabilitása, a légköri (hőmérséklet, légnedvesség) es egyéb környezeti hatásokkal (pl. mérés közbeni muszerekkelés okozta, vagy egyéb okból származó rázkódtatás stb.) szembeni érzékenységük. Az elérhető mérési pontosság, a muszerekkelés, a mérési adatok értékelésének egyszerű vagy komplikált volta mind behatárolják a muszerek használatát.

Laboratóriumi vagy zárt üzemi körülmények között végzett merések esetében ezek a tényezők általában nem okoznak gondot. Más a helyzet azonban a vonali meréseknél, amelyeket a kábel nyomvonalán, nagy többségében a közutak mentén, mezőgazdasági művelés alatt álló földeken, rétségen, esetleg erdős területek terepviszonyai között, a kábelkötés feltárására ásott kötésgödörben, szerelősátor alatt kell végezni, kiteve a változó időjárási hatásoknak. Az már viszonylag kedvező eset, ha a mérés a kábel valamely városi átkelési szakaszán, szilárd burkolattal ellátott területen, a járdaszint alatti kábelaknában végezhető.

Érthető tehát, hogy a muszerek vonali alkalmasságát meghatározó adottságok igen fontosak. Elég arra gondolnunk, hogy a muszereket a mérést végző halozatos szervezeti egység, hibaelhართó csoport a telephelyétől általában nagyobb távolságra (50-100 km) lévő mérési helyszíntre kell szállítsa, s ez járműre rakással, nem egyszer rossz állapotban lévő útszakaszokon, terepen való szállítással jár, kiteve ütés, csapódás veszélyének es a helyszükének egyaránt. A muszereket a járműtől tíz-húsz, esetenként akár száz méternyi távolságban lévő mérőhelyre (kötésgödör, szerelősátor) kézben kell vinni (súly, méret) es ott – kábelserelő szerszámok, feltárt kábelkötés, világító eszkozök, energiaforrás (akkumulátor, motoros áramfejlesztő, anódtelp stb.) mellett – megfelelő védettség biztosításával úgy kell elhelyezni, hogy a muszerek akadálytalanul megközelíthető, kezelhető es a mérési adatok rögzítésével kapcsolatos írásbeli munka is elvégezhető legyen.

E rövid vázlatos áttekintéssel talán sikerült érzékeltetni a tavkozlés működtetéséhez szükséges technikai háttér eszkozéi bemutatásának jelentőségét es azt, hogy ennek elmaradása valóban szegényebbé teszi a korábbi es a mai tavkozlés muszaki tartalmáról, fejlődéstörténetéről alkotott képet.

Ezt már korábban felismertük. A Telefónia Múzeum megnyitásakor (1991), a hálózatos tárlók tárgyainak összeállításánál törekedtünk – lehetőségeink szerint – a technikai háttér bemutatására is. Az érdeklődő közönség láthatja a föld feletti hálózatépítés oszlopmunkáinak, huzalmunkáinak néhány jellegzetes szerszámát.

1993. decemberében a vezetékhálózati gyűjteményünk távkábelhálózati mérőműszerekkel gyarapodott. A Magyar Távközlési RT. Helyközi Távbeszélő Igazgatósága ajándékként átvett kilenc műszer a távkábel fenntartás használatában volt. Kettő kivételével a kábelek villamos állapotának méréseire (minőség ellenőrző mérések), illetve kábel hibahely meghatározó mérésekre szolgáltak fém vezetőjű érszerkezetű kábeleken. Ez utóbbit azért kell hangsúlyozni, mert az országos távbeszélő hálózat távkábel irányai 1968 óta kiskoaxiális kábelekkel, illetve 1992 óta fényvezető üvegszálalás optikai kábelekkel épülnek, melyek mérésére – anyagaiknak, szerkezeti felépítésüknek, villamos és átviteli tulajdonságaiknak megfelelő – más műszereket használnak.

Az új gyűjteményi tárgyak így napjainkra távközlés-történeti *régiségnek* minősülnek, melyek részletesebb leírását az alábbiakban ismeretem:

Fénymutatós (tükrös) galvanométer

Működése a lengőtekercses műszerek elvén alapul. Szerkezeti adottságai miatt mechanikai rázkódtatásokra érzékeny. Ilyen hatásoktól rázkódtatás mentesítő alátétek elhelyezésével óvni kell.

Alkalmazása: olyan méréseknél, ahol igen kis áramok jelenlétét kell érzékelni, pl. nagy szigetelési ellenállások mérése, hídméréseknél az indikáló átlós ág árammentes állapotának érzékelése stb.

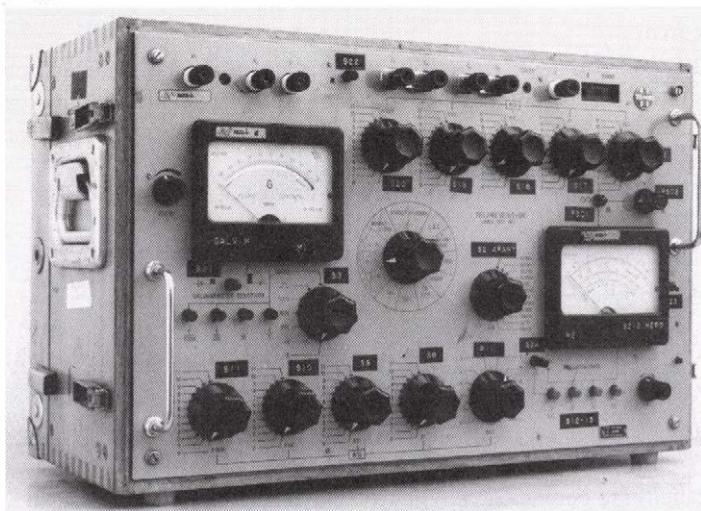
Súly: 3 kg

Befoglaló méretek: 255 x 195 x 115 mm

Gyártó: Hartmann & Braun

Megger, ellenállás és szigetelési ellenállás mérő

A műszer két fő része egy kézi hajtású egyenáramú dinamó (induktor) és egy kereszttekercses ohm-mérő. Károsodás nélkül visel el erőteljesebb mechanikai hatásokat is, pontossága az üzemi követelményeknek megfelel. Ezen adottságai és viszonylag kis súlya különösen alkalmassá teszik terepi, vonali használatra.

Alkalmazása: minőségellenőrző villamos mérésekre (ellenállás, szigetelési ellenállás) és vonali levezetési hibahely meghatározó mérésekre.

Méréshatár: 0-10.000 Megohm

Induktor feszültség: 500 V

Súly: 11,10 kg

Befoglaló méretek: 345 x 180 x 175 mm

Gyártó: Evershed & Vignoles Ltd., London

Bridge - Megger, ellenállás és szigetelési ellenállás mérő

A Meggerével azonos a műszer működési elve. Eltérés a fő részek elhelyezésében van: az induktoron és az ohm-mérőn kívül a műszerházba a hídmérésekhez szükséges dekád-ellenállás-szekrény is be van építve.

Alkalmazása: minőségellenőrző villamos mérésekre (ellenállás, szigetelési ellenállás) és vonali levezetési hibahely meghatározó mérésekre.

Méréshatár: 0-10.000 Megohm

Induktor feszültség: 500 V

Súly: 6 kg

Befoglaló méretek: 280 x 200 x 160 mm

Gyártó: Evershed & Vignoles Ltd., London

KMK III a. kábel hibahely-mérő bőrönd

A hazai gyakorlatban az elsők között alkalmazott kábel hibahely-mérő készülék. A mérésekhez felépített Wheatstone-híd egyetlen forgatógombbal kiegyenlíthető (csúszódrótos változtatható ellenállás kezelőgombja), s a készülékről leolvasható értékből a mérési pont és hibahely közötti távolság egyetlen szorzási művelettel meghatározható. A konstrukció hátránya, hogy a csúszódrótos szerkezet, ha kismértékben is, minden egyes mérésnél kopik, ezért a mérési pontosság egyre csökken. A mérések megbízhatósága érdekében időszakos hitelesítő méréseket, s a mérési adatok alapján időről-időre korrekciós táblázatot kell készíteni.

Alkalmazása: Hurokellenállás, szigetelési ellenállás, földelési ellenállás, kapacitás, induktivitás, ellenállás különbség méréseire, továbbá hibahely mérésekre (Murray-féle hídkialakítás, Graf -féle hárompont-módszer, szakadási hely, átmeneti ellenállás helye, ágcser, kettős ágcser, teljes beázási hely).

Táp-feszültség: az egyes mérőkapcsolásoknak megfelelően 4 V és 100 V (anódtelep)

Súly: 14,20 kg

Befoglaló méretek: 515 x 365 x 185 mm

Gyártó: Hartmann & Braun Ag. Frankfurt / Main

TKH 56 E ellenállás és hibahelymérő-híd, kiegészítő készülékkel

System: Katona - Peres

A berendezés két fő része a mérőkészülék és a tápegység (kiegészítő készülék). Mindkét egység 350 mm hosszú felcsavarható fém lábakra állítható. A műszeregyüttes a Telprevent kábelmérő berendezés elődje (ld. a következő műszert).

Alkalmazása: gyakorlatilag azonos a Telpreventével

Táp-telep: 1,4 V (szárakelem)

Súly: mérőkészülék 14,80 kg, tápegység 12,60 kg

Befoglaló méretek: a mérőkészülék és a tápegység mérete azonos, 385 x 290 x 240 mm

Gyártó: Távközlési Mérőkészülékeket Készítő és Javító Ktsz., Budapest

Telprevent I. egyenáramú és hangfrekvenciás kábelmérő berendezés

A készülék kapcsolási egységei, rendeltetésük szerinti csoportosításban:

- Szigetelésmérő egység
- Egyenáramú és hangfrekvenciás hídkapcsolások áramköri elemei
- Segéd-készülékek (tápfeszültségek előállítására, 800 Hz-es szelektív erősítő, telepfeszültség ellenőrző műszer)

Alkalmazása: Kábelvonalak és légvezeték hálózat építése, fenntartása, továbbá a kábelek gyártása folyamán szükséges valamennyi egyenáramú mérésre, valamint a vonalhibák helyének hangfrekvenciás mérésekkel történő meghatározására szolgáló mérések.

Táp-telep: 8 db 4,4 V-os laposelem

Üzemi klímataromány: - Hőmérséklet: (+ 5 C°) - (+ 40 C°)

- Relatív légnedvesség: max. 80 %

Súly: 25 kg

Befoglaló méretek: 570 x 360 x 300 mm

Gyártó: TELMES Műszergyártó Ktsz., Budapest

Multiset univerzális mérőberendezés

A készülék – működése alapján – hat különálló egységként fogható fel:

1. Feszültségmérő, 2. Szigetelési ellenállásmérő, 3. Ellenállás- és hibahelymérő-híd, és ennek 4. Kapacitás és szakadás mérésre alkalmas változata, 5. Az áramelágazás Graf - Allan-féle hibahelymérő, 6. A hídról lekapcsolható és külön egységként használható ellenállás-dekad. Az első öt egység közös fő alkatrészei a galvanométer és annak méréshatár növelő kapcsolója.

A műszer felépítésénél, könnyű hordozhatóságánál fogva kiválóan alkalmas terepen végzendő vonali mérések céljára. Használható laboratóriumi mérésekre is.

Alkalmazása: távközlési kábelek, légvezetékes vonalak építésénél, fenntartásánál minőségellenőrző villamos mérésekre, vonali hibahely behatároló mérésekre.

Telepfeszültség: az egyes alkapcsolásoknak megfelelően 4,20 és 100 V (anódtelpről)

Méréshatárok: Feszültségmérés 100 V, Szigetelési ellenállásmérés 0,3 - 3 Megohm, Ellenállásmérés Wheatstone-híddal 1 ohm - 10 Megohm, Kapacitásmérés tartomány Break I. kapcsolásban 20 - 100 nF, Break II. kapcsolásban 100 nF - 1/μF

Üzemi klímataartomány: (+ 5 C°) - (+ 40 C°)

Súly: 13 kg

Befoglaló méretek: 460 x 320 x 230 mm

Gyártó: TELMES Műszergyártó Ktsz., Budapest

Koaxiális kábel villamos átütési szilárdság vizsgáló

Koaxiális kábelvonalak létesítésénél az építés és a kábelszerelés egyes munkafázisait követően többször vizsgálni kell a koaxiális párok belső és külső vezetői közötti villamos átütési szilárdságot. A készülékkel 1,2/4,4 névleges átmérő viszonyú kiskoaxiális párok vizsgálata végezhető. A tápáramot nagyméretű szárazelemek biztosítják.

Telepfeszültség: 12 V

Vizsgálófeszültség: 5000 V

Súly: 11,90 kg

Befoglaló méretek: 355 x 220 x 240 mm

Típus jel: 74900

Gyártó: Standard Telephones & Cables Ltd., London

Egyetemes elektromos tranzistoros vezetékutató műszer

System: Csanda - Molnár - Zalavári

A műszer fő részei: adóberendezés, keresőantennák, vevőkészülékek.

Alkalmazása: Fém anyagú kábelek, vezetékek nyomvonalának, fektetési mélységének, továbbá nyomás alatti és gravitációs csővezetékek, csatornák hibahelyeinek megállapítására.

Tápáramforrás:

Adóberendezéshez 2 db 6 V, 6 Ao-ás akkumulátor

Vevőberendezéshez 9 V-os gombakkumulátor

Befoglaló méretek:

Adóberendezés hordtáska: 550 x 260 x 355 mm

Vevőberendezés hordtáska: 430 x 260 x 255 mm

A műszer összsúlya tartozékaival együtt: 17,6 kg

Gyártó: Fővárosi XXI. kerületi Kézműipari Vállalat, Budapest

Irodalom

- Felsővályi János – Matthey Gyula:
Hírközlési kábelhálózatok fenntartása. Hibahely mérések
Közlekedési Kiadó Budapest, 1954.
- Hegyesi István – Zakariás János:
A vezetékes híradástechnikában alkalmazott műszerek ismertetése és kezelése
Közlekedési Dokumentációs Vállalat Budapest, 1965.
- TELMES Műszergyártó Ktsz., Budapest
Műszerkönyv
MULTISET univerzális mérőberendezés TT-2101
Felelős kiadó: Belházi László, TELMES
- TELMES Műszergyártó Ktsz., Budapest
Műszerkönyv
TELPREVENT I/b. egyenáramú és hangfrekvenciás kábelmérő berendezés TT-2103
Felelős kiadó: Belházi László, TELMES
- Fővárosi XXI. kerületi Kézműipari Vállalat, Budapest
Műszerkönyv
Csanda – Molnár – Zalavári féle
Egyetemes elektronika tranzistoros vezetékutató műszer
- Gránássy Sándor – Katona Rezső – Halász László – Varjú György
Koaxiális kábelek mérése és szerelése
Közlekedési Dokumentációs Vállalat, Budapest, 1976.

Dérszegi Miklós

Egy eltévelygő pénzeslevél története

A miskolci posta még meg sem kezdte működését, amikor 1789-ben egy kellemetlen postaszállítási reklamáció okozott gondot a kassai postaprefektúratusnak és ugyanúgy a nehéz anyagi helyzetben lévő miskolci magisztrátusnak.

Íme az előzmények. 1789-ben a Szinva és a Pece patakok áradása jelentős kárt okozott a városnak. Ehhez járult az országosan pusztító súlyos aszály 1789-1790-ben, nyomában drágaság, ínség majd járvány szedte áldozatait. A város nehéz anyagi helyzetbe került. Ehhez járult még az is, hogy a diósgyőri korona uradalom javainak hasznát bérbe kívánta adni. A város magisztrátusa, hogy a bérleményt megszerezhesse, minden értékesíthető javait pénzzé tette; felbecsültette a város cintárait, késeit, asztal-abroszkendőit és árverésen eladatta. Mindez nem volt elég, kölcsönt vett fel Eger várostól, 500 Rhénes forintot évi 5%-os kamatra. 1790-ben a takarmányhiány miatt elrendelte a város tulajdonát képező szarvasmarhák árverés útján való eladását, az el nem adottak kiméretését. Olvashatni a városi tanács jegyzőkönyvében arról is, hogy a városi tanácsnak a szénája fél évre sem elegendő, ezért megbíztak három személyt a szenátorok közül, valahol csak szénát találnak vegyék meg. Arról is döntöttek, hogy öt lovat, a szarvasmarhákhoz hasonlóan kótyavetyén eladjanak.

II. József uralkodásának utolsó éveiben zajlott le az orosz-török háború, melyhez az osztrákok is csatlakoztak. Az ellenségeskedés változó szerencsével folyt. 1788 áprilisában a császári-királyi sereg elfoglalja Sabáczt, mire a török Lugosnál visszaut, a császári sereg vereséget szenved. 1789 őszén, egyhónapos ostrom után beveszik Belgrádot. A háború több országot érintett és sok áldozatot kívánt.

Ezekben a harcokban vett részt egy korábban Miskolcon állomásozó, német származású császári, királyi gyalogezredbeli Haagen Vince nevű kapitány, akitől a város 1788 áprilisában 1000 Rhénes forint kölcsönt vett fel, évi 5%-os kamatra azzal, hogy az 50 Rhft kamatot minden év áprilisában részére megküldik. Ebben az időben Miskolcon még nem volt posta, a pénz feladása az ónodi postán a postamester kezéhez történt.

Ez az alaphelyzet. A hitelező Haagen kapitány a háborús körülmények miatt állomáshelyét többször változtatta, a bankócédulát tartalmazó levél nehezen juthatott a kezéhez. Elvesztéstől tartva a feladó miskolci magisztrátusnál reklamált.

1790-ben jelentős változás történt; szeptember 1-vel az ónodi postaállomást áthelyezték Harsányba, Tajfer Ferenc itt folytatta postamesteri tevékenységét. Ugyanakkor 1790. szeptember 1-vel megnyílt a miskolci postaállomás, vezetője osgyáni Bakos László az említett orosz-osztrák-török háborúban súlyosan megsebesült lovassági őrmester (vigiliarum magister), aki a postaállomást érdemeinek elismeréseként, mint végkielégítést kapott az uralkodótól. A miskolci tanács az eltévelygő levél ügyében a kassai postaprefektushoz Benkovics Györgyhez fordult, kérve intézkedését. Az ügyben többszöri levélváltás történt, aminek nyomai – a városi magisztrátus jegyzőkönyvi bejegyzései, postamesterek jelentései, postai feladóvevények (Recepisse-k), nyugták – alapján feltárult a kétszáz évvel ezelőtti postaforgalom működése, kezelése, egyszóval a napi élete. Betekintést kapunk a miskolci városi tanács életébe, munkájába. E korabeli tudakozvány történetét szedtem csokorba a talált dokumentumok alapján.

1790. április 3-án Semlinből (Zimony) Haagen kapitány levelet küld a miskolci tanácsnak, ebben emlékezteti az 1000 Rft összegű lekötözöttségére. Az 1789. évre járó 5%-os kamatról megjegyzi, hogy az esedékes összeget Zimonyba vagy Belgrádba küldjék. Tehát maga is bizonytalan volt arra vonatkozóan, hogy hol fog tartózkodni a pénz érkezése idején.¹

1790. május 1-én a tanács az ónodi postán Tajfer postamesternél feladott 50 forintot bankjegyen, a megadott belgrádi címre, amiért 34 krajcár postadíjat fizetett. Az összegről a hivatal ad feladóvevényt e szöveggel:

Recepisse (Feladóvevény)

egy Haagen Vince úrnak Miskolc várostól Belgrádba küldött 50 Forint bankjeggyel terhelt, az ónodi cs. kir. postahivatalnál jól felszerelve rendelkezésre bocsátott, szabványszerűen átadott és hivatalosan továbbított levélről.

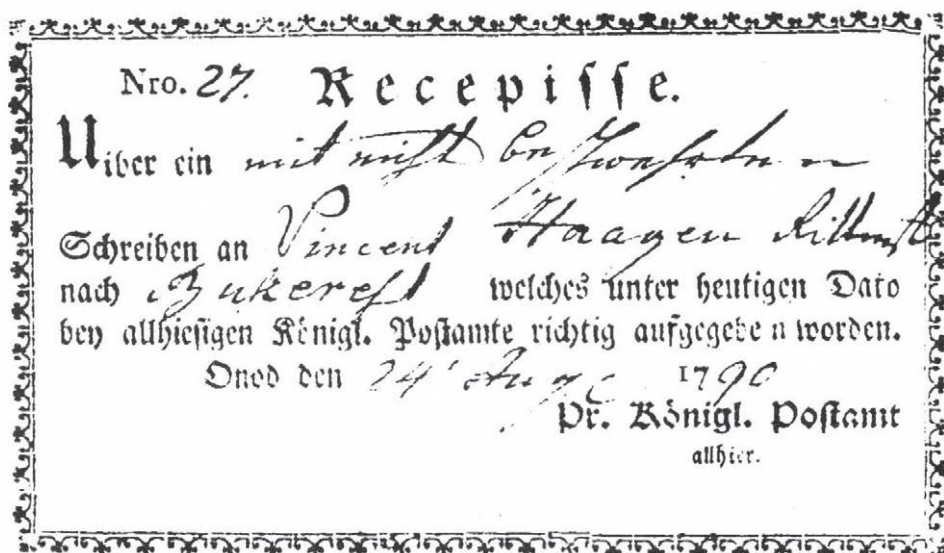
Kelt: Ónod 1790. május 1.

34 X-r postai viteldíj
szabályszerűen fizetve.²

Cs. kir. postahivatal

Az eredeti feladóvevényen az ónodi posta pecsétlenyomata szépen látható, a császári sasos címer alatt Ónod felírat olvasható, legalul postakürt. Feltűnik, hogy miért nem ajánlottként vette fel a levelet, hiszen elveszés esetén a feladónak kártérítés járt volna.

1790. augusztus 24-én a miskolci tanács Ónodon értéknnyilvánítás nélküli ajánlott levelet vesz fel, melynek száma 27, címzett Vincent Haagen Rittmeister, Bukarest.

Ugyanazon napon tartott tanácsülés elhatározza, hogy panaszt tesz a kassai postaprefektusnál "Haagen Vince kapitánynak küldött 50 Rhénes forinttal megterhelt levél eltévelyedése iránt, mely az ónodi postán Tajfer úr számadása alá adatott és mindez idáig említett Tajfer úr ezen levél iránt semmi rendelést nem tett." – írja a tanács jegyzőkönyve.

1790. november 27-én Harsány postához helyezett Tajfer Ferenc latin nyelvű levelet küld a miskolci tanácsnak – valószínűleg a kassai postaprefektus felhívására – melyben kijelenti, hogy a Haagen féle 50 forint bankópénzzel terhelt levelet Szikszóra továbbította, amit nyilvántartása hitelesen igazol.³

1790. december 3-án Szedliczky József szikszói postamester levelet küld Miskolc város főbírójának: "Volt ónodi posta expeditor, nekem által adott protokolumja bizonyítja, hogy első Májusban ónodi postára fel adatott Haagen Vince kapitány úrnak szóló levél 50 Ft-al meg lévén terhelve, melyről Tajfer Úr mint maga factumával tartozik felelni, hová és merre incartálta (rovatolta).

Ami 24. Augusztusában fel adatott levelet illeti az Recomendáltatott Erga Recepisse is általam az Budai Posta Prefecturának incarnáltatott, melyről mind ekkorig semmi Recepisse nem érkezett, sürgöttetni fog általam, s elérkezvén kézhez is szolgáltatatom.

Ezzel magamat ajánlva maradok

Szikszó, 3. X^{-bris} 1790.

Servus obligatissimus
Josephus Szedliczky
postae magister mp."⁴

1790. december 24-én Haagen kapitány Zimonyból írja méltatlankodó levelét latinul a nagytekintetű tanácsnak. Hivatkozik a tanácsnak küldött három levelére, melyre sem választ sem pénzt nem kapott. Lehet, hogy a háborús változások miatt nem kapta meg, hiszen "egyik országból a másikba mennek". Abban bízik, hogy következő hónapokban biztosan itt lesz. Kéri a neki 1789. májustól 1790. májusáig járó kamatot Zimonyba küldeni. A levele végén biztonság kedvéért megírja a címét franciául és németül: "Monsieur de Haagen Capitain dans le Regiment de Etat pour Services de Sa. Mayst. Imperial et Royal Per Ófen a Semlin; Dem der Käserl. Königl. Lőb. Staab Infanterie Regiment Herr Hauptman v. Haagen in Semlin."

1791. február 4-én tartott tanácsi ülésen felolvassák Benkovics György kassai főpostamester levelét, mely: "...Haagen kapitánynak küldött 50 Ft váltópénz iránt jött tudósítással él – olvasni a tanácsülés jegyzőkönyvében – kér az ideig várakozást, míg Budáról magának is információt venne, tévén akkor a nagyságos Magistrátusnak elegendő információt."⁵

1791. február 8-án a tanács szükségesnek tartotta Haagent értesíteni a Benkovicstől kapott levélről. E levél fontosságát bizonyítja az a tény, hogy külön nyugtát kértek és kaptak a levél átvételéről és továbbításáról: "Quietantia egy Haagen nevű kapitány úrnak szóló levélről, mellyet is hogy mai napon az nemes magistratustól kezünkhöz vettünk légyen, presentis recognoskálljuk (jelen írás által elismerjük) és annak minden fogyatkozás nélkül való elküldésére magunkat obligálljuk (lekötelezzük).

Kelt Miskolcon 1791. február 8-án

Pattaky György és társa"⁶

E levélről kért külön Nyugta a tanácsbelieknek a posta iránti bizalmatlanságát bizonyítja, mert kérhették volna ajánlottként elküldeni, amiről Recepisset kaphattak volna, de jobban bíztak a megszokott bizonyítási módban, ezért tanú előtti feladást kérhettek, aminek Pattaky György, feltehetően expeditor (kiadó) készségesen eleget tett. A másik érdekessége a Nyugtának, a társa (Compag.) megjegyzés. Még a nyomtatott feladóvevényeken is kezdetben aláírás helyett e szöveg volt olvasható: "Kaiserl. Königl. Postamt allhier" (Itteni cs. kir. postahivatal). A felvevő postás neve ismeretlen maradt. Pattaky így akarta kihangsúlyozni a közös felelősséget, amire a nyugtázás többes száma is utalhat.

1791. június 17-én tartott szenátusi ülésen úgy határoztak, hogy: "Tajfer Ferenc volt postamester úrnak Haagen kapitánynak 50 Ft küldött és a postán elveszése miatt levél fog íratni, hogy annak elveszése iránt tegyen diszpozíciókat és azon summát tegye le, különben kénytelen lesz magistrátus törvényesen azon summát praesentalni (kimutatni)."⁷

1791. június 28-i szenátusi ülés tovább megy az ügyben: "Kapitány Haagen Vince úrnak mint a postán tavaly esztendőben elsikkadt bankó cédulába foglalt 50 Ft, az 1000 Ft-nak interesse, mind ezen esztendőben tartozó 50 Ft, ami summa pedig 100 Ft, tisztelt Kapitány úrnak postán elküldetni rendeltetett, mely summák betételéről perceptor (adószedő) úr requiráltatni (megkerestetni) fog." olvasható a jegyzőkönyvben.⁸

1791. augusztus 23-án a szenátusi ülésről a jegyző feljegyezte: "Kapitány Haagen úrnak az 1000 Rft-tul competáló (járó) interes (kamat) két esztendőkre Rft 100 bankócédulában megküldeni rendeltetett. Mely felül írt 100 forintokat szenátor nemzeti Rác János úr mennél előbb lehető visszatérítéséig kölcsön adott a városnak." A jegyzőkönyvben kihúzva, törölve ez a szöveg: "A mostan következő Sámuel napi vásárkor a mező bér minden darab marhátnál egy krajcárba határozatott meg." Úgy látszik ezt a megoldást elvetették a szenátorok, mint bevételt növelő lehetőséget.

Ugyanazon a napon tartott ülésen, több téma tárgyalása után újra visszatértek. Erről értékes bejegyzést tett a jegyzőkönyv vezető: "Kap. Haagen úrnak mind a mostani esztendőre, mind a tavalyira 1000 forintról 100 forint interesse fejében a miskolci postán Zimonyba elküldvén, hogy azon levelet és benne foglalt 100 Ft bankó cédulát miskolci postamester úr elküldötte légyen, ezen Recepissével bizonyítá:

No. 223. Recepisse

Über ein Rec. Schreiben mit 100 Rft Schreiben den tit. Hern Rittmeister v. Haagen nach Zemlin Welches unter heutigen . Dato bey allhieligem Kaiserl: Königl. Postamt richtig aufgegeben worden. Miskolc den 23. August 1791.

Pr. Kaiserl. Königl. Postamt allhier.

Mely recepisse in origine az archivumban conserváltatni rendeltetett."⁹

Sajnos az eredeti ajánlott levél feladóvevény a levéltárban rosszul konzerváltott, mert helyén nem találtam.

Ellenben nyomára akadtam annak az azonos ajánlású számú (No. 223) tértivevénynek, amit eredetileg Miskolcon töltöttek ki és a Zimonyba menő ajánlott levél mellé csatoltak. Erre utal a nyomtatvány alján lévő NB. megjegyzés: Ez a címzett által aláírt tértivevény az első postanapon Miskolc cs. kir. postahivatalhoz visszaküldendő.¹⁰

Az ajánlott levél pénz tartalmával együtt nem Zimonyban, hanem Péterváradon került a címzett kezébe 1791. szeptember 3-án, vagyis a feladástól számított tizedik napon.

Nem is rossz a teljesítmény, ha az utánküldést és a háborús postakezelést, esetleg a tábori posta útján történő kézbesítést is figyelembe vesszük.

Mivel az így 1791-ben nyugtázott összeg az 1789 és 1790-es évek kamatára vonatkozott, még mindig nem rendeződött az 1788. májustól 1789 végéig járó egy év 50 forintnyi kamatát tartalmazó levél sorsa. Ennek nyomára a levelezés alapján két évvel később, 1793-ban akadtam.

1793. július 19-én Benkovics György kassai postaprefektus értesíti Miskolc város tanácsát, hogy a Haagen féle elvesztett 50 forintot a volt ónodi postamester Tajfer Ferenc javaiból megtérítették. Az erről szóló nyugtát és feladóvevényt a tanácsnak megküldik.

Ezzel lezárult az eltévelygő pénzeslevél története.

Jegyzetek

- ¹ Miskolc város Levéltára, 1501/A 534/1789 és 252/1789.
Borsod - Abaúj - Zemplén Megye Levéltárában Miskolcon.
- ² uo. 1501/b Species 363/1790 SP. XXIX.
- ³ uo. 1501/b Species 23/1790 SP. XVIII.
- ⁴ uo. 1501/b Species 352/15-1790 XXIV.
- ⁵ uo. 1501/b 385/1-1791 Species XXIV.
- ⁶ uo. 1501/b 385/12-1791.
- ⁷ uo. 1501/a jkv. 401. o. 1791. június 17.
- ⁸ uo. 1501/a jkv. 411. o. 1791. június 28.
- ⁹ uo. 1501/a jkv. 457 és 471.o. 1791. aug. 23.
- ¹⁰ uo. 1501/b 385/13-1791. szept. 3.

Dr. Kamody Miklós

Marosszék postája a XVIII. században

Az erdélyi levéltárak értékes magyar postatörténeti forrásanyagot őriznek, amelyek feldolgozásra, publikálásra várnak. Különösen számottevő a marosszéki és a Marosvásárhely városi levéltár postatörténeti forrásai, melyek a helytörténeti vonatkozásokon túl Erdély, Magyarország és a Habsburg Birodalom postáira is adatokat szolgáltatnak. Az alábbiakban az említett források felhasználásával részleteket közlünk Marosszék és Erdély XVIII. századi postatörténetéből.

A XVII. század utolsó évtizedében, miután az Erdélyi Fejedelemség osztrák uralom alá került I. Lipót császár az országrész postaügyét, mint fejedelmi regálét, hűbérként a gróf Paar családnak adományozta és 1693-ban elrendelte: Nagyszébenben postaigazgatóságot létesítsenek és onnan három postajáratot indítsanak Brassóig, Kolozsváron át Somlyóig, Déván át a Temesi Bánság felé.¹

A posta szervezetének kiépítésére az osztrákoknak ekkor kevés idejük maradt, ugyanis a Rákóczi szabadságharc (1703-1711) új hatalmi viszonyokat teremtett Erdélyben. A II. Rákóczi Ferenc által létesített állami hadiposta ebben az országrészben is működött, az un. "linea Transsylvaniae" a négy fővonal egyike volt.²

A szabadságharc ideje alatt azonban az erdélyi posta tevékenysége akadozott, a "fogadott posták" közül többen megszöktek. 1707 októberében a nagyszébeni Gubernium (Erdélyi Főkormányzók) utasította Marosszék vezetőit, hogy három eltávozott postameberét kutassa fel és küldje vissza: "Marosszékből – szól az utasítás – lévén az országnak fogadott postái magyarosi Só Mihály, Farkas Márton és Tökés András, kik is lovakkal és címerekkel együtt mentenek el. Azért kegyelmetek, ha a posták megvannak, lovakkal és címerekkel együtt külgye bé, semmi szín vagy pretextus alatt el ne mulassa. Ha pedig a posták elmentek, az címereket előkerestetvén külgye bé parancsoljuk autoritate."³

A posta működését az alkalmas lovak hiánya is nehezítette. 1706-ban a Gubernium szerint Erdélyben postalovak alig vannak, 1709 szeptemberében pedig utasította Marosszéket a megállapított postaló beküldésére: "Most lévén azért a posták alá való lóra igen nagy szükség és szorulás – szól a rendelkezés – comissionkat vevén kegyelmed azon hátra levő 1 postalovát mingyárt külgye bé ide Szebenbe postamester Rétsei István atyánkfia kezébe, s el ne mulassa."⁴

A kuruc - labanc háború sok kárt okozott az országnak, a hadi események és az azt követő pestis megtizedelték a lakosságot, a városok, falvak egy része romokban hevert, az utak és hidak tönkrementek.

A szabadságharc után megkezdődött az újjáépítés, 1714-ben császári rendelet intézkedett az utak, hidak rendbehozataláról, 1717-1719 között III. Károly parancsára az Olt völgyében megépítették a "Via Carolina"-t, mely a postaforgalom számára is járható volt és megkönnyítette Erdély kapcsolatát a Török Birodalommal és Havasalfölddel.

1722-ben III. Károly a postát az egész Habsburg Birodalomban császári felségjognak, regálénak nyilvánította és az erdélyi postát az osztrák legfelső postahatóság a császári és királyi postaigazgatóság fennhatósága alá rendelte. Nagyszébenben postaprefektórátus létesült, élén a prefektussal.⁵

A császári parancsnak megfelelően 1723-ban a Gubernium az erdélyi posták felül-

vizsgálatára, működésük ellenőrzésére a következő udvari biztosokat osztotta be: Keczei Istvánt a Kolozsvár–Zilah vonalra (állomások: Kóród – Berend – Zombor – Magyaregregy – Bud – Zilah), Kamitza urat a Kolozsvár–Nagybánya vonalra (állomások: Zsuk – Iklód – Dés – Sósmező – Nagybun), Gerendi Was Dánielt a Kolozsvár–Károlyfehérvár vonalra (állomások: Kolozsvár – Torda – Felvinc – Nagyenyed – Károlyfehérvár), Szalántzi Györgyöt a Károlyfehérvár–Déva vonalra (állomások: Szászváros – Déva – Dobra), Jósika Dánielt a Károlyfehérvár–Brassó vonalra (állomások: Szászsebes – Szerdahely – Porumbák – Vladen – Brassó).⁶

A XVIII. század második évtizedében a történelmi Erdélyben tehát 5 postavonal és 24 postaállomás működött. A XVIII. században az osztrák - orosz - török háborúk idején a posták az erdélyi katonai parancsnokság hatáskörébe tartoztak. 1771-ben a Gubernium körlevélben tudatta, hogy az Erdélyi Nagyfejedelemségben – akárcsak a német örökös tartományokban – a posta a katonai parancsnokságtól vissza került a Főkormányzékhez. Ettől kezdve a szebeni posta-főfelügyelő (Cibiniensis supremus Postae Praefectus) jelentéseit a Guberniumnak küldte.⁷

1783-ban II. József rendelete az Udvari Postabizottságot (Commissione Postali Aulice) beolvasztotta a tartományok kormányhatóságába. Magyarországon a postaigazgatóság a Helytartótanács, Erdélyben a Gubernium hatáskörébe került. A posta jövedelmét a Cassa Supremi Postalis Officium helyett a Magyar Királyi Udvari Kamara illetve az Erdélyi Thezauráriátus gyűjtötte össze.⁸

A XVIII. századi Erdélyben a legjelentősebb új posta vonalat 1769-ben Nagyszebenben és Beszterce között építették. A császári udvar fontosnak tartotta a fejlett kézművességgel és kereskedelemmel rendelkező városok postautakkal való összekötését, a köztük lévő kommunikáció előmozdítását. Az 1769. április 19-én kiadott császári leírat kijelölte az új állomások helyét is, amelyek a következők voltak: Nagyszeben – Nagysejk – Medgyes – Segesvár – Balavásár – Marosvásárhely – Régen – Sajó – Beszterce.⁹ A leírat felszólította a fent említett városokat, hogy az új postamesterek részére megfelelő postaházat, elégséges szántóföldet, kaszálót biztosítsanak, munkájukhoz pedig minden segítséget megadjanak.

Az 1769 májusában működésbe lépő új postavonal elősegítette ugyan a városok közti jobb kommunikációt, de terhes kötelezettségeket is rótt a helyi közösségekre. Pl.: nehéz útszakaszokon a postamesterek lovai mellé segítő állatokat – lovakat vagy ökröket – kellett biztosítani. Az új állomások felállítására gyakran nehézségekbe ütközött. 1770-ben a Gubernium felszólította Marosszék vezetőit, hogy az új postavonal jó működése érdekében lépjenek közbe, mert értesülésük szerint a helyi birtokosok idegenkednek a postamestereknek házat, szántót és legelőt adni.¹⁰ A balavásári és nagysejki postamesterek panasztarták, hogy nem kaptak megfelelő postaházat, lovaiknak istállót. Balavásáron a postamester a korcsmában kénytelen működni, a falu pedig földhiányra hivatkozva megtagadta a törvényes 5 hold szántó és 8 hold kaszáló biztosítását. Végül a balavásári postaállomást áthelyezték 1777-ben Egrestőre, 1786-ban pedig Nagykendre. Marosvásárhely városi tanácsát is felelőségre vonta a Gubernium, mert a postaállomás számára hivatalos áron nem adott szénát és zabot.

A XIX. század elején a Gubernium tovább bővítette Erdély postahálózatát és új vonalak és állomások felállításáról rendelkezett. Ezek a következők voltak: 1. Küküllő vármegyére vivő vonal: Torda – *Kece* – *Radnót* – Marosvásárhely – Dicsőszentmárton – Medgyes;

2. Udvarhelyszékre vivő vonal: Marosvásárhely – Vaja – Nagykend – Segesvár – Keresztúr – Udvarhely; 3. Csíkba vivő vonal: Udvarhely – Oláhfalu – Csíkszereda, onnan Somlyó-
ra.¹¹ (A kiemelt helyiségek új állomások voltak.)

A SZÉKELY SZÉKEK TÉRKÉPE

1776-ban a császári udvar rendelete értelmében a postamesterek szakmailag a Szebeni Postaigazgatónak voltak alárendelve, törvényhatóságilag pedig – akárcsak a fejedelemség többi lakója – annak a Continua Tablanak vagy városi magistrátusnak, amelyikhez területileg tartoztak.¹² A postamesteri állásra megfelelő személyt a fent említett két helyhatóság javasolhatott. Kinevezésüket a császári udvar hagyta jóvá. A kincstárral szemben teljes vagyonukkal feleltek, ha ingatlanuk nem volt kaució letételére köteleztettek. A helyi magistrátusoknak a postamesterekkel szemben a következő kötelezettségeik voltak: biztosítaniuk kellett 8 postalónak téli eltartására 8 hold kaszálót (egy hold kaszálóra 3 szekér vagy 9 mázsa szénát számítva), a postamester családja számára 5 hold szántót. Ahol a föld gyengébb volt, a terület nagyobb kellett legyen. Fűtésre az erdőből annyi fát kaptak, amennyit a helybeliek. Májustól októberig a postalovak a közös legelőn szabadon legelhettek. A magistrátusok kötelezettsége volt a hidak és az utak karbantartása.¹³

A postamesterek a postaházért, legelőért, szántóért a magistrátusnak évi bért fizettek. 1777-ben Vajda Sándor marosvásárhelyi postamester a városi tanácsnak évi 20 Rhft lakbérrel, 30 Rhft legeltetési bérrel, a 8 köbölnyi szántóért 8 Rhft-al tartozott.¹⁴

Gyakran előfordult, hogy az anyagi terhek meghaladták a postamesterek teljesítőképességét, több postamester elszegényedett vagy anyagilag tönkre ment. 1784-ben a beszercei Aüstlin Anna, a marosvásárhelyi Johannes Macarius Vallens, a segesvári Joannes Wolf és a medgyesi Johannes Bichels postamesterek a császárhoz folyamodtak helyzetük javítása végett. A fenti új postaállomások kedvezményekben részesültek ugyan – évi 100 ft fizetést, 104 ft lovaglaspénzt kaptak és egyéb előnyöket – , de a házbér, a rétek és szántók taxája, az élelmiszer drágasága miatt elszegényedtek. A medgyesi meghalt, két-

ségbeejtő helyzetbe hagyta feleségét, a segesvári megszökött és magával vitte a megmaradt pénzt, a marosvásárhelyi elszegényedett és lemondott – a következő is megszökött –, a beszercei más szolgálatba lépett. Ezek a mesterek kérték az ingyenes elszállásolásukat és a taxa mentes szántóföldet illetve réthasználatot.¹⁵

A postamesterek teljes anyagi csődbe jutását próbálta megelőzni az a korábbi Gubernium rendelet, mely megtiltotta a postálkodáshoz szükséges felszerelés: szerszámok, há-mok, kocsik, széna stb. adósság fejében való lefoglalását, elárverezését. 1791-ben a Gu-bernium elrendelte, hogy ezután postamesterek csak földesurak lehetnek, akik a hivatalt képesek ellátni és a megkívánt terheket elviselni.¹⁶

Bizonyos visszaéléseket az 1779-es Guberniumi leírat próbálta meggátolni és felhívni a helyi hatóságok figyelmét az 1748. december 14-i udvari végzés betartására, amelynek értelmében a postakürt használata a posta privilégiuma, annak megsértése a kürt, a ló és egyebek elkobzásával járt.¹⁷ Ugyancsak a Gubernium rendelkezik arról, hogy az ország címeres postáit, ha azok címeresen utaznak az út menti települések kötelesek “regula-mentbeli áron” szénával és zabbal ellátni de hozzátette hogy, a főpostamester a címereket vegye el a postáktól, “ha azok magok dolgában járnak.”

1783-ban császári rendelet megtiltja a postaellenőrzést végző prefectusok fényűző utaz-tatását, az eddigi gyakorlattal szemben a négylovas fogat helyett a postamesterek két személynek csak igénytelen (onestae) kétlovas kocsit biztosítsanak. Királyi biztosok, mint pl. br. Kemény Farkas, gr. Teleki Ádám és Michael Bruckenthal azonban a postát továbbra is szabadon használhatták.

Előfordult, hogy a postamesterek nem tartották be a felettes hatóságok utasításait. 1791-ben a Gubernium megfedte a marosvásárhelyi postamestert, mert “hivataljabeli első ins-tantiájának, s elöljáróinak parancsolatait számba sem vevén, sőt gyakran megvetvén, se alájok vettetése, se a függést megesmerni nem akarja, mely miatt sokszor fogatkozások és nem kevés hátramaradások az hivatalban történnek”. Ha továbbra sem engedelmeskedik – szól a figyelmeztetés – “a főpostamester által keményen megbüntetik”.¹⁸

A posták jövedelme általában szegényesnek mondható. 1801-ben Marosvásárhely város négy postája – Domokos Ignác, Mojses János, Szeitner Márton és Jákob Stefán évi salla-riuma 480 magyar forint volt.¹⁹

A postalegényeket a törvény mentesítette a katonáskodás kötelezettsége alól, de a for-rások gyakran tesznek említést visszaélésekről. 1788-ban Simon György, balavásári pos-tamester kérte Martini Leopold postaigazgató közbenjárását az egrestői postalegény ügyé-ben, akit erőszakkal katonának vittek.²⁰ 1779-ben a Gubernium megtiltotta a postalegény-nyeknek erőszakkal katonának hurcolását, 1799-ben újra kiadta tiltó rendelkezését, mert a postákat “széltiben fogdossák katonának”.

1796-ban udvari decretum elrendelte, hogy a postaszekéren szállítandó portékákra a címzésen (titulus) kívül, mivel az gyakran leesik és sok kellemetlenséget okoz, külön utasító levelek is íródjanak, amelyben pontosan szerepeljen, hogy a küldemény kinek és hol adódjék át. E kísérő levél nélkül a küldeményeket a posta ezentúl nem veheti fel.²¹

1784-ben Guberniumi rendelet kimondta, hogy tilos a hivatalos levelek közt, személyi dolgokat küldeni, 1791-ben pedig megtiltotta pénzek vagy értékeknek rendes postán történő küldését. Pénzt vagy értékeket – szólt az utasítás – delizsánszra kell feltenni.

1798-ban udvari decretum szabályozta a postatarifák emelését folyó év augusztus 1-

től kezdődően: az egyszerű fél lat súlyú I. osztályú levél portója 12 krajcár, a II. osztályúé 6 krajcár volt.²²

A hivatalos levelek portómentesek voltak. 1769. július 1-én kiadott bécsi rendelet közölte, hogy az udvari és tartományi kormányzások (Aulica et Provincialia Dicasteria) levelei portómentesek, de a levelekre kívül reá kell írni a címet, a helyiséget és a postaállomás nevét.²³ Később pontosítják, hogy csak azokat a leveleket lehet hivatalosnak tekinteni, amelyek a tisztség viselőinek, mint hivatalos személyekhez küldődnek, a nevükre szólókat nem. A katonai egységek levelezése is portómentes volt.

A levelezés nyelvére vonatkozóan 1807. szeptember 4-i rendeletében a bécsi udvar elrendeli, hogy akik postamesterségért Herceg Paarhoz, mint Ófelsége birodalmaiban lévő posták főkormányzójához akarnak folyamodni, könyörgő leveleiket német vagy latin nyelven írják.²⁴

Postatörténeti érdekesség az un. cigány-postára vonatkozó rendelkezés: 1784-ben az udvari végzés értelmében megengedték a letelepedett lovat tartó cigányoknak, hogy *salvus-conductus* birtokában fuvarozást és magánjellegű postálkodást végezzenek.²⁵

Jegyzetek

- ¹ Henyei Vilmos: A magyar posta története, Budapest, 1926. 105.
- ² Henyei Vilmos: im. 109.
- ³ Marosszék levéltára N.D. 88/1707, a Marosvásárhelyi Állami Levéltárban. (A továbbiakban: Marosszék lvt., a MvÁLvt-ban./
- ⁴ Marosszék lvt. N.D. III/1709, a MvÁLvt-ban.
- ⁵ Henyei Vilmos: im. 123.
- ⁶ Kéziratgyűjtemény, 5. sz. 121-123, a MvÁLvt-ban.
- ⁷ Kéziratgyűjtemény, 5. sz. 125-127. A Gubernium 1879. sz. körlevele, a MvÁLvt-ban.
- ⁸ Marosszék lvt. N.D. 133/1783, a MvÁLvt-ban.
- ⁹ Marosvásárhely város lvt. A.P. 1264/1769, a MvÁLvt-ban.
- ¹⁰ Marosszék lvt. N.D. 105/1770, a MvÁLvt-ban.
- ¹¹ Marosszék lvt. Tisztségi iratok 607/1804, a MvÁLvt-ban.
- ¹² Marosszék lvt. N.D. 68/1776. A Gubernium 1110. sz. leirata, a MvÁLvt-ban.
- ¹³ Marosszék lvt. N.D. 100/1776. A Gubernium 1. sz. leirata, a MvÁLvt-ban.
- ¹⁴ Marosvásárhely város lvt. A.P. 2230/1777, a MvÁLvt-ban.
- ¹⁵ Marosvásárhely város lvt. A.P. 3044/1784, a MvÁLvt-ban.
- ¹⁶ Marosszék lvt. Tisztségi iratok 1339/1791, a MvÁLvt-ban.
- ¹⁷ Marosvásárhely város lvt. A.P. 2451/1779, a MvÁLvt-ban.
- ¹⁸ Marosszék lvt. Tisztségi iratok 1212/1791, a MvÁLvt-ban.
- ¹⁹ Marosvásárhely város lvt. Allodiális számadások 28/1801, a MvÁLvt-ban.
- ²⁰ Küküllő vármegye lvt. Közigazgatási iratok 508. sz. 45-46, a MvÁLvt-ban.
- ²¹ Marosvásárhely város lvt. A.P. 239/1796. sz., a MvÁLvt-ban.
- ²² Marosvásárhely város lvt. A.P. 331/1798. sz., a MvÁLvt-ban.
- ²³ Marosvásárhely város lvt. A.P. 1286/1769. sz., a MvÁLvt-ban.
- ²⁴ Marosvásárhely város lvt. A.P. 110/1807, a MvÁLvt-ban.
- ²⁵ Küküllő vármegye lvt. Közigazgatási iratok. 617. sz. 16-18, a MvÁLvt-ban.

Dr. Sebestyén Kálmán

A Magyar Posta szerepe a repülő hírközlésben

A múlt században már korán felismerték – először a tengeri közlekedésben – a vezeték nélküli hírközlés jelentőségét. A légi közlekedésben a rádiókapcsolat létesítése lassabban haladt. A rádió-berendezések fejlődéstörténetében három jellegzetes csoportot különböztethetünk meg:

- A fedélzeti és földi állomás közötti összeköttetés, melynek készülékei hosszúhullámon, később rövidhullámon működtek.
- A vízszintes navigálásra szolgáló berendezések, más szóval az iránymérők.
- A függőleges navigálást biztosító rendszerek, melyek rossz időben a fel- és leszállás biztonságát szolgálják.

Ezekkel a berendezésekkel a nemzetközi polgári közlekedésben, bármely nemzetközi repülőtérről tarthatnak kapcsolatot a repülőgépek. Kis gépeknél kb. 20 watt teljesítményű hosszúhullámú adót használtak megfelelő vevőkészülékkel (kb. 200-250 km útvonal átrepülésénél), nagyobb gépeknél kb. 40-70 watt teljesítményű – a hosszú- és rövidhullámú sávban – adók egészítették ki a fedélzet irányvevő és vakleszállító berendezéseit.

Helymeghatározásnál a repülőgép a gép pillanatnyi helyének megállapítását önbeméréssel végezheti egy, két vagy több földi állomás földrajzi helyének ismerete alapján. Másik módszer szerint a repülőgép mérőjeleket ad és a földi iránymérő állomások végzik a helymeghatározást és az adatokat rádió útján közlik a fedélzeti állomással. A kapcsolatok fenntartásánál a fedélzeti és földi állomás között az un. Q kódexet alkalmazzák.

A repülőgépek leszállása biztonságának fokozása érdekében pl. felhőáttörésnél a ZZ eljárást, de a lesiklásnál az un. BAKE rendszert is alkalmazták. Itt már az ultrarövid hullámok is felhasználásra kerültek. Ezek a rendszerek már a második világháború előtt is ismeretesek voltak és a posta rádiótávírásai dolgoztak ilyen berendezésekkel.

Magyarországon az első nagy repülő esemény 1909. október 17-én, a kistrákosi repülőtéren volt, ahol a felszállást Louis Blériot végezte igen nagy közönségsikerral.

1909. novemberében megalakult a Magyar Aero Club, a rákosi gyakorlótéren. Nemsokára megépültek a hangárok.

Az első magyar tábori pilóta Petróczy István, a bécsújhelyi repülőkülönítmény első parancsnoka volt. A katonaságnál a hadgyakorlatokon 1911-ben szerepeltek először repülő, polgári pilóták is. Az első világháború kitörésekor 1914-ben a megszervezett "légjáró csapatban" több magyar pilóta is repült. A háború alatt hazánkban kifejlődött a repülőipar. Repülőgépgyárak létesültek Albertfalván, Aszódon és Mátyásföldön, repülőgép motorokat gyártottak Aradon, Budapesten és Mátyásföldön, javítóműhely volt Szegeden. Az első világháborúban 300 magyar repülő halt hősi halált.

A román megszállás alatt (1919. április 16-a után) a megszállók 600 repülőgépet vittek el és a békeszerződés értelmében megsemmisítették a gyárakat.

A légi forgalom azonban mégis elindult a fejlődés útján és Budapest is bekapcsolódott a nemzetközi légi forgalomba. A mátyásföldi repülőtérről leszálltak a France-Roumain

légitársaság gépei és e társaság kérésére a magyar posta rádió-kirendeltséget létesített Mátyásföldön. A kirendeltség adóállomása Csepelen volt és a 250 wattos Huth adót Mátyásföldről billentyűzték. A vevőállomás a repülőtéri postahivatalban volt telepítve. A vevőkészülék egy egyszerű visszacsatolt audion kapcsolás volt, kétfokozatú hangerősítővel.

A kirendeltség feladata volt a légi forgalom meteorológiai és üzemi táviratainak közvetítése. A polgári légi forgalom növekedése indokoltta tette, hogy a kirendeltség önálló adóval rendelkezék. Ezért a csepeli Huth adót áttelepítették Mátyásföldre, hogy az állomás a repülőgépek fedélzeti állomásaival is tartson fenn összeköttetést, azonkívül rádió összeköttetéseket létesíthessen a szomszédos államok repülőtereivel is. A Huth adó 1924-ben ismét a csepeli állomáson működik és ezzel az adóval teszi meg a magyar posta az első lépéseit a műsorszórási adások felé. Csepelen a repülőszolgálat céljaira már korábban, 1923 májusában 1250 m hullámhosszon üzembe helyeztek egy régebbi 1 kW teljesítményű adót, a vevőállomás azonban továbbra is Mátyásföldön maradt.

A fentiekből megállapítható, hogy a magyar légi forgalom szervezettségben a magyar posta végezte a repülőtér vezeték nélküli hírközlési rendszerének működtetését, szoros szolgálati kapcsolatban a repülést irányító légügyi szervezetekkel. A trianoni szerződés repülési tilalmának feloldása után, 1923-ban megalakult a Magyar Légiforgalmi Részvénytársaság. A Magyar Légiforgalmi Rt. mellett működött az Aero-Express nevű magyar vállalat is. (Itt jegyezzük meg, hogy ennek a vállalatnak volt pilótája Endresz György is, a későbbi óceánrepülő.) Mindkét légi forgalmi vállalat Fokker és Junkers gépekkel repült Budapest és Bécs között.

Az 1924-ben megalakult Légügyi Hivatal szervezte meg a polgári repüléshez szükséges meteorológiai, térképészeti és repülőgép-vezetői képzést. Újra megindult a repülőgép-gyártás az albertfalvai gyárban, ennek megszüntével pedig a Weiss Manfréd gyárban, ahol bár igen szerény keretek között, új repülőgép és motorosztályt szerveztek.

1921-ben a volt háborús repülősök a Budapesti Műegyetem ifjúságával karöltve új alapokon feltámasztották a repülősportot és megalapították a Műegyetemi Sportrepülő Egyesületet, melynek első tanárelnöke Bresztovszky Béla műegyetemi tanár volt. Az egyesület programjában a motoros és motor nélküli sportgépek tervezése és építése szerepelt. A Magyar Aero Szövetség ekkor társadalmi szinten működött.

A Műegyetemen az első gépeket Lampich Árpád tervezte. Az ő tevékenységét Bánhidi Antal vette át, aki a "Gerle" típusú gépeket szerkesztette, melyek sikeres repülőutakat tettek meg itthon és külföldön.

1930-ban Rákosi György vette át a Légügyi Hivatal vezetését és országosan erőteljes sportrepülő képzés indult. Megalakult a Magyar Sportrepülő Egyesület (MSE) és a Budapesti Sportrepülő Egyesület (BSE).

Az 1931. év érdekes eseménye volt az LZ 127 jelű Zeppelin léghajó budapesti látogatása (1931. március 29.). A repülőtéri rádió-kirendeltség mind az érkezéskor, mind a távozáskor állandó rádiókapcsolatban volt a léghajó fedélzeti állomásával. Másik világraszóló esemény volt 1931. július 16-án a "Justice for Hungary" repülőgép érkezése, fedélzetén Endresz György pilótával és Magyar Sándor navigátorral. A repülőgép az amerikai Harbour Grace-ból indult és leszállás nélkül 25 óra és 40 perc alatt Bicske határában ért földet. A repülőgép HNZA hívójelű rádióját nagyérzékenységgű vevőkészülékekkel figyelték a rádiókirendelt-

ségen, de kapcsolat nem jött létre, mert a fedélzeti rádiót üzemanyag takarékoság miatt kikapcsolták.

1936 után a hazai légi forgalomban Junkers gépekkel repültek. A járatok Budapestet Zürich, Varsó, Velence, Bukarest és Berlin repülőtereivel kötötték össze.

1937-ben a budapesti repülőtér Mátyásföldről Budaörsre költözött át, természetesen együtt a rádió-üzemközponttal. A polgári légi közlekedés számára ez a repülőtér csak ideiglenes megoldás volt, mert a Ferihegy már tervezés alatt volt és bizonyos építési előmunkálatok is megkezdődtek.

1938 után belföldi légi járatok indultak a visszacsatolt országrészek felé, 1940-ben Kassa-Ungvár, 1941-ben pedig Nagyvárad-Kolozsvár-Marosvásárhelyre. A forgalmat a Magyar Légiforgalmi Rt. (MALERT) bonyolította le. A belföldi repülőterek közötti hírközlési rendszereket a posta üzemeltette.

A repülés biztonságának fokozása érdekében a magyar posta műszaki vezetése már 1932-ben megvalósítani óhajtotta a repülőgépek fedélzeti állomása és a földi irányító központ között a rádió távbeszélő rendszeresítését. Erre azonban ekkor nem kerülhetett sor, mert 1933. március 1-vel a repülőforgalom egész szolgálatának ellátását a Magyar Légügyi Hivatal vette át. Ezzel lényegileg katonai irányítás alá került az ország légi közlekedése. Amikorra a trianoni korlátozások megszűntek, a honvédség a légi forgalom teljes szak-személyzetét átvette és a polgári légi forgalmat kiszolgáló személyzetet újra kellett szervezni. 1935-ben e feladat részeként a posta Budaörsre repülőtéri rádió-üzemközpontot szervezett, Szombathelyen és Kaposvárott iránymérő állomást létesített. A légi forgalmat a MALERT szervezte és irányította.

A postán 1941-ben megalakult a Központi Rádiófelügyelőség, irányítása alá került az egész magyar rádióhálózat, beleértve a műsorszóró rádió stúdió műszaki szolgálatát és a repülőszolgálat rádióállomásait és a goniométer állomásokat is. A repülőterek felett álló vezető állomás szerepét a budaörsi üzemközpont látta el.

Új létesítmények beruházásai indultak, Budaörs állomásán működött egy vakleszállító berendezés (Funk Bake), a Kassa melletti Nagyidán egy Telefunken gyártmányú Adcock rendszerű iránymérő, Pápán egy Lorenz gyártmányú iránymérő és több (tábori) iránymérő állomás. A nagyidai és a pápai iránymérő állomások berendezéseivel a repülőgépek számára éjjeli hatásoktól is mentes, jól használható keresztméréseket tudtak végezni távírárszaink.

A nagyidai állomás átadása 1941. június 19-én történt, hívőjele HAY volt és 1944. október 27-ig működött, ekkor "eltűnt" az éterből. A Rádiófelügyelőség 1944. október 26-án kelt utasítására a készüléket leszerelték és Budaörsre szállították. Az ungvári repülőtéren elhelyezett iránymérőnek a forgalom számára nem volt jelentősége, ezért működése már 1942 őszén megszűnt. 1944. október 25-én Kassa és Budapest között megszakadt a távbeszélő összeköttetés és ettől az időponttól kezdve egy 100 wattos (a repülőforgalomban használt) Lorenz adó szolgált a Budapesttel való kapcsolat fenntartására. Az összeköttetéseket az iránymérő távírárszok hozták létre és tartották fenn.

Néhány szóval meg kell emlékezni a Kolozsvári Rádióállomásra, mint amelyik részt vett az akkori légi forgalomban. A kolozsvári Tordai út végén, igen elhanyagolt állapotban lévő állomáson a románok visszahagytak egy kb. 500 watt teljesítményű távíró adót, melyet a magyar repülőtéri forgalomban csak ideiglenesen lehetett használni mivel a régi típusú

Marconi adóhoz nem voltak alkatrészek, ezért azt egy kisebb teljesítményű távíró adóval cserélték fel.

A Tordai úti rádióállomáson (az állomás épületének teljes átépítése után) az 1942. február 18-án üzembe helyezett 1,25 kW teljesítményű műsorszóró adóhoz új antenna-rendszer és földhálózat létesült. Ezzel egyidejűleg a repülőtéri forgalom kiszolgálására – három 15 méteres csőszlop felállításával – új hosszúhullámú antenna is készült.

Később a teljes légi forgalmi rádió hálózat a háborús események, az ezzel járó esztelen pusztítások során teljesen megsemmisült. A fegyveres magyar és német alakulatok 1944 végén nemcsak Budaörsön de Mátyásföldön is robbantottak, pusztítottak.

A második világháborúban a magyar rádióhálózattal együtt a teljes légi forgalmi vezeték-nélküli hálózat is megsemmisült. Romos repülőterek, romba dőlt tábori repülőterek jelezték a háborús pusztításokat.

Az első feladat a romok eltakarítása volt és bár Ferihegy tervezése már a háború befejezése előtt megkezdődött a repülőtéri szolgálatnak még 1949. május 1-ig várnia kellett a Budaörsről való átköltözésre.

A légi forgalomban dolgozó postás rádiótávírászok részt vettek az újjáépítésben. A több mint 25 főnyi csoport dolgozott a Lakihegyi Rádióállomáson romokban heverő 314 méteres antenna szétbontásán, előkészítették a vasszerkezeti elemeknek a Magyar Állami Vas-, Acél és Gépgyár (MÁVAG) Kőbányai úti gyárába való beszállítását, majd 1946-ban részt vettek a torony újjáépítési munkáiban is. A postai személyzet egy másik része Budaörsön, Ferihegyen és a Főpostán kapott beosztást.

1946-ban a Magyar - Szovjet Légitársaság (MASZOVLET) belföldi járatokat indított és ehhez meg kellett szervezni a postai hírközlést. Rövidesen megindult a szervező munka és a repülőtéri rádiószolgálat Budaörs központtal. Mindez az első hároméves tervben történt, tehát lényegében az újjáépítés eredményes volt.

A Budaörsi Légiforgalmi Központ irányítása alá tartoztak az új közforgalmi repülőterek Szombathelyen, Szegeden, Pécsen, Miskolcon, Debrecenben és Győrött. Iránymérő állomások Budaörsön, Szombathelyen és Pápán voltak.

A forgalomhoz kapcsolódó rádiószolgálatnak Patonai István volt a vezetője, majd 1949-ben a Ferihegyi Repülőtér üzembe helyezése után Tóth József lett a postai híradásvezető. Itt említjük meg, hogy a repülőtéri berendezések mellett postai távírászok kezelték az első radarberendezéseket is.

1947-ben a teljes repülőtéri személyzet - néhány kivételtől eltekintve - visszatért a légi forgalmi szolgálat hírszolgálatához. Jól jellemzi ennek a szolgálatnak a felelősségteljes voltát egy pécsi repülészerencsétlenség, melynek vádlottja a pécsi földi állomás rádiótávírásza Orbán Lajos volt. A repülőgép hibás navigálás miatt a Mecsek hegységbe ütközött és lezuhant. Az ügyben egyetlen bírósági tárgyalás volt, Orbán Lajos ítélet nélkül börtönbe került. Orbán vétkessége nem volt egyértelműen bizonyítható. Utólagos, nem hivatalos vizsgálat szerint Orbán Lajos¹ nem volt hibás a baleset előidézésében.(!)

¹ Orbán Lajos 1956-ban szabadult ki a börtönből és senki sem ajánlotta neki, hogy visszatérjen a légi forgalmi szolgálathoz, kizárólag az előítéletek miatt. Ezért Orbán Lajos megfelelő átképzés után a pécsi műsorszóró állomáson kapott beosztást mint adókezelő. 1959-ben szolgálat közben, áramütés következtében halálos balesetet szenvedett. Szülei kívánságára Ábrahámhegyen temették el.

1951. június 27-én a Posta-, Rádió- és Televízióműszaki Igazgatóság és a MASZOVLET között megbeszélés volt a repülőtéri rádiószolgálat ellátása körül felmerült problémákról. Jelen voltak a MASZOVLET részéről: Buskarev, Tarján, Szidorenko és a posta részéről Patonai, Kodolányi, Pállfy és Susánszky.

Szoba kerültek műszaki és szervezési problémák, melyek zavarják az együttműködést, a szolgálat jó ellátását. Már ekkor felmerült a felelősség kérdése, az írásban adott megbízásoknak megfelelően. A MASZOVLET a személyi változásokról értesítést kért, hogy képviselője az átadásoknál jelen lehessen. Rögzítést nyert, hogy a híradástechnikai vezető csak a híradás vonatkozásában helyettese a repülőtér vezetőjének. Más kisebb jelentőségű észrevételek is azt mutatják, hogy a repülőtéri szolgálatban a posta és repülőtér között nem zavartalan a kapcsolat és a hírközlési szolgálatot is a forgalom-irányítással egy vezetőség alá kellene rendelni.

E megállapításoknak megfelelően 1953-ban az irányító szerveknél a MASZOVLET elérte, hogy a postai létszámra tartozó rádió- és iránymérő távírások, valamint adókezelők átkerüljenek a saját létszámába és ezzel egységes irányítás legyen biztosítható a teljes légi forgalmi szervezetben.

1954-ben a Magyar Légiforgalmi Vállalat (MALÉV) mint új szerv, átvette a MASZOVLET egészét, tehát a volt postai személyzetet is. Ezzel a posta közreműködése a repülő hírközlésben véget ért. Új fejezet kezdődött a légi közlekedésben is, hiszen a második világháború után a technikai haladás rendkívül felgyorsult és ez különösen állt az elektronika területére, ezen belül a híradástechnika tudományára. A Telstar szatellit fellövése (1962) világviszonylatban új korszak kezdetét jelentette. Azóta számos távközlési műhold került a világűrbe, új lehetőségek nyíltak a hírközlésben és mindezen újfajta rendszerek a nagysebességű és nagytávolságú közlekedésben számos új lehetőséget nyújtanak a légi forgalom számára is, nagymértékben növelve a repülés biztonságát. Ezek az új eszközök a hírközlés, a televízió különleges felhasználását is biztosíthatják, sőt a csillagászatot is bekapcsolják a nagytávolságú navigálásba.

A légi közlekedésben a nagyteljesítményű gépek ma már a földi állomásokkal állandó kapcsolatot tartanak fenn, a felszállástól a leszállásig. E kapcsolat során a földi állomás a géppel közli az aktuális időjárási adatokat, előrejelzéseket és természetesen a repülőgép is ad időjárási megfigyeléseket a földi állomások részére.

A gép - föld közötti kapcsolatban igen gyorsan elterjedt a zavarhatás csökkentése érdekében az ultrarövid hullámok alkalmazása. A légi forgalmi összeköttetéseknél alkalmazzák a hosszú- és rövidhullámokat, az ultrarövid hullámokat és a középhullámú sávban is működnek irányító rendszerek. A nagytávolságú repüléseknél a mesterséges holdak is alkalmazást nyernek, sőt kiegészítésként csillagászati navigációt is alkalmaznak.

A légi forgalmi berendezések fejlődése már önmagában is indokolja, hogy a földi állomás és a fedélzeti állomás harmonikus kapcsolata mindenkor biztosítva legyen a közlekedés biztonsága és megbízhatóságának fokozása érdekében. Ez az oka annak, hogy a hazai légi hálózatban a posta közreműködése megszűnt (1953-ban) és a hírszolgálati és navigációs földi állomási feladatok átkerültek a repülőtársasághoz.

Irodalom

1. Dr. Abody Előd: A repülőgép és a repülés, Budapest, 1942
2. Kaltenbach László: A sportrepülő könyve, Kassa, 1941
3. Paul Painlevé - Emile Borel - Charles Maurain: Az aviatika, Budapest, 1926
4. 50 évi postamérnöki szolgálat, a Magyar Királyi Kereskedelem és Közlekedésügyi Miniszter kiadványa, Budapest, 1937
5. Tihanyi László: Repülőterek és repülésbiztonság, Budapest, 1954
6. Kodolányi Gyula: Rádiónavigáció, Budapest, 1950
7. Susánszky László: A drótnélküli átvitel első évtizedei (Kézirat, 1980)
8. Sugár Gusztáv: A magyar rádiózás története a felszabadulásig, Budapest, 1985
9. Évfordulóink a Műszaki és Természettudományokban
Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetségének kiadása
Budapest, 1983-1984
10. Légi elektronika, Magyar Nemzet, 1984. I. 13.
11. Ötven éve történt a magyar óceánrepülés, Magyar Nemzet, 1981. VII. 15.

*A Magyar kir. Posta (polgári) iránymérő állomásainak
navigációs szempontból fontosabb adatai 1941-1943*

Az állomás neve	Hívőjele	A keretantenna földrajzi helye (Greenwich)	Az adóantenna földrajzi helye (Greenwich)	Deklináció 1941-re gyak.érték	Megjegyzés
Budapest	HAM és HAM 2	18°59'50" E 47°27'10" N	18°58'43" E 47°25'36" N	- 1,5°	
Kaposvár	HAK	17°54'00" E 46°22'30" N	17°53'00" E 46°22'00" N	- 2°	
Kassa	HAY	21°12'28" E 48°34'29" N	21°16'05" E 48°37'50" N	0°	
Kolozsvár	HAH	23°42'24" E 46°47'04" N	23°41'31" E 46°46'53" N	+ 1°	
Marosvásárhely	HAO	24°32'08" E 46°31'56" N	24°32'44" E 46°32'15" N	+ 1,5°	
Nagyvárad	HAA	21°54'47" E 47°02'21" N	21°55'03" E 47°02'48" N	0°	
Pápa	HAV	17°27'19" E 47°18'48" N	17°39'47" E 47°19'37" N	- 2°	
Ungvár	HAI	22°16'33" E 48°38'00" N	22°16'46" E 48°38'13" N	0°	

Hosszúság különbség Ferro és Greenwich között: 17°39'47"

Susánszky László

Mit vár a múzeum a belsőépítészettől?

(Elhangzott a 3. Országos Ipari Formatervezési Konferencián,
Budapest, 1993. június 16-18-án.)

A belsőépítészet, mint alkalmazott és szervező tevékenységet végző művészet, a magyar muzeológiában kevés korszakos alkotással dicsekedhet. Múzeumi megkeresések ritkán érkeznek hozzánk. Okai a magyar múzeumtörténetben keresendők. Múzeumépítésünk a múlt században a Magyar Nemzeti Múzeum építésével vette kezdetét (1847), virágkorát a millenniumi évtizedet múzeumépítési lázában érte el. A fővárosban ekkor épültek az iparművészeti (1896), a közlekedési (1896), a mezőgazdasági (1896), a szépművészeti (1900), vidéken a nyíregyházi (1892), a szekszárdi (1895), a szegedi (1896), a szombathelyi (1908) múzeumok. Újabb építési hullám a húszas években söpört végig az országon, többek között ekkor épült a veszprémi (1922), a debreceni, a keszthelyi (1928) múzeum.

A fenti példáktól eltekintve a múzeumépítés jórészt lelakott, funkciójától megfosztott kincstári épületek átépítésében, múzeummá alakításában teljesedett ki. Ez a folyamat a legutóbbi évekig folytatódott. Kecskemét múzeumát laktanyából, Nagykőrösét méntelepből, Szolnokét szállodából alakították át. Régi megyeháza falai között lelt otthonra a pécsi és a kaposvári múzeum. Egyházi épületben találjuk többek között Győrben és Egerben a megyei múzeumigazgatóságokat, a kisvárdai, mezőtúri múzeumokat, a szolnoki képtárat. A várak, kastélyok, kúriák mint világszerte, nálunk is jórészt múzeumi rendeltetést kaptak Nagycenkől Sárospatakig, Szigetvártól Vajáig. Az elmúlt negyven évben a budai vár újjáépítésével kiépült múzeumokon kívül, eleve múzeum céljára mindössze két jelentősebb épületet emeltek a salgótarjáni Munkásmozgalmi Múzeumot (1980) és a Szombathelyi Képtárat (1984).

Olyan múzeumépítészeti feladatokkal, amelyek az ékszerüzlettel, azaz a múzeumok drágakő és nemesfém gyűjteményeinek bemutatásától a robbanó üzemenként is funkcionáló restaurátor műhelyekig a gyűjteménytárok, könyvtárak, a kiállítótermeken át megannyi funkció ellátását kellene hogy kielégítsék, építészaink, belsőépítészaink nem voltak túlterhelve.

Ha az európai múzeumépítészet közelmúltunkban nyújtott néhány nagy teljesítményére gondolunk, a párizsi Pompidou-múzeumra, a British Library új épületegyütteseire, a manheimi Technikatörténeti Múzeumra, akkor azt kell mondanunk, hogy azokhoz mérhető múzeumépítési gyakorlattal nem dicsekedhetünk.

Nem véletlenül, a belsőépítészet jelentősebb szerepet csak kiállítási terek és installációk tervezésében kapott. Így valójában csak alkalmi kapcsolata alakult a múzeumi munkával és a múzeumi épületgépészettel. Ezt érhetjük tetten, amikor a kiállítási terem közepén nem egy érdekes tárgyat, hanem egy utólag behelyezett párasító berendezést találunk, amikor fénycsövekkel megvilágított vitrinekben csupán fényképről ismerjük meg azt a textíliát, amelyet a gondos muzeológusok már régen kivettek a vitrinből, nem kívánván kitenni az 50 luxnál erősebb fényben károsodást szenvedő anyagaikat a biztos pusztulásnak.

Múzeumi igények érvényesítése a belsőépítészetben

A múzeumi belsőépítészet a leginkább funkcionális művészetek közé tartozik. Alkalmazkodnia kell a múzeumi feladatokhoz és előírásokhoz, de a nagyközönséghez is, amely a múzeumokat látogatja.

A múzeumok, mint természeti, történeti és művészeti tárgyak, dokumentumok gyűjtői, gondozói, tudományos feldolgozói és bemutatói olyan sajátos tudományos műhelyek, amelyek épületében belső zárt és külső, a nagyközönség számára nyitott területek különülnek el. A belső funkciókat a raktárak, gyűjteménytárak, laboratóriumok, restaurátor műhelyek, dolgozószobák szolgálják, a könyvtár köztes területként vezet át a nyitott területekre, a kiállító-, előadó-, vetítőtermekhez, amelyeket ruhatárak, értékőrzők, pihenő- és étkezőhelyek, múzeum-boltocskák és egészségügyi helyiségek egészítik ki. A zárt és nyitott terület aránya – kétharmad, egyharmad – ritkán ideális. Jó raktári berendezések tervezésével ezt az arányt kedvezően lehetne változtatni. Ha a ma átlagban kétharmad, fele részben csak levegő tárolására alkalmas állványok, fiókos szekrények helyett egyedi, az egyes gyűjteményekhez (lepke, bélyeg, kőzet, érem stb.) alkalmazkodó tároló berendezéseket terveznének belsőépítészeink, nagyobbá válhatnának a kiállítási területek.

A múzeumok előírásai elsősorban a tárgyak védelmére, biztonságos megőrzésére vonatkoznak. Az archíváliákat nemcsak a fizikai károsodásukat előidéző helytelen tárolástól, véletlen balesettől, a kémiai és biológiai károsodástól (korrózió, penészedés, stb.), az esztétikai kárt okozó porosodástól is védeni kell. A klimatikus és fényviszonyok gyűjteménytáraként, kiállítási exponátumokként változnak. Az optimális hőmérséklet – az érzékeny +2 C°-ot kívánó filmeket kivéve – 18-22 C° határérték között biztosítandó. A relatív páratartalom ennél nagyobb határok 40-50 Rh között mozoghat, a fényerősség 50-250 lux között szóródik.

A legalacsonyabb fényerőt a festett pergamenek, textíliák, bőrfélék, egyes növény- és állatpreparátumok, bélyegek stb. igénylik. Sorukat a teljes sötétben tárolandó film és fotóanyagok zárják.

A fényforrások hő és fényerejükön kívül ultraviola és infravörös sugárzásukkal is veszélyesek az exponátumokra. Kedvezőtlen hatásukat fóliák és hidegtükrös, halogén izzók alkalmazásával lehet kiszűrni, csökkenteni. A tárgyak sokféleségéből következik, hogy még a központilag klimatizált, megfelelő fényforrásokkal ellátott kiállítótermekben is kerülhetnek egyéni elbírálást kívánó tárgyak, amelyek egyedi különleges bemutató szekrényeket, tárlókat igényelnek helyi klimatizáció, szelektív megvilágítás biztosításával.

A múzeumi előírásokat a tervezés során csak akkor lehet érvényesíteni, ha a megbízó múzeum a muzeális tárgyak és dokumentumok kezeléséhez kapcsolódó előírásait éppúgy rendelkezésre adja, mint biztonsági, tűz-, baleset- és munkavédelmi szabályzatait. A szervező belsőépítészet valós teendőit csak ezek ismeretében mérheti fel. Egyébként szerves kapcsolat a tervező és a tervezés tárgya között nem jön létre. Erre utal, hogy a múzeumi installációk sorában sajnálatosan eluralkodott a vásári kiállítások divatos tárlói, amelyek az áruminta exponátumok néhány napos vagy hetes tartózkodására alkalmasak ugyan, de a muzeális tárgyak biztonságára, maradandó állapotvédelmére elégtelenek.

Tartalom és forma a múzeumi kiállításokban

A múzeumi belsőépítészet leglátványosabb feladata a kiállítási térképzés és az exponátumokat hordozó berendezések megtervezése, a muzeológia megfogalmazta tartalom formai megjelenítése. A tartalom és a forma kölcsönhatásait – gazdagítás vagy ellehetetlenítés – a kiállítási koncepció nagymértékben befolyásolja. Három jellegzetes alaptípust érdemes megvizsgálunk közelebbről.

Az enciklopédikus kiállítások kronologikus, didaktikus pontosságra törekedve az adott témakörben minden tárgyat és dokumentumot olyan sokaságban és sorozatban vezetnek elő, hogy a belsőépítész inkább egy csinos raktár, mintsem kiállítás tervezésére kényszerül. A látogató a tárgyak és dokumentumok végtelen sora között aránylag szűk közlekedési folyosón haladhat. Hamarosan rátör a morbus museaticus, a múzeumi halál, a bezártság és a befogadhatatlan sokaságú ismeretek élményével.

A kincs kiállítások a múzeumok legféltettebb, legértékesebb, olykor legnagyobb, legszebb, legrégebbi stb. anyagait mutatják be. A belsőépítész mintegy díszlettervező, azok színvonalát elővezetéséről gondoskodik. Nemcsak a megfelelő magasságú, mélységű piederasztól, de arról is, hogy a látogató megfelelő távolságból és a tárgy érinthetlensége teljes biztosításával szemlélhesse a kincseket. (Ez sokszor olyan jól sikerül, hogy a katalógus képeiről több információt gyűjthet össze a kiállítás tárgyairól, mint személyes szemléletével.)

Az életkép kiállítások a múzeum falai közé kisebb múzeumokat telepítenek. A terekbe tájakat, épületeket varázsolnak, benépesítik tárgyakkal, dokumentumokkal, az élővilág preparátumaival, bábukkal, ünnepi és hétköznapi, ritka és tömeges tárgyakkal. A megélevenítest hang, fényeffektusokkal segítik.

Az életkép kiállítások tájak, korok, stílusok megjelenítését kívánják meg a belsőépítésztől, mintegy művészettörténeti, történeti ismereteiből vizsgáztatják. A látogatók ott-honosan mozognak az életképek között. A múlt korok életét köznapi léptékekben ismerhetik meg. Olykor még érzékszerveik számára is befogadhatóvá válik az idő, a formák, színek, hangok, illatok a megérinthető tárgyak elővezetésével. Ezekben a kiállításokban minden látogató talál érdeklődését kielégítő részleteket. Bizonyítására két vendégkönyvi bejegyzést idézek. 1976-ban a zürichi Landesmuseum 1500 m²-t kitevő történeti kiállításán az alábbi bejegyzést olvastam: "Nekem a legjobban a fonálgombolyagokkal játszó macskák tetszettek." A másikat a hortobágyi pusztán lévő Meggyes – Csárdamúzeumban 1984-ben: "A kiállítás szép de a legjobb az, hogy a pitvarban füst szag van, a szobában birsalma és kovász illata keveredik, az ívóban pedig savanyú bor szaga terjeng."

A nagyközönség múzeumi igényeit a vendégkönyvek bejegyzései és a tárlatot vezető muzeológusok tapasztalatai tárják fel és fogalmazzák meg. Kívánalmaik, szokásaik nemcsak a múzeumok, de a belsőépítészek számára is tanulságosak.

Múzeumlátogatók a múzeumban

A látogatók életkorukat és műveltségüket tekintve az egész társadalmat reprezentálják. A múzeumokat a mózeskosárban érkező, kezdetben szunnyadó, majd később hangosan bőgő csecsemőtől a mozgáskorlátozott, esetleg tolokocsival érkező aggastyánokig minden korosztály felkeresi. Közöttük, számukat tekintve a tanulók, diákok vannak a legtöbben, a látogatóforgalomnak 40-50%-át teszik ki. Műveltségük tekintetében a távolság az írni-olvasni sem tudó gyermektől, a laikus felnőtteken át, a tudós szakemberekig ível.

A műveltségi szint befolyásolja a kiállításokkal szemben támasztott látogatói igényt. A tudós szakember az enciklopédikus, a széles tömegek a kincs kiállításokat, a diákság és a művelt laikusok az életkép kiállításokat részesítik előnyben. A belsőépítészettől általánosságban az alábbiak biztosítását kívánják:

1. Jól szervezett fogadóteret, ahol táblák, mozaikképek segítségével, kérdés nélkül eligazodhatnak a közforgalmú területek elhelyezkedéséről.
2. Kényelmes ruhatárakat, ahol egyéni értékörző szekrények éppúgy vannak, mint konténerok, amelyekbe egy-egy iskolás csoport minden csomagját, felső ruháját elhelyezheti.
3. Tágas előterű és aránylag nagyobb kapacitású mellékhelyiségeket, hiszen a csoportok általában hosszabb, rövidebb autóbusz utazást követően érkeznek a múzeumba és mintegy felkészülve az élmények zavartalan befogadására öltözikük, arcuk, hajuk rendbehozatalával kezdik a látogatást.
4. A cipővédő papucsok kiiktatását! Balesetveszélyességük, baktériumtenyésztük, nehézségük már sok látogatót hagyott kívül a múzeum falain. A látogatók az egyéni mozgás korlátozását jobban elviselik a korlátozott járőfelületekben, mintsem a papucs elviselésében. Ez az igény történeti becsű burkolatok esetében belsőépítészeti megoldást igényel.
5. Az installációk legyenek esztétikusok, biztosítsák az exponátumok kényelmes és jó megtekintését. Azok a tárlók és vitrinek, amelyekben csak ráhajolva, felkötőköve lehet szemlélni a tárgyakat s tele lesznek ujj- és cipőorr lenyomatokkal, alkalmatlanok. Általában esztétikai élményt csak a tisztántartható anyagokból készült és belső részeikben is könnyen takarítható berendezések nyújthatnak.
6. A múlt tárgyai között, a múzeumok kínálta időutazáson minden látogatóban felébred a homo ludens. Szeretnének pl. működő olajütőt látni, a nyomdai szedés egykori munkafolyamatát, sőt maguk is szeretnék megfogni, kézbe venni a régi használati tárgyakat, kipróbálni *működésüket* legyen az csigatészta csináló, régi írógép vagy varrógép. Mindez működő műhelyek kialakítását kívánja meg, sajátos térképzés és felszereltség kiépítésével.
7. A XX. század fogyasztói társadalmá az önkiszolgáló rendszerekben növekedett fel. Igényli a múzeumok audio-vizuális berendezéseit, de inkább maga szereti *éltapról* kiválasztani a meghallgatható, megtekinthető film-, hangmemlékeket mintsem vetítőtermekben sokadmagával *program szerint* megismerni. A kisebb fül-

kéket, kabineteket vagy számítógépes rendszerekkel működő, választható programokat ajánló képernyők, kiállítótermekben elhelyezett sorozatát aligha pótolják a múzeumok nagy előadó és vetítő termei.

8. A látogatók idejük, fizikai és szellemi teherbírásuk jó kihasználása érdekében igénylik a kiemelkedő események, jelenségek, tárgyak hangsúlyos, különleges bemutatását fények, formák, mozgó talapzatok alkalmazását.
9. Pihenőhelyeket kívánnak a rendkívüli tárgyak, művészeti alkotások, életképek közelében, hogy azokat nyugalmasan hosszabban szemlélhessék. A nagyobb kiállítási terek között szeretnek üdítő kapcsolatba kerülni a külső természeti utca-, városképekkel. Kedvelik az ablakoknál elhelyezett pihenőket, ahol még a kiállításhoz kapcsolódó lapozó tárlókba, albumokba rendezett archíváliákat is tanulmányozhatják.
10. Szívesen térnek be a múzeumi érkező, kávézó helyekre, ahol képeslapokat írhatnak, megbeszélhetik a látottakat. Belső berendezésükben azonban meg kell jelentetni mind a múzeum jellegére, mind látnivalóira visszautaló jellegzetességeket.
11. A gyermekek és a diákok a múzeum pedagógiai alanyai. Mégis azt mondhatjuk, a kicsinyek *léptékeiről* a belsőépítészek éppúgy elfeledkeznek, mint a muzeológusok. Sehol egy *babasarok*, sehol egy meseképekben elmondott *földszintes* kiállításrészlet. A múzeum-pedagógia azonban olyan több funkciójú előadó, vetítő, játszó, foglalkoztató termet is igényel, ahol az óvodásoktól a középiskolás csoportokig lehet játszva, élvezetesen bemutatni és tanítani a múzeumi ismereteket.
12. Végezetül a műemlék épületekben lévő múzeumok – művészeti értékekkel gazdag belső terekkel – különleges rendezvényeket (hangverseny, bálók, fogadások) is vonzanak falik közé. Azok a mobilíák, amelyek ezekre a ritka funkciókra szolgálnak, vagy stílusukkal alkalmazkodjanak az épülethez, vagy észrevétlenné és semlegesek legyenek. Ez utóbbi mondható ideálisnak, az összecsucskható, kis helyen tárolható bútorzatok alakjában.

A fent felsorolt 12 pont korántsem olyan teljes, mint a “Mit kíván a magyar nemzet?” 1848-as 12 pontja, ám talán tanúságos gondolatokat indíthat el belsőépítészeink körében. Abban a reményben íródott össze, hogy akár csak a múlt század vége, ez a századvég is múzeum építésekkel vonul be a magyar muzeológia történetébe. Arra nézve nemcsak az 1996-os EXPO, de a hiányzó múzeumok (természettudományi, műszaki, rádió, televízió, modern művészetek stb.) is reménységet adnak. Ám addig is a Postai és Távközlési Múzeumi Alapítvány szívesen helyt adna, s megrendezné a Belsőépítészet a múzeumban című kiállítást.

Hölgyeim és Uraim! Ennek a kiállításnak csak Önök tudják összeadni az anyagát!

Kovács Gergelyné

A diósi Rádió- és Televíziómúzeum belsőépítészeti tervei

Előző évkönyvünkben beszámoltunk a diósi *múzeumalapítás* eseményeiről, most a belsőépítészeti tervekről adhatunk számot, melyet a MÉRMŰ Építészeti Stúdió készített. Kuslits Tibor építésztervező műszaki leírásai a tanulmány- és az engedélyezési tervhez készültek. Közreadásával előzetes múzeumi sétára invitáljuk olvasóinkat.

Építészeti műszaki leírás a Diósi Rádióállomás épületében kialakítandó távközlési múzeum tanulmánytervéhez

Feladatunk a jelenleg is működő adóállomás épületében ma is működő távközlési múzeum (Diósi Rádióállomás – Rádió- és Televíziómúzeum) építészeti eszközökkel történő átalakítása a mostani kiállításon is látható technikai eszközök és egyéb rekvizitumok bemutatásával, előadásokra, audió-vizuális programokra való alkalmassá tételével, valamint a múzeumi látogatók által használható megadott helyiségsoportok egységes, a tartalomhoz illeszkedő új megjelenésének kialakításával.

Az érintett terület a főbejáraton át a központi lépcsőház tere a hozzá csatlakozó folyosói szakaszokkal, a földszinten a jelenleg raktárként használt (17-es számú) helyiség, melyet ruhatárként használni javasolunk, az emeleten a kiállítás nagyterme, a ruhatár (35-ös számú), a leendő büfé, a nagyterem mögötti folyosó teljes hosszában (18-as sz. helyiség) valamint az arra felfűzött helyiségsor a vendégszobák, női és férfi WC csoport, mérő szoba, stúdió, technikai helyiségek (1-17 sz. helyiségek). A szükséges beavatkozásokat a megközelítés sorrendjében ismertetjük.

Fontos kérdés az épület múzeumi közgyűjtemény jellegének, tartalmának jelzése a külső megjelenésben. Ez annál is inkább fontos, mivel az épület a város felől messziről látható, a mellette emelkedő antenna erdő különös hangsúlyt ad, ha a homlokzaton jelezzük az épület funkcióját. Tekintve, hogy az épületek egyszerű kubusa szimmetrikus, tengelyes szerkesztésű, középrizalitjának jól látható hiányzó oromzata kínálkozik a múzeum klasszicista archetipikus homlokzatához illő helynek egy nagyméretű felírat elhelyezésére.

Az épület két oldalán – az előtetőn – függőleges zászlók jeleznék emblémával és felírral az intézményt. A kőkeretű főbejáratú ajtó fölötti téglány alakú mező jelenleg is a felírat helyéül szolgál, itt az intézmény nevét vékony mészkő lapokba bevéselt betűkkel meg kellene ismételni.

A bejáratú előtér kőburkolata némely javításoktól eltekintve jó állapotú, az épület egészéhez korban, stílusban illeszkedő, változatlan formában őriznénk, itt a lámpatestek helyett új, befüggesztett gömblámpákat javasolunk elhelyezni.

A földszinti “érkező pihenő” jellegű folyosóból bal oldali lehatárolással szimmetrikusan jobb oldalt is új lezárást javasolunk, ezzel a múzeumi és üzemi funkció egyszerűen és szépen válna el. Gondot jelent a fűtőcsövek nagy száma, az elektromos kábelek falon

kívül vezetett kötege, valamint a radiátorok nem túl előnyös megjelenése. Használati szempontból előnyös volna a ruhatárat már itt elhelyezni, hogy a belépés után a kabátok gyorsan leadhatók legyenek. A középső folyosó csak a rendelkezésünkre álló raktárhelyiség elérésére szolgáló szakaszát ruhatárként a raktárhoz kapcsoljuk. Az átadópult mindjárt a belépővel szemben jelenne meg, és a jelenlegi fűtőtestek áthelyezését elkerülhetővé tenné. Jobb és baloldalt fenyőfa keretekre feszített textil panelekkel burkolt, rejtett világítással szerelt képmezők alakulnának ki nagyméretű táblák illetve képek számára. A jelenleg itt elhelyezett nagyméretű kiállítási tárgyak a térben maradhatnának.

A gazdasági oldal felé vezető ajtók mentén a falat azonos textiltől készült teljes magasságú függönnyel takarjuk el. A csövek takarása és új világítás elhelyezése ezen a szakaszon 60/60-as négyzetes osztású sima felületű, fehér ALBA-SADI álmennyezetet javasolunk elhelyezni a metszeten jelzett magasságban. A lépcsőház falai festettek. Festését a kőfelületek színéhez közeli, annál kissé világosabb telítetlen világos sárga színben javasoljuk, keskeny vízszintes fekete csíkokkal a földszinti kőosztáshoz hasonló módon osztva.

Az emeleti előtér mennyezetéről hajlított csövekből szerkesztett krómozott jellegű felületű szegmensíves álmennyezeti háló beépítését javasoljuk. Az álmennyezet fölötti mennyezet illetve falszakasz matt feketére festendő, hasonlóan a jelenlegi fémkorlátok dukkózásához a lépcső pihenő mentén. Az előteret kényelmessé tenné az oldalsó lépcsőkarok mentén modul rendszerű, sorolható ülő alkalmatlóságok elhelyezése az alaprajzon látható módon. Az álmennyezet dongájának záradékát az előtér közepén egy, a lakihegyi adótorony megjelenéséhez hasonló rácsszerkezettel "támasztanánk alá", ezzel az érzékes terét érdekesebbé téve, és – együtt az álmennyezettel – a kiállítás intellektuális tartalmára is utalva. A közbenső pihenők kicserélt mészke lapjai az eredeti burkolólapokhoz hasonlóra cserélendőek. A nagyterem bejárati alumínium portálját a falfülke mentén, egy új fakeret segítségével lehetne "ünnepélyesebbé" tenni.

Baloldalt a jelenlegi ruhatár helyén kis büfé volna elhelyezhető, új átadó ablakkal üdítő italok, kávé és szendvicsek stb. árusítására. Feltöltése az átadópult felhajtásával lenne megoldható hűtők, mosogató, hideg-, meleg víz tároló polcok és szekrények, kézmosó elhelyezése szükséges. A világítás az álmennyezet egyes rácpontjaiban elhelyezett pontszerű fényforrásokkal oldható meg.

Két oldalról az előteret a lépcsőház vonalában újonnan épített falakkal záránk le, elválasztva itt is az üzemi és közösségi tereket.

A lépcsőház külső homlokzati falának belső oldalát a fölszintihez hasonló fakeretbe feszített textil panelekkel burkoljuk. Az ablakok mentén nyílásokat hagyunk, a középső nyílással szemben pedig feszítő kábelekkal rögzítve kb. 5 cm-rel a burkolópanelek síkjától eltartva a meglévő, a távközlés témájára üveglakot helyezünk el.

A kiállítótér legfontosabb objektuma a koncentrikus körök mentén lépcsőzetesen kialakított "theatron" nézőtér, amely az előadások illetve bemutatók nézőinek helyéül szolgál. Tartószerkezeti vázát haránt irányú L szelvényből szerkesztett keretek és az azokat összekötő fémtartók adják, melyekre a fa ülő- és homloklapokat rögzítjük. A fapelületek a habszivacs anyagú ülőkékkel azonosan fekete textil burkolatot kapnak. A "lelátó" legmagasabb ülőSORA alatti térben bemutató vitrinek elhelyezését javasoljuk, illetve nagyméretű kiállítási tárgyak helyezhetők el itt. A theatron felett kissé ferde tengelyek mentén

kibillentve, egy gömb lemezett darabját formáló fémháló helyezendő el a mennyezetről befüggesztve, mely fehér elasztikus vászonnal burkolva a bemutatók vetített hátterének ernyőjéül szolgál. A bemutatótér centrumában helyeztük el a vetítő berendezést, a padlóra helyeztett faszervezetű csonka kúp alakú dobozban. A lelátót feszítőkábelekkel rögzített text, fotó és grafikai panelek veszik közre. A kiállítási tárgyak a körítő falak mentén helyezhetők el, a bútófalak mentén a vb pillérek közötti fülkék közül a két középsőben 1 m magas bemutatópult helyezendő el a kisebb tárgyak számára. A falakat az előzőekben is alkalmazott fakeretre feszített textil panelekkel burkoljuk, mely hanglágy voltánál fogva a terem visszhangosságát is csökkenti. A burkoló panelek felső és alsó sávja mélységben eltérően helyezkedik el, az előreugró felsők alsó széle mentén rejtve lehet elhelyezni a helyi világítás spotlámpáit. A befüggesztett paneleket a theatron felső szélére helyezett spotlámpákkal világítjuk meg. A terem neovinil burkolata helyett (vagy arra) új fekete vagy sötét tónusú szőnyegpadló ragasztandó fel. A jelenlegi radiátorokat a falburkoló panelek megfelelő elhelyezésével takarjuk el, sötét átfestésük-mázolásuk szükséges.

A szellőztető berendezés a jelenlegi formájában marad meg. Az oldalsó alumínium kétszárnyú ajtó megszüntetendő. A bejárati és az azzal szemben lévő alumínium portálok előtt teljes magasságú fekete függöny biztosítja a vetítéssel és a kiállítási tárgyak megvilágításával kapcsolatos fényeffektusok zavartalanosságát.

A fenti építészeti megoldásokból látható, hogy a javasolt vizuális koncepció lényege a nagytér elsötétítése, ahol csak a hangsúlyozni illetve bemutatni kívánt tárgyak válnak láthatóvá, a kivilágított objektumok elhelyezkedése építi fel az érzékelhető belső teret.

A nagyteremből kilépve az északi folyosóra érkezünk, ami teljes hosszában a közönségtérhez tartozik (a keresztfolyosóról és az üzemi tértől ajtóval elválasztva).

A folyosóról nyíló két vendégszoba helyén könyvtárat és előadót alakítunk ki, a maradék vendégszoba és a férfi illetve női WC változatlan marad, a mérő és technikai helyiségek helyén négy szakköri szobát javasolunk kialakítani, egyszerű beépített bútorokkal (pultokkal, szekrényekkel), parafa burkolattal. Az északi helyiségek esetében felújítási jelleggel festés és mázolás szükséges.

Budapest, 1993. szeptember 17.

Műszaki leírás

a belsőépítészeti engedélyezési tervekhez

Az építészeti beavatkozásokat a helyiségek megközelítésének sorrendjében ismertetjük.

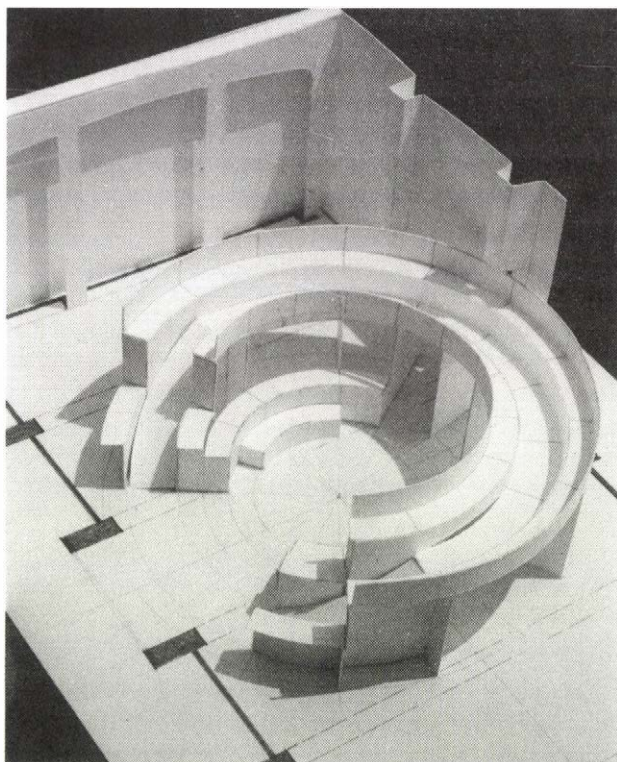
A bejáratnál az ajtó fölötti képmezőben 130 x 210 cm méretű "signage-board" kerül elhelyezésre. Alumínium lemez szorító alumínium profilokkal, festve illetve stickerekkel.

Az előtérben a kőfelületek mechanikai letisztítására, a mennyezet fehér festésére, az ajtók fehér mázolására, valamint a világítótestek cseréjére kerül sor, három 80 cm átmérőjű opál üveggömb lámpa beépítésével.

Földszinti előcsarnok: válaszfallal, jobb oldalról szimmetrikusan leválasztjuk a folyosóról. Vakolt, festett felületű falazat 160/260-as, a szemben levővel azonos kialakítású

tömör ajtó. A falfestés az emeleti előcsarnokhoz és a lépcsőházhoz illeszkedően vízszintes sávokra osztott: okker és szürke árnyalatban. A ruhatár bútorai laminált 22 mm-es bútorlapokból szerkesztett átadópult, egyéni szekrényes, csoportos szekrényes, illetve akasztós rendszerű részből áll. A ruhatári helyiségek mögötti folyosószakaszon új raktárt alakítunk ki, ehhez kapcsolódó, ma is raktárként szolgáló kis helyiséggel. Utóbbi helyiségekben fehér színű festés és mázolás készül, a folyosószakasz végének és elejének lezárása vakolt 10 cm-es válaszfallal, benne 150/250 cm-es ajtóval történik. Az előcsarnok mennyezete alatt ALBA-SADI álmennyezet készül, a padozat fölötti 2,8 m-es magasságban. A jobb és baloldali falfülkébe a falra szerelt zártszelvény keretekre erősített laminált rétegelt lemez takarópanel kerül a fűtőtest takarására, a légcirkulációt nem akadályozva. A lépcsőpihenő mentén acél zártszelvényből szerkesztett falváz rendszer készül a középső ablak mögött a meglévő beépítendő színes üveglablak fogadására, a többi mezőben fenyőfa keretre feszített textil panelek kerülnek.

Az emeleti előcsarnokban folytatódik a sávos falfestés. Az új álmennyezet alumínium szelvényekből szerkesztett szegmensíves donga-rács. Az előcsarnok centrumában laki-

hegyi adó rácsszerkezetét idéző virtuális alátámasztó-feszítő elemet javasolunk elhelyezni. A meglévő acélpálcás mellvéd mentén (melyet matt feketére festünk) 70 x 70-es sorolható modul ülőbútor elhelyezését terveztük (20 elem). Az emeleti előcsarnokot a folyosóról a lépcsőházi falak felső síkját követve lezárjuk 10 cm-es válaszfallal falazott vakolt falakkal, új faszervezetű, 150/210 cm-es mázolt ajtókkal. Az álmennyezet rácspontjaiban kis teljesítményű izzókat terveztünk elhelyezni, ezzel az általános világítást megoldani.

A kiállítási terem bejárata bal oldalán a falat lebontjuk, új pultrendszer készül a büfé számára laminált rétegelt lemezelemekből, kétaknás, csepegtetőtálcsás mosogató-

val, hűtőszekrényrel illetve ládával, felső szekrényekkel kizárólag üdítők és édességek árusítására. A belépés felhajtható pulton keresztül történik. A büfé nyílásával azonos méretben, a bejárat jobb oldalán a kiállítás lógója számára íves falfelületet szánunk festett textil felfeszítésével.

A kiállítás padozata mintás műanyag lemezburkolatú. Középen arénaszerű megformálású centrális "galéria" készül, a járószint alatti teret tárgyak bemutatására hasznosítva. A szerkezet acél zártszelvény ikerkeretek sugár irányú rendszere, a mezőket keretállásban és arra merőlegesen perforált acéllemez elemekkel kitöltve illetve merevítve. A járófelület a keretekkel azonos méretű (kb. 45 x 45 cm) zártszelvényekből készülő kör alaprajzú rácsrendszerrel gyámoltott melyet a keretek támasztanak alá. A lépcső hasonló szelvényekből szerkesztett, a fokok és a járófelület szintén perforált acél lemez anyagú. A központi teret hajlított, fehérre dukkózott acélcsőből készülő "gömb-szelet" fedi le a mennyezetről leolgvá. A rácsszerkezetre világos kék textíliát feszítünk fel. A központi tér alatt, az aréna-theatron közepén a padlón 2 m sugarú világtérképet helyezünk el, 8 mm-es üveglappal letakarva illetve síkba hozva. A "kupola" alatt a távközlési műholdak egy modelljét függesztjük be. A jobb és bal oldalon 6-6 befüggesztett 1 x 1,5 m-es panel kerül elhelyezésre, melyeket a galéria szegélyére rögzített spotlámpák segítségével világítjuk be. A fal mentén mindkét oldalon vevőkészülékeket helyeztünk el. A tárlók két sorban mutatják be a készülékeket, alul zárható kabinetekkel. A polcokat tele-üveg ajtók védik. A tárlók alatt, mögött, fölött a levegő forgását a meglévő radiátorok miatt, biztosítani kell.

A tv oldalán a középső falfülkében "video-wall" elhelyezését javasoljuk. 6 x 6 készülék elhelyezését tervezzük, ez ezen befoglaló méreten belül módosítható. A galéria alatt az átvezető tengely jobb és bal oldalán kis fülkék alakulnak ki, melyekben 3-3 úgynevezett interaktív, komputer vezérelt video-játékot helyeznénk el.

– Az őstörténet bemutatásánál íves polcfelület: 2 x 10 fm, 60 cm mély; 2 x 3 db 1 x 1,5 m-es textpanel.

– Rádiótörténet: 7,2 m² stúdióbemutató; 6 db 1 x 1,5 m-es text-foto-graphic panel; kb. 2 x 10 m² szabad falfelület; üvegezett polc 13,20 fm, zárható kabinet 6,6 m³.

Televíziótörténet: 7,2 m² stúdióbemutató; 6 db 1 x 1,5 m-es text-foto-graphic panel; üveggel védett polc 60 cm mély, 8,4 fm; zárható kabinet 4,2 m³; video wall 9,72 m²; szabad falfelület 4 x 10 m².

Galéria: 38,20 fm, 60 cm mély pultfelület; 23,3 m – 38,90 cm magas, függőleges felület szövegek, képek rajzok és ábrák számára.

A hátsó traktusban elbontani javasoljuk a baloldali két vendégszobát. Itt alakulna ki a könyvtár. Itt, illetve a folyosón 26 db üveges, zárható könyvtárszekrény (Universal szekrény 4.02.01) elhelyezését terveztük. A könyvtár bútoraihoz még 6 asztal, 24 szék és vetítővászon elhelyezése szükséges. Új belső világítás készül, négyzetes neon világítótestek (60 x 60 cm) felhasználásával. Egy vendégszoba egyelőre megmarad, a mellékhelyiségek változatlanok, ezeknek valamint a folyosónak új festése, mázolósa szükséges.

A jobboldali négy helyiség megmaradó méretekkel stúdióként, illetve a rádióamatőrök helyiségeként szolgál. Jobb és baloldali (mind a négy helyiségben) alsó, mélyebb beépített pult készül fiókkal, illetve zárható kabinetekkel (60 cm mély) valamint felső 45 cm mély szekrényekkel. A szabadon maradó felületeket a két bútorsáv között vékony parafa lemezzel burkoljuk. A világítás és az elektromos csatlakozásai további tisztázást kívánnak.

Budapest, 1993. november

Kuslits Tibor

To market, avagy gondolatok a múzeumi marketingről

A múzeumok közönség kapcsolataiban kezdetben a népművelés, később a közművelődés, majd a múzeumpedagógia vált hangsúlyossá. A Petőfi Irodalmi Múzeumban 1992 májusában rendezett múzeumpedagógiai konferencián nyilvánvalóvá vált, hogy a múzeumok látogatottságának 30%-os csökkenését marketing tevékenység nélkül aligha lehet visszafordítani. A piacgazdaság beköszöntésével a kulturális szolgáltatások – egyre emelkedő árakkal – mérhetően kifelé szorulnak a “fogasztói kosárból”.

A látogatóforgalom növelése érdekében ezért nem éreztelen elgondolkodni a múzeumi marketingről. A múzeumi szolgáltatások nem vagy csak mérsékelten nyereségre törekvő jelentős berendezés és élőmunka igényes szolgáltatások, amelyek az igénybevevő személyes jelenlétével teljesíthetők. A múzeumi marketing alapvetően szolgáltatási marketing. A “piackutatás” elvégzéséhez múzeumaink statisztikai és felmérései alapján értékelni kell a látogatóforgalmat, a múzeumi szolgáltatásokkal szemben fennálló igényeket, s elemzésükkel meg kell határozni egy lehetséges és sikeres marketing-stratégia alapelveit.

Alapítványunk budapesti múzeumai (Bélyegmúzeum, Postamúzeum, Telefónia Múzeum, Rádió- és Televíziómúzeum) és vidéki kiállítóhelyei (Balatonszemes, Nagyvácszony, Ópusztaszer, Hollókő) 1993-ban kerekítve 150.000 látogatót fogadtak. Legtöbbször az ópusztaszeri múzeumostát tekintették meg (kb. 70 ezer), legkevésbé a diósi Rádió- és Televíziómúzeumba (1241 fő) látogattak.

A látogatóforgalom mennyiségére nézve három jelentős csoportra különül. A diákcsoportok a forgalomnak 40, a szervezett turisták, szakmai és egyesületi szervezésű csoportok 20, az egyéni látogatók 40 százalékát teszik ki. Jellemzőiket az alábbiakban adhatjuk meg.

A *diákcsoportokat* azonos életkor, ismeretszint jellemzi. Általában előre bejelentik látogatásukat és vezetést kérnek. Látogatásuk célja ismeretbővítés. Eredményessége nagyban a kísérő tanárok igényességétől függ. Van aki átadja diákjait a tárlatvezető muzeológusnak, s a továbbiakban “ráhagyja” az események menetét, van aki kérdéseivel aktívan segíti az ismertetést, mintegy kihelyezett tanórává alakítja. A legigényesebbek a postai és távközlési szakiskolák csoportjai, hiszen ők dolgozatok formájában is számot adnak a múzeumlátogatásról és érdeklődnek a kiállítások rejtettebb összefüggései iránt is.

A *felnőtt csoportok* egyharmadát hazai, másik harmadát külföldi turistacsoportok teszik ki, míg harmadik harmaduk önszerveződő egyesületekből érkeznek. A legrövidebb látogatások a külföldi turista-csoportokhoz kötődnek, programjuk feszessége és heterogén összetételük miatt. A legérdeklődőbbek azok a magyar csoportok, akik tudatosan választották programjukba az adott kiállítás megtekintését.

Az *egyéni látogatók* 55%-át külföldiek, 45%-át hazaiak alkotják, melyek 20 százaléka nyugdíjas, 25 százaléka családos látogató. Ez utóbbiak gyakran választják látogatásukra a munkaszüneti vagy az ingyenes napokat. Hetven százalékuk megtervezett múzeumlá-

togatásra jön, míg harminc százalékuk ad hoc betérő, mert felkeltette érdeklődését az útjába került múzeum.

A múzeumlátogatások indítékait és céljait figyelembe véve nem feledkezhetünk meg arról, hogy a Postamúzeumban az egyéni látogatók mintegy tíz százalékát, a Bélyegmúzeumban közel ötven százalékát a szakmabeliek, filatelisták teszik ki, akik a kiállítás-megnyitók törzsközönségét képezik és egyben könyvtáraink rendszeres kutatói.

A fentiekben túl a látogatás indítékai között vizsgáltuk az írott és az elektronikus sajtó szerepét. Az írott sajtó tudósításaira, ha az valamely rendkívüli kiállításról részletesen beszámol, a megjelenést követő napokban a látogatóforgalom mintegy tíz százalékkal növekszik, nem figyelhető meg azonban változás ha a tudósítás rövid hírek között szerepel. Az elektronikus médiák hírforgalmára rövid a reakcióidő, mindössze másnap és harmadnap élénkül meg a forgalom. Nem érzékelhető az utcai reklámok, propaganda kiadványokban, telefonkönyvekben megjelenő hirdetések hatása. Ebben a tekintetben a "touch me" elektronikus információs rendszerben, az idegenforgalmi prospektusokban és a Pesti Műsorban való megjelenésünk mutatkozik hasznosnak.

A múzeumi marketing "fogyasztói piaca" körvonalalaiban a fenti adatok összehasonlításával már kirajzolódik. Az "árucikk"-el, azaz a múzeumi szolgáltatásokkal szemben azonban jellegzetes tárgyi és személyi igények fogalmazódnak meg. Vizsgáljuk meg először a tárgyi igényeket, azok közül is azokat, amelyek a települési környezettel és kultúrával függenek össze, objektíve függetlenek magától a múzeumtól.

A *múzeumaink települési környezetét* fővárosunk levegőszennyezettségi, zaj és rezgés ártalmait figyelembe véve, nem minősíthetjük vonzó környezeti állapotúnak. A zsúfolt, zöldterületekkel alig rendelkező belvárosi kerületekben, műemlék épületekben elhelyezett múzeumaink környezeti kultúrája kielégítőnek is alig nevezhető. A közlekedési csomópontokból még az információs táblák is éppen úgy hiányoznak, mint a parkolók és a mélygarázsok, a múzeumkertek és pihenő udvarok.

Fővárosunk nem múzeum barát! Másként nem lehet magyarázatot adni arra, hogy a metró, autóbusz, villamos és trolibusz megállóknak megnevezéséből miért hiányoznak múzeumaink pl. Kálvin tér – Nemzeti Múzeum, Ferenc körút – Iparművészeti Múzeum, Kossuth tér – Parlament és Néprajzi Múzeum stb.

Idegenforgalmunk hasonlóan közönyös a kulturális információk tekintetében, amint azt az elektronikus térképek hiánya, a meglévő tartalmilag elavult, formailag elkopott, sérült utcai térképek mutatják.

Lehet, hogy a várostervezők megfeleltek a múzeumok létéről és szerepéről? Másrészt aligha találunk érveket arra, hogy az a néhány múzeumot keretező zöld terület olyan lepusztult felszerelésekkel, növényzettel "ékeskedne" mint tapasztaljuk.

De végül a látogatók megérkeznek a múzeum bejáratához, s a kaputól már a múzeumon kéri számon a múzeumi szolgáltatások tárgyi felszereltségét, melyeket az alábbiak tesztítenek meg.

1. Tágas *fogadótér* információs pulttal, pénztárral, nyilvános távbeszélő állomással, ahol tájékozódhatunk a nyitvatartásról, a belépőjegyek, tárlatvezetések díjáról és kedvezményeiről (diák, sorkatonai, nyugdíjas, mozgássérült, családosi látogatók stb.), az ingyenes napról, a múzeum alaprajzi térképével bemutatott, látható ki-

állításokról és az esetleges különprogramok (vetítés, előadás), aktualitások időpontjáról és helyéről.

2. *Ruhatár* vállfákkal, esernyőtartókkal, kalaptartóval, csomagmegőrző szekrényekkel (pénzérmevel, önkiszolgáló rendszerben), esetleg csoportok számára görgős ruhaállványokkal vagy konténerekkel.
3. Kétnemű *mosdó és WC helyiségek* kifogástalan felszereltséggel.
4. *Pihenőhelyek*, a kiállítótermekben székek, pihenőpadok úgy elhelyezve, hogy 100 négyzetméterenként vagy jelentősebb műtárgyak előtt meg lehessen pihenni.
5. *Kiállításismertető* vagy szobánként, termenként elhelyezett szórólapos vezetők, lehetőleg több nyelven, ugyanez hangszalagokról központi vezérléssel vagy kölcsönözhető fejhallgató magnetofonnal. Rövid, értelmes, jól olvasható feliratok és szövegek, egyértelmű tárgymegnevezések, szintén lehetőleg több világnyelven.
6. Jól világított *kiállítótermek* - ha csak a tárgyak és dokumentumok védelme nem kívánja meg az ellenkezőjét - esztétikus és praktikus installációk, amelyek éppúgy mint a működő berendezések nem balesetveszélyesek.
7. *Előadó- és vetítőterem*, ahol meghatározott napokon vagy rendszeres időközönként minden nap a kiállításokkal kapcsolatos filmek, hanganyagok láthatók és hallgathatók meg.
8. *Nyilvános könyvtár* olvasószobával, ahol lehetőség van szakfolyóiratok, külföldi katalógusok olvasására, a választott cikkekből, illusztrációkból másolatok készíttetésére.
9. *Múzeumi emléktárgyak*, amelyek felidézik a múzeumot, kiállítási tárgyait fényképek, képeslapok, prospektusok, könyvek, kisminták, másolatok, nyomatok stb. formájában.
10. *Múzeumi büfé*, ahol frissítőkhöz, szendvicsekhez lehet jutni, megpihenni, képeslapot írni, beszélgetni.

Ha a fenti tárgyi feltételeket maradéktalanul csak nagy múzeumok esetében lehet biztosítani, nem árt számba vennünk a mi múzeumaink és kiállítóhelyeink ellátottsági mutatóit. A felsorolásnál + jellel a meglévő, – jellel a hiányzó ellátottságot jelöltük.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Bélyegmúzeum	+	+	+	+	+	+	–	–	+	–	
Postamúzeum	–	–	–	+	+	+	–	+	+	–	
Telefónia Múzeum	+	+	+	+	+	+	+	–	+	–	
Rádió- és Televízióm.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	*1

Balatonszemes	–	–	–	–	+	+	–	–	+	–	
Nagyvázsony	–	–	–	–	+	+	–	–	+	–	
Ópusztaszer	–	–	–	–	+	+	–	–	+	–	
Hollókő	–	–	–	–	+	+	–	–	+	–	

*1 Rádió- és Televíziómúzeum jelenleg építés alatt áll.

Mint a táblázatból kitűnik, 8 kiállítóhelyünk – amelyek alapterülete összességében alig haladja meg az 1000 négyzetmétert – nem biztosíthatja a modern 2-5 ezer négyzetméter közötti területekre kiépült postai és távközlési múzeumok (Bern, Plemeur Bodou) szolgáltatás központú felszereltségét. Hozzá kell tennünk viszont, hogy a nyári szezonális nyitvatartású múzeumainkban a múzeumunk udvarai, kertjei, szabadtéri kiállítási tárgyaikkal ezeken a hiányokon sokat enyhítenek.

A múzeumi szolgáltatások nemcsak a tárgyi felszereltség, de a szellemi és személyi munka tekintetében is nagyigényűek.

A szellemi munka a kiállítások tartalmi és formai megjelenésében összegződik. Abban, hogy a tárgyak és dokumentumok helyes megválogatásával áttekinthető ismereteket közöl úgy, hogy azok a kisiskolásoktól a szakemberekig mindenkinek nyújtsanak új ismereteket és élményeket. Azaz egyaránt találjanak érdekességeket a laikus, a múzeumbarát és a szakember látogatók. Mondhatnánk ez a három “dimenzió” nemcsak a tartalmi, hanem a formai megjelenítésre is vonatkozik. Kiemelkedő tárgyakat, tárgycsoportokat, nagybetűs cím és témafeliratokat, a részletezőbb de pontos, rövid leírásokkal elővezetett exponátumok követik, s végül a dokumentum gyűjtemények vonatkozó emlékei, valamint a tárgyak történeti változásait vagy éppen azok részleteit, alkatrészeit, felépítését a tervezéstől a kivitelezésen át a használatig bemutató részletezések teszik teljes körűvé a bemutatást.

A múzeum szellemisége a kiállított tárgyak állapotában, működőképességükben, restaurálásuk minőségében is tükröződik. A múzeumi gyűjtemények sokszínű értékeinek elővezetése egy-egy tematikus kiállításnál a térképektől a képeslapokon át a hangemlékekig szintén tanúskodnak a múzeumban folyó munkáról.

Az audio-vizuális berendezések, számítógépes információs monitorok sokoldalúan tudják közreadni a múzeum szellemi műhelyének eredményeit. Mindezek egyszerre tárgyi és szellemi “berendezések”, hiszen bármilyen csúcstechnikát képviselnek is, az eszközök hatástalanok ha nincsenek “betáplálható” fényképes gyűjteményi katalógusok, “vágott és rendezett” hang és képanyagok.

A bemutatás igényessége sokszínűségében rejlik. Abban, hogy mennyire hat érzékszerveinkre, mennyiben elégíti ki a gondolkodó és a játékos embert. A látvány, a színek és formák, a hangok, a neszeztől a harangzúgásig, a tárgyak megérintése, tapintása érzékszerveinket is bekapcsolja a látogatásba. A működő berendezések aktív cselekvést, játékot, kreativitást kívánnak meg a látogatóktól. Örök szabály, hogy a nem működő, javítás alatt álló berendezéseket jobb kivinni a kiállítótermekből, mintsem működőképtelen állapotban, bármilyen udvarias felirattal ott hagyni, ugyanis a látogatókban rögződik, hogy látogatásuk balszerencsés, peches volt, hiszen lám éppen akkor nem működött egy berendezés. A műszaki múzeumoknál ez sokszor a berendezések idős korával, az alkatrészek hiányával és a javításhoz értő mesterek csekély számával magyarázható, viszont éppen az egyik legnagyobb vonzerőt jelentik a technikatörténet iránt érdeklődők számára. S itt még érdemes említést tenni, a mi múzeumainkat jellemző, éppen a működőképes berendezések karbantartásából eredő szagokról. A Telefónia Múzeumban vendégkönyvi bejegyzések is megjegyzik, hogy a gépteremben uralkodó lenolaj illata éppen úgy hozzátartozik a hitelességhez, mint a néprajzi múzeumok házbelsőiben áradó fanyarkás füst szag a szabadkéményes konyhákbán, vagy a levendula illata a tisztaszobákban.

A sokszínűséget célszerű soknyelvűséggel kiegészíteni. Az ideális állapotokat még

megközelíteni is nehéz. A világnyelvek, vagy leszűkítve az ENSZ- nyelvei közül egyre inkább az angol nyelvet alkalmazzuk. Sajnos használatának eredményességét a látogatóforgalom nem igazolja vissza. A látogatók életkorukból, iskolai végzettségükből adódóan mintegy 20%-ban ismerik valamely fokon az angol nyelvet. Amikor nyelvi sokszínűségről beszélünk, elsősorban a látogató forgalomból kell kiindulni s inkább rövid, tömör kiállításvezetőket de 4-5 idegen nyelven célszerű készíteni.

A múzeum szellemisége a látogatók és a múzeum munkatársainak személyes találkozásában is testet ölt. Az udvarias, türelmes, jó kapcsolatteremtő képességgel, gyors reakciókészséggel, szak- és nyelvtudással rendelkező, ápoltságú, barátságos múzeumi személyzet legalább olyan maradandó élményt jelent a látogatóknak, mint a kiállítás. Erről tanúskodnak a vendégek nyelvi bejegyzések éppúgy, mint a teremőrök és a kiállítás-vezetést tartó munkatársaink személyes tapasztalatai.

A budapesti Postamúzeum 1993. évi vendégek nyelvi bejegyzései számos tanúság és figyelemre méltó megjegyzést tartalmaznak. A múzeumlátogatás indítékairól szólnak az alábbiak:

“Milyen kár, hogy kevesen ismerik e múzeumot, hisz jómagam is csak váratlanul, az utcáról csöppentem be. Nagy benyomást tett rám a múzeum gazdagsága, s így huszonevesen különleges élményt jelentett bepillantani a valaha dédszüleink által megélt korba... Örülök, hogy létezik ez a múzeum! Minden jót!”

“Szégyen, hogy csak 69 éves koromban (feleségem társaságában) fedeztem fel ezt a csodálatos kincset, a Postamúzeumot!”

“Sokszor elmentem már ezen épület előtt, de sajnos csak most jutott eszembe megnézni. Pazar élményben volt részem.”

“Csodálatos szép és gazdag múzeumot fedeztem fel, illetve láttam. Ez hazánk büszkesége.”

A kiállításról írták honfitársaink 1993-ban:

“Három órát töltöttünk itt, s a látogatás egy percig sem volt unalmas. Az unokáimnak is tetszett.”

“Lenyűgözött a Puskás Tivadar kiállítás, bárcsak meg tudnánk ismételni ezt a maga idejében világszenzációt jelentő találmányt más területeken is.”

“Pazar, részletes, látványos az új Puskás kiállítás. Hódolat a teljes emberi életnek. Mind nagybetűvel.”

“Gratulálunk a gyönyörű építészeti tér és a múzeumi berendezés harmonikus kialakításához. Mindig örömmel jövök ide és küldöm külföldi vendégeimet.”

“Nagy örömmel láttam újra gyermekkorom postai pultját, amely előtt sokat álltam magam is sorba.” – Egy szentesi látogatónk írta, miután felfedezte a múzeumi postahivatal Szentesről áttelepített berendezését.

“A tartalom és a forma csodálatos egysége, a művészet és a tudomány ötvözete. Köszönöm!”

Az elemi és az általános iskolás diákok általában csak nevüket jegyzik be a vendégek könyvekbe, de ha előttük hosszabb bejegyzések vannak, ők is kedvet kapnak élményeik megörökítésére.

“Nagyon tetszett a Hughes készülék, olyan mint egy zongora.” Testvére ezt írta alá: “Legjobban a Somogyi képek és a kisminták tetszettek.”

Egy egész osztály aláírta: "Nagyon tetszett a múzeum, különösen a csőposta."

Egy elemista kisfiú a családi látogatást így jegyezte be: "Itt jártunk 1994. május 1-én, a papának az autók tetszettek, sajnáljuk hogy a csőposta nem működik."

A hazai látogatók bejegyzései között számunkra igen jelentősek a szakmai körök és az alapító vállalatok munkatársainak írásai.

"Csodálatosan van elrendezve! Végre a posta is megmozdult munkája megismertetéséért."

"Postás szívem boldogan tapasztalta, hogy mennyire megbecsülik múltunkat. Jó lenne ha a jelent és a jövőt építők példát vennének abból a lelkes munkából, amit eleink végeztek."

"Köszönjük a Postamúzeumnak, hogy az oktatást segítik a szemléltetéssel és a tantárgyakat valamint a postai munkát megszerettetik a tanulókkal."

"Postás életem és munkásságom nagy élménye és betetőzése ez a gyönyörű múzeum."

"Apai nagyapámra emlékeztem, kinek postás múltjáról apám mindig büszkén mesélt."

Nézzünk néhány bejegyzést külföldi látogatóinktól:

"Sok köszönet a kommunikáció történetét bemutató, tanulságos és jól rendezett kiállítáért." (USA)

"A Postamúzeum nagyon érdekes és nagyon szép. Számunkra egy csodálatos budapesti emlék marad." (Spanyolország)

"Csodálatos múzeum, tele értékes tárgyakkal és nagy eleganciával rendezve."(Róma)

"A művészeti és a technika ilyen összhangjával még nem találkoztam, újra eljövök."(Florida)

"Nagyon érdekes és új dolog volt számomra megismerkedni Puskás Tivadarral és együttműködésével Thomas Edissonnal."(USA)

"Ilyen kedves múzeum-vezetést még nem kaptam életemben, a magyar posta fejlődése nagyon megkapott!"(Kanada)

"A barátommal együtt el vagyunk ragadtatva a kiállítástól. Nagyon élveztük a régi postai berendezéseket, a szállítási eszközöket és a kézi kapcsolású telefonközpontokat." (London)

"Szívet gyönyörködtető a magyar polgárok szellemi és anyagi kincseinek megismerése." (Franciaország)

"Csodálatos Puskás találománya és az a mód, ahogyan bemutatják. Puskás személye nagyon közel került hozzám." (Anglia)

"Budapest egyik legszebb múzeuma és egyben a legjobb postamúzeum amit ismerek." (München)

"A múzeum kiállítása lenyűgöző történetiséget és kultúrát sugároz." (Belgium)

Bár ritka, de akad panaszos és javaslatokat adó bejegyzés is:

"Sajnáljuk, hogy a csőposta nem működik."

"A kiállítást érdemes lenne kiegészíteni egy olyan anyaggal, amely bemutatna valamit a posta előtti korok hírközléséről."

"Most sokkal érdekesebb a kiállítás, mint évekkal ezelőtt láttam."

"Ez a kiállítás sokkal több nyilvánosságot érdemelne."

"Kár, hogy nem eléggé propagált múzeum, nagyobb reklámot érdemelne."

A múzeumról mindazonáltal a visszatérő látogatók fogalmazzák meg a legtömörebb véleményeket:

“A múzeum ismételten nagyon tetszett és maradandó élményt nyújtott, jó olyan helyre jönni, ahol tiszteletet és sok jót tanulhatnak az emberek.”

“Valahányszor itt jár az ember mindig új és új benyomásokat szerez. Ez a múzeum az, amely mindig kész a megújulásra. A Puskás Tivadar kiállítás szerencsés vállalkozás. Az egész épület felüdülés a panelházak mai világa után. Fellelégezhet az ember egy pár percre.”

“A múzeum háromféle csodálatot váltott ki. Egyik az épület gyönyörűsége, másik a kiállítás látványosságainak gazdagsága, a harmadik a személyzet kedvessége.”

Íme záró idézetünk összefoglalta a látogatók múzeumokkal szemben támasztott tárgyi, szellemi és személyi igényeit, de mint láttuk többen felszólítottak a fokozottabb reklám tevékenységre.

Ha visszafelé megyünk a belátható múltba, múzeumaink propagálása alighanem azokkal az utcai reklámtáblákkal kezdődött, amelyek a Dob utca és a körút találkozásánál a Bélyegmúzeum, az Erzsébet (akkor Engels) téri buszpályaudvaron és a kisföldalatti múzeumunk előtti megállójában a Postamúzeum meglátogatására invitálták az arra járókat. Azt, hogy mennyi látogatót vonzottak nem tudjuk, de abban az időben még nem tábla-erdők uralták az utcaképeket és bizonytalán feltűnőek voltak. Amikor megjelentek az archaikus csoportosan felállítható utcai hirdetőtáblák az első próba évben azokon is hirdettünk, de az utcák eltáblásodásával, az utcai árusítás eluralkodásával egyre hatástalanabbakká váltak. Plakátokkal még 1991-ben is próbálkoztunk a Bélyegmúzeum újraindításakor, de a terítési, kihelyezési költségek magas voltával nem tudtunk megbirkózni. Sikertelennek bizonyultak a múzeumi bejáratokat figyelemfelkeltő táblákkal és cégekkel való díszítésének kezdeményezései is, hiszen mindhárom budapesti múzeumunk műemlék épületben van, amelyek feltűnő “ékítését” a műemlékvédelmi hatóságok nem engedélyezik.

A múzeumi propaganda és reklám mind az írott, mind az elektronikus sajtóban rendkívül költséges, közöttük jó ha a Pesti Műsorban tudjuk befizetni hirdetéseinket. Az idegenforgalmi kiadványokban, prospektusokban, térképeken fontos megjelennünk de mindig kétséges, hogy a hirdetéseinkért jelentkező magán cégek hol és milyen körben terítik “termékeinket”, hiszen átgondolt és az idegenforgalmi szervezetek által kézben tartott idegenforgalmi propagandáról nem beszélhetünk. Ez az oka annak, hogy szállodákban még invitatív szórólapokat sem lehet elhelyezni, s az egy Korona - szállóval kötött és két évig tartott vendég-küldési megállapodásunkat nem tudtuk kiterjeszteni. Az idegenforgalmi központokban és szállodákban kiépült, elektronikus információs hálózatra a “touch me”-re már induláskor 1992-ben csatlakoztunk. Külföldi látogató forgalmunkat érezhetően megnövelte. Év végén hasznos statisztikai adatokat kapunk arra nézve, hogy három budapesti múzeumunk információit hányan hívták elő a képernyőről.

Az idegenforgalmi propagandának azonban a legteljesebb és legmaradandóbb “terméke” az, ha múzeumaink – akár néhány sorral is – de bekerülnek a hazai és a külföldi útikönyv kiadók adatbankjába, majd az útikönyvekbe. Ezt célravezetően az összes útikönyv áttanulmányozásával, majd a bővített és átdolgozott kiadások számára a kiadókhoz küldendő javaslatainkkal (rövid és tartalmas szövegek és helymegjelölés) lehet kezdeményezni.

Ami az utcai és beltéri reklámokat illeti, próbálkoznunk inkább a “szakmai felségterületeken” (telefonfülkék, járművek, postahivatalok, közönségszolgálati irodák) érdemes.

A marketing munkában azonban nem csak a hol de a kinek, kiknek kérdését is meg kell válaszolnunk. Elsősorban a célzott csoportokat. Szakmúzeum lévén mi eleve egy

közel 70 ezer fős, családtagokkal majdnem negyedmillió szakmai körhöz tartozunk. Elérésükért a szaklapjaink eddig is mindent megtettek, s magunk is igyekeztünk szórólapokon üdülőink vendégeit propaganda anyagokkal ellátni. Elsősorban a Balaton mellékén, ahol két múzeumunk is működik. Erre nézve azonban hathatósabb megoldást kell találnunk.

A másik célzott csoportunk a diákság. Propagandánkat közvetlenül az iskolához küldött levelekkel fejtjük ki, kiemelt megkeresésekkel a szakiskolák és a múzeumok kerületeiben lévő iskolákhoz fordulunk. Ez utóbbi mind a hatodik, mind az első kerületi iskoláknál hatásos volt, sőt a Karácsonyi posta c. kiállításunkat a kerületi óvodások is meglátogatták.

A kerületi érdeklődést próbáltuk felkelteni az első kerületi önkormányzat lapjában megjelent levelünkkel:

Kedves Első Kerületi Lakosok!

A magyar történelem vár-negyedbe összesűrűsödő emlékei közül szeretnénk egy nagyon "fiatal" technikatörténeti emléket szíves figyelmükbe ajánlani. Az Úri u. 49. szám alatt a múlt században a helytartó tanácsnak, majd a Belügyminisztériumnak, napjainkban a Magyar Tudományos Akadémia intézeteinek otthont adó épületben tekinthetik meg a Telefónia Múzeumot (nyitva hétfő kivételével naponta 10-18 óra között).

Induláskor 1928-ban 1000, leálláskor 1985-ben 3400 telefon-előfizetőt szolgált ki az a 7A1 elnevezésű forgórendszerű (rotary), gépi kapcsolású távbeszélő központ, amely ma is működőképes állapotban ismerhető meg a múzeumban, a magyar telefónia 110 éves történetével együtt. A múzeumban stílszerűen telefonon át hallgathatnak történelmet, hangversenyt, nézhetnek régi és új filmeket, kipróbálhatják a korszerű adatátviteli végberendezéseket, de fényképek, festmények, hologramok sokaságában is gyönyörködhetnek. Azt már mondanunk sem kell, hogy a mágneskártyás és érmés telefonok mindig üzembiztos állapotban szolgálják a telefonálni kívánókat.

Mégis az eredeti központ megtekintéséért ajánljuk jelesen az első kerületben lakó emberek figyelmébe, hiszen távolról és láthatatlanul "ő" közvetítette évtizedeken át örömteli és olykor szomorú üzeneteiket a távbeszélő hálózatokon.

Postai és Távközlési Múzeumi Alapítvány

Mérsékelt sikere volt, miként az Úri utcai lakosokhoz küldött Telefónia Múzeumba invitáló levelünknek is.

Úgy tűnik, a múzeumok látogatóinak nagyarányú csökkenéséhez a társadalmi érdektelenség és közöny vezetett. Ezzel egy-egy múzeum magányosan aligha tud megküzdeni. Bármilyen pontosan feltárjuk ugyanis a propaganda feladatait, a hol és kinek hirdetésünk teendőit, a hogyanra marketing szakemberek nélkül nem tudunk válaszolni. A kérdés csak az, hogy miként tudnak a szegény múzeumok gazdag reklám cégeket megbízni, annak ismeretében, hogy a látogatók számának növekedése elsősorban nem anyagi, hanem erkölcsi és szellemi bevételeket hoz, amelynek hozama nem a kibocsátóknál, hanem a társadalomban jelenik meg.

To market? Igen, de nem egyedül, hiszen a múzeum ügy, az idegenforgalom és a közoktatás, közművelődés közös érdekében csak közösen cselekedhetünk, amelyet a mi esetünkben még a postai és távközlési propaganda érdekei is kiegészítenek.

Kovács Gergelyné

Emlékezés Kékesi Lászlóra a Bélyegmúzeumban

A monumentálistól a miniatúráig címet viselte időszakos kiállításunk – 1993. május 5-től 1994. január 31-ig –, amely Kékesi László bélyegtervezői életútját mutatta be.

Amikor a kivitelezési munkát megkezdtük, már tudtuk, hogy a művész gyógyíthatatlan betegséggel küzd, mégsem hittük, hogy a kiállítást már csak emlékének ajánlhatjuk.

Nem véletlen, hogy Kékesi László bélyegtervezői munkássága egybeesik azzal az időszakkal, amit méltán nevezhetünk a magyar bélyeg aranykorának.

Művészi igénnyel megkomponált miniatúr alkotásai nemcsak az alkalmazott grafika kritériumainak felelnek meg, hanem esztétikai szempontból is kiemelkedő jelentőségűek. Kékesi László művészi pályafutása érdekes példája annak, hogyan keresi az alkotó ember önmagát, a világról, az emberről kialakított véleményének, nézeteinek számára legideálisabb megfogalmazás módját.

1919. szeptember 17-én született Szarvason. Elemi- és középiskoláit Szarvason, Pécelen illetve Sárospatakon végezte. Már gyermekkorában is szívesen rajzolt nagy csomagolópapírokra, amihez édesapja boltjában korlátlanul hozzájuthatott. Tehetségét tanára, Garay Sámuel fedezte fel, akitől első rajzfűzetét kapta. Gyermekéveinek meghatározó élménye volt a cserkészmozgalom, melynek keretében hatalmas túrákon ismerkedett a természet

Kékesi László

csodáival. 1935-ben a Magyar Cserkész című lap rajzpályázatát hirdetett, melyet Kékesi László három táborozási jelenettel nyert meg. A díj az volt, hogy felkereshette Márton Lajost, korának egyik zseniális rajzművészt, aki később atyai jó barátja lett. Az ő rábeszélésére felvételizett Kékesi László az Iparművészeti Főiskolára, ahol 1936-ban kezdte meg tanulmányait. Haraghy Jenő, Domanovszky Endre, Leszkovszky György, Kacziány Aladár tanítványaként 1942-ben szerzett diplomát díszítőfestő szakon. A főiskola elvégzése után eleinte Márton Lajos mellett, később önállóan az egyházművészet terén alkotott. Freskói, sgraffitói, üvegablak-tervei 36 magyarországi templombelső és középületet díszítenek. Hatvan, Abasár, Szentés, Simontornya, Acsalag, Kis-

nána, Lázi, Győrszentiván (Pannonhalma) és Szécsény templomai újultak meg keze nyomán.

1945 után került kapcsolatba az alkalmazott grafika műfajával. Évekig dekorációs munkákat végzett, kiállítási plakátokat tervezett, vásári pavilonokat rendezett be, mesekönyveket illusztrált, az újságokban egy-egy karikatúrája is megjelent. 1955-ben több elsőnap borítékrajz és a Filatéliai Vállalatnak készített apróbb munkák után, Nagy Zoltán meghívta a Pénzjegynyomda grafikai osztályára, ahol 1956 januárjától nyugdíjazásáig dolgozott, s ezzel végleg a kisgrafikával jegyezte el magát. A bélyegtervezés merőben új feladatot jelentett számára, hiszen az eddig nagyméretekben alkotó művész lendületét kellett a miniatűr méretek szabta korlátok közé szorítani. Kékesi László azonban hamar otthon érezte magát ezen a területen. Megtanulta, hogy a művészi munka értéke nem elsősorban a mérettől függ, és kis felületen is lehet művészileg nagyot alkotni, az önkifejezés formáját és eszközeit függetleníteni lehet a méretektől.

A bélyegtervezés tömör előadásmódra, kompozíciós fegyelemre, érzékeny vonalkultúrára kényszerít és olyan grafikai eredményeket hoz felszínre, melyek tehetséges művész esetében egyéni kifejezőmódra vezetnek. Kékesi László rajztudása a legnagyobbakéval mérhető. Művészi következetessége, tehetsége, felkészültsége biztosítja, hogy valamennyi munkája műalkotásként kerüljön ki a keze alól. Kiállításunkon mintavételszerű válogatást láthatnak életművéből.

A Magyar Posta Vállalat 1960-ban adta ki első szelvénytervét, amely stílszerű csatlakozást bizto-

sított a művész számára a filatélia világába. A Füle Mihály által tervezett alapbélyeg szelvénye ugyanis a bélyeggyűjtők újonnan épült székházát ábrázolja. Még ugyanabban az évben készítette el az *Arcképek* sorozatban Türr István,

Herman Ottó és Pattantyús Ábrahám portréját. A bélyegtervezésnek ezen a talán legnehezebb területén bizonyította először tehetségét és rátermettségét.

Kékesi László bélyegművészete elismerést váltott ki külföldön is. Szebbnél szebb, változatos bélyegeket készített Mongólia, Togo, Libanon, Jemen, San Salvador, Marokkó, Dubai számára. A hazainál kevesebb megkötöttség ezeken a bélyegeken módot nyúj-

tott a művésznek arra, hogy többet adjon önmagából és sikerrel próbálja ki a modernebb grafikai eszközöket is. Ezek közül talán a legnagyobb elismerést salvadori rovar- és lepkesora aratta.

A Magyar Postához kapcsolódó munkái között díjjegyeseit, levelezőlapjait és alkalmi bélyegzőgrafikáit a kiállító terem üveges tárlóiban, a két lapozó tárlóban pedig az általa tervezett FDC-ket és külföldi bélyegeket helyeztük el.

Bár Kékesi Lászlót elsősorban mint bélyegtervező művészt tartják számon, életmű kiállítása nem lett volna teljes, ha nem mutattuk volna be egyéb grafikai munkáit is. Készített könyvillusztrációkat, rajzolt karikatúrákat, alkotott plakátokat; ex libriseivel, családi grafikáival pedig a kisgrafika külföldi és hazai barátainak újabb táborát hódította meg. A linómetszet, a rézkarc és a rézmetszet kedvelt technikája. Ex libriseinek egyik fő témája a szép női test. A figurális ábrázolás mestere, ilyen témájú rajzain az oldott realizmus eszközeivel közelítette meg szépségideálját. Igen közel állt hozzá a népművészet világa is, a népi rajzok nehézkes merevségét a lényeges feladása nélkül váltotta át hajlékonyabb formanyelvre. Historizáló hajlamára történelmi tárgyú művei szolgálnak jó példával. Visszafogott fantáziája, elegáns ötletei ezeken a rézkarc és rézmetszetű lapokon élnek ki magukat és teremtenek egyéni ex libris stílust, amely néha még a romantikáig is visszakalandozik. Kompozíciói pedánsan súlypontosítottak, kerülnek a szélsőségeket, mindig mívés kivitelre törekedtek.

Életművét megőrizzük és gondozzuk.

Nikodém Gabriella

A Pécsi Hírközlési Felügyelet posta- és távközléstörténeti kiállítása

Az idősebb emberekben általában nosztalgiát, a fiatalabbakban gyakran rácsodálkozást váltanak ki a régi tárgyak, emlékek. Előbbiek óhatatlanul összehasonlítanak: milyen nagy változás történt azóta! Az ifjak pedig megállapítják: hihetetlen, milyen ötletesek, praktikusak voltak elődeink! Megtapasztalják, hogy a kor igényei és lehetőségei szerint, már csírájában létrejöttek a mai bonyolult rendszerek elődei, vagy hogy milyen műves tárgyak kerültek ki a szakmájukat művészi szinten művelő egy-egy iparos kezei alól! Így vagyunk a postai és távközlési múltat idéző régi tárgyakkal is.

A régi tárgyak iránti szeretet és csodálat, a postai és távközlési múlt meghatározó személyiségei iránti tisztelet, figyelemre és tiszteletre méltó eredményeik elismerése, ezek közkinccsé tételének igénye adta az ötletet dr. Angyal Ottónak, a Pécsi Hírközlési Felügyelet igazgatójának egy gyűjtemény összeállítására, bemutatására.

A szép elgondolás a felügyelet új irodaházának elkészültével válhatott reálissá. Már az épület tervrajzainak elkészültekor látszott, hogy a földszintre tervezett ügyfélszolgálati helyiség mérete, utcára nyíló tágas ablakai, és tényleges funkciója szinte kínálja magát az általunk *mini múzeumnak* nevezett kiállítás elhelyezésére.

Az igazgató úr – még az épület kivitelezésének ideje alatt, Füzér Ernőné bízta meg a postai és távközlési múltat idéző tárgyak, dokumentumok gyűjtésével és a kiállítás megszervezésével. Akinek egyszer már szeme nyílt a szép, érdekes régi tárgyakra, netán gyűjteménye is van, érthetően nehezen válik meg azoktól. Következésképpen, nehezen gyűlt a kiállításra szánt anyag. Akiktől vártunk anyagot, időközben visszavonták ígéretüket, s a feladat így nem kis gondot okozott. Ekkor támadt Füzér Ernőné Juditnak az az ötlete, hogy levélben megkeresi a Postai és Távközlési Múzeumi Alapítvány igazgatónőjét, segítségét kérve a szándék megvalósításához.

Kovács Gergelyné, Irénke a levél kézhezvétele után, telefonon hívott fel bennünket és olyan kedvesen, készségesen ajánlotta fel segítségét, hogy szinte szárnyakat kaptunk, s a kezdeti lelkesedésünk új lendületet vett.

A többszöri budapesti és pécsi találkozás, megbeszélés során kialakult a bemutatásra kerülő anyag összetétele, és – Kovács Gergelyné, valamint munkatársa Grünwald Éva pécsi helyszíni szemlélődése eredményeként – bemutatásának technikai megoldása is. A jó szándékú, ám mégiscsak laikus ügybuzgalmunkat szakavatott kezek vették pártfogásba.

Kovács Gergelyné igazgatónő javaslatára megkerestük a Posta Járműtelep igazgatóját, Melis János urat, akitől két csodálatosan szép un. *nosztalgia levélszekerény*-t kaptunk. Ezeket megrendelésre ma is gyártja a Járműtelep.

Megkerestük továbbá a MATÁV Rt. Pécsi Igazgatóságának vezetőjét, Reiner Ágoston urat, ahonnan két LB 30-as központot kaptunk, a hozzá tartozó készülékekkel együtt. A központokat és készülékeket a CENTROPHONE Kft. újírtotta fel, és tette működőképessé. A gyűjteményben korabeli irodai kellékek (tűzőgép, tintatartók, tollak, postairónok, tapper stb.), régi pénzek, régi postai díjzabás, korabeli képeslapok, LB és CB telefonkészülékek stb. szerepelnek.

Az alapítvány bocsátotta rendelkezésünkre a 6 darabból álló – a XVIII. századtól a közelmúltig használatos postai címertábla gyűjteményt, mely igen érdekes, különleges hangulatot kölcsönöz a kiállításnak. A gyűjtemény időközben bővült az un. Rákosi-, valamint Kádár-korszakot jellemző postai címertáblákkal.

Az alapítványtól származnak az épület folyosóit és irodahelyiségeit díszítő, korabeli postai és távközlési tevékenységet megjelenítő, valamint neves postai és hírközlési személyiségeket, épületeket ábrázoló fotók, a postai járatokat, postaállomásokat feltüntető térképek, továbbá a történeti visszatekintést nyújtó postai alkalmazottak, tisztviselők jellegzetes ruháit bemutató színes rajzok.

Grünwald Éva többnapos itteni szorgoskodásával, a rácsos-kazettás kiállítási fal berendezésével, a fotók és térképek keretezésének mutatós zsinóros megoldásával, sok-sok ötlettel hozzájárult ahhoz, hogy végül is az épület ünnepélyes átadásának idejére, 1993. június 28-ra a kiállítás is elkészült, s az ünnepség meghívott illusztris vendégei körében

nem kis sikert aratott.

A kiállítás jellege a hírközlési felügyelet hatósági funkcióját hangsúlyozza. A korabeli törvények, rendeletek kiállított másolatai (1837. évi Postatörvény; 1888. évi XXXI. törvénycikk a távírda, a távbeszélő és egyéb villamos berendezésekről; Rádiórendelet a m. kir. kereskedelemügyi miniszter 1927. évi 9557.X. számú rendelete stb.) példázzák, hogy a posta működési

területén, a mindenkori állami akarat megtestesítőjeként, hatósági jogkörrel is rendelkezett.

Tekintettel a hatósági tevékenység filozófiájára, nevezetesen, hogy feladata a szolgáltatás minőségének felügyelete, valamint a szolgáltatást igénybe vevők érdekeinek képviselete, a postai és távközlési múltat felidéző kiállításnak az ügyfélszolgálati térben való elhelyezése telitalálatnak bizonyult. A cikk – a kiállítás és létrehozásának bemutatása mellett – egyben a köszönet kifejezése is a Postai és Távközlési Múzeumi Alapítvány vezetője és munkatársai felé, az adott segítségért.

A *mini múzeumunk* szép példája annak, hogy lehet életközelpbe vinni régi tárgyakat, emlékeket, ezzel érdeklődést ébresztve a Postamúzeum kincsei iránt.

Hrubi György

Soó Rezső kiállítása

Debrecenben

Soó Rezső emlékezete címet viselte az a bélyegmúzeumi időszakos (1993. szeptember 17. és október 4-e között) kiállítás, amelyet Dr. dr. hc. Soó Rezső akadémikus, kétszeres Kossuth-díjas botanikus születésének 90. évfordulója alkalmából Cs. Nagy Gábor úr, a debreceni Polgármesteri Hivatal Kulturális Irodájának vezetője nyitott meg a Kölcsey Művelődési Központ kisgalériájában a következő gondolatokkal:

“Emlékezni jöttünk össze városunk díszpolgárára, Dr. dr. Soó Rezső akadémikus, kétszeres Kossuth-díjas botanikusra, aki 90 esztendőös lenne. Városunkban, ahol a tudós püspök Méliusz Juhász Péter éppen 425 éve, 1578-ban vetette papírra az első magyar nyelvű természettudományos kézikönyvet, a Herbáriumot a magyar botanika-történet jelentős tudósai minden században kiemelkedő munkásságot folytattak. Itt adta ki *Linné alkotmánya szerint* Fazekas Mihály és Diószegi Sámuel a Magyar Fűvészkönyvet 1807-ben, ők tervezték meg a Református Kollégium fűvészkertjét a Pap-tavánál. Soó Rezső az ő munkásságuk folytatója volt, amikor létrehozta az 1925-ben felszámolt – a Déri Múzeum építése miatt – Fűvészkert utódját a Hortus Botanicus Univesitalis-t, amikor 1939-ben 54 hektárnyi területét a nagyerdei öregtölgyesnek természetvédelmi területté nyilvánította, hazánk első védett területévé.

Életének többi helyszínei, Kolozsvár vagy Budapest ugyancsak sokat köszönhetnek botanikusi munkásságának, mégis úgy tűnik Oláh Gábor szép szavaival, hogy *Debrecen, ó-kikötő, tájakat összekötő* volt számára is. Erről tanúskodik, hogy végrendeletében műgyűjtő és tudósi munkásságának hagyatékait jórészt a város gondjaira bízta. Bízott abban, hogy jó termőtalajra talál itt példája? Hogy itt holtában is tovább munkálkodhat a közműveltség fejlesztésén?

A szeptemberi napsütésben végig sétálva a botanikus kerten, bizonyonnyal mondhatjuk ez a reménye beteljesült. Emlékezete az egyetemi hallgatók mindennapjait is átszövi, akár *A magyar flóra és vegetáció rendszertani - növényföldrajzi kézikönyve* köteteit, akár más tanulmányait forgatják.

A műgyűjtő, mecénás emlékezete azonban nem ilyen köznapi élesztést kíván. Múzeumok, közgyűjtemények raktármélyein őrizik, mint földalatti kincsek ritkán kerülnek napfényre. Egyetlen állandó bemutatóhelye – bélyeggyűjteménye válogatásainak – a Delisánsz kiállító terem volt városunkban. Tudjuk, hogy a kiállítóhely az új távbeszélőközpont megépülését követően a Postaigazgatóság épületében fog otthonra találni, ám mégis úgy érezzük nagyon fontos ez a ma megnyílt kiállítás.

Köszönet érte a hűséges gondozóknak a Bélyegmúzeumnak, a Postaigazgatóságnak, akik ez alkalommal elhozták Debrecenbe azokat a kincseket is amelyeket más gyűjteményekben gonóznak.

A Déri Múzeum, mint társrendező ugyancsak először állítja ki a gondozásában lévő emlékeket.

Ex librisek, festmények, levelezések, iparművészeti alkotások hozzák közelünkbe Soó Rezső professzor urat, az igényes, nem európai de planetáris léptékben gondolkodó tudóst, akinek emlékezete előtt ezzel a kiállítással mindannyian főt hajtunk.”

Debrecen városa a Hajdú Bihar Megyei Napló 1993. szeptember 25-i számában az alábbi három cikkel emlékezett díszpolgárára, a tudós bélyeggyűjtőre, a múzeumok mecénására:

Emlékezés Soó Rezsőre, a tudósra

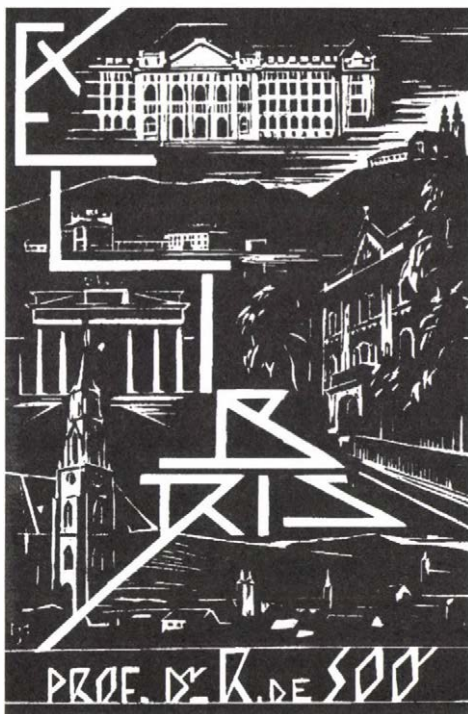
Debrecen (HBN) – 1903. augusztus elsején született Soó Rezső, aki 21 éven keresztül volt a debreceni tudományegyetem növénytanprofesszora. Világhírnevét nemcsak kimagasló szakmai, hanem mű- és bélyeggyűjtő tevékenységének is köszönheti. Születésének 90. évfordulójára emlékezve hagyatékának hűséges őrizője, a Bélyegmúzeum és a Déri Múzeum – válogatva az Iparművészeti Múzeum és Természettudományi Múzeumban gondozott gyűjtemények anyagából – kiállítást rendeztek, mely szeptember 30-ig tekinthető meg a Kölcsey Ferenc Művelődési Központban.

Soó Rezső professzort Debrecen lakosainak nagy része már személyesen nem ismerhette, hiszen 1955-től Budapesten élt, 13 évvel ezelőtt pedig meghalt. A Delizsánsz kiállítóterem bejáratánál elhelyezett márványtábláról olvasható róla néhány adat az érdeklődő, de mivel az új telefonközpont építése miatt az egész épületet lebontották, ma már ezt sem tehetik. Ki volt Soó Rezső?

1903. augusztus elsején született Székelyudvarhelyen. 5 éves korában már tudott írni, olvasni. 6 éves korában kapott egy doboz bélyeget és a bélyegeken keresztül megismerkedett a földrajzzal. A vendégek nagy ámulatára fel tudta sorolni a jelentősebb országokat és azok fővárosait. Ügyvéd édesapja ekkoriban halt meg tbc-ben.

Kolozsváron jár iskolába, ahol piaristatanára, Karl János kedvelti meg vele a természetet és a növényeket. A budapesti egyetemen 1925-ben teszi le a természetrajz-vegytan szakos tanári vizsgát és egyben a doktori szigorlatot. Kétéves berlini ösztöndíj után 2 évig a tihanyi Biológiai Kutatóintézet adjunktusa, ahol megismerkedik 40 éven át hűséges feleségével és társával, Gallé Ilus szigorló orvossal.

26 évesen, 1929-ben lesz a debreceni tudományegyetem növénytan tanszékének professzora és egyben az egyetemi botanikus kert igazgatója. Kedvenc orchideáin kívül nö-

vényföldrajzzal foglalkozik és ebből világhírű iskolát teremt. Tanítványai közül kerültek ki napjaink vezető ökológusai. Kevés tudós dicsekedhet azzal, hogy hatvannál több biológus kutató, 4 akadémikus, 10 tudományok doktora, számos kandidátus, 4 Kossuth-díjas, 6 egyetemi tanár tartja magát Soó tanítványnak.

Ahogy a professor maga fogalmazta meg, ő “verekedte ki” hazánk első két természetvédelmi területét: a debreceni Nagyerdőt és Bátorligetet. 1940-1944 között a kolozsvári egyetem professzora, majd visszajön Debrecenbe és 1955-ig maradt itt. A következő 11 évben a budapesti Eötvös Lóránd Tudományegyetem növényrendszertani és növényföldrajzi tanszékének professzora és egyben a botanikus kert igazgatója.

Tudományos munkásságát hazánkban és külföldön is számtalan elismerés követi. Csak a hazaiak közül néhányat: 1947-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező, majd 1951-ben rendes tagjává választja. Kossuth díjjal kétszer: 1951-ben és 1954-ben tüntetik ki. 1973-ban a Kossuth Lajos Tudományegyetem díszdoktorává avatja.

Mint műgyűjtő és mecénás is igen kiemelkedő. Bélyegeken kívül könyveket, ex libriseket és kisgrafikákat gyűjt. Rengeteget dolgozott a társadalmi életben is. A 30-as években a debreceni haladó szellemű Ady-társaságban ő a hungarológia szakosztály elnöke. 1947-től a TIT debreceni elnökeként tevékenykedik.

Valamit sejtet magáról, hogy önéletrajzi írásában elismeri: Németh László a “szörnyeteg professzort”, aki önmagától és tanítványaitól túl sokat kíván, s végül magányossá válik, kissé róla mintázta meg. Babits sorait idézi:

“Barátaim egyenként elhagytak, / akikkel jót tettem, megtagadtak; / akiket szerettem, nem szeretnek, / akikért rajongtam eltemetnek. / Ami betűt ágam írt a porba, / a tavasz sárvize elsodorja.”

Életének utolsó éveit első felesége halála után Aranka aranyozta be gondos szeretetével. Az 1980-ban meghalt világhírű tudós sokoldalú munkásságába pillanthat be az, aki megtekinti a Kölcsey Művelődési Központban rendezett kiállítást.

Ér Lajos
egykori tanítvány és munkatárs

A műgyűjtő és mecénás professor

A debreceni szellemiség kialakulásához kezdetektől fogva nagy mértékben hozzájárultak a város mecénásai. Soruk azoktól a diákoktól és tanároktól, akik a külhoni tanulmányaikról hazatérve könyvekkel és taneszközökkel gyarapították az ősi alma matert, Déri Frigyesen és Györgyön át, napjainkig ível.

Soó Rezső akadémikus, kétszeres Kossuth-díjas botanikus közelmúltunk jeles mecénása. Műgyűjtő tevékenységéről máig a legrészletesebb tanulmányt, még Soó Rezső életében, Szij Rezső művészettörténész írta 1979-ben. Jelentősebb gyűjteményeit, bibliofil könyveit, szakkönyvtárát, grafikai és kisgrafikai gyűjteményét, bélyegeit közgyűjteményeknek ajándékozta. A Budapesti műgyűjtők és műbarátok egyesülete 1979. október 4-én tiszteletbeli tagjává fogadta.

Az egyetemi tanszékről 1969-ben nyugállományba vonult professzor kivételesen gazdag könyvtárral rendelkezett, önéletrajzában írja, hogy több mint 10 ezer kötet könyve 240 folyómétert tett ki. Növénytani szakkönyveit a MTA Vácrátóti Botanikai Kutatóintézete, a Kossuth Lajos Tudományegyetem növénytani és ökológiai tanszéke, a Természettudományi Múzeum Növénytára, a Budapesti Botanikus Kert között osztotta meg. Legértékesebb XV-XVI. századi fűvészkönyveit, közöttük a fametszetekkel illusztrált, növényeket bemutató "Hortus sanitatis minor"-t (Augsburg, 1493.) és állatokat, ásványokat rendszerező "Hortus sanitatis major"-t (Strasbourg, 1497.) a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárára hagyta. Az Országos Széchenyi Könyvtár tőle kapta meg, egyetlen hiányos példánya mellé, az 1802-1812 között mindössze 200 példányban megjelent, 280 kézzel színezett rézmetszettel illusztrált. "Descriptiones et Icones planetarum rariorum Hungariae I-III." Waldstein és Kitaibel közös szerzőségében készült munkájának teljesen hibátlan kötetét.

Könyvtára többi bibliofil, művészeti és szépirodalmi anyagát az Iparművészeti Múzeum és a Déri Múzeum gyűjteményei őrzik, közöttük a francia könyvművészet 1750-1850 közötti időből származó különgyűjteményét, unikális iparművészeti könyv remekekkel.

Képzőművészeti gyűjteményét grafikák és a kisgrafikák képezték. Legjelentősebb az ex libris gyűjteménye volt. Meghaladta a 80 ezer darabot. 1934-1960 között gyűjtötte. A világ harmadik legnagyobb magángyűjteménye volt. 1969-ben az Iparművészeti Múzeumnak ajándékozta. Duplumait, mintegy 18 ezer lapot, a keszthelyi Balaton Múzeumban helyezte el. Soó Rezső, mint az első vidéki ex libris gyűjtő egyesület, a debreceni Ajtósi Dürer Céh alapítója és elnöke közel 350 hazai és külföldi művésszel és gyűjtővel állt cserekapcsolatban. Gyűjteményében a legjelentősebb részt, mintegy 10.600 lapot, a magyar anyag tett ki. A debreceni művészek: Gáborjáni Szabó Kálmán, Vadász Endre, Mata János, Menyhárt József, Bánszky Tamás, Petry Béla, Thoroczkay Oszvald, Várkonyi Károly közel teljes ex libris életművét megtaláljuk benne. A magyar anyagot Weiner Mihályné művészettörténész kitűnő tanulmánya ismerteti 1974-ben, a Művészettörténeti Értesítőben.

Soó Rezső nevével ebben az anyagban 60 ex librist jegyeztek. Közöttük van az az 1933-ban Vadász Endre készítette rézkarc is, amely "Ex Libris hungaricis Prof. F. de Soó." felirattal a hortobágyi kőhidat ábrázolja, előtérben nyáját legeltető juhással. Abban az évben készült, amikor megjelent Soó Rezső könyve a Hortobágy növényföldrajzáról.

Képzőművészeti gyűjteményében a grafikák közel 3 ezer lapot tettek ki. Bibliái tárgyú darabjai a Debreceni Református Kollégium nagykönyvtárába kerültek, többi része a Déri Múzeum grafikai gyűjteményét gyarapította.

Festményeket nem gyűjtött, de debreceni művészbarátainak festményei nem hiányoztak otthonából. 1954-ben második Kossuth-díjából 20 ezer forintért megvásárolta Giampetrino: Szent Család című festményét, amelyet a Szépművészeti Múzeumnak adományozott.

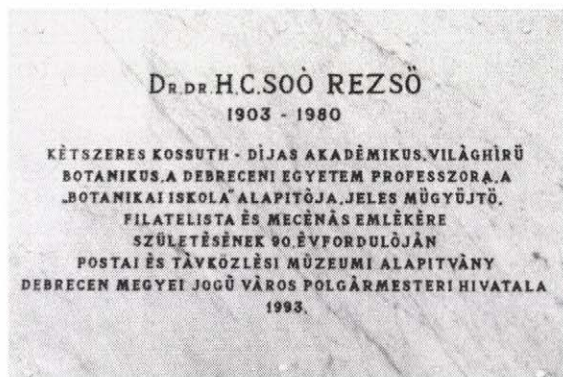
A Delizsánsz kiállítóhely helyére felépült távbeszélőközpont, majd a postapalota átalakítási munkáinak befejezése teszi lehetővé, hogy a régieknél méltóbb területen és értékesebb postatörténeti anyaggal együtt megnyíljon az állandó Soó Rezső kiállítás.

A leendő kiállítási koncepcióból kis ízelítőt ad a fenti kabinet-kiállítás, amely nem csak a bélyeggyűjteményből, de a más gyűjteményekben őrzött és kiállításokban ritkán

látható értékeket, grafikákat, ex libriseket, herbáriumokat, könyveket és iparművészeti tárgyakat is bemutat.

A Bélyegmúzeum már készíti, a várhatóan 1994-ben megnyíló állandó kiállítás forgatókönyvét törekedve arra, hogy Debrecen nagyközönségével ne csak a bélyegyűjtő, hanem a műbarát Soó Rezsőt is megismertesse.

Kovács Gergelyné
a Postamúzeum igazgatója

Az alapítvány munkatársai az emléktábla előtt

A bélyeggyűjtő

A kiváló szaktudós két Kossuth-díja mellett birtokosa volt egy harmadik *különleges* Kossuth-díjnak. 1951-ben ugyanis, mint a Debreceni Bélyeggyűjtő Egyesület elnöke gyűjtőtársaitól megkapta a *Filatelista Kossuth-díjat*.

Ezzel minden magyarázat nélkül kiderül, hogy a tudós ember, a növények kiváló ismerője szenvedélyes bélyeggyűjtő volt.

A bélyegek iránti szeretete debreceni professzor korában igazái szenvedélyévé vált. Érdeklődése kiterjedt a világ valamennyi bélyegére, de különösképp a virágokat és közöttük is az orchideákat szerette. Széleskörű levelezése és cserekapcsolatai révén hamarosan nemzetközi hírű bélyeggyűjtővé s hazánk egyik legnagyobb bélyeggyűjteményének tulajdonosává vált.

1935-től évtizedeken át tagja volt a Debreceni Bélyeggyűjtők Egyesületének, később Budapesten az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Természettudományi Kara bélyeggyűjtő körének. Tiszteletbeli tagja volt a Magyar Bélyeggyűjtők Országos Szövetségének és az American Philatelic Societynek. Gyűjteményét számos hazai és külföldi kiállításon mutatta be, s filatelista munkásságát arany- és ezüstéremmel jutalmazták.

1973-ban a bélyegnapon, 70. születésnapján a MABÉOSZ aranygyűrűjével tüntették ki. (Aranygyűrűt 25 éves tagság és gyűjtői tevékenység után azok kapták, akik e területen is kutatómunkát végeztek, publikáltak.)

225 ezer darabból álló magángyűjteményét azzal hagyta Debrecen városára, hogy abban a debreceniek szakszerű kiállítások keretében gyönyörködjenek. A Delizsánsz kiállító terem adott otthont 1980 októberétől 1991 augusztusáig a Soó Rezső hagyatékból rendezett kiállításoknak.

A budapesti Bélyegmúzeum által gondozott hagyatékok országok és motívumok szerinti feldolgozásban a neves tudós sokoldalú tudományos munkássága mellett őrzi filatelista munkásságát is.

Soó professzor születésének 90. évfordulóján a Bélyegmúzeum a földrészek virágai, a kaktuszok és orchidea tematikus gyűjteményei anyagából hozott válogatást, s e parányi, de csodálatos bélyegképekben a professzor úr végakarátának megfelelően gyönyörködhetnek mindazok, akik felkeresik a kiállást.

Solymosi Jánosné
muzeológus, Bélyegmúzeum

A postai és Távközlési Múzeumi Alapítvány

1994. évi munkaterve

1. Alapítói feladatok

Az ötödik évébe lépő alapítvány eddigi működésével igazolta, hogy szervezeti keretei biztosítják a szakmúzeumok fenntartását, kiállítóhelyeik hálózatának bővítését (Telefónia Múzeum, Rádió- és Televíziómúzeum).

Az alapítás óta bekövetkezett változások, az alapítók szervezeti átalakulása, privatizációjuk várható hatásai, a műszaki emlékvédelem új állami támogatási rendszereinek megjelenése, mind megkövetelik, hogy átgondoljuk az alapítvány működésével összefüggő fejlesztési feladatokat. Ezek az alábbi alapítói intézkedésekben realizálhatók:

- 1.1. Jelenkori szakmatörténetünk megbízható archiválása az 1. számú mellékletben csatolt vezérigazgatói utasítás tervezetek kiadásával.
- 1.2. Az 1993. évi 92.tv. a PTK módosításáról, lehetővé teszi 1994. január 1-től az alapítói okiratok módosítását. Ezt haladéktalanul szükséges megtennünk, hogy az alapítás óta beállt változásokat, az esetleges cégtársak kötelezettségeit jogilag is rögzítsük, valamint hogy bővítsük a kuratórium feladatkörét, s felhatalmazást adjunk a kuratórium elnökének a szélesebb szakmai körök (fejlesztők, tervezők, gyártók, felhasználók stb.) bevonására, egy évente egyszer összehívandó Múzeumi Tanács létrehozására és működtetésére. Ezzel megteremtődhet egy szélesebb körű szakmai érdekelttség a múzeumi értékmentés iránt, és újabb szponzorok kapcsolódhatnak az alapítványhoz.

2. Alapítványi feladatok

- 2.1. Az 1.1. pontban megfogalmazott archiválás technikai és pénzügyi feltételeinek megteremtése.
- 2.2. A privatizációs állami bevételek egy részének visszajuttatásához szükséges alapítványi feladatok ellátása.
- 2.3. A Múzeumi Tanács életre hívásával kapcsolatos adminisztratív és szervezési teendők elvégzése.
- 2.4. A számítógépes feldolgozás rendszerére épülő új ügyviteli és nyilvántartási szabályzatok kiadása.
- 2.5. Konferencia szervezése és rendezése a múzeumok és az idegenforgalom kapcsolatáról.

- 2.6. A szakmai kulturális közélet fejlesztésére *évszak-koncertek* rendezése a Postamúzeumban.
- 2.7. A távközlési és postai világnapok múzeumi rendezvényeinek megszervezése.
- 2.8. Belső munkaszervezéssel, munkaköri átcsoportosításokkal biztosítani kell a közönségkapcsolati és múzeumpedagógiai feladatok ellátását (több nyelvű invitatív anyagok kiadása, iskolai múzeumlátogatások megszervezése stb.).
- 2.9. A kuratórium jóváhagyta igazgatási, gazdasági teendők maradéktalan ellátása.

3. Múzeumi feladatok

3.1. Gyűjteményi munkák

- Revíziós leltár befejezése 1994. június 30-ig, a Bélyegmúzeumban,
- Számítógépes nyilvántartás bevezetése a múzeumi gyűjteményekben,
- Az 1.1. és 2.1. pontokban megfogalmazott archiválási feladatok ellátása,
- Vidéki gyűjtőutak folytatása és a védett posta-, távközlés-, rádió- és televíziótörténeti emlékek állapotának ellenőrzése,
- A soproni fiilialé mintájára igazgatósági gyűjtemények életre hívásának szellemi segítése,
- Gyűjteményi és raktári rendtartás kialakításának folytatása,
- Múzeumi tárgy és dokumentum cserék beindítása,
- Magángyűjtemények anyagának megismerése

3.2. Restaurálás, rekonstrukciók

- Éves restaurálási terv alapján folytatódik a fa és fém tárgyak, a textíliák, okmányok és műszaki rajzok, valamint a rádió-vevőkészülékek restaurálása saját műhelyekben.
- Külső műhelyekben folyó restaurálást ki kell terjeszteni a könyvtárak történeti becsű, restaurálásra szoruló köteteire.
- Meg kell indítani a jelentős, hiányzó történeti tárgyak (egyenruhák, szállító járművek stb.) rekonstrukcióját.
- Az állagvédelem érdekében restaurátoraink a szakmuzeológusokkal a raktárakban tárgyrevíziót végeznek és ellátják a felmerülő konzerválási munkákat.

3.3. Kiállítások

Múzeumaink nyolc állandó kiállítóhelyén, a rendszeres kiállítási karbantartáson, kisebb anyagbővítéseken túl, ebben az évben az ópusztaszeri postamúzeum kiállítását rendezzük át, valamint a "Halló! Itt Puskás Tivadar telefonja ! című kiállítás bontása után a Postamúzeumban olyan új kiállítást rendezünk, amely lehetővé teszi a tükörterem több célú hasznosítását.

A Bélyegmúzeum a nemzetközi és bélyegnapi kiállításokon túl, folytatja a képzőművészeket bemutató kiállítás sorozatait.

Új kiállítóhelyeinkre a debreceni *Delizsánsz*-ra kiállítási rendezőkönyvet, illetve a keszthelyi postaállomásra forgatókönyv koncepciót készítettünk.

Kísérletképpen információs monitorokat alkalmazunk egyes kiállítóhelyeinken. A diósi Rádió- és Televíziómúzeum rendezőkönyvének megfelelően, megindulnak az állandó kiállítás kivitelezési munkái.

- 3.4. Tudományos tevékenység
 - Szakmatörténeti nemzeti kronológia készítése
 - Gyűjteményi katalógusok összeállítása
 - Kiállítási forgatókönyvek és kiállításvezetők elkészítése
 - Konferencia előadások
 - 1993. évi évkönyv kiadása
- 3.5. Közművelődés, szakmai kulturális tevékenység, múzeumpedagógia, közönségkapcsolatok
 - Kulturális és tudományos összejövetelek
 - Invitatív soknyelvű propaganda anyag készítése
 - Rendszeres kapcsolatfelvétel a budapesti általános és középiskolákkal
 - A Futics-pályázat kiírása, szakközépiskolák iskolatörténeti dokumentumainak összegyűjtésére
 - Múzeumpedagógia kiterjesztése
 - Videofilmek készítése az alapítványi múzeumokról
- 3.6. Nemzetközi kapcsolatok
 - Részvétel az IATM 1994. évi közgyűlésén
 - Részvétel a MUT 1994. évi közgyűlésén
 - Tanulmányút a nürnbergi Posta és Távközlési Múzeumba
 - A Világpostasétány érdekében végzendő nemzetközi és egyéb feladatok ellátása
 - Tárgy és dokumentumcserék beindítása az érem-, hang-, és képanyag gyarapítására, a kiállítások nemzetközi szakmatörténeti anyagának bővítése érdekében.

4. Gazdálkodás

1994. évi pénzügyi terveinket már korábban benyújtottuk alapítóinkhoz, az engedélyezett 18%-os emeléshez igazodva. Ez nem bizonyult elégségesnek a debreceni kiállítás (a lebontott Delizsánsz kiállítóhely kiváltására a debreceni igazgatóságok által kiépítendő új helyiségekben) elkészítésére. Amennyiben a helyiség kiépítése már 1994-ben lehetővé teszi a kiállítás berendezését, az 600 eFt többletet vagy pótköltséget igényel.

Budapest, 1993. december

**A Magyar Posta Vállalat vezérigazgatójának utasítása
a postatörténeti muzeális emlékek és a jelenkor történeti értékű tárgyainak
és dokumentumainak megőrzéséről**

A magyar postatörténetben beállt korszakos változások, az a sajátos fejlődés, amelyet a klasszikus és legújabbban bevezetett szolgáltatások együttélése jellemez, szükségessé teszi az archiválás szervezett kereteinek megteremtését.

Postatörténeti archiváliáknak minősülnek a Bélyegmúzeum és Postamúzeum gyűjtőkörébe tartozó tárgyak és dokumentumok.

1. A **Bélyegmúzeum** gyűjteményébe kötelezően az alább felsorolt anyagok szállítandók be:

Múzeumi anyagok megnevezése	db.	ív	Beszállításra kötelezett megnevezése
Külföldi bélyeg	3	–	Nemzetközi szakosztály
Magyar bélyeg			Posta és Bélyegosztály
– fogazott	–	2	Értékcikkhivatal
– vágott	–	2	Értékcikkhivatal
– bélyegblokk, fogazott	15	–	Értékcikkhivatal
– bélyegblokk, vágott	4	–	Értékcikkhivatal
– speciálblokk	4	–	Értékcikkhivatal
– fázisnyomat, fázisonként	–	2	Értékcikkhivatal
– záradékolt, induló nyomdai ív	–	1	Értékcikkhivatal
– záradékolt, szállítási ív	–	1	Értékcikkhivatal
– imprimatúra	1	–	Értékcikkhivatal
– próbanyomat	1	–	Értékcikkhivatal
– tévnyomat	–	1	Értékcikkhivatal
FDC	5	–	Értékcikkhivatal
Alkalmi levelezőlap	5	–	Értékcikkhivatal
Alkalmi bélyegző	teljes évi	–	Értékcikkhivatal
Bélyegzőlenyomat, bélyegzőnként	5	–	Értékcikkhivatal
Mintabélyegek	305	–	Posta és Bélyegosztály Értékcikkhivatal
Benyomásos képeslap	1	–	Értékcikkhivatal
Benyomásos boríték	5/bélyegkép	–	Értékcikkhivatal
Grafikák			Posta és bélyegosztály
– eredetiek	teljes évi	–	Értékcikkhivatal
– vázlatok	teljes évi	–	Értékcikkhivatal
– alkalmi levelezőlap terv	teljes évi	–	Értékcikkhivatal
– FDC borítékrajz	teljes évi	–	Értékcikkhivatal
– értékbenyomásos boríték rajz	teljes évi	–	Értékcikkhivatal
Nyomóeszközök	teljes évi	–	Értékcikkhivatal

Múzeumi anyagok megnevezése	db.	ív	Beszállításra kötelezett megnevezése
Okmánytári anyag – bélyegkiadásra vonatkozó valamennyi ügyirat másolata – bélyegkiadási irányelvek – együttműködési megállapodások	– – –	– – –	Posta és bélyegosztály Nemzetközi szakosztály Tájékoztatási osztály Jogi osztály Üzletpolitikai osztály Értékcikkhivatal
Egyéb filatéliai tárgyak – külföldi kiállítások dokumentuma – egyéb tárgyi emlékek	– –	– –	Posta és bélyegosztály Nemzetközi szakosztály Tájékoztatási osztály Értékcikkhivatal
Futott levél – bélyegkiadásához nem kapcsolódó, alkalmi bélyegzővel – tarifaváltozáskor új tarifa szerint bérmentesített küldeményfajták – légi járatok indításakor – működő alkalmi postahivataltól	2 2 2 alk. szerűen	– – – –	Posta és bélyegosztály Értékcikkhivatal Értékcikkhivatal Értékcikkhivatal Posta és bélyegosztály Levélfeldolgozó üzem
Bérmentesítőgépek "0" lenyomata	1	–	Posta és bélyegosztály Fejlesztési osztály Értékcikkhivatal

2. A Postamúzeum gyűjtőkörébe az alábbi archiváliák tartoznak:

Tárgyi emlékek

- postakezelési kisgépek (bélyegzőgép, levélmérleg, utalványbélyegző, bankjegyel-lenőrző, bankjegyszámláló, fémpénzszámláló, csomagmérleg, keletbélyegző, szárazbélyegző, takarékkönyvelő, levélosztályozó automata, bélyeg- és képeslap-árusító automata, számológép, számítógép)
- postakezelési munkaeszközök (munkaruhák, egyenruhák, levélzsákok, pénzeszsákok, értékőrző ládák páncélszekrények, kézbesítőtáskák, levélsekreányek)
- berendezési tárgyak (írópultok, írőeszközök, beosztósekreányek, kézbesítő-, csomagfelvevő-, bélyegzőasztal, fogas, szék, kézikocsi, szemétkosár, világítótest, cí-mertábla)
- csomag- és hírlapszállítási gépek
- postaszállító járművek (személy- és teherszállító gépkocsik, motorkerékpárok, tar-goncák).
- üzembiztonsági berendezések, riasztók
- a Fejlesztési Intézetnél kifejlesztett gépek, berendezések, az ott használt műszerek, szerszámok
- épületek, berendezések, gépsorok, gépek makettjei és kismintái
- emlékérmek, plakettek, zászlók, albumok
- reklámtárgyak

Dokumentációs emlékek

- kollektív szerződések
- egyesületek, alapítványok alapító okiratai
- nemzetközi szerződések
- UPU közgyűlések jegyzőkönyvei
- EMS dokumentumok
- alkalmi levelezőlapok, dísztáviratok, értékbenyomásos borítékok (3-3 db)
- ellenőrzési jegyzőkönyvek
- kiemelkedő személyiségek munkásságának emlékei
- kitüntetettek névsora
- oktatási intézmények tankönyvei
- irányítási és járatí térképek
- használatban lévő nyomtatványok (3-3 db), nyomtatványjegyzékek
- kézbesíthetetlen küldemények
- gépsorok, gépek, berendezések műszaki dokumentációi
- munkaeszközök, berendezési tárgyak szabványai
- szervezeti egységek éves beszámolóí
- postaépületek tervei, műszaki leírásai, rajzok, fotók, makettek
- épületeken, épületekben található képzőművészeti alkotások
- privatizációs pályázatok kiírásának és értékelésének írott dokumentumai
- új létesítmények átadásáról készült filmek és videók
- oktató-, ismeretterjesztő-, reklámfilmek vagy videók
- felvett és hangszalagra rögzített, rádióban elhangzott jelentős riportok, saját konferencián készült felvételek

Ahhoz, hogy a magyar posta és szolgáltatásainak fejlődése az utókor számára a fentiek megőrzésével megismerhető és kutatható legyen, a Postai és Távközlési Múzeumi Alapítvány (a továbbiakban múzeum) és az alábbiakban felsorolt szervezeti egységek azaz a Magyar Posta Vállalat Vezérigazgatóságának illetékes osztályai, területi postaiszervezetek és postaszervek vezetői számára az alábbi rendelkezést hozom:

1. Postaszervek feladatai

a.) Területi múzeumi raktárak kijelölése

A központi múzeumi raktárak elégtelen volta miatt, múzeumi beszállításra csak a vezérigazgatósági archiváliák kerülnek, a többi szervezetek kötelesek működési területükön múzeumi raktárakat felállítani, amelyek a tárgyak befogadására minimum 80-100, a dokumentumok tárolására 20-25 négyzetméteres, száraz temperálható, polcokkal felszerelt helyiségekből állnak. Kezelésükről a helyi hivatal vagy üzem vezetője köteles gondoskodni.

b.) Archiválási megbízott kijelölése

Minden szervezeti egységnél ki kell jelölni egy archiválási megbízottat, aki köteles gondoskodni a történeti és jelenkori postatörténeti emlékek megőrzéséről.

c.) Archiválás végrehajtása

Az archiválási megbízottak az alábbi rendszerek működtetésével látják el a feladatokat:

1. Az archiválási megbízottak kötelesek működési területükön megszervezni az adat- és anyagszolgáltatás rendszerét, a felsorolt tárgyak működtetői, használói, a dokumentumok kibocsátói, készítői, felhasználói körében. Folyamatosan összegyűjtik a jelenkori történeti értékű tárgyakat és dokumentumokat, a történeti becsű, használatból kikerülő vagy selejtezésre ítélt archiváliákat és gondoskodnak elhelyezésükről a területi múzeumi raktárakban. Ez utóbbi esetében a gyűjteménybe helyezés előtt kötelesek a múzeumot értesíteni. A múzeum, az országos gyűjtemény ismeretében, nyolc napon belül nyilatkozik a raktári őrzésre érdemes tárgyakról.
2. Amennyiben a történeti értékű tárgy vagy dokumentum helybeli megőrzéséhez műszaki, történelmi vagy más használati, esetleg érzelmi érdek fűződik, az archiválási megbízott kezdeményezi a múzeumnál a helyszíni védetté nyilvánítás lebonyolítását.

2. A múzeum feladatai

- a.) A Múzeum személyesen egyeztetni a kijelölt archiválási megbízottakkal a teendőket, ellátja azokat a bejelentéshez, nyilvántartáshoz szükséges nyomtatványokkal valamint a muzeális anyagok kezelési előírásaival.
- b.) Az archiválásra kijelölt tárgyak és dokumentumok bejelentése után nyolc nappal, írásban nyilatkozik a raktárakba szállítandó archiváliákról, illetve a vezérigazgatóságról 30 napon belül saját raktáraiba szállítja azokat.
- c.) A területi raktárakban a múzeum évente egy alkalommal leltározást és állagmegóvást végez.
- d.) A helyszínen maradó vagy még használatban lévő archiváliákat a múzeum a bejelentéstől számított 30 napon belül a helyszínen védetté nyilvánítja, törzskönyvezi és ellátja a *védett postatörténeti emlék* emblémával.

A fentiek végrehajtása érdekében a vezérigazgatói titkárságra 1994. március 31-ig jelentést kell küldeni az archiválási megbízottak személyéről és a területi raktárak helyéről.

A Magyar Távközlési Részvénytársaság vezérigazgatójának utasítása a távközlési muzeális emlékeknek és jelenkori történeti értékű tárgyainak és dokumentumainak megőrzéséről

A magyar távközlés történetében beállt korszakos változások, az a sajátos fejlődés, amelyet a történeti technikák és a legújabbak együttélése jellemez, szükségessé teszi az archiválás szervezett kereteinek megteremtését.

Távközléstörténeti archiváliáknak minősülnek az alábbiak:

Tárgyi emlékek

- erősítő és áramellátó berendezések
- átvitel-technikai berendezések

- földfeletti és földalatti vezetékes távközlési vezetékek, kábelek, ezek kötésmintái, kötőelemek, szerszámok, kisméretű munkagépek
- távközlési, átvitel-technikai és hálózatos mérőműszerek
- távgépírók, faxok, távírók mérőműszerek
- különböző típusú távbeszélőközpontok, alközpontok
- távbeszélőkészülékek, főnök-titkári berendezések, nyilvános távbeszélőkészülékek
- telefonfülkék prototípusai
- telefonkártyák
- munkavédelmi eszközök
- személyi számítógépek
- egyenruhák, munkaruhák
- cégtáblák
- találmányi és újítási mintadarabok
- modellek, makettek, szemléltető eszközök
- emlékérmek, plakettek, zászlók, albumok

Dokumentációs emlékek

- jelentősebb létesítmények, épületek, központok műszaki leírásai, rajzai, fotói, kismintái, makettjei
- épületeken, épületekben lévő művészeti alkotások leírásai, fotói
- berendezések, készülékek műszaki leírásai, rajzai, kezelési útmutatói
- országos gerinchálózati távkábelek törzskönyvei
- a földfeletti és földalatti távközlési vezetékhalozat építési és szerelési anyagaira vonatkozó szabványok, műszaki feltételek
- távbeszélő-, távíró-hálózati térképek
- távközlési szervek alapítási okiratai, szervezeti felépítése, éves munkatervek és beszámolók, mint okmánytári anyagok
- társadalmi és kulturális szervezetek működésére vonatkozó iratok
- távközlési szervek nemzetközi kapcsolatainak, szerződéseinek dokumentumai
- az egyes szolgáltatási ágaknál használatos nyomtatványok
- tájékoztató és propaganda anyagok
- a Távközlési Könyvkiadó kiadványai köteles példányként, újságok, folyóiratok
- a távközlési szakoktatás emlékei, tankönyvek, jegyzékek
- személyi emlékek, vezetői kinevezések iratai, kitüntetések fajtái
- privatizációs pályázatok kiírásával és értékelésével kapcsolatos iratok
- a távközlésben kiemelkedő tudományos vagy társadalmi munkát végző személyek munkásságának vagy életének emlékei (fotók, hang- és filmfelvételek, közlemények, az általuk írt és róluk szóló cikkek)
- új létesítmények átadásáról készült filmek vagy videók
- oktató, ismeretterjesztő, reklámfilmek vagy videók
- felvett és hangszalagra rögzített, rádióban elhangzott jelentős riportok, saját konferencián készült felvételek

Ahhoz, hogy a magyar távközlés és szolgáltatásainak fejlődése az utókor számára a fentiek megőrzésével megismertethető és kutatható legyen, a Postai és Távközlési Múzeumi Alapítvány (továbbiakban múzeum) és az alábbiakban felsorolt részvénytársasági szervezeti egységek és társaságok, azaz a Magyar Távközlési Részvénytársaság Vezérigazgatósága, a területi távközlési igazgatóságok, a Táviró és Adatátviteli Igazgatóság, a Távközlési Anyagellátó Központ, Távközlési Beruházási Iroda, egyéb részvénytársasági érdekeltségű kft-k, KOMEX, EMTEL, Rádiótelefon, Dunakábel, Távisz vezetői számára az alábbi rendelkezést hozom:

1. Távközlési szervezetek feladatai

a.) Területi múzeumi raktárak kijelölése

A központi múzeumi raktárak elégtelen volta miatt, múzeumi beszállításra csak a vezérigazgatósági archiváliák kerülnek, a többi szervezetek kötelesek működési területükön múzeumi raktárakat felállítani, amelyek a tárgyak befogadására minimum 80-100, a dokumentumok tárolására 20-25 négyzetméteres száraz, temperálható, polcokkal felszerelt helyiségekből állnak. Kezelésükről a helyi üzem vezetője köteles gondoskodni.

b.) Archiválási megbízott kijelölése

Minden szervezeti egységnél ki kell jelölni egy archiválási megbízottat, aki köteles gondoskodni a történeti és jelenkori távközléstörténeti emlékek megőrzéséről.

c.) Az archiválás végrehajtása

Az archiválási megbízottak az alábbi rendszerek működtetésével látják el feladataikat.

1. Az archiválási megbízottak kötelesek működési területükön megszervezni az adat- és anyagszolgáltatás rendszerét, a megjelölt tárgyak működtetői, használói, a dokumentumok kibocsátói, készítői, felhasználói körében. Folyamatosan összegyűjtik a jelenkori történeti értékű tárgyakat és dokumentumokat, a történeti becsű, használatból kikerülő vagy selejtezésre ítélt archiváliákat és gondoskodnak elhelyezésükről a területi múzeumi raktárakban. Ez utóbbi esetében a gyűjteménybe helyezés előtt kötelesek a múzeumot értesíteni. A múzeum, az országos gyűjtemény ismeretében, nyolc napon belül nyilatkozik a raktári őrzésre érdemes tárgyokról
2. Amennyiben a történeti értékű tárgy vagy dokumentum helybeli megőrzéséhez műszaki, történelmi vagy más használati, esetleg érzelmi érdek fűződik, az archiválási megbízott kezdeményezi a múzeumnál a helyszíni védetté nyilvánítás lefolytatását.
3. A legújabb technikák múzeumi bemutatásához az új, kisebb berendezések illetve végberendezések kiállítása szervesen hozzátartozik. Ezért beszállításuk vagy kölcsönzésük a múzeum számára közvetlenül a felhasználó távközlési szervezettől vagy közvetetten a gyártókon és szállítókon keresztül (esetleg, mint alapítványi támogatás) biztosítandó.

2. A múzeum feladatai

- a.) A múzeum személyesen egyezteti a kijelölt archiválási megbízottakkal a teendőket, ellátja azokat a bejelentéshez, nyilvántartáshoz szükséges nyomtatványokkal, valamint a muzeális anyagok kezelési előírásaival.
- b.) Az archiválásra kijelölt tárgyak és dokumentumok bejelentése után nyolc nappal, írásban nyilatkozik a raktárakba szállítandó archiváliákról, illetve a vezérigazgatóságról 30 napon belül saját raktáraiba szállítja azokat.
- c.) A területi raktárakban a múzeum évente egy alkalommal leltározást és állagmegóvást végez.
- d.) A helyszínen maradó vagy még használatban lévő archiváliákat a múzeum a bejelentéstől számított 30 napon belül a helyszínen védetté nyilvánítja, törzkönyvezi és ellátja a *védett távközléstörténeti emlékek* emblémával.
- e.) A kiállításokra térítésmentesen vagy kölcsönbe átadott legújabb berendezéseken a múzeum minden esetben köteles feltüntetni az adományozó vagy kölcsönző nevét.

A fentiek végrehajtása érdekében a vezérigazgatói titkárságra 1994. március 31-ig jelentést kell küldeni az archiválási megbízottak személyéről és a területi raktárak helyéről.

Kovács Gergelyné

POSTAI ÉS TÁVKÖZLÉSI MÚZEUMI ALAPÍTVÁNY

Budapest VI., Andrásy út 3.

Postacím: 1372 Budapest, Postafiók: 441.

Név	Beosztás	Szakképzettség	Szakterület	Megjegyzés
Kovács Gergelyné	ügyvezető igazgató	magyar – történelem tanár néprajzos–muzeológus	kultúrtörténet	
Hadi Antalné	gazdasági csoportvezető	érettségi, kép. könyv. terv és statisztikus	alapítványi gazdálkodás	
Bartók Ibolya	alapítványi titkárságvezető	gimnáziumi érettségi	alapítványi ügyvitel	
Lehelvári Sándorné	előadó	társadalombiztosítási tanf.	munka-, bér- és szociális ügyek	
Varga Aladárné	előadó	gimnáziumi érettségi mérlegképes könyvelő	könyvelés és leltári ügyek	
dr. Muha Istvánné	belső ellenőr	gimnáziumi érettségi mérlegképes könyvelő	számviteli munka ellenőrzése	
Kálmán Vilmos	múzeumgondnok	szaktechnikus	gondnoki teendők	
Bartha Sándor	segéd gondnok	szakmunkás	gondnoki teendők	
Kusnyir Sándor	portás	szakmunkás	portás	
Uhl Józsefné	takarító	8 általános iskola	takarítás	
Miklós Sándor	portás	8 általános iskola	portás	Telefónia Múzeum
Piltman Jánosné	múzeumgondnok		gondnoki teendők	Nagyvázsony
Gyura Sándorné	múzeumgondnok	8 általános iskola	gondnoki teendők	Balatonszemes
Kovács Pál	múzeumgondnok		gondnoki teendők	Hollókő

POSTAMÚZEUM

Budapest VI., Andrásy út 3.

Postacím: 1372 Budapest, Postafiók: 441.

Név	Beosztás	Szakképzettség	Szakterület	Megjegyzés
Kovács Gergelyné	igazgató	magyar – történelem tanár néprajzos–muzeológus	kultúrtörténet	
Krizsákné Farkas Piroska	múzeumigazgató-helyettes	műszaki tanár	távíró-, távbeszélő- és műsorszórástörténet	
Dr. Sebestyén Kálmán	történész főmunkatárs	történelem tanár	művelődéstörténet	
Kisfaludi Júlia	muzeológus	történelem tanár régész–muzeológus	postatörténet, szakmai egyesületek története	
Dr. Tóthné Farkas Anna	muzeológus	könyvtáros	dokumentációs gyűjtemény	
Hajdú József	muzeológus	üzemmérnök	hangtár, kép- és ábrázolásgyűjtemény	
Rákóczi Margit	könyvtáros muzeológus	könyvtáros–népművelő	bibliográfia	
Somoskéry Ákos	muzeológus	üzemmérnök	tárlatvezető számítógép-kezelő	Telefónia Múzeum
Nagy László	segédmuzeológus múzeumgondnok	műszaki technikum	tárlatvezető gondnoki teendők	Telefónia Múzeum
Grünwald Éva	restaurátor	képzőművészeti középiskola restaurátor szak	papír, könyv és textil restaurálás	
Koppándi Ágnes	fényképész	gimnáziumi érettségi fényképész szakmai biz.	fényképész negatívtár	

Név	Beosztás	Szakképzettség	Szakterület	Megjegyzés
Bencze András	restaurátor	képzőművészeti középiskola	fém és fa restaurálás	
Kiss János	ny. gyűjteménykezelő	ny. postafőtanácsos	postatörténet	
Szalay Gyuláné	ny. adattáros	gimnázium	adattár	
Coutts Erzsébet	ny. gyűjteménykezelő	műszaki szakkönyvtáros	okmánytár	
Bán Ferenc	ny. szaktanácsadó	villamosmérnök	távbeszélőtörténet	
Dérszegi Miklós	ny. szaktanácsadó	villamosmérnök	távbeszélőtörténet	
Szadovszky Lajosné	ny. fényképész – reprográfus	szakmunkás	tárgyfotózás, archiválás	

BÉLYEGMÚZEUM

Budapest VII., Hársfa u. 47.

Postacím: 1400 Budapest, Postafiók 86.

Név	Beosztás	Szakképzettség	Szakterület	Megjegyzés
Csegezi Tamásné	múzeumigazgató	Közlekedési és Távközlési Műszaki Főiskola	magyar bélyegtörténet, bélyegkiadás	
Sipos Józsefné	muzeológus	érettségi, felsőfokú postaforgalmi tanfolyam	magyar bélyegtörténet, díjjegyes nyomtatványok	
Tóth Béláné	muzeológus	érettségi, felsőfokú postaforgalmi tanfolyam	magyar bélyegtörténet	
Szegedi Istvánné	muzeológus	érettségi, felsőfokú postaforgalmi tanfolyam	magyar bélyegtörténet	
Solymosi Jánosné	muzeológus	főiskola, népművelődés-pedagógia	Amerika és Ausztrália bélyegtörténete	
Horváthné Nikodém Gabriella	muzeológus	magyar – történelem tanár	Európai bélyegtörténet	
Solnayné Orbán Ildikó	muzeológus	érettségi	Európai bélyegtörténet	
Angyal Erzsébet	gyűjteménykezelő muzeológus	magyar tanár, könyvtáros	könyvtár, dokumentációs gyűjtemény kezelése	
Majsai Mária	kiállításrendező, grafikus	Képzőművészeti Főiskola restaurátor szak	papírrestaurálás, grafika	
Sajtos Gáborné	adminisztrátor	gimnáziumi érettségi	címfelvétel	
Szabóné Kiss Ildikó	általános előadó	gimnáziumi érettségi	múzeumi ügyvitel	
Kiss Lászlóné	segédmuzeológus	érettségi, felsőfokú anyaggyűjtési tanf.	Ázsia és Afrika bélyegtörténete	

Summary in English

Summary in English

Foreword

p. 3

Dear Reader,

It is a great pleasure to me to recommend again the Yearbook of the Foundation of the Postal and Telecommunications Museum, most of all for the evidence it brings of the continuity, renewal and development of the work begun by the Postal Museum in 1890 and the Stamp Museum in 1921. Nor is there less cause for satisfaction in the Foundation's ability, as custodian of our common professional heritage, to invite its founder groups to a growing number of increasingly varied events, ranging, in the Tivadar Puskás centenary year, from museum concerts and telecom May celebrations at Lakihegy to a secondary-school students' contest.

We can still only dream of one day bringing our long-established, but constricted museums under one roof, but their present ability to display representative collections of the various branches at eight different venues also contributes to the social prestige of the founders. The new chapter in the history of the Radio and Television Museum building at Díósd that opened during the year is the Foundation's biggest venture so far.

Our supporters within the profession must also be gratified by the draft regulation providing for administrative retention of all museum relics and objects and documents of value to contemporary history. The importance of this has been shown by the joint 1993 decision of the Sopron directorates of MATÁV and the Post Office to establish a postal and telecommunications collection in Sopron.

We hope the yearbook, now in printed form, will thereby prove a worthier vehicle for its contents. We send for your bookshelf this fourth edition in the hope that you will act as an honorary museum curator, on whom we can count to help expand the collection by gathering and donating objects and documents for the museums.

István Kurucz

Chairman of the Board of Trustees
Foundation of the Postal and Telecommunications Museum

Mrs Gergely Kovács:

p. 5

For the report by Mrs Gergely Kovács on the work of the Foundation of the Postal and Telecommunications Museum in 1993, see the annual report of the Foundation delivered to the General Assembly of the IATM.

Mrs Tamás Csegezi and Mrs Béla Tóth:

p. 9

Report on the Stamp Museum (1993)

I. Acquisitions

The Museum, through regular deliveries from the Hungarian Post Office and through the UPU, expanded its worldwide collection by 153,528 Hungarian and foreign postage stamps and 2,684 other items during 1993.

The collection also increased through donations and purchases. A total of 16 stamps and 54 other philatelic items were purchased, and 722 stamps and 12 other philatelic items were donated.

On October 1, 1993, the Julian G. Clive Foundation for Enriching the Stamp Museum Collection was established, the interest on whose capital, along with other donations, will be available in future for expansion.

We would like here to express gratitude to the foundations and donors for their assistance in expanding the collection.

II. Exhibitions

The Stamp Museum appeared at exhibitions on twelve occasions with 114 sq. m of display material. This included three appearances at international stamp exhibitions and two at events of the Hungarian Association of Stamp Collectors. A temporary exhibition could also be seen at the Stamp Museum itself.

Five different thematic exhibitions conveyed through the medium of stamps were shown at six locations.

The permanent exhibition in the Stamp Museum's exhibition hall continued to present a rich collection of Hungarian and world philatelic materials.

Exhibitions abroad

- 1) Polska '93 (Poznan, May 7–16): The World of Science and Technology on Hungarian Stamps
- 2) Brasiliana '93 (Rio de Janeiro, July 30–August 8): The First Hungarian Postage Stamps
- 3) Bangkok '93 (October 1–10): Stamps for Youth

Exhibitions at home

- 1) Transport Museum (Budapest, February 9–May 12): A Hundred Years of the Carburettor

- 2) International Minerals Festival (Miskolc, March 10–15): Minerals of the Alps on Stamps
- 3) Stamp Museum (Budapest, May 5, 1993–January 31, 1994): In Memory of László Kékesi
- 4) Hungarian Association of Stamp Collectors (MABÉOSZ)–FIP (Budapest, July 2–7): Air Mail Salon
- 5) Hungarian National Museum (Budapest, September 2–December 30): Nobel Prizewinners
- 6) MABÉOSZ, (Budapest, September 9–17): The World of Science and Technology on Hungarian Stamps
- 7) Ferenc Kölcsey Arts Centre (Debrecen, September 17–October 4): In Memory of Rezső Soó
- 8) Erzsébet Museum (Budapest, October 11–November 2); Imre Gál Gallery (Pesterzsébet, Budapest, November 3–December 20): Elizabeth (Erzsébet) on Hungarian Stamps

III. Research and information

The Stamp Museum continued in 1993 to provide a regular venue for meetings of the Hungarian Philatelic Scientific Society.

Those interested were able to acquaint themselves with the collections of philatelic materials during the year through published articles and studies, remote guided tours, and radio and television reports.

Guides were prepared for the temporary exhibitions.

IV. The graphics collection of the Stamp Museum

Assessment of the Stamp Museum's collection of graphic materials – sketches and working drawings – was completed in 1993.

The size and variety of the collection make it possible only to catalogue the material and take steps to preserve it in good condition. The question of storage has been resolved in a way that simplifies access to the blueprints and sketches for exhibition and research purposes.

Júlia Kisfaludi:

p. 15

The Postal Museum – Historia Domus (1993)

The year 1993 can be called one passed in commemoration of Tivadar Puskás, who was honoured in February by the publication of a memorial volume and compact disc, and a musical radio programme, in March by a commemorative meeting and exhibition, and in October by a cultural-history contest for secondary-school students.

There were also some smaller-scale, “chamber” exhibitions during the year: in April

in Budapest (at the Cheque-Clearing Office), in June in Nyíregyháza (to mark 60 years of provincial radio) and in Pécs (at the new headquarters of the Postal and Telecommunications Directorate), and in December in Nagykarácsony (at the Christmas post office – *karácsony* is the Hungarian for Christmas).

Staff members took part in conferences for historians and museum staff in Pécs, for museum curators in Nyíregyháza, on industrial design in Budapest, on telecommunications in Sopron, on historical geology in Tata, and on transport history in Budapest. The Museum Curator, Mrs Gergely Kovács, took part in two international conferences, in Ljubljana in May (MUT) and Paris in September (IATM).

In the family atmosphere of our own immediate community, the joys (birthdays, name days, concerts) were mingled with woe, when we buried Ilonka, one of our museum attendants.

Our collections and various other themes from postal history again brought us onto the television screen several times. In fact the Duna TV channel regularly broadcast its "Opening the Post" programme from the Museum.

Alongside our successes and achievements, it must be said that in spite of an expansion in our technical equipment, we did not manage to commence the computer processing of our collection.

Piroska Farkas Krizsák:

p. 22

The Festive Events in the Jubilee Year

February 15, 1993 marked the centenary of the commencement of Tivadar Puskás's great invention, the telephone news service, and March 16, 1993 the centenary of the inventor's death. These anniversaries were marked by several major events.

The Foundation of the Postal and Telecommunications Museum organized a contest entitled Tivadar Puskás and His Times for students of postal and telecommunications secondary schools, an exhibition of his life and work, and a concert.

On February 15, 1993, the Hungarian Post Office issued a commemorative postcard with a first-day-of-issue postmark. In the evening, Hungarian Radio and the transmission company Antenna Hungária PLC gave a joint press conference to launch a book in Hungarian, English and German on the telephone news service and an accompanying Rádiófónia CD.

A wreath of remembrance was laid on March 16, 1993 on Tivadar Puskás's grave in Budapest, after which the Telecommunications Scientific Association, MATÁV and Antenna Hungária held a joint commemoration in the Tea Salon of Budapest's Gellért Hotel.

The Tivadar Puskás Exhibition

The exhibition at the Postal Museum presented the life of Tivadar Puskás and his invention, the telephone news service.

Born on September 17, 1844 in Pest, Puskás began his higher education at the Theresianum in Vienna, and continued it at the Pest Technical University, displaying even as a young man his talents as a polymath and a linguist. In 1867 he joined the firm of Waring Brothers & Eckersly, which began to build the Nagyvárad-Kolozsvár-Brassó railway in Transsylvania. He returned with the prestige of having worked for an English firm alongside English engineers.

Later on, Puskás opened a travel agency in Vienna. Then he was taken with gold fever and sailed for America. On his return to Europe in 1876, he began to set up a business in London and Brussels as a contractor for telegraph systems.

But on hearing the news of Bell's invention of the telephone, Puskás sailed for America again, where he met Thomas Alva Edison in the autumn of 1876. He was soon publicizing Edison's phonograph, carbon-filament lamp and other inventions at exhibitions and demonstrations, as Edison's European representative. He based himself in Paris, where he directed the installation of the first telephone service and designed and installed electric lighting in the new Opéra building. Busy on other projects, he put his younger brother Ferenc in charge of instituting the Hungarian telephone service; the first phone rang in Budapest on May 1, 1881.

Puskás and his family returned to Budapest to complete the telephone system, after the untimely death of Ferenc. Then the idea of a telephone news service occurred to him, with the news being read in a central studio and heard by telephone in several places at once. Shortly after the news service began, Puskás died of a heart attack, on March 16, 1893.

The memory of Tivadar Puskás is preserved in buildings, institutions and statues in stone and wood. Awards, prizes, schools and streets bear his name. His telephone news service was patented in Budapest in 1892, and began broadcasting on February 15, 1893. It gave fresh news on the hour, with parliamentary and stock-market reports, reviews of leaders in the dailies, and music programmes.

A Puskás Memorial Contest for Students

Partly for educational reasons and partly as a contribution to the Tivadar Puskás centenary events, the idea arose in January of setting a task for the students of the country's postal and telecommunications secondary schools. How much did they know about the life of Puskás, the telephone news service, and the times in which Puskás lived? The scheme for a contest of trade and cultural-history knowledge had soon matured in our minds.

After a month's preparations, the contest *Tivadar Puskás and His Times* was advertised in four categories: 1. the history of the period and profession, 2. the performing arts, 3. the development of professional equipment, and 4. art and design. Detailed invitations were sent to 32 schools, of which 18 applied to enter, and no less than 40 entries arrived by May 10 for the first round. The list of finalists was announced at the May Telecommunications celebration at Lakihegy on May 17.

More complex tasks requiring more effort were set for the next round, so that entries in the four categories could be more easily compared. The final, with the personal participation of the competing students, was planned to coincide with World Postal Day on October 9, preceded by joint events on the previous two days (an excursion and a theatre performance).

The final was duly held on Saturday, October 9 in the assembly hall of the Postal Workers' Arts Centre in Budapest's Benczúr utca. A jury of leading professionals was invited to judge the entries, so that the students would appreciate the respect given to their work. The teams in Categories 1, 3 and 4 were heard in the morning, and after lunch together, the teams in Category 2 gave most enjoyable performances.

The winning schools were 1. Sámuel Brassai Industrial Secondary School, Debrecen, 2. Tivadar Puskás Vocational Secondary School, Sepsiszentgyörgy (Sfîntu Gheorghe, Romania), 3. Postal and Banking Vocational Secondary School, Budapest, and 4. Gábor Bethlen Grammar School and Postal Vocational Secondary School, Debrecen.

Erzsébet Angyal:

p. 49

The Stamp Museum's Collection of Graphics

The collection of graphics at the Stamp Museum contains working drawings and submitted sketches for Hungarian stamps. These are presented to the Museum continually by the Hungarian Post Office as new stamps are issued. Unfortunately the collection was not properly catalogued or stored before, nor were aids to identifying material for exhibitions and research, such as indexes of designers and themes, studies of iconographical sources, storage according to the techniques employed, etc.

This work has now been started, and we plan to accomplish it in future in a way that will allow the data stored to be included in the projected computer system to cover all the museum collections.

József Hajdú:

p. 52

The Postal Museum's Collection of Photographs

The collection of photographs belonging to the Postal Museum is stored in Budapest, at No. 3, Andrásy út. It does not form a separate unit, being catalogued as part of the collection of pictorial materials, along with the paintings, prints, drawings etc.

There are several thousand photographs and albums. The oldest item is a full-length group portrait entitled "The Students of the First Royal National Hungarian Women's Telegraph Training Course of 1871". There is very ample material from the decades before and after the turn of the century, when the Royal Hungarian Post Office, a match for the best in the world at that time, employed the most famous Hungarian photographers: Mór Erdélyi, György Klösz and many others. From the two photographers named alone, the Museum possesses 22 albums and innumerable mounted photographs.

Among the chroniclers of the inter-war period were photographers of the Post Office Experimental Institute. Almost nothing is known of them personally, but from their work they emerge as meticulous, high-standard photographers. The post-1945 photographs begin with pictures of the war damage. Then comes material done to order by photographers of the Hungarian News Agency between 1957 and 1980.

An integral part of the collection are the individual and group portraits, and the albums and tableaux of these. They cover and reflect the approach of each and every period.

Júlia Kisfaludi:

p. 61

Telephone Cards in the Postal Museum

Hungary has had telephone cards and public phones that operate with them since June 1991. In September of the same year, the Postal Museum received a collection of 200 telephone cards from the then head of the telecom company MATÁV, and these were placed in the collection on telecommunications history.

Articles in newspapers and business journals and the personal experience of users soon prompted the idea of actively collecting telephone cards.

We wrote to István Lipp, Commercial Manager of MATÁV, asking for 50 copies of each Hungarian telephone card issued and explaining that we wished to preserve these in our archives and use them to exchange for foreign cards.

On June 2 the collection of Hungarian cards became complete and up-to-date, and deliberate, methodical exchanging began. It was decided at a board-of-trustees meeting in the same month that the cards would be placed in the thematic collection, catalogued under Inventory Nos. 29.800 (Hungarian) and 29.801 (foreign).

By the end of 1993, the size of the collection had increased to 293 cards, through exchanges with equivalent museums and collection work by the Telephone Museum staff. This can be said to constitute a good basis for a new collection, on which to build and expand.

New Archive Materials: Cable Network Measuring Instruments

An important aspect of the Museum's work is acquisition, preservation and display of technical equipment for public telecommunications and the tools used for construction, installation and maintenance purposes.

One of the major areas in the wide-ranging task of ensuring continuous operation of wired telecom systems is the operation and maintenance of the long-distance cables of the national telephone system.

A decisive part is played in this by electrical, transmission and fault-location measurements made on the long-distance cables.

This article on a subject largely unfamiliar to laymen looks at the circumstances in which cable measurements are taken and presents some of the characteristics and uses of nine now obsolete measuring instruments obtained by the Museum in 1993.

The Story of a Letter Containing Money Lost in the Post

The author, through the story of a letter containing money which was lost in the 18th century, offers an insight into the postal service of the period.

Imperial Captain Vince Haagen, while stationed in Miskolc during the wars with Russia and Turkey, had lent the Corporation the sum of 1,000 Rhenish florins. But the captain was frequently reposted, and the letter returning the money went astray, taking a very long time to reach its addressee.

Haagen lodged a complaint with Miskolc Corporation in 1790, and several letters were exchanged. The author draws on documents he found in Borsod County archives for his account of the letter's adventures, the way the receipts and letters were handled, and the city minutes and postmaster's reports written on the affair.

The Post Office in Marosszék in the 18th Century

Valuable source materials on Hungarian postal history are to be found in archives in Transsylvania, where they await processing and publication. Particularly extensive are the postal history materials in the archives of the Marosszék district and the city of Marosvásárhely (Tîrgu Mureş), which apart from their local importance, shed light on the postal service of Transsylvania in general and all the Habsburg dominions.

This study covers the difficulties encountered by the Transsylvania Post Office during the Rákóczi War of Independence and the structure of the Habsburg postal service that developed after the war.

There is a detailed description of a new post road built across Marosszék, between Nagyszeben (Sibiu) and Beszterce (Bistriua), in 1769. The work, daily life and often tragic end of Transylvanian postmasters in those days are described.

An interesting item of postal history is what was known as the Gypsy Post: an imperial edict of 1794 permitted settled Gypsies who kept horses and possessed a good character to offer haulage and private postal services.

Mrs Gergely Kovács:

p. 88

What a Museum Requires of an Interior Designer

This lecture delivered to the 3rd National Conference on Industrial Design, held in Budapest on June 16–18, 1993, offers a historical retrospect of the major periods in Hungarian museum construction, noting that hardly any new museums have been built in the last fifty years. Discounting reconstruction and alteration work, the only new buildings have been the Labour-Movement Museum in Salgótarján (1980) and the Szombathely Picture Gallery (1984). So the work of interior designers for museums has been confined to planning and installing exhibitions. It has become an occasional relationship, and there are several signs of this at exhibitions. The study presents the requirements of museums to cater for the flow of visitors and protection of the objects displayed.

Looking at the mutual influences of content and form, three typical basic types of concept behind museum exhibitions can be identified: those with an encyclopedic approach, those consisting of precious items, and those presenting a slice of life. The last of the three is the one most appreciated by the general public, and the one that presents the interior designer with the most complex task.

The third part of the study examines the demands made on interior design by the museum visitors, analysing their needs from arrival to departure, which also vary according to age group and level of education. The intention of all this is to inspire interior designers to attach special importance to museum work. The study saw in the prospect of EXPO '96 being held in Budapest the possibility that museums might be presenting interior designers with a growing number of commissions.

Tibor Kuslits

p. 93

(Architect with the MÉRMŰ Architectural Studio):

The Interior Designs for the Radio and Television Museum at Diósd

The Museum will be housed on the premises of a short-wave radio transmitter, and so the first requirement is to separate the exhibition and the operating areas. Due to the industrial nature of the exhibition hall, the area needs dividing up. This purpose will be served by circular scaffolding, on which stairs lead up to a row of displays leading round.

On the floor in the middle of the scaffold there will be a ceramic world map, and

above it a large umbrella-shaped hood to represent the sky, within which a model of a telecommunications satellite will be suspended. Light effects will be used to project the areas to be served by the planned HUNGSAT satellite onto the world map.

One side of the hall will show the history of radio, and the other the history of television, in articles, documents, photographs and information boards.

A cloakroom has been placed on the ground floor and a refreshment counter on the first floor. The meeting room, specialist library, radio amateurs' room and the operating radio studios open off a corridor behind the exhibition hall.

Mrs Gergely Kovács:

p. 98

To Market – Some Ideas about Museum Promotion

The study discusses the need for promotion of museums in the light of a 30% national fall in recorded visits. The visitor figures for the Foundation's four Budapest and four provincial museums are analysed, along with a breakdown into types of visitor. The local, material, intellectual and staffing requirements of museum services are explored. There is a table summarizing the physical equipment of the museums, from which it emerges that the Foundation does not possess a single comprehensively equipped exhibition hall apart from the Diósd Museum.

Museum services make big demands on both physical and mental resources. Only with a comprehensive, multilingual presentation can a museum, as an intellectual workshop, display its achievements. Mention is also made of the possible dimensions of this and the aids by which they can be attained.

The study looks at the inducements to visit a museum, the experiences gained from museum displays and the complaints and suggestions made by visitors, as found in the visitors' book of the Postal Museum in 1993.

Finally, a short summary is given of the advertising and promotion work done by the Museum, with the observation that although museums need professional advertising and promotional services, they cannot afford them, since the flow of visitors provides intellectual, not financial enrichment of society, not of those producing or promoting the service.

Gabriella Nikodém:

p. 106

In Memory of László Kékesi

An exhibition of the life's work of László Kékesi, the stamp designer and graphic artist, opened at the Stamp Museum on May 5, 1993. When we began work on the exhibition, we already knew he was suffering from an incurable disease, but we never thought that the exhibition would serve only as a memorial to him.

Kékesi's work as a stamp designer coincides with what can arguably be called the

golden age of Hungarian stamps. From January 1956 until his retirement, he worked in the graphics department of the Banknote Press, devoting a lifetime to the design of stamps. His miniature compositions, accomplished with an artist's commitment, fulfil aesthetic as well as design criteria. Stamp design requires concise presentation, disciplined composition and a sensitive use of line, which bring out in a gifted designer graphic qualities that lead to individuality of expression. Kékesi was among the best draughtsmen in his profession. His artistic commitment, talent and erudition turned all his creations into works of art.

The exhibition contained a representative sample of his major work, from his first composition, a profile drawing of the newly rebuilt MABÉOSZ headquarters, to his last issued series of stamps: Hungarian Shrines to the Virgin Mary.

So those who saw the exhibition saw the work of a lifetime. The work of a great artist could be followed through all its stages, with all the challenges, joys, successes and searches it entailed for him. His work forms a complete and unified whole that presents to us the world and man in it, as he, the creative artist László Kékesi, saw them.

György Hrubí:

p. 109

Postal and Telecommunications History Exhibited in Pécs

The Pécs Telecommunications Directorate of the Post Office mounted an exhibition of postal and telecommunications history to mark its move into new, modern office premises in the summer of 1993.

The writer describes the preparations for the exhibition, the items displayed (an LB-30 exchange, LB and CB telephone sets, postal office equipment and sign boards), along with the documents (postal legislation, maps and archive photographs). He expresses gratitude to supporters of the exhibition: the MATÁV Pécs Directorate, the Postal Museum and the Post Office Vehicle Fleet.

Mrs János Solymosi:

p. 111

Exhibition and Commemoration of Rezső Soó

The Stamp Museum mounted an exhibition at the Ferenc Kölcsey Arts Centre in Debrecen on September 17–30, 1993, to mark the 90th anniversary of the birth of Dr Rezső Soó, twice a Kossuth Prizewinner, Member of the Hungarian Academy of Sciences and Professor of Botany. The exhibition displayed his bequest of stamps, collection of ex libris labels, herbarium, and some major specialist books, all of which are preserved in specialist collections.

The compiler of the exhibition covers in her study of the events marking the centenary, including articles in the Debrecen papers about Rezső Soó, the scientist and art collector and patron.

1993 Report on the Work of the Foundation of the Postal and Telecommunications Museum

The Foundation, which in 1993 moved into its fourth year, in its activities continued to represent the Foundation aims over and beyond its obligation to maintain the museums.

The Foundation made regular appearances in professional public life. Those social gatherings wholly organised by the Foundation or in which they assisted (world day celebrations, exhibition openings, scientific sessions, concerts *etc.*) were well received in professional circles and won acknowledgement in museum circles as well.

Our report, following the chapters of the work plan, only provides details of the more significant events, and it omits the itemized financial report which was handed in earlier.

Collection work

During the revision of the inventory in the Stamp Museum, 476,588 stamps were examined, from the Asian, African and Europe collections.

The plans of stamp drafts, finalised stamp designs, the first day covers and occasional postcards were added to the inventory under No. 16,365.

The number of items (Hungarian and foreign stamps, stamped postcards, original graphics, printing tools, occasional postmark stamps, awards, charters) in the collection increased by 144,565. The library stock increased by 89 volumes. The 10,593-item world collection of the International Transsylvania Foundation, which was deposited as a gift, was catalogued.

The Postal Museum collection increased by 766 items, the documentary collections by 4,709, and the library by 490 volumes. One piano was deposited as a gift.

Sixty-six items of postal and telecommunications historical importance were lent by the Postal Museum for national and foreign exhibitions and presentations.

The Postal Museum collections were complemented with a telephone card collection; the museum receives obligatory sample telephone cards similarly to Hungarian stamp issues. The Postal Museum started telephone card exchanges with foreign sister museums, some publishers and distributors in the autumn.

The highly valuable Sopron historical documents and objects collection, with the agreement of the Sopron MATÁV and Post Office board of directors, will continue its operation as an affiliate as the Sopron collection of the Postal and Telecommunications Museum Foundation in its new location in Sopron, Teleki Pál út 12, in a separated part of the post office. Its storage area and work room fully meet museum regulations.

Conservation and restoration

The museum storage space was increased by a total area of around 300 sq. m: with the stores in Diósd and in Paulay Ede utca and the purchase of the Stamp Museum storage units and shelving for drawings. We painted and rearranged the storage area at Post Office No. 5 in Budapest.

Restoration completed in larger outside workshops: 24 large size maps (OSZK- National Széchenyi Library), 2 local telephone boards (MATÁV Workshop in Budaörs), Polish post vans (MÁV Workshop in Dunakeszi), 2 horse-drawn, covered letter and parcel vans (Pápa Joinery Works). Our workshop restored altogether around 20 objects (telephone sets, safes, microphones, loudspeakers) and 100 documents (papers, maps, technical drawings).

We started the cleaning and restoration of objects in store in the radio and television collections in Diósd.

Exhibitions

Our museums organised the following temporary exhibitions beyond the regular maintenance of the permanent exhibitions and adding further pieces to the exhibition objects (for example, Telephone Museum: generator, cable collection):

Stamp Museum:

- László Kékesi's life work
- Stamp Day exhibition
- Rezső Soó born 90 years ago
- St Elizabeth and Erzsébet Szilágyi on stamps
- János Csonka and his invention on stamps
- Minerals of Europe
- Polska '93
- Bangkok '93

Postal Museum

- Hello, This is Tivadar Puskás' Telephone News Service
- The Hungarian postal service 125 years old
- Mosaics from the history of the Hungarian post office and telecommunications (Pécs)
- Christmas Post (Nagykarácsony, Petőfibánya)
- New uniforms of the Hungarian Post Office
- From the history of telecommunications (Albert Szentgyörgyi Vocational Secondary School)
- The Nyíregyháza Radio Station 60 years old

Scientific activity

Beyond the studies and texts related to exhibitions, the collection and selection of original documents for the work *Telephonograph* (in Hungarian, German and English) which was jointly published by Antenna Hungária plc and the Hungarian Radio needed significant research efforts.

During the year we published in specialist periodicals many articles and studies on historical themes. We participated in five national conferences. Our yearbook of 1992 was completed.

We revised our data system, a move made necessary following the introduction of computerised registration, and appointed the most significant areas of interest in the data base card system which assists in scientific research.

General education, professional cultural activity

During the year the Stamp Museum provided a home for the sessions of the Hungarian Philatelic Scientific Society. The Postal Museum successfully organised the centenary events remembering Tivadar Puskás and the telephone news service: wreath laying at the graveside, the opening of the exhibition, poster design and distribution, and organising memorial concerts.

The *Tivadar Puskás and His Times* contest in two rounds (held on the Telecommunications and Post World Day) announced in our postal and telecommunications vocational schools gave 80 students (amongst them 12 students from Sepsiszentgyörgy and 8 from Ditró, all from two Transsylvanian schools named after Tivadar Puskás) the opportunity to meet and compete.

Professional cultural events such as the Lakihegy telecommunications May picnic, the Nyíregyháza and Dorog memorial plaques unveiled at anniversary commemorations, and the museum concerts gathered professionals from all our three founder organisations. The Diósd museum was the location for the regular meetings of radio amateurs, and for book presentations and smaller radio meetings.

Our international relations

We participated in two significant professional conferences, the conference of the MUT in Ljubljana, and the IATM in Paris. The study tour organised by Antenna Hungária plc to the Deutsches Museum in Munich provided valuable experience concerning the arrangement of the Diósd museum.

We helped many foreign museums organise their exhibitions by sending archive material, data collection and lending objects.

On the initiative of Julian G. Clive, several West European philatelists established a foundation to develop the collection of the Stamp Museum. The returns from the basic capital deposited in hard currency and equivalent to HUF 1 million are available for foreign purchases. (The Foundation was registered on 1 October 1993, No. 4,227.)

Management

The Foundation reviews the tasks falling to the sphere of authority of management at quarterly sessions of the board of trustees. We introduce and adopt the regulations valid for the respective founder organisations - if necessary. The practical execution of the frequently changing laws and regulations demands the continuous revision of our regulations.

This year we published new fire, accident and work safety regulations. We commissioned outside experts to conduct a property security and operational safety assessment for our museums and exhibition sites, and we published the concerned regulation within a unified framework. Work covering the extension and modernisation of alarm systems was completed at the same time as the introduction of this regulation.

With the purchase of technical equipment we introduced computerised procedural and registration systems.

The work of our foundation was mentioned several times as an example during parliamentary questions introduced in the interest of protecting those technical museums left without technical items and industrial background. The manager of our foundation was elected to a special board of trustees established to utilize the HUF 60 million approved in the supplementary budget and designed to preserve the technical collections.

On the suggestion of the Somogy County general assembly, the State Property Agency wishes to grant usufruct right of the Balatonszemes postal museum building (which remains in long-term state ownership) to our foundation. Hopefully with this step a long period of lodger status will come to an end.

Budapest, December 1993

The Foundation of the Postal and Telecommunications Museum

1994 work plan

1. Foundation tasks

As the foundation enters its fifth year it has proved through its operation that its organizational frameworks can guarantee the maintenance of the specialist museums and the widening of the network of their exhibition sites (Telephone Museum, Radio and Television Museum).

The changes which have taken place since the establishment of the foundation, the organizational transformation of the founder organizations, the likely effects of privatization, the appearance of the new system of state subsidies for the protection of technical relics, all demand a rethink of the development tasks related to the operation of the foundation. These can be realized within the following existing arrangements:

- 1.1. The accurate archiving of the current history of our profession with the publication of the following director general instruction drafts: **Instruction of the Director General of the Hungarian Telecommunications plc (MATÁV) on the Maintenance of the Telecommunications Museum Collection and Present-Day Objects and Documents of Historical Value; Instruction of the Director General of the Hungarian Post Company on Preserving Postal History Museum Items and Present-Day Objects and Documents of Historical Value.**
- 1.2. Act 92 of 1993 on the amendment of the Civil Code (PTK) makes possible the modification of the documents of establishment from 1 January 1994. We have to immediately conduct this modification in order to establish in a legal form as well the changes that have occurred since the establishment and the obligations of the potential company partners, and in order to widen the range of duties of the board of trustees, and to provide authorisation to the president of the board of trustees to involve wider professional circles (developers, designers, manufacturers, users *etc.*) and to establish and operate the Museum Council which should convene once a year. With this, wider professional interest can be elicited in the values represented by the museum and new sponsors can join the foundation.

2. Tasks of the foundation

- 2.1. Creation of the necessary technical and financial conditions for the archive, as drafted in 1.1.
- 2.2. Carrying out the administrative and organizational tasks related to the establishment of the Museum Council.

- 2.3. Issuing the latest registration and procedural regulations based on the computer processing system.
- 2.4. Organizing and arranging conferences on the relationship between the museums and tourism.
- 2.5. Organizing "season concerts" in order to develop professional cultural public interest in the Postal Museum.
- 2.6. Organizing museum events for telecommunications and postal world days.
 - Marking Telecommunications World Day, 17 May 1994, with an exhibition and performance on the topic of the relationship between telecommunications and culture.
 - At the National Postal Conference in Debrecen between 1-4 August 1994, the organization of an exhibition in Debrecen on the material of the post archive and Debrecen postal items in the collections of the Postal Museum.
- 2.7. Complete fulfillment of management and financial tasks agreed by the board of trustees.

3. Tasks of the museum

3.1. Collecting

- Completion of the revised inventory by 30 June 1994 in the Stamp Museum.
- Undertaking a revised inventory in the postal history collection.
- Fulfilling archival tasks as set down in points 1.1. and 2.1.
- Continuing provincial collection trips and control of the state of protected postal, telecommunications, radio and television historical items.
- Conceptual input in the establishment of board of directors' collections modelled on the philatelic branch in Sopron.
- Continuing the arrangement of regulations on collection and storage
- Beginning changes in museum objects and documents
- Learning more about material in private collections

3.2. Restoration, reconstruction

The restoration of wooden and metal objects, textiles, documents and technical drawings and radio receiver equipment is continuing on the basis of the annual restoration plan in own workshops.

Restoration in outside workshops should be extended to library volumes which require restoration.

The reconstruction of significant missing items of historical significance (uniforms, delivery vehicles *etc.*) should be started.

In the interest of conservation our restorers will - in conjunction with museum specialists - conduct a revision of objects in the stores and they will carry out necessary conservation works.

3.3. Exhibitions

Beyond the maintenance of regular exhibitions and minor additions to the collections at the eight permanent exhibition sites of our museums, this year we rearranged the exhibition of the postal museum in Ópusztaszer and after dismantling the Tivadar Puskás exhibition we organized a new exhibition in the Postal Museum which will make possible the use of the mirror room for several purposes.

The Stamp Museum, beyond the international and stamp day exhibitions, continues its exhibition series introducing artists. In November 1994 it opens the exhibition with Erzsébet Szekeres, stamp designer textile artist.

We are preparing an exhibition book for our new exhibition sites in Debrecen.

As an experiment we are introducing information monitors in some of our exhibitions.

The execution works of the permanent exhibition will start according to the organizing book of the Radio and Television Museum in Diósd.

3.4. Scientific activity

- Start preparing the professional historical national chronology by processing the Postal and Telegraph Archive between 1867 and 1900.
- Assembling collection catalogues.
- Preparing exhibition texts and exhibition notes.
- Conference performances.
- Publishing the 1993 year book.

3.5. General education, professional cultural activity, museum education, public relations

- Organizing cultural and scientific meetings
- Extended personal admission passes for employees of the founding companies (about 72,000 persons) to the foundation museums and exhibition halls, according to the example attached
- Extension of museum education, cooperation with teachers in the postal and telecommunications vocational secondary schools
- Making video films of the foundation museums

3.6. International relations

- Participation in the IATM general assembly 1994
- Participation in the MUT general assembly 1994
- The museums wish to hand in three tenders to the World Expo Programme Bureau:
 1. World Post Walk
 2. Tele-World Bulletin
 3. The world on Hungarian postage stamps, and Hungary on the world's postage stamps (stamp exhibition)

Budapest, December 1993

Tele-World Bulletin (Televilághírmondó) **(Announcement of tender for supplementary event)**

The supplementary event, tying in with the themes of the World Exposition Expo '96, aims to introduce the possibility of communication spanning the entire globe with the aid of telecommunications.

The idea is to collect universal, comparable data on the 186 member states of the United Nations on the basis of pre-defined subjects as outlined below. The governments of the member states of the United Nations, or an international organization of the United Nations (UIT) - which later could through its data transfer services ensure the "distribution" of this world material building into a electronic world encyclopedia - should be requested to prepare 49, one to three-minute compilations on each subject. With computer processing this could even operate as a "motif atlas". Each "motif" could be distributed on a separate cassette. The establishment and arrangement of subjects would serve to further universal understanding. From this material a record could be created of life on Earth and its inhabitants at the turn of the millennium.

Considering the 186 member states and assuming three-minute compilations for each subject, 150 minutes of material would be prepared by each country, building into a total projection time for all countries of 462 hours. With a different topic each day, and in country order according to the French alphabet, it would be possible to continuously project 9.5 hours of material during the opening hours of the exhibition.

The World Expo's telecommunications centre would be the most suitable place for the projection of the material. If this is not possible, it could be projected anywhere by setting up a temporary projection tent, even in the Radio and Television Museum in Diósd.

Our subject list requires further detailed drafting later on in order to ensure similar quantity material for each theme, but because of size restrictions on the announcement of tender we can only include the most important content.

- The map, the name, the flag, coat of arms, a view of its capital, parliament, its main civil legal dignitary, and the national anthem of the country.
- The natural geographical characteristics of the country: configuration of the terrain, the highest and lowest points, minerals, rocks, types of earth, caves, active volcanoes.
- The waters of the country: springs, rivers, waterfalls, seas, lakes, reservoirs, snow and ice lines, glaciers.
- Vegetation of the country: forests, parks, grassland, reed beds, arable land, gardens and typical flora with the emphasis on plants appearing in folk traditions or national symbols.
- Fauna of the country, introduction to the wildlife and domesticated animals with special consideration to an introduction of animals and birds on the coat of arms.
- The regions, areas of outstanding natural beauty: mountains, mountain passes, hilly country, forests, marshland, plains, deserts, islands, peninsulas, seashores, bays, straits.
- Nature protection, protected natural environments: national parks, reserves, introduction to protected plants and animals and their natural environments.

- The country's inhabitants: population and division by age group. Anthropological and ethnographic characteristics. The youngest new-born baby and the oldest inhabitant of the country on the day of filming.
- Language, languages of the country: narration, in the official language, of a literary work or a part thereof known by everybody in the country, to be completed by a one sentence greeting and one sentence of good wishes in the other spoken languages of the country
- Written literature of the country: an introduction to the basis of the written language (letters, pictures), exercise books of schoolchildren learning writing, the earliest written record of the language of the country, introduction to the national library and its valuable relics
- Religious life of the country: its religious world, religions, sacred buildings, priests and an introduction to religious ceremonies
- Significant events in the history of the country, historical sites represented with the help of works of fine art and period objects
National holidays and related traditions, events
- Ancient skills and their remains: fishing, hunting and gathering
- Cultivation, agriculture: the most important areas of crop cultivation, horticulture, animal husbandry
- Industrial raw material production, energy: products and product quantities from mining and energy production
- Typical industries and significant works
- Country's trade, primarily an introduction to export items which appear in world trade
- Transport: roads, railways, bridges, tunnels, channels, ports, railway stations, airports, and typical vehicles, with the longest bridge and tunnel in the country
- Telecommunications: post offices, postal services, letter boxes, stamps, postmen and women in uniform, postal delivery vehicles, telecommunications institutions, telephone booths, sets, coins, telephone cards, telecommunications services.
Telecommunications centers, earth-satellite telecommunications stations, radio and television, transmission towers and an introduction to the intermission signal of the national radio, and the monitor picture of the national television. Daily papers and their circulation
- Public services, public order and public security in the country. Supplying water, canalization, electricity, gas and oil products.
Public health: ambulances, hospitals, pharmacies.
Police: policemen and women, police cars.
Fire service: firemen, fire engines and equipment
Defence: soldiers, barracks, military training grounds with armaments
- Settlements, types of settlements: isolated houses, farms, groups of houses, villages, towns, an introduction to the settlement with the lowest and the settlement with the highest density of population, division of the population between towns and countryside (including housing estates and suburbs). Major city centres.

- Life in settlements: streets, street signs, street numbers, squares, parks, promenades, playgrounds, sports grounds, beaches, swimming pools, public utilities (drinking fountains, benches, fountains, stops, car parks, public lighting, dustbins) and typical public transport vehicles
- Everyday services: national currency, markets, market halls, shops, restaurants, hotels, confectioneries, coffee shops, service workshops (repair shops, hairdresser, photographer *etc.*)
- Houses and homes: traditional provincial and urban housing, family houses with garden, and an introduction to traditional and modern house interiors with the inhabitants
- Nutritional traditions of the country: typical foods and drinks, their basic ingredients and preparation, with traditional eating utensils
- Customs and traditions related to the great events in human life: birth.
- Customs and traditions related to the great events in human life: marriage services, wedding celebrations
- Customs and traditions related to the great events in human life: funerals, mourning, cemeteries
- Educational institutions of the country: primary schools, secondary schools and technical colleges. Introduction to compulsory education, textbooks, students, schools and teachers
- The workshops of science: introduction to colleges, universities, academies, research institutes and their managers
- Scientists, inventors: their life work and inventions, Nobel prize winners
- The singing mood of the country: lullabies, children's songs, historical songs, party songs and songs of lament
- Instrumental music traditions of the country: instruments, sounds of the instrument and typical national melodies.
- Introduction to scenes of musical education, institutions of music culture, orchestras, choruses, and significant musical institutions, music academies, concert halls
- Dance traditions of the country, folk dances, folk ensembles
- Movement art, ballet and ensembles
- The theater and film world - theaters, film studios, pictures of national films released worldwide, traditional national drama, opera performances
- Popular sports, playing fields
- Top sports and top sporting personalities: competitors in the Olympics, world and national champions
- Architectural designs from the major architectural periods, historic monuments or ensembles of historic monuments, parts of the world heritage
- Significant 20th-century architectural works
- Sculpture: eminent sculptural works, workshops of living sculptors
- Painting: the most significant national works, painting workshops, masters
- Characteristic folk art of the country, introduction to objects and their artists
- Typical craft works, applied art: works, workshops, artists

- Museums, art galleries, statue parks
- Significant international events of the country, or if none, an introduction to major tourist attractions
- Message to the world either spoken, in writing or in pictures, addressed to humanity through Budapest for the next millennium

World Post Walk EXPO '96 Budapest

The Hungarian Post Co. management - within the organization of the Postal Museum and linked to the theme of the Budapest Expo '96 "With Communications for a Better Future" - would like to represent the postal services of the world, which fill a primary role in communications even today. The Hungarian post office, as founder member of UPU and also committed to international cooperation, would like to collect objects and documentary material on the postal services of the world. We wish to establish a World Post Walk - consisting of the post boxes of the member countries of UPU grouped together on stands and which would be ceremonially emptied every day - along the axis of the post office being constructed for the World Expo. The post boxes would be placed into the collection of the Postal Museum in order to preserve the memory of the 1996 Budapest meeting of the postal organizations of the world, and to form a part of the permanent postal history exhibition. We would like to place next to each post box in order to provide information for visitors colour photographs of the flag and coat of arms of each country, and the number of inhabitants and data regarding the postal system from 1990: number of post offices, data of postal letter turnover.

The following should be collected on colour photos or on slides for exhibition in the post office which will be built:

- The flag and coat of arms of the country
- The official badge of the post office management - the building of the post office board of directors
- The oldest and most modern post offices in the country (with dates)
- Postmen and women in uniform
- Postal delivery vehicles
- Street telephone booth.

Mrs. Gergely Kovács
 Director of Postal Museum
 Curator of Foundation Hungarian PTT Museum

Tartalom

Előszó (Kurucz István)	3
Beszámoló a PT Múzeumi Alapítvány 1993. évi munkájáról (Kovács Gergelyné)	5
A Bélyegmúzeum 1993. évi beszámolója (Csegezi Tamásné – Tóth Béláné)	9
A Postamúzeum historia domusából (Kisfaludi Júlia)	15
Centenáriumi évünk: Puskás Tivadar halálának és a Telefontávirányító megalapításának 100. évfordulója	
A jubileumi év ünnepei eseményei (Krizsákné Farkas Piroska)	22
“Halló! Itt Puskás Tivadar telefonja!” című kiállítás (Krizsákné Farkas Piroska)	34
Kor- és szakmatörténeti vetélkedő (Kisfaludi Júlia)	42
Gyűjteményi munkáinkról	
A Bélyegmúzeum grafikai gyűjteménye (Angyal Erzsébet)	49
A Postamúzeum fotógyűjteménye (Hajdú József)	52
A telefonkártya gyűjtemény születése (Kisfaludi Júlia)	61
Új vezetékhálózati archíváliák: Távkábeles műszereink (Dérszegi Miklós)	66
Tanulmányok és tervek	
Egy eltévelygő pénzeslevél története (Dr. Kamody Miklós)	72
Marosszék postája a XVIII. században (Dr. Sebestyén Kálmán)	77
A Magyar Posta szerepe a repülő hírközlésben (Susánszky László)	82
Mit vár egy múzeum a belsőépítészettől (Kovács Gergelyné)	88
A diósdói Rádió- és Televíziómúzeum belsőépítészeti tervei (Kuslits Tibor)	93
To market, avagy gondolatok a múzeumi marketingről (Kovács Gergelyné)	98
Kiállítási emlékezések	
Emlékezés Kékesi Lászlóra (Nikodém Gabriella)	106
A Pécsi Hírközlési Felügyelet posta- és távközléstörténeti kiállítása (Hrubi György)	109
Soó Rezső kiállítása Debrecenben (Solymosi Jánosné)	111
A Postai és Távközlési Múzeumi Alapítvány 1994. évi munkaterve, a postai és távközlési muzeális emlékek és a jelenkori történeti értékű tárgyak és dokumentumok megőrzésére készült rendelet-tervezetekkel (Kovács Gergelyné)	117
A PT Múzeumi Alapítvány munkatársai	127
Angol nyelvű összefoglalók	133
Az alapítvány éves jelentése az IATM közgyűlésre, az 1993-94. évi munkáról (Kovács Gergelyné)	144

Kiadja
a Postai és Távközlési Múzeumi Alapítvány
A kiadásért felelős:
Kurucz István a Postai és Távközlési Múzeumi Alapítvány kuratóriumának elnöke
A kiadvány gondozását
Kovács Gergelyné és dr. Sebestyén Kálmán végezte
A fényképeket
Koppándi Ágnes és Hajdú József készítették
Műszaki szerkesztő: Bartók Ibolya
Nyomdai előkészítés: CICERÓ kft
Nyomás: CIER-PRINT Bt.

